

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Anna Ruskan

NEMORFOLOGINIO EVIDENCIALUMO
RAIŠKA IR TURINYS LIETUVIŲ KALBOJE:
BEVARDŲ GIMINIS BŪDŲ VARDŲ IR PRIEVEIKSMŲ

Daktaro disertacija

Humanitariniai mokslai, filologija (04H)

Vilnius, 2013

Disertacija rengta 2009-2013 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. habil. dr. Aurelija Usonienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija ó 04 H)

Padėka

Nor iau nuoirdffiai pad koti savo darbo vadovei prof. habil. dr. Aurelijai Usonienei ufl vertingas pastabas, mokslin diskusij ir nuolatin r pest rengiant –i disertacij . J s d ka gal jau susipaffinti su domiu mokslo pasauliu, kuris kv p ie–koti atsakym disertacijoje keliamus klausimus. Esu Jums labai d kinga, kad visuomet paskatindavote flengti svarbius flingsnius, patardavote, kai abejojau. J s nuolatinis palaikymas, nuo–irdumas, kantryb ir tik jimas pad jo baigti – darb .

Šs darbas tikriausiai dar b t nebaigtas, jeigu ne galimyb bedradarbiauti ir konsultuotis su prof. habil. dr. Nicole Nau, kuri mielai sutiko mane priimti vieneri met staffuotei Balt kalb katedroje, Adomo Mickevi iaus universitete Poznan je. Esu labai d kinga prof. Nicole Nau ir kitiems kolegoms baltistams, dirbantiems –iame universitete ufl mokslin diskusij , patarimus ir r pest . Taip pat nor iau nuoirdffiai pad koti Lundo universiteto prof. Caritai Paradis ufl vertingas flvalgas disertacijos tema. Nuoirdffiai d koju ir Vilniaus universiteto Angl filologijos katedros ir Lietuvi kalbos katedros kolegoms ufl palaikym ir tik jim manimi ir –io darbo rezultatais. Esu labai d kinga dr. Jolantai Tink nienei, dr. Audronei Tolienei ir dokt. Erikai Jasionytei ufl konstruktyvias pastabas ir patarimus baigiant –i disertacij . Taip pat nor iau pad koti Filologijos fakulteto dekanui doc. dr. Antanui Smetonai ir mokslo reikal prodekanei prof. dr. Reginai Rudaitytei ufl galimybes doktorant ros studij metu vykti mokslines staffuotes ir vasaros mokyklas. Nuoirdffiai d koju Ernestai Stankevi ir Paului Sariui ufl pastabas ir patarimus rengiant disertacijos santrauk angl kalba.

Galiausiai d koju savo –eimai, ypa T vams, Sesei ir Mo iutei ufl nuolatin palaikym ir r pest , puikias s lygas studijuoti ir ra–yti disertacij . A i taip pat visiems kitiems –imos nariams ir draugams, palaikantiems mane.

Turinys

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	6
1. ĮVADAS	7
2. EVIDENCIALUMO KATEGORIJOS SAMPRATA IR SĄSAJOS SU GIMININGOMIS KATEGORIJOMIS	15
2.1. Evidencialumas kaip gramatinė ir funkcinė kategorija	15
2.2. Evidencinė reikšmių klasifikacija	19
2.3. Epistemiškumas: evidencialumas ir episteminis modalumas	24
2.4. Evidencialumas ir sąsajos su subjektyvumu / intersubjektyvumo dimensija	31
2.5. Evidencialumas ir diskursas	33
3. EVIDENCIALUMO RAIŠKOS PRIEMONIŲ TYRIMŲ APŽVALGA UŽSIENIO IR LIETUVIŲ KALBOTYROJE	37
3.1. Morfologinės raiškos priemonės	37
3.2. Nemorfologinės raiškos priemonės	42
4. TYRIMO METODAI IR MEDŽIAGA	49
4.1. Metodas	49
4.2. Kalbos duomenų atranka	52
5. BEVARDĖS GIMINĖS (NEDERINAMŲJŲ) BŪDVARDŽIŲ IR PRIEVEIKSMIŲ MORFOSINTAKSINIŲ BRUOŽŲ ANALIZĖ	60
5.1. Komplementiniai predikatai	69
5.2. Komplementiniai predikatų parentetinės vartosenos požymiai ir sintaksinio statuso kaitos klausimas	77
5.3. Komplementiniai predikatų ir parentetinės vartosenos kiekybiniai rodikliai	83
5.4. Predikato modifikatoriai ó b do adverbialai	88
5.5. Sakinio modifikatoriai: autoriaus pozicijos adverbialai ir jungiamieji adverbialai	94

5.6. Prieveiksmi sintaksinio statuso neapibrėžtumas	102
5.7. Bodo adverbial, autoriaus pozicijos ir jungiamieji adverbial kiekybiniai rodikliai	105
5.8. Bevardės giminės (nederinamųjų) būdvardžių irrieveiksmi morfosintaksinio būdvardžių sugretinimas	110
5.9. Apibendrinamosios pastabos	112
6. BEVARDĖS GIMINĖS (NEDERINAMŲJŲ) BŪDVARDŽIŲ IR PRIEVEIKSMIŲ REIKŠMĖS IR FUNKCIJOS	113
6.1. Evidencinis	120
6.1.1. Numanymas, pagrįstas percepciniais finimis –altiniais	120
6.1.2. Numanymas, pagrįstas conceptualiais finimis –altiniais	127
6.1.3. Numanymo subjektyvumas ir intersubjektyvumas	129
6.1.4. Numanymas kaip poleminių / argumentacinių diskurso dalis	133
6.2. Evidencinis episteminis	140
6.3. Vertinimo	146
6.4. Pragmatinis	151
6.4.1. Tarpasmeninis	151
6.4.2. Metatekstinis	158
6.5. Dvigubas finimis –altinio formavimas	160
6.6. Apibendrinamosios pastabos	165
7. IŠVADOS	167
LITERATŪROS SĄRAŠAS	173

Santrumpų sąrašas

abs. d. ó absoliutus dafnis

ADJ ó b dvardis

ADV ó prieveiksmis

Au Poz Adv ó autoriaus pozicijos adverbialas

B ó biomedicinos mokslai

B d Adv ó b do adverbialas

d ó dafnis

Dv Adv ó dviprasmis adverbialas

Evid ó evidencin reik-m

Evid Epist ó evidencin epistemin reik-m

GL ó groflin literat ra

H ó humanitariniai mokslai

KP ó komplementinis predikatas

LL ó logaritmin s tikimyb s testo vertis

Metatekst ó metatekstin funkcija

MK ó mokslo kalba

p ó statistin tikimyb

P ó fiziniai mokslai

S ó socialiniai mokslai

T ó technologijos

Tarpasmen ó tarpasmenin funkcija

1. Įvadas

Darbo aktualumas ir naujumas

Nemorfologinio evidencialumo raiška ir turinys Europos kalbose ó plaiai nagrinama tema. Gausus pastarojo dešimtmečio tyrimai atskleid nemorfologini evidencialumo raiškos priemoni inventori angl , vokiei , oland , ital , pranc z , ispan , rus , lenk , bulgar , latvi , est bei kitose kalbose ir prisidjo prie evidencialumo ir episteminio modalumo kategorij rib ir saj paaikinimo (Wiemer 2005, 2006b, 2008; Cornillie 2007, 2010; de Haan 2007; Dendale, van Bogaert 2007; Squartini 2008; Kehayov 2008; Letuchiy 2010; Grochowski 2008; St pie 2008; abowska 2008; Chojnicka 2010, 2012; Diewald, Smirnova 2010a, 2010b; Rossari 2012; Wiemer, Kampf 2012). Analizuojami ir evidencialumo fymikli reikšmitimo klausimai, susij su universaliais gramatikalizacijos, leksikalizacijos, pragmatikalizacijos ir adverbializacijos reikimiais (Aijmer 1996; Brinton, Traugott 2005; Boye, Harder 2007; Brinton 2008; van Bogaert 2010). Jie rodo i fymikli diachronin raid ir paaikina nauj funkcij egzistavim sinchroniniu poffiriu. Palie iama svarbi morfologini ir nemorfologini evidencialumo raiškos priemoni s veika (Kehayov 2008; Makartsev 2012) ir kuriama evidencialumo fymikli Europos kalbose duomen baz , kurioje pagal nustatytus kriterijus apraomi vairi Europos kalb evidencialumo vienetai (Wiemer, Stathi 2010).

Nemorfologinio evidencialumo raiška lietuvi kalboje, kaip ir kitose Europos kalbose, tapo svarbiu tyrimo objektu. Esama nuodugni tyrim , kuri objektas ó percepcijos ir atrodymo veiksmafodffiai (Usonien 1999, 2000, 2001, 2002a, 2002b, 2003) bei dalelyt s (Wiemer 2007, 2010a, 2010b) groffin s literat ros tekstuose ir finiasklaidos kalboje. Nagrin tas evidencinis episteminis fymikli sinkreti kumas (Tųnk nien 2011, 2012) bei adverbializacijos proceso

apraiškos lietuvių mokslo kalboje (Smetona, Usonien 2012; Usonien 2012). Nepaisant šių domiųjų studijų, nemorfologinio evidencialumo raiška dar nėra pakankamai ištyrta, nes trūksta studijų, atskleidžiančių būdvardžių ir prieveiksmių evidencialumo reikšmes, jų morfosintaksines ypatybes ir sąsajas su episteminio modalumo bei kitomis reikšmėmis. Be to, trūksta tekstų metodika pagrįstų būdvardžių ir prieveiksmių tyrimų, kurie sugretintų evidencinius būdvardžių ir prieveiksmių distribucijų variuose diskursuose (grofinis literatūros tekstuose ir mokslo kalboje). Naudojant tekstų metodiką, atsiranda galimybė taikyti statistinius darbo metodus, leidžiančius daryti pagrįstas išvadas ir vertinti evidencinius būdvardžių bei prieveiksmių semantinį potencialą ir morfosintaksines ypatybes.

Darbo objektas

Disertacijos objektą sudaro bevardis giminis būdvardžiai *akivaizdu*, *aišku*, *ryšku*, *panašu*, *natūralu* ir prieveiksmiai *akivaizdžiai*, *aiškiai*, *ryškiai*, *panašiai* ir *natūraliai*. Pasirinkti kaip tik šios semantikos būdvardžiai ir prieveiksmiai, nes jų leksinis reikšmės atspindi semantinius laukus, kurie turi potencialų fliminti –altin. Būdvardžiai *akivaizdu*, *aišku*, *ryšku* ir atitinkamai prieveiksmiai *akivaizdžiai*, *aiškiai*, *ryškiai* leksinis reikšmės susijusi su vizualine arba girdimąja percepcija, *natūralu* / *natūraliai* leksinis reikšmės implikuoja špagal gamtos dėsnius, tikra, nedirbtinao ir atspindi flinėjimą, o *panašu* / *panašiai* leksinis reikšmės susijusi su palyginimu (DLKfi_e).

Tai, kad percepcij, flinėjimą arba lyginimą reikiantys flimikliai gali gyti evidencialumo reikšmėmis, atspindi tarpkalbiniai tyrimai. Gerai flinomas faktas, kad percepcij ir flinėjimą reikiantys būdvardžiai ir prieveiksmiai anglų, italų, ispanų, lenkų, latvių ir kitose kalbose gali būti vartojami kaip evidencialumo (evidenciniai) ir episteminio modalumo (episteminiai) flimikliai (Chafe 1986; Simon-Vandenberg, Aijmer 2007; Wichmann, Simon-Vandenberg, Aijmer

2010; Squartini 2008; Marín 2006; Marín-Arrese 2007, 2009a, 2009b; Tutak 2003; abowska 2008; Chojnicka 2012). Lyginim rei-kiantys b dvardffiai *podobny* ąpana-usøir *pochożij* ąpana-usølenk ir rus kalbose taip pat yra laikomi evidencini flymikli *podobno* ąsakoøir *pochoże* ąatrodoø-altiniais (Wiemer 2005; Letuchiy 2010). Taigi yra pagrindo daryti prielaid , kad pana-ios semantikos b dvardffiai irrieveiksmiai gal t funkcionuoti kaip evidenciniai lietuvi kalboje.

B dvardffiai *akivaizdu, aišku, ryšku, panašu, natūralu* laikomi bevard s gimin s formomis, kurios sakinyje eina vardine tarinio dalimi, kai veiksnys i-reik-tas negimininiais vardffiais arba kai veiksnio n ra ir jis nenumomas (Tekorien 1990, 68). Tai, kad lietuvi kalboje b dvardis turi tris gimines¹ (vyri-k j , moteri-k j , bevard) teigia ir kiti autoriai (Sem nien 2003, 133; Holvoet, Vai iulyt -Sem nien 2006, 115ó116). Ta iau ne visi kalbininkai link traktuoti analizuojamas b dvardffi formas giminin mis, nes teigiama, kad lietuvi kalboje i-nykus daiktavardffio bevardei giminei, nebeliko ir b dvardffi bevard s gimin s (Paulauskien 1994; Petit 2010). Tame darbe nesprendffiama bevard s gimin s problema lietuvi kalboje, o terminas šbevard s gimin s b dvardffiaiō pavartotas tam, kad primint , jog form *akivaizdu, aišku, ryšku, panašu, natūralu* morfologija atspindi šsen j bevard s gimin ō (Paulauskien 1994, 211, Petit 2010). Toliau darbe -ios formos bus vadinamos nederinamaisiais b dvardffiais pagal analogij su šnederinamaisiais dalyviaisō (Wiemer 2006a, 35; Usonien 2012, 227; Usonien spaudoje).

Disertacijos objekt sudarantys *akivaizdziai, aiškiai, ryškiai, panašiai ir natūraliai* apib dinami kaiprieveiksmiai remiantis j formaliomis (morfologin mis ir sintaksin mis) ir funkcin mis savyb mis (Ramat, Ricca 1998, 187). Prieveiksmiai yra sudaromi i- b dvardffi adverbialin s sufiksacijos b du

¹ Atsifvelgiant bevard s gimin s b dvardffi derinim (suprantam kaip morfosintaksin rei-kin , fr. Sem nien 2003, 124), paflymima, kad bevard b dvardffi gimin šderinimo sistemoje funkcionuoja vis pirma kaip gaviklio gimin ō, ta iau retsykais gali funkcionuoti kaip daviklio gimin (Holvoet, Vai iulyt -Sem nien 2006, 115).

(Cruschina 2010, 347), nėra kaitomi ir sintaksiškai sudaro periferinius elementus (Ramat, Ricca 1998, 187). Funkciniu požiūriurieveksmiai modifikuoja veiksmafodfius, būdvardfius, kitusrieveksmius, visų sakinių arba diskurso atkarpas.

Disertacijoje pasirinktas šnemorfologinio evidencialumo terminas nagrinjamiems būdvardfiams irrieveksmiams apibūdinti, nes norima parodyti, kad kaip tik –ios priemonės sudaro kontrastą evidencialumui, išreikštam dalyvių morfologija ir atitinkamai vadinamam morfologiniu evidencialumu. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad –iame darbe morfologinio evidencialumo sąvoka vartojama plačiau prasme. Juk lietuvių kalboje evidencialumas, perteikiamas dalyviais, nėra morfologinis, o greičiau sintaksinė kategorija (Wiemer 2006a; Holvoet 2007). Tai bus paaiškinta teorinėje apžvalgoje. Morfologinio / nemorfologinio evidencialumo opozicijos sinonimais galėtų būti gramatinio / negramatinio arba leksinio evidencialumo opozicija. Tačiau gramatinio ir negramatinio arba leksinio evidencialumo samprata gali kelti tam tikras problemas, nes ne visada galima aiškiai skirti, kas priklauso kalbos gramatikos lygmeniui, o kas leksikos. Be to, nagrinjami pasirinktus būdvardfius irrieveksmius, atskleidžiama jų sintaksines savybes, o apibūdinus juos kaip negramatinius arba leksinius evidencialumo žymeklius sintaksinis vaidmuo būtų tarsi ignoruojamas. Tačiau dėl išvardytų priežasčių –iame darbe pasirinkama morfologinio ir nemorfologinio evidencialumo priešprieša. Referuojant evidencialumo tyrimus, kartais sinonimiškai vartojamos gramatinio ir leksinio evidencialumo sąvokos.

Darbo tikslai

1. Remiantis tekstų metodologija, išanalizuoti nemorfologinio evidencialumo reikšmę ir turinį, realizuojamus nederinamaisiais būdvardfiiais irrieveksmiais grofilių literatūros tekstuose ir lietuvių mokslo kalboje.

Nustatyti nagrinjamą b dvardžių ir prieveiksmių vartosenos sąsajas su diskurso specifika.

2. Papildyti autoriaus pozicijos reikšmės ir adverbializacijos tyrimus lietuvių kalboje ir aptarti analizuojamą reikšmės priemonių semantinę funkciją susipynimui (evidencinė episteminė, evidencinė pragmatinė).

Darbo uždaviniai

1. I–analizuoti lietuvių kalbos b dvardžių *akivaizdu, aišku, ryšku, panašu, natūralu* ir prieveiksmių *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai, panašiai* ir *natūraliai* morfosintaksines ypatybes (komplementiniai predikatai, adverbialai), nustatyti jų reikšmes, funkcijas ir kiekybinius rodiklius.
2. Pagal flin –altinio tipo, subjektyvumo / intersubjektyvumo ir argumentacinio konteksto parametrus aptarti nagrinjamą b dvardžių ir prieveiksmių evidencinę reikšmę ir funkcijų distribuciją groflin s literatūros tekstuose ir mokslo kalboje.
3. I–analizuoti sintaksinį ir semantinį nagrinjamą flimiklį kontekstą, kuris lemia evidencinės reikšmės ir funkcijas, ir i–tirti konteksto rodiklius, lemiančius evidencinę reikšmę ir funkcijų i–nykimą.
4. Aptarti b dvardžių ir prieveiksmių evidencines ir kitas reikšmes bei funkcijas paradigminiu lygmeniu.
5. I–nagrinėti dvigubą flin –altinio flim jį : gramatinį ir leksinį bei dviejų leksinį evidencialumo flimiklį s veik .

Ginamieji teiginiai

1. Parentetiškai vartojami nederinamieji b dvardžiai rodo adverbializacijos požymius: sintaksinį mobilumą, antrinės predikacijos reikšmę ir pakitusias

- funkcijas. Plat janti parenteti-kai vartojam b dvardffii apr ptis leidffia juos gretinti su sakinio prieveiksmiais ir kalb ti apie j gramatin status .
2. Prieveiksmiais i-reik-t autoriaus pozicijos adverbial funkcijos priklausu nuo kolokacijos su prieveiksmiais sudaran i veiksmiaffodffii semantikos ir vertinam j element ,esan i kontekste.
 3. Sugretinus nederinam j b dvardffii ir prieveiksmi morfosintaksines ypatybes groflin s literat ros tekstuose ir mokslo kalboje, nustatyta, kad lietuvi kalboje b dvardffiai daffniau negu prieveiksmiai vartojami kaip evidencialumo arba kitos autoriaus pozicijos rai-kos priemons. Prieveiksmiai funkcionuoja daffniau kaip b do adverbialai, modifikuojantys predikatus kokybiniu poffi riu.
 4. Semantin funkcin nederinam j b dvardffii ir prieveiksmi analiz rodo, kad nagrin jami vienetai gali b ti vartojami kaip evidenciniai, evidenciniai episteminiai, vertinimo ir pragmatiniai fymikliai, ir j vartosena gali varijuoti priklausomai nuo diskurso.
 5. Pragmatini fymikli vartosena atspindi evidencini reik-mi ir funkcij i-nykim : pabr fliamas -nekos aktas ir jo dalyviai, o ne propozicijos vertinimas. fymikli pragmati-k jimas ir daugiafunkci-kumas koreliuoja su j adverbializacijos poffymiais.

Teorinė ir praktinė darbo vertė

Evidencini b dvardffii ir prieveiksmi nagrin jimas remiantis reprezentatyvia tekstyno medffiaaga papildo morfologini ir nemorfologini evidencialumo rai-kos priemoni tyrim bei inventori lietuvi kalboje. Atkreipiamas d mesys skirtingos evidencialumo rai-kos (morfologin s ir nemorfologin s) priemoni s veik . TŲo darbo rezultatai gal t b ti pritaikyti leksikografijoje, lietuvi kalbos gramatikos apra-uose, atliekant kontrastyvinius ir tipologinius tyrimus. Kadangi -iame darbe atskleidffliama nagrin jam b dvardffii

ir prieveiksmi distribucija grofflin s literat ros tekstuose ir mokslo kalboje, jis gali b ti vertingas besimokantiems lietuvi kalbos kaip antrosios, vert jams, bakalauro ir magistro darb ra-antiems studentams.

Darbo struktūra

Disertacij sudaro vadas, dvi teorin s dalys, tyrimo metod ir medffiagos skyrius, dvi tiriamosios dalys, i-vados ir literat ros s ra-as. Teorin s dalys pristato evidencialumo kategorijos apibr fltis, reik-mi taksonomijas, s sajas su kitomis kategorijomis, morfologini ir nemorfologini evidencialumo rai-kos priemoni i-tirtum ufsienio ir lietuvi kalbotyroje. Pirmoji tiriamoji dalis skirta nederinam j b dvardffi ir prieveiksmi morfosintaksiniam s bruoflams aptarti: analizuojami j kokybiniai ir kiekybiniai rodikliai. Antroji tiriamoji dalis pristato semantin funkcin b dvardffi ir prieveiksmi distribucij .

Darbo aprobavimas

Disertacijos tema skelbti straipsniai:

Ruskan, Anna. 2010. Evidencialumo rai-kos priemon s lietuvi kalboje. *Lietuvių kalba* (4). (<http://www.lietuviu.kalba>).

Ruskan, Anna. 2012. Evidential adjectives in Lithuanian academic discourse. *Kalbotyra* 64 (3), 1036123.

Disertacijos tema skaityti pranešimai konferencijose ir seminaruose:

2010 m. rugs jo 23624 d. skaitytas prane-imas *The evidential markers **evidently** and **akivaizdžiai** from a cross-linguistic perspective* tarptautin je taikomosios kalbotyros konferencijoje *Kalbos ir žmonės: dialogai ir kontaktai*, Vilniaus universitetas, Lietuva.

2011 m. rugpj io 29630 d. skaitytas prane-imas *Evidential adjectives in Lithuanian academic discourse* tarptautin je konferencijoje *National Languages in Academic Research and Higher Education*, Talino universitetas, Estija.

2012 m. birželio 7-8 d. skaitytas pranešimas *Markers of evidentiality in Lithuanian academic discourse: neuter adjectives and adverbs* tarptautinėje konferencijoje *Modality, Corpus, Discourse*, Lundo universitetas, Tvedija.

2012 m. rugpjūčio 29 d. – rugsėjo 1 d. skaitytas pranešimas *Expressing evidentiality in Lithuanian: the case of neuter adjectives* 45-oje tarptautinėje Europos lingvistų asociacijos konferencijoje *Societas Linguistica Europea*, Stokholmo universitetas, Tvedija. Dalyvavimas ir apdovanojimas šeriausi pranešimų konkurse.

2012 m. rugsėjo 4-8 d. skaitytas pranešimas *The Epistemicity of English **likely**, Lithuanian **panašu** and Polish **podobno*** 11-oje konferencijoje *European Society for the Study of English*, Bogazici universitetas, Turkija.

2012 m. gruodžio 5 d. skaitytas pranešimas *Nemorfologinio evidencialumo raiška lietuvių kalboje: bevardės giminės būdvardžiai* seminare Baltų kalbų katedroje, Adomo Mickevičiaus universitete, Poznan, Lenkija.

2013 m. gegužės 22 d. skaitytas pranešimas *Nemorfologinio evidencialumo raiška lietuvių kalboje: prieveiksmiai* seminare Baltų kalbų katedroje, Adomo Mickevičiaus universitete, Poznan, Lenkija.

2. Evidencialumo kategorijos samprata ir sąsajos su giminingomis kategorijomis

Šiame skyriuje apibūdinamos evidencialumo kategorijos apibrėžtys, evidencialumo reikšmės taksonomijos, sąsajos su epistemiškumo ir episteminio modalumo kategorijomis, subjektyvumo ir intersubjektyvumo dimensija bei diskursu.

2.1. Evidencialumas kaip gramatinė ir funkcinė kategorija

Lingvistinėje literatūroje evidencialumo kategorijos semantika interpretuojama kaip autoriaus nuoroda būtinai. Vartodamas evidencialumo žymėjimus, autorius eksplikuoja, kaip ir kokia būdu pasiekia informaciją, apie kurią praneša kalbinėje situacijoje / propozicijoje. Dėl šio konceptualaus evidencialumo kategorijos pagrindo sutaria lingvistai, kurie evidencialumą traktuoja kaip gramatinę (Anderson 1986; Willett 1988; Aikhenvald 2003, 2004) ir funkcinę kategoriją (Squartini 2007, 2008; Wiemer 2008; Wiemer, Stathi 2010; Boye, Harder 2009; Diewald, Smirnova 2010a, 2010b). Didesnio nesutarimo aspektu tapo evidencialumo reikšmės priemonės, laikytinos evidencialumo kategorijos kriterijumi.

Pasak Andersono (1986), Willetto (1988) ir Aikhenvald (2003, 2004, 2007), evidencialumo kategorijos reikšmės koduotinos sietinės morfologijos (angl. *bound morphology*) priemonėmis (galinėmis, klitikais, priesagomis, priešdėliais), kurios yra būtinės, todėl evidencialumas laikomas išskirtinai gramatine kategorija. Yra atvejai, kai evidencialumo semantika perteikiama kitomis veiksmažodinėmis kategorijomis formalią reikšmę (netiesioginė nuosaka, perfekto laikais ar pasyvinėmis konstrukcijomis) (Aikhenvald 2004, 271). Tačiau šios priemonės laikytinos morfologinio evidencialumo realizacija tik tais atvejais, jeigu pagrindinis

reikšmės susijusi su flini –altiniu (Aikhenvald 2004, 115). Kitais atvejais jos kvalifikuojamos kaip evidencialumo strategijos (angl. *evidentiality strategies*). Pagal Aikhenvald (2004), veiksmaflodffiai, b dvardffiai, sakinio prieveiksmiai, dalelytės, terpiniai), flymin ios autoriaus flini –altin , yra universali informacijos –altinio realizacija. Ta iau jos nesudaro evidencialumo kategorijos, nes n ra privalomos.

Evidencialumo, kaip i-skirtinai gramatin s kategorijos, traktuot kvestionuojama. Vis pirma tiek morfologin s, tiek nemorfologin s evidencialumo rai–kos priemon s gali perteikti pana–ias evidencialumo reik–mes (Boye, Harder 2009, 20). Evidencialumo reik–mi taksonomijos buvo sudarytos kalb , koduojan i flini –altin sietin s morfologijos pagrindu (Willett 1988; Plungian 2001; Aikhenvald 2004). Tšs taksonomijos buvo s kmingai pritaikytos kalboms, perteikian ioms evidencialumo reik–mes nemorfologin mis rai–kos priemon mis (Wiemer 2006b, 2007; Squartini 2008; Diewald, Smirnova 2010a). Suprantama, kad nepaisant evidencini reik–mi pana–um vairiose kalbose randama ir skirtum , kuriuos lemia kalb specifi–kumas. Ta iau reik t atkreipti d mes , kad net kalbose, evidencialum flymin iose sietin s morfologijos priemon mis, esama dideli evidencinio turinio variacij ir kompleksio–kumo (Willett 1988; Aikhenvald 2004). Taigi nat ralu, kad evidencialumo turinys gali skirtis ir kalbose, kuriose evidencin s reik–m s realizuojamos leksin mis priemon mis, ir netur t b ti visi–kai tapatus evidencialumo turiniui, pateikiamam evidencini reik–mi taksonomijose.

Antra, ribos tarp gramatini ir leksini priemoni gali varijuoti priklausomai nuo gramatikos s vokos bei apimties apibr flimo. Pavyzdys ó skirtingas Aikhenvald (2007) ir Wiemerio (2010c) poffi ris dalelytes. Aikhenvald teigimu (2007, 222), dalelytės sudaro ufdaras flodffi klases, kitaip negu veiksmaflodffiai, sakinio prieveiksmiai ir terpiniai, tod l priklauso daugiau kalbos gramatikai. Wiemeris (2007, 2008, 2010c) dalelytes laiko leksiniu kalbos inventoriumi, nes kaip tik –i strukt rin kategorizacija leidffia daryti skirt tarp vairialyp s

evidencialumo rai-kos. Pasak autoriaus (Wiemer 2010c, 65), š<...> kas b t pasiekta, jeigu teigtume, kad sietin morfologija, LAM paradigmos ir pagalbin konstrukcijos, taip pat funkciniai flodffiai (adpozicijos, jungtukai, t. t.) priklauso kalbos gramatikai? <...> Tai nesudaryt tinkamo pagrindo atskirti varias funkcin element rai-kos klases (morfemas, flodffi klases)õ.² Be to, kaip pabr fia Boyeøus ir Harderis (2009, 20621), ne visai ai-ku, kod l dalelyt s sudaro evidencialumo kategorijos rai-k , o funkci-kai tapat s sakinio prieveiksmiai laikomi evidencialumo strategijomis. Ir strukt riniu, ir funkcinu poffi riu dalelyt s ir prieveiksmiai yra pana- s (Wiemer 2010c, 90). Ignoruojant tokias leksines evidencialumo rai-kos priemones kaip prieveiksmiai, vengiama i-samesnio ir vairiapusi-kesnio evidencialumo kategorijos tyrimo, kuris didffi ja dalimi ribojamas gramatikos ir leksikos skirtimi (Boye, Harder 2009, 22623).

Tre ia, morfologini ir nemorfologini evidencialumo rai-kos priemoni s sajos ir b tinyb priskirti evidencialumo funkcinai kategorijai i-ry-k ja i-diachronini s sajas . Tiek morfologin s, tiek nemorfologin s evidencialumo rai-kos priemon s kyla i- perpepcijos, komunikacijos ir poffi rio veiksmaflodffi (Boye, Harder 2009, 17620).

Galiausiai prie i-samesnio evidencialumo kategorijos suvokimo prisideda integruotas morfologini ir nemorfologini evidencialumo rai-kos priemoni tyrimas (Squartini 2008). Sugramatintos evidencialumo sistemos bus tinkamai vertintos, kai bus i-tirtos evidencialumo sistemos, veikiamos gramatikalizacijos proces , arba tos, kuriose evidencialumas rei-kiamas leksin mis priemon mis (Diewald, Smirnova 2010a, 5).

² Originalus tekstas: š<...> what would be gained by saying that bound morphology, TAM paradigms and auxiliary constructions belong to a languageø grammar as well as function words (adpositions, conjunctions etc.)? <í > It would not supply us with a useful basis for discriminating between different expression classes of functional elements (morphemes, word classes)õ (Wiemer 2010c, 65). ia ir toliau vertimai autor s ó A. R.

Atsifvelgiant –iuos argumentus, evidencialum racionaliausia b t traktuoti kaip konceptual j domen , kurio rai-ka apima tiek morfologines, tiek nemorfologines priemones. Kaip teigia Boyeøus ir Harderis (2009, 14615), ška evidencialumas suvokiamas kaip funkcinis konceptualus domenas, jo apibr flimas n ra susij s su tuo, ar evidencialumo reik-m gali b ti koduojama leksi-kai, ir ne tik gramati-kai. Taip pat, ar tai yra pagrindin predikacija, ir ne tik pagrindin s predikacijos specifkavimas, ar –i reik-m gali b ti komunikuojama pragmati-kai, ir ne tik elementais, kurie perteikia t reik-m semanti-kai³. Tam, kad b t galima geriau atspind ti evidencialumo rai-kos priemoni strukt rinius ypatumus, si lomas evidencialumo rai-kos priemoni kontinuumas. Viename jo polyje atsiduria sietin s morfologijos priemon s, kiek toliau ó veiksmafldffi kategorij evidencinis i-plitimas (angl. *extension*), o kitame polyje ó dalelyt s, sakinio prieveiksmiai, jungtukai (Wiemer 2008, 10). Tarpin viet kontinuume uffima pagalbiniai veiksmafldffiai, kurie n ra sugramatinti iki tokio laipsnio kaip gal n s, klitikai ir prie-d liai, ta iau su kitais strukt riniais sakinio elementais susij labiau negu dalelyt s, sakinio prieveiksmiai arba jungtukai. Leksini ir gramatini priemoni kontinuumo s voka suponuoja skirting vairi vienet sugramatinimo laipsn ir leidffia geriau suprasti rib tarp gramatikos ir leksikos s lyginum (Squartini 2007, 2).

Kadangi –io darbo objekt sudaro b dvardffiai ir prieveiksmiai, t. y. nemorfologin s priemon s, evidencialumas laikomas semantine funkcin kategorija. Jos paskirtis ó nurodyti kognityvin arba / ir komunikacin autoriaus pasakymo pagrind (Wiemer 2008, 5).

³ Originalus tekstas: §When viewed as a cognitive or functional substance phenomenon, the definition of evidentiality should be kept apart from the questions of whether evidential meaning may be coded lexically and not only grammatically, whether it may constitute the main predication and not only a specification of the main predication, and whether it may be communicated pragmatically and not only by means of elements that code it as semantic meaning³ (Boye, Harder 2009, 14615).

2.2. Evidencinių reikšmių klasifikacija

Remiantis tipologini studijų taksonomijomis, pateikiamomis evidencines reikšmes (Willett 1988; Plungian 2001; Aikhenvald 2004), pagrindinė opozicija briaunama tarp tiesioginio ir netiesioginio finiš –altinio tipo (angl. *type of evidence*), kuriuo autorius pagrindžia pasakymą. Tiesioginis finiš –altinio tipas implikuoja, kad autorius turi tiesioginį /betarpišką prieigą prie informacijos, pavyzdžiui, autorius galėjo stebėti, girdėti ar kitomis jausmų tiesiogiai patinti situaciją (fr. angl. *attested evidence* Willett 1988; *first-hand evidence* Aikhenvald 2004). Plungianas (2011, 240) siūlo papildyti tiesioginio finiš –altinio tipo reikšmes *participating* (angl. *participatory*) ir *endophoric* reikšmėmis. Juk yra kalbėjimo, flyminio tiesioginio autoriaus dalyvavimo situacijoje arba asmeninio situacijos patyrimo, kurie nėra tapatūs situacijos stebėjimui arba patinimui kitomis jausmų. Netiesioginis finiš –altinio tipas implikuoja, kad autorius neturėjo tiesioginės prieigos prie kalbamos situacijos, bet turi rodymą apie kalbamą situaciją arba girdėjo apie ją iš kitų. Pagrindinė mis netiesioginio finiš –altinio reikšmėmis laikytinas numanymas (angl. *inference*) ir reportatyvas (angl. *reportative*).

Evidencialumo reikšmių dichotomija taip pat gali būti grindžiama asmenine autoriaus prieiga prie kalbamos situacijos ir išoriniais finiš –altiniais, kurie nėra asmeniniai (angl. *self, other*, Frawley 1992; Plungian 2001, 2011; Marín-Arrese 2007, 2009a). Tš opozicija panašiai tiesioginio / netiesioginio finiš –altinio tipo opozicijai, tačiau tapatinti ji nedera, nes reikšmės sutampa tik iš dalies (Plungian 2011, 230). Pavyzdžiui, tiesioginis situacijos patinimas ir numanymas implikuoja, kad autorius turėjo asmeninį prieigą prie situacijos, o reportatyvas reikalauja prieigą prie informacijos iš –altinių, kurie nėra asmeniniai.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad Frawley (1992), skirtingai negu Willettas (1988), Plungianas (2001) arba Aikhenvald (2004), kalba apie finiš –altinį (angl. *source of evidence*), bet ne finiš –altinio tipą (angl. *type of evidence*). Pabrėžtina,

kad –ios s vokos gali b ti vartojamos ir sinonimi–kai, ir kaip atskiros evidencialumo dimensijos (Squartini 2008; Lampert, Lampert 2010). TMYame darbe –ios s vokos n ra tapatinamos: flini –altinio tipams priklauso tiesioginis situacijos paflinimas, numanymas ir reportatyvas; flini –altiniams priklauso sensoriniai arba kiti i–oriniai flini –altiniai (angl. *other*) ir loginis autoriaus samprotavimas, ankstesn s flinios (angl. *self*). Kaip teigia Cornillieøis (2009, 45), š–i dviej s vok skirtis leidflia paai–kinti skirting evidencialumo dimensij s veik , pavyzdflui, numanym , pagr st bendra vizualine percepcija arba reportatyvuø.⁴

Nors, kaip min ta, aptariamos evidencialumo reik–mi taksonomijos (Willett 1988; Frawley 1992; Plungian 2001; Aikhenvald 2004), parengtos kalb , kuriose evidencialumas rei–kiamas morfologin mis priemon mis, pagrindu, jos su tam tikromis i–lygomis taikomos tiriant evidencialumo semantin turin Europos kalbose, kurioms morfologin evidencialumo rai–ka n ra b dinga (Wiemer 2006b; Squartini 2007; Diewald, Smirnova 2010a). Nagrin damas evidencialumo rai–k roman kalbose (ital , pranc z), Squartinis (2008, 934) kiek kriti–kai vertina Willetto (1988) ir Frawleyøaus (1992) evidencini reik–mi taksonomijas: es jos atspindi hierarchinius ry–ius ir negali tinkamai paai–kinti leksini bei gramatini evidencialumo flymikli turinio roman kalbose, ypa reik–mi neutralizacijos. Autorius si lo pakoreguoti evidencialumo reik–mi hierarchij atsifflvgiant flini –altinio tipo ir flini –altinio s veik . Pavyzdflui, numanymas neb tinai turi b ti pagr stas asmenine autoriaus prieiga prie kalbamos situacijos p dsak (kaip i–plaukia i– Willetto ir Frawleyøaus evidencini reik–mi klasifikacijos), o kit flmoni flodfliais, t. y. reportatyvu. Taip Squartinis (2008, 933) paai–kina, kod l sakinio adverbialas *a quanto pare* –atrodo, pasirodoø ital kalboje rei–kia ir numanym , pagr st percepciniais flini –altiniais, ir reportatyv : i–orinis flini

⁴ Originalus tekstas: šDistinguishing between these two notions allows for a description of the interplay of different evidential dimensions such as inference from shared visual evidence or from reportsø (Cornillie 2009, 45).

–altinis (percepcija, kit flmoni flodfliai) b dingas keliems flini –altinio tipams (numanymui, reportatyvui).

Pana–iai kaip kitose Europos kalbose (Diewald, Smirnova 2010b, 59), taip ir lietuvi kalboje formaliai flym tas yra netiesioginis flini –altinis: paflymima, ar informacija gaunama numanymo, ar reportatyvo b du. TŲoje disertacijoje svarbiausia yra numanymo reik–m , nes nagrin jami flymikliai daugiausia susij kaip tik su –ia evidencialumo reik–me. Evidencialumo reik–mi taksonomijose pateikiami du numanymo potipiai: numanymas, pagr stas steb jimu arba kitais percepciniais flini –altiniais, ir numanymas, pagr stas samprotavimu, logika, intuicija, ankstesne patirtimi, fliniomis apie pasaul (angl. *inferring from results* vs *inferring from reasoning*, Willett 1988; *inferentials* vs *presumptives*, Plungian 2001; *inference* vs *assumption*, Aikhenvald 2004; *circumstantial* vs *generic*, Squartini 2008; *perceptual* vs *conceptual*, Diewald, Smirnova 2010b). TŲuos du numanymo potipius geriausia iliustruoja tokie pavyzdffiai (Plungian 2011, 232):

- (1) *Dega šviesa – **atrodo**, kaimynas jau namie.*
- (2) *Šiuo metų laiku uogos jau **turētu būti** prinokusios.*

(1) pavyzdyje autoriaus numanymas d l kaimyno buvimo namie pagr stas matomais rezultatais (*dega šviesa*), o (2) pavyzdyje numanoma autoriaus flini apie pasaul pagrindu. TŲ abiej numanymo tip semantika eksplikuojama taip: $\neg P$, nes matau tam tikrus situacijos flenklus⁵ ir $\neg P$, nes flinau Q, ir flinau, kad Q apima P.⁶ (Plungian 2001, 354). P rei–kia situacij , o Q ó situacijos aplinkybes.

Nepaisant –i ai–kiai nustatyt ir pasaulio kalbose flym t numanymo potipi , esama kit numanymo turinio galimybi . Numanymas gali b ti nespecifikuotas: n ra ai–ku, ar numanym sudaro percepciniai flini –altiniai, ar samprotavimas, bet pasakyme pabr fiama, kad informacijos flini –altinis yra netiesioginis, ir tai n ra reportatyvas (Willett 1988, 63). Taip pat numanymas gali

⁵ Originalus tekstas: šP, because I can observe some signs of Pō (Plungian 2001, 354).

⁶ Originalus tekstas: šP, because I know Q, and I know that Q entails Pō (Plungian 2001, 354).

beti pagrįstas kitų flonų flodfliais, t. y. reportatyvu (Plungian 2001, 352; Squartini 2008, 934), kitose studijose vadinamu komunikaciniais flini –altiniais (Marín-Arrese 2007, 86; 2009a, 247).

Analizuojant evidencialumo flymiklius Europos kalbose, daugiausiai klausim kelia nespecifikuotas numanymo potipis, nes tokios reik–m s ribojasi su kit konceptuali j domen reik–m mis. Squartinis (2008, 9246925) nespecifikuotas numanymo atvejus priskiria prie sp jimo (angl. *conjecture*), kuris pasiflymi subjektyvia autoriaus nuomone ir laikomas evidencialumo reik–me. Taciau tokia traktuot kelia diskusij , nes subjektyvi autoriaus nuomon ir numanymo pagrindo stoka kontekste grei iau apib dina episteminio modalumo flymiklius (Wiemer, Kampf 2012, 30) arba rei–kia flymikli pragmati–k jim . Tame darbe nespecifikuotas numanymas n ra laikomas i–skirtinai evidencine reik–me, bet traktuojamas kaip evidencialumo ir episteminio modalumo reik–mi sinkreti–kumo atvejis.

Troje disertacijoje apib dinant numanym remiamasi Diewald ir Smirnovos (2010b, 63) terminologija: numanymas gali b ti pagrįstas percepciniais (angl. *perceptual*) arba / ir konceptualiais (angl. *conceptual*) flini –altiniais. Percepcini –altini s voka randama ir jau aptartose numanymo potipi klasifikacijose (Willett 1988; Plungian 2001; Aikhenvald 2004), bet konceptuali j flini –altini s voka nauja. Ji pasirinkta tod l, kad tiksliausiai ir geriausiai apib dina Willetto (1988) ir kitose taksonomijose (Plungian 2001; Aikhenvald 2004) i–vardytus logikos, intuicijos ir ankstesni flini komponentus, sudaran ius konceptualaus numanymo pagrind .

Kitas netiesioginis flini –altinis ó reportatyvas, taip pat skirstomas potipius. Willettas (1988, 57; 96) reportatyv (angl. *reported evidence*) skirsto pagal tai, ar informacija apie kalbam situacij yra gird ta i– tiesioginio, ar i– netiesioginio kalbamos situacijos liudytojo, ar priklauso liaudies i–min iai, posakiams (angl. *second-hand evidence, third-hand evidence, evidence from folklore*). Taciau Plungianas (2011, 2386239) kiek skepti–kai vertina tok smulk reportatyvo

skaidym ir si lo laikytis Aikhenvald (2004, 25) pateikiam reportatyvo potipi : reportatyvas, nurodantis konkret pasakymo autori , vadinamas kvotatyvu (angl. *quotative*); reportatyvas, kurio autorius n ra identifikuojamas, nes n ra flinomas arba svarbus, vadinamas nuogirda (angl. *hearsay*).

Svarbu atkreipti d mes , kad daug kalb turi bendr netiesioginio flini –altinio flymikl , kuris nespecifikuoja nei numanymo, nei reportatyvo reik–m s, bet bendrai flymi, kad kalbamojoje situacijoje remiamasi netiesioginiu flini –altiniu (Plungian 2011, 2326233). Kadangi lietuvi kalboje numanymo ir reportatyvo reik–m s dafniausiai koduojamos skirtingomis formomis, kalbant tiek apie morfologines, tiek apie nemorfologines evidencialumo rai–kos priemones, pla iau nespecifikuoto netiesioginio flini –altinio ypatyb s nebus aptariamoms.

Toliau pateikiama lentel , apibendrinanti evidencialumo reik–mi opozicijas ir evidencini reik–mi potipius, kurie aptariami Willetto (1988), Aikhenvald (2004), Plungiano (2001, 2011) ir Diewald, Smirnovos (2010b).

1 lentelė. Evidencini reik–mi opozicijos ir potipiai

Tiesioginė prieiga	Netiesioginė prieiga	
Asmeninė	Asmeninė	Neasmeninė
Participantin s / endoforin s reik–m s	Numanymas , pagr stas perpepciniais flini –altiniais	Reportatyvas: kvotatyvai
Vizualin s	Numanymas , pagr stas konceptualiais flini –altiniais	Reportatyvas: nuogirda
Nevizualin s		

Kaip min ta, –ioje disertacijoje svarbiausia yra netiesioginio flini –altinio reik–m , kuri toliau skaidoma numanymo ir reportatyvo reik–mi potipius. Ta iau reik t pabr fti, kad –iame darbe laikomasi poffi rio, kad numanymas gali

beti pagrindinis neasmeniniai finiai –altiniai, t. y. reportatyvu (Plungian 2001), arba komunikaciniais finiai –altiniai (Marín-Arrese 2007, 2009a). Todėl negalima numanyti apibūdinti kaip išskirtinai asmeninis autoriaus prieigos prie kalbamos situacijos, kaip parodyta 1 lentelėje.

2.3. Epistemiškumas: evidencialumas ir episteminis modalumas

Tiriant evidencialumo kategoriją, vienas diskutuotinis aspektas yra evidencialumo sąsaja su episteminio modalumo kategorija. Priešingai abiejų kategorijų konceptualinį pagrindą ir skirtingai traktuoti, išsikristalizavusi paskutinio dešimtmčio lingvistiniuose tyrimuose (Faller 2002; Squartini 2004, 2008; Wiemer 2006b, 2008; Cornillie 2009; Marín-Arrese 2007, 2009a, 2009b), evidencialumas ir episteminis modalumas daugiausiai buvo traktuojami kaip vienas nuo kitos priklausomos kategorijos. Pavyzdžiui, Palmeris (1986) evidencialumo laiko episteminio modalumo dalimi, o Chafeas (1986) sako atvirkščiai: evidencialumas apima episteminį modalumą ir kitas su finiojimu susijusias reikšmes, o taip jis tapatinamas su plačiau epistemiškumo kategorija (Boye 2001, 84). Kitoje studijoje Palmeris (2001) greta episteminio modalumo evidencialumo laiko propozicinio modalumo dalimi. Plati ši kategorija traktuota literaturoje aiškina, kad tiek evidencialumas, tiek episteminis modalumas susiję su autoriaus finiojimu apie kalbamąją situaciją ir finiai –altiniai gali implikuoti tikimybes laipsnis (Faller 2002, 9; 82). Taip pat kai kuriose kalbose tie patys flymikliai gali reikšti ir evidencialumą, ir episteminį modalumą, todėl ne visada lengva apibūdinti flymiklio semantiką ir priskirti ją prie vienos arba prie kitos kategorijos semantinės zonos.

Tačiau evidencialumo priskyrimas episteminiam modalumui arba evidencialumo tapatinimas su epistemiškumo kategorija sulaukė kritikos, nes tokia plati abiejų kategorijų traktuota paslepia konceptualias finiai –altinio ir

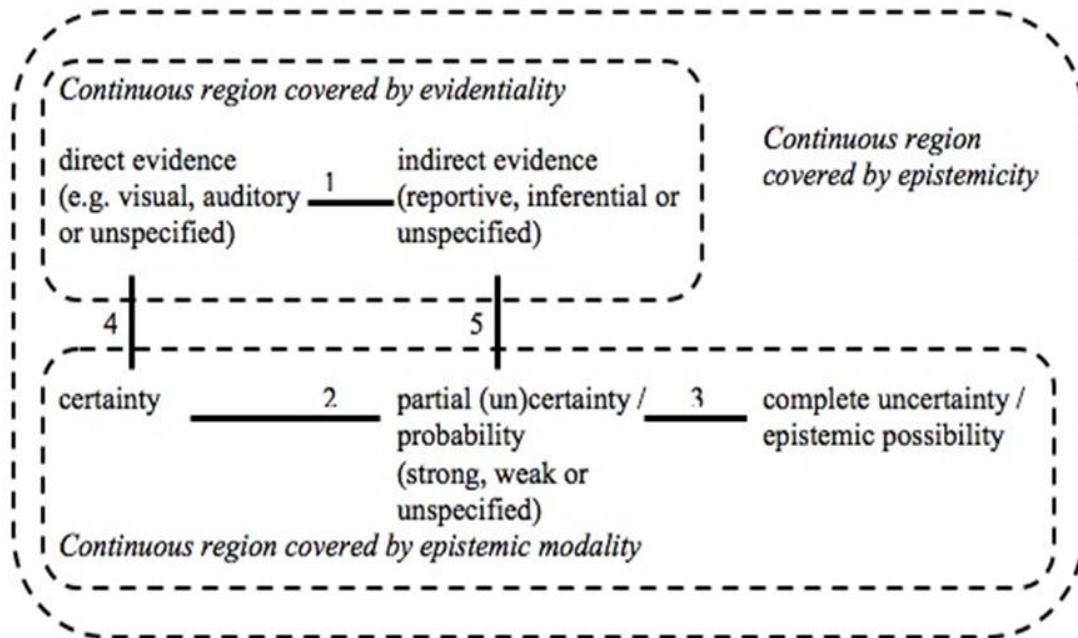
tikimybės laipsnio reikšmes (Faller 2002, 83). Be to, yra kalb , kuriose evidencialinis ir episteminio modalumo reikšmės perteikiamos skirtingais fymikliais ir flini –altinis neimplikuoja tikimybės laipsnio. Kaip teigia Plungianas (2001, 354), š<...> ne visi evidencialumo fymikliai yra modaliniai, nes jie neb tina implikuoja epistemin sprendim ū.⁷ Pabr fliama, kad d l prigimties ir tipologin s vairov s evidencialumas negali b ti tapatinamas su modalumu net jeigu modalumas suprantamas pla i ja prasme (Plungian 2011, 250). Evidencialumo tapatinimas su pla i ja epistemi–kumo kategorija taip pat probleminis, nes toks evidencialumo modelis apima kelis reikšmi potipius⁸. Pagal juos ne visada manoma nustatyti fymikli reikšmes, s sajas tarp –i reikšmi ir fymikli vartosen pragmatiniame kontekste (Simon-Vandenberg, Aijmer 2007, 27628). I–eit , kad evidencialum apib dinti kaip poffi r flin ojim (angl. *attitudes toward knowledge*) (Chafe 1986, 262) b t per platus supratimas.

Atsifvelgiant argumentus, postuluojan ius, kad evidencialumo ir episteminio modalumo kategorijos viena kitos neapima (nors yra susijusios), dabartin je lingvistikoje evidencialumo ir episteminio modalumo kategorijos traktuojamos kaip lygiavert s, sudaran ios epistemi–kumo superkategorij (Boye 2001, 2010, 2012). Toliau pateikiamas semantinis flem lapis, iliustruojantis epistemi–kumo superkategorij ir jos dalis: evidencialum ir epistemin modalum .

⁷ Originalus tekstas: š<í > not all evidential markers are modal in that they do not necessarily imply an epistemic judgment ū (Plungian 2001, 354).

⁸ Chafeas (1986, 263) skiria evidencialumo reikšmes pagal flin ojimo –altin (angl. *source of knowledge*), flin ojimo prieig (angl. *mode of knowledge*), patikumum (angl. *reliability*), flin ojim derinam su l kes iais ir verbaliniais resursais (angl. *knowledge matched against expectations and verbal resources*).

1 paveikslas. Epistemi–kumo, evidencialumo ir episteminio modalumo kategorij semantinis flem lapis (Boye 2010, 17)

Continuous region covered by epistemicity ó epistemi–kumo sritis

Continuous region covered by evidentiality ó evidencialumo sritis

Continuous region covered by epistemic modality ó episteminio modalumo sritis

direct evidence (e.g. visual, auditory or unspecified) ó tiesioginis flini –altinis (pavyzdffiui, vizualinis, klausos arba nespecifikuotas)

indirect evidence (e.g. reportive, inferential or unspecified) ó netiesioginis flini –altinis (pavyzdffiui, reportatyvas, numanymas arba nespecifikuotas)

certainty ó tikrumas

partial (un)certainty / probability (strong, weak or unspecified) ó dalinis (ne)tikrumas / tikimyb (auk–tas, flemas arba nespecifikuotas tikimyb s laipsnis)

complete uncertainty / epistemic possibility ó visi–kas netikrumas / epistemin galimyb

Evidencialumas ir episteminis modalumas sudaro epistemi-kumo superkategorij , nes yra susij su flinojimu. Tšs bendras semantinis komponentas vardinamas kaip faktinis pagrindimas (angl. *justificatory support*), kur autorius vartoja modifikuodamas propozicij (Boye 2010, 16; 2012, 36). Ta iau abiej kategorij santykis su flinojimu yra skirtingas, ir kaip tik -iuo pagrindu skiriamos evidencialumo bei episteminio modalumo reik-m s. Kaip min ta ir matyti i- l paveikslo, evidencialumo kategorijai b dingas flini -altinio, kurio pagrindu autorius prane-a apie kalbam situacij , tipo nurodymas. Atitinkamai skiriamos tiesioginio bei netiesioginio flini -altinio reik-m s. Episteminio modalumo kategorija rodo, kiek kalbin situacija atitinka tikrov , kitaip tariant, nustatomas tikimyb s laipsnis. Tikimyb s laipsnis apima tikrumo (angl. *certainty*), dalinio (ne)tikrumo / tikimyb s (angl. *partial (un)certainty / probability*) ir visi-ko netikrumo / epistemin s galimyb s (angl. *complete uncertainty / epistemic possibility*) reik-mes.⁹ Nors epistemi-kumo kategorijos pirmtaku laikoma Chafeø (1986) evidencialumo taksonomija (Boye 2012, 37), epistemi-kumo kategorijos ribos atrodo daug ai-kiau ir griefl iau nubr ftos negu Chafeø evidencialumo taksonomijos.

⁹ Reik t atkreipti d mes , kad apib dindamas evidencines ir episteminio modalumo reik-mes studijoje šEpistemic meaningø Boyeøus (2012) vartoja kiek skirting terminologij . Evidencin s reik-m s vadinamos kaip episteminis patvirtinimas (angl. *epistemic justification*), kuris apima tiesioginio ir netiesioginio patvirtinimo (angl. *direct justification, indirect justification*) potipius (Boye 2012, 19). Episteminio modalumo reik-m s perteikia kalb tojo epistemin pagrindim (angl. *epistemic support*), tapat tikimyb s laipsniams. Skiriami episteminio pagrindimo laipsniai: visi-kas pagrindimas (angl. *full support*), dalinis pagrindimas (angl. *partial support*) ir neutralus pagrindimas (angl. *neutral support*), priklausomai nuo kalbos gali b ti br fiamos kitos opozicijos (Boye 2012, 22). Tokia terminologin parinktis motyvuojama tuo, kad episteminio pagrindimo terminas susij s su epistemi-kumo kategorijos apibr ftimi ir yra neutralus atsifvelgiant tikrumo ir netikrumo laipsnius (Boye 2012, 21). Tšame darbe pasirenkami tradici-kesni evidencialumo ir episteminio modalumo terminai, kaip pateikiama l paveiksle, ir naujos Boyeøus vartojamos s vokos detaliau aptiriamos nebus.

Evidencialumo ir episteminio modalumo kategorij lygiaverti-kumas pabr fliamas arba implikuojamas ir kitose studijose, kuriose vartojama epistemin s pozicijos (angl. *epistemic stance*) (Biber *et al.* 1999, 8546855) arba kalb tojo sipareigojimo / atsakomyb s (angl. *speaker commitment / accountability*) terminologija (Marín-Arrese 2007, 2009a, 2009b, 2011). Traktuodama evidencialum ir modalum kaip kalb tojo sipareigojimo / atsakomyb s kategorijos sudedam sias dalis, Marín-Arrese gana ai-kiai pristato abiej kategorij skiriamuosius ir pana-ius poflymius, ta iau ne tiek d mesio skiria tarpkategorin ms evidencialumo ir episteminio modalumo s sajoms. Maflai d mesio skiriama -ioms kategorijoms diferencijuoti ir j saitams Biberio *et. al* (1999) tyrime, nes epistemin pozicija (angl. *epistemic stance*) yra platesn s ó autoriaus pozicijos (angl. *author stance*) ó dalis. Tod l evidencialumo ir episteminio modalumo reik-mi ypatumai n ra detaliai analizuojami.

Boyeaus (2012) epistemi-kumo kategorija ne tik apibr flia evidencialumo ir episteminio modalumo ribas bei s sajas, bet ir pary-kina, kad ne visi flymikliai ankstesniuose evidencialumo ir modalumo tyrimuose gal t b ti priskiriami prie epistemin . Pavyzdffiui, angl kalbos flymikliai *in fact* -fakti-kai, *really* -tikrai, *actually* -fakti-kai, i- tikr j ø n ra laikomi episteminiais (Boye 2012, 31635), kitaip negu Biberio *et al.* (1999, 869) ó -is tyrimas juos priskiria epistemin autoriaus pozicijos flymikli pogrupiui.

Kaip pavaizduota Boyeaus (2010) semantiniame flem lapyje (flr. 1 paveikslas), tarpkategorin s evidencialumo ir episteminio modalumo s sajos i-ry-k ja tarp tiesioginio flini -altinio bei tikrumo reik-m s (jungiamoji linija 4) ir netiesioginio flini -altinio bei tikimyb s reik-m s (jungiamoji linija 5). Tyb s sajos rei-kia, kad priklausomai nuo konteksto flymiklis gali perteikti evidencin arba epistemin reik-m , t. y. atspindimas flymikli daugiafunkci-kumas arba j diachronin s s sajos (Boye 2010, 12; Boye 2012, 137).

Ta iau svarbu pabr fti, kad Boyeaus i-ry-kintos tarpkategorin s s sajos neimplikuoja evidencialumo ir episteminio modalumo kategorij susipynimo

(angl. *overlap*), pateikiamo van der Auweros ir Plungiano (1998) bei Plungiano (2001, 2011) studijose. Pasak ši autori, susipynusios reikšmės yra samprotavimu pagrįstas numanymas ir episteminė būtinybė. Pavyzdžiui, sakinyje *This must be the postman* –Tai turėtų būti / tikriausiai patininkas – veiksmafodis *must* –tur tišflymi ir flini –altin, ir aukšt tikimybės laipsnis; –ias reikšmes atskirti sunku (Faller 2002, 82683), nes jos sinkretiškos.

Numanymo ir episteminės būtinybės susipynimo teorija Boyeøaus (2010, 2012) ir kit autori (Cornillie 2009; Diewald, Smirnova 2010b) nuginijama d l keli prieflas i. Kaip min ta, numanymo ir episteminės būtinybės nepriklausomybė rodo kalbos, flyminios tik episteminė būtinybė arba tik numanym (Boye 2010, 16; 2012, 24). Be to, numanymas, kaip ir reportatyvas, nerodo sistemingos sąsajos su episteminio modalumo reikšmėmis, nes priklausomai nuo konteksto numanymas gali implikuoti skirtingą tikimybės laipsnį. Pavyzdžiui, gatvje matydami gulint –un galime sakyti: *It must be in pain* –Jam turbūt skauda – arba *It may be in pain* –Jam galbūt skauda (Cornillie 2009, 50). Kaip pabrėžia Cornillieøis (2009, 49), ne visi numanymo atvejai, kaip suponuoja susipynimo teorija, susiję su tikrumu. Kitas argumentas, nuginijantis susipynimą, yra tai, kad episteminiai flymikliai gali būti pagrįsti vairiais flini –altiniais, o evidenciniai flymikliai gali implikuoti skirtingą tikimybės laipsnį (Diewald, Smirnova 2010b, 85686). Pavyzdžiui, sakinyje *Sie muss die Arbeit abgegeben haben* –Ji turbūt atidav daktaro disertacij – veiksmafodis *müssen* –tur tišrei–kia episteminė būtinybė, nors flini –altinis gali būti nuo reportatyvo iki percepcija arba samprotavimu pagrįsto numanymo (Diewald, Smirnova 2010b, 86). Sakinyje *Sie scheint ihre Arbeit abgegeben zu haben* –Ji, atrodo, atidav daktaro disertacij – veiksmafodis *scheinen* –atrodytišrei–kia numanym, nors gali būti implikuojamas skirtingas tikimybės laipsnis (Diewald, Smirnova 2010b, 85). Tai reiškia, kad episteminuose flymikliuose evidencinis semantinis komponentas nėra inherentinis, o implikuojamas pragmatinio konteksto. Tas pats pasakytina

apie evidencinius šaltinius, implikuojančius epistemines reikšmes. Tačiau šie argumentai verčia kvestionuoti evidencinio episteminio susipynimo teoriją.

Pasak Cornillie¹⁰ (2009) ir Boye¹¹ (2010, 2012), evidencialumo ir episteminio modalumo kategorijos sąsajos aiškintinos ne susipynimu (angl. *overlap*), o panašiomis semantiniomis dimensijomis. Evidencialumo kategorijai būdinga šaltinio patikimumo arba evidencinio validumo (angl. *reliability of knowledge, evidentiary validity*¹⁰) dimensija arba evidencialumo skalė (angl. *evidential scale*), episteminio modalumo kategorijai būdingas kalbotojo įsipareigojimas (angl. *speaker commitment*) arba episteminė modalinė skalė (angl. *epistemic modal scale*) (Boye 2012, 160). Nors evidencinė ir episteminė skalės susijusios (gali suponuoti viena kitą), klaidinga jas tapatinti arba šaltinio patikimumą interpretuoti pagal episteminę skalę (Squartini 2008, 926-927; Cornillie 2009, 576-58; Marín-Arrese 2011, 791): kaip minima, šaltinis nėra sistemingai susijęs su tikimybių laipsniu. Tačiau evidencialumas ir episteminis modalumas yra skirtingos kategorijos, kurios neapima viena kitos, bet gali implikuoti viena kitą (Cornillie 2009; Diewald, Smirnova 2010b; Boye 2012). Tai, kad episteminis būtinybės veiksmas (pvz. germanų kalbose (daugiau) *matte*, vokiečių *müssen*, anglų *must*) gali būti vartojami numanymo kontekstuose, rodo ne evidencialumo ir episteminio modalumo susipynimą, o greičiau evidencinių modalinių veiksmų išplitimą (angl. *extension*) (Boye 2012, 152).

Be abejonų, išvardyti Boye¹¹ (2010, 2012), Cornillie¹⁰ (2009) ir Diewald, Smirnovos (2010b) argumentai tikina, kad evidencialumas ir episteminis modalumas nėra viena kitą apimančios kategorijos. Tačiau kategoriškai evidenciniai episteminiai reikšmių susipynimo atmetimas ir teigimas, kad priklausomai nuo konteksto tai yra evidencinis arba episteminis išplitimas,

¹⁰ Remdamasi šaltinio (angl. *source of evidence*) ir asmeninio tiesioginio bei asmeninio netiesioginio prieigos (angl. *personal direct, personal indirect access*) prie informacijos parametrais, Marín-Arrese (2009a, 246-251; 2011, 791-792) skiria tris evidencinio validumo laipsnius: aukštą (angl. *high*), vidutinį (angl. *medium*) ir žemą (angl. *low*).

nepaai-kina vartosenos atvej , kai kontekste pasirei-kia ir evidencin , ir epistemini reik-m s. Tod l -iame darbe, pana-iai kaip ir kituose (Nuyts 2001b; Faller 2002; Pietrandrea 2007; Tink nien 2011; Chojnicka 2012; Tblien 2012), laikomasi poffi rio, kad kai kuriems fymikliams b dingas evidencini ir epistemini reik-mi sinkreti-kumas. Priklausomai nuo konteksto evidencin arba epistemini reik-m pabr fliama, ta iau galimi atvejai, kai abi reik-m s gana ry-kios.

2.4. Evidencialumas ir sąsajos su subjektyvumo / intersubjektyvumo dimensija

Literat roje evidencialumo kategorija siejama ne tik su flini -altinio tipais / gavimo b dais (angl. *type of evidence, mode of knowing*) arba flini -altiniu (angl. *source of evidence*), bet ir su kita dimensija, b tent subjektyvumo / intersubjektyvumo, kuri rodo, ar flini -altinis prieinamas tik autoriui, ar ir kitiems situacijos dalyviams (angl. *personal vs shared responsibility*) (Nuyts 2001b, 33; Cornillie 2007, 112; Cornillie 2009, 45; Marín-Arrese 2009a, 2546256; 2009b, 24; 2011, 792). flini -altinio prieinamumo arba (inter)subjektyvumo dimensijos formuluot , pateikiama Nuytso (2001a, 384; 2001b, 33), atsirado kaip alternatyvus poffi ris Lyonso subjektyvumo / objektyvumo dimensijai, kurios pagrindinis kriterijus buvo flini -altinio prigimtis. Jeigu autorius turi svar flini -altin , tuomet pasakymas gali b ti kvalifikuojamas kaip objektyvus, o nepatikimas autoriaus flini -altinis suteikia pasakymui subjektyvumo. Ta iau Nuytsas (2001a, 3936395) rodo, kad angl ir kitose german kalbose (inter)subjektyvumo dimensijos skiriamieji parametrai yra ne flini -altinio prigimtis, o prieinamumas autoriui arba kitiems situacijos dalyviams. Pasak Nuytso (2001a, 394), ekspliciti-kai flini -altin rodan iuose kontekstuose arba bendr flini kontekstuose darosi neprasminga

vertinti flini –altinio objektyvum , nes pagrindin reik–m yra jo prieinamumas kalbin s situacijos dalyviams.

Tyos evidencialumo dimensijos skyrimas leidffia paai–kinti kai kuri evidencialumo flymikli semantik geriau, negu vien tik pasitelkiant flini –altinio parametrus. Pavyzdffiui, ispan kalboje komplementinio predikato *parecer* –atrodytiø subordinuojan io *que* –kadø komplemento sakin , faktyvumo reik–m s paai–kinamos b tent –io flymiklio intersubjektyvumu, t. y. flini –altinio prieinamumu visiems kalbin s situacijos dalyviams (Cornillie 2007, 123). Pana–iai lietuvi kalboje veiksmaflodfi *matyti* ir *atrodyti* reik–m s diferencijuojamos pagal subjektyvumo ir intersubjektyvumo poflymius (Usonien 2003, 212). Be to, flini –altinio prieinamumo vertinimas leidffia vertinti ir flini –altinio patikimum , kuris n ra tapatinamas su epistemis tikimyb s laipsniu (Cornillie 2009, 58). Kaip min ta 2.3 poskyryje, sistemingos flini –altinis saj os su tikimyb s laipsniu n ra ir, ufluot vertinus flini –altinio tipo patikimum , tiksliau yra vertinti flini –altinio prieinamum . Patikimiausias yra flini –altinis, prieinamas visiems kalbin s situacijos dalyviams (Cornillie 2009, 58).

Reik t pabr fti, kad subjektyvumo ir intersubjektyvumo dimensijos lingvistikoje gavo skirting interpretacij , pavyzdffiui, esama Langackerio ir Traugott subjektyvumo samprat (Nuyts 2001b, 38). Ta iau jos nebus detaliau apffvelgiamos, nes –iame darbe taikoma Nuytso (2001a, 2001b) subjektyvumo ir intersubjektyvumo teorija, kuri tik i– dalies susijusi su Langackerio ir Traugott subjektyvumo teorija. Vert t tik pamin ti, kad esama studij , analizuojan i subjektyvumo ir intersubjektyvumo dimensij atsiffvelgiant keli parametr s veik : suvokian iojo vaidmens ry–kum (angl. *salience of conceptualizer role*), s vok , paimt i–Langackerio, ir asmenin bei bendr atsakomyb (angl. *personal vs shared responsibility*), rodiklius, paimtus i– Nuytso teorijos (Marín-Arrese 2009a, 2546256; 2009b, 24). Suvokian iojo ry–kumas arba matomumas diskurse gali b ti i–reik–tas ekspliciti–kai, impliciti–kai arba gali b ti i–vis neai–kus (angl. *opaque*). Pagal –iuos i–vardytus parametrus skiriami subjektyv s eksplicitiniai (I

saw –ma iauø), intersubjektyv s eksPLICITINIAI (*We all know* –visi flinomeø), subjektyv s IMPLICITINIAI (*must* –tur tiø) ir intersubjektyv s neapibr fti (angl. *opaque*) (*it appears* –atrodoø *it is clear* –ai–kuø) evidencialumo / episteminio modalumo fymikliai (Marín-Arrese 2009b, 43646). Keli parametr integravimas subjektyvumo / intersubjektyvumo dimensijos tyrim padeda atskleisti autoriaus retorik ir atsakomyb s laipsn d l prane–amos informacijos.

Nors Nuytsas (2001b, 35) subjektyvumo ir intersubjektyvumo reik–mes priskiria tiek prie episteminio modalumo, tiek prie evidencialumo fymikli , Marín-Arrese (2007, 84; 2009a, 255) atkreipia d mes , kad episteminio modalumo fymikliai rei–kia tik subjektyvi autoriaus nuomon , kuri yra implicitin . Evidencialumo fymikliai perteikia ne tik subjektyvumo, bet ir intersubjektyvumo reik–mes, eksplikuoja autoriaus nuomon . Marín-Arrese (2007, 2009a) si lo skirti vertinim , kuris orientuotas kalb toj (angl. *speaker-oriented reliability assessments*) ir vertinim , kuris nukreiptas klausytoj (*hearer-oriented assessments*). Tye vertinimai atitinkamai rei–kiami episteminio modalumo arba evidencialumo fymikliais. Taigi subjektyvumo ir intersubjektyvumo dimensijos rodikliai taip pat patvirtina evidencialumo ir episteminio modalumo kategorij skirtum , aptart 2.3 poskyryje.

2.5. Evidencialumas ir diskursas

Evidencialumo kategorija nagrin jama ne tik atsifvelgiant –ios kategorijos rai–kos priemoni vairov , evidencini reik–mi ir funkcij ypatumus, s sajas su episteminio modalumo bei epistemi–kumo kategorija, subjektyvumo ir intersubjektyvumo dimensij , bet ir atsifvelgiant –ios kategorijos rai–k diskurse. Tiriami evidencialumo fymikli vartosenos ypatumai skirtinguose registruose (sakytin je ir ra–ytin je kalboje) ir diskurso tipuose (mokslo kalboje, fliniasklaidos kalboje). Reik t pabr fti, kad tiek gramatini , tiek leksini evidencialumo

flymikli vartosena gali priklausyti nuo diskurso ypatybi . Pavyzdffiui, gramatiniai evidencialumo flymikliai gali b ti tam tikr flanr rodikliai (Aikhenvald 2004, 310) ir gali sukurti stilistin efekt (distancij , pasakojimo gyvum , ironij , komentar) (ibidem, 323). Kadangi –ios disertacijos objektas yra nemorfologinio evidencialumo rai–kos priemon s, tai apffvalgoje d mesys skiriamas b tent –i priemoni vartosenai, atsifvelgiant diskurso ypatumus.

Evidencini flymikli tyrimai sakytin je ir ra–ytin je angl kalboje atskleid tam tikr distribucijos skirtum (Chafe 1986; Simon-Vandenberg, Aijmer 2007). Nustatyta, kad manymo (angl. *belief*) flymikliai *I think* –manauø, *I believe* –manauø, *I suppose* –sp juødafnesni sakytin je kalboje, o numanymo flymikliai *must* –tur tiø, *obvious* –akivaizdusø, *seem* –atrodoø, *evidently* –akivaizdffiaiødafnesni ra–ytin je kalboje (Chafe 1986, 2666267). Pana–iai prieveiksmi *obviously* –akivaizdffiaiø ir *clearly* –ai–kiaio funkcin distribucija motyvuojama sakytin s ir ra–ytin s kalbos registru. flymiklis *obviously* –akivaizdffiaiødafnesnis sakytin je kalboje, nes implikuoja solidarumo su skaitytoju reik–m ir dafnai vartojamas kaip autoriaus ry–i uflmezgimo su skaitytoju priemon , o *clearly* –ai–kiaio implikuoja negin ijam autoriaus nuomon , autoritet ir dafniau vartojamas ra–ytin je kalboje (Simon-Vandenberg, Aijmer 2007, 199). Skirtinga evidencini flymikli distribucija sakytin je ir ra–ytin je kalboje paai–kinama registro ypatumais: sakytin kalba yra daugiau spontanin , betarpi–ka, skirta autoriaus ir skaitytojo ry–iui, supratimui, o ra–ytin suteikia autoriui daugiau galimybi apm styti savo pasakym (Chafe 1986, 262; Cornillie 2010, 311).

Evidencini prieveiksmi tyrimai sakytin je kalboje rodo, kad betarpi–ko bendravimo kontekste jie praranda flini –altinio reik–m ir tampa diskurso priemone, pabr flian ia autoriaus pozicij . Pavyzdffiui, ispan kalboje prieveiksmis *evidentemente* –akivaizdffiaiø flymi tvirt autoriaus nuomon , neleidffian i siterpti skaitytojui (Cornillie 2010, 3266327). Suprantama, kad flini –altinio reik–m s i–nykimas negali b ti vertinamas vien kaip sakytin s

kalbos reikšmės, nes rašytojas kalboje evidencialumo žymekliai taip pat gali nustoti žymėti –altin ir tapti daugiau retorine autoriaus strategija, kurian ją ryšiu su skaitytoju. Tai, kad sakytojas kalboje evidencialiniai prievokšniai tampa diskurso priemone, rodo, kad artimiausio konteksto žymėti –altinis nėra bendravimą skatinantis veiksnys (Cornillie 2010).

Evidencialumo ir episteminio modalumo žymeklių interaktyvūs funkcijos pabrėžiamos keliomis teorijomis: vertinimo teorijos (angl. *appraisal theory*), postuluojamoms Martino ir White (2005), įsitraukimo (angl. *engagement*) (Hyland 2008, 2009), atsakomybės (angl. *accountability*¹¹) (Malmström 2007). Nors visos šios teorijos evidencialumo ir episteminio modalumo žymeklius vertina išskirtingose perspektyvose, jų esmė yra tarpasmeninė – žymeklių plotmė. Vadovaudamiesi Bakhtino dialoginiu požiūriu kalbama, Martinas ir White (2005, 92) pabrėžia, kad episteminio modalumo ir evidencialumo žymekliai konstruoja autoriaus poziciją skaitytojo pozicijos atžvilgiu.

Evidencialumo žymekliai taip pat sulaukia didelio dėmesio mokslo kalboje. Tai natūralu, nes jie šiek tiek gali vairiais aspektais papildyti ir papildyti autoriaus norimą perteikti reikšminį atspalvį spektrą akademinėje kalboje ir kuria santykį tarp autoriaus ir skaitytojo (Tynknen 2011, 40). Per pastarąjį

¹¹ Atsakomybės (angl. *accountability*) kategorija rodo, ar autorius pats yra atsakingas už pateiktą informaciją, ar yra tik tos informacijos mediatorius (Malmström 2007, 14). Ši kategorija laikoma gradacine ir atsakomybės laipsniai motyvuojami autoriaus arba kitos informacijos –altinų ryškumu diskurse (angl. *discourse voice*). Taip pat atsakomybės kategorija traktuojama kaip metadiskurso reikšmės, nes žinijimais perteikiamos veiksmažodžiai (*argue* –svarstyti, *maintain* –tvirtinti, *suggest* –duoti suprasti, *claim* –tvirtinti, *propose* –siūlyti, *assume* –tarti / manyti, *believe* –manyti / tikėti) vartoseną mokslo kalboje atskleidžia autoriaus interaktyvumo su skaitytoju dimensija. Reikėtų pabrėžti, kad atsakomybės kategorija nėra tapatinama su evidencialumo kategorija, tačiau tai, kad žinijimais perteikiantys veiksmažodžiai semantiškai susiję su evidencialumo arba episteminio modalumo reikšmėmis, implikuoja evidencialinį / episteminį žymeklių interaktyvų plotmė diskurse arba net metadiskurse. Šie veiksmažodžiai pasirodo svarbūs metadiskurso elementai mokslo kalboje, kuriantys interaktyvų santykį tarp autoriaus ir skaitytojo.

dešimtmet atsirado domi ir reikalingi studij, nagrinjanči žymieji tarpdisciplininiai ir tarpkalbiniai ypatumai (Hyland 2006, 2008; Malmström 2007; Grossmann, Wirth 2008; Grossmann, Tutin 2010; Tinkienė 2011, 2012). Tyrimai parodė, kad humanitariniuose ir socialiniuose moksluose autoriaus pozicijos (angl. *stance*) žymieji, apimantys ir evidenciniai žymieji pogrupai, vartojami dažniau negu tiksluosiuose moksluose (Hyland 2006; 2008). Dažnio skirtumai aiškintini mokslinio srities specifika, nes tiksluosiuose moksluose pabrėžiamas svarstomas dalykas, kuris yra objektyvus ir labiau apčiuopiamas (Hyland 2006, 29; 2008, 13615). Humanitariniuose ir socialiniuose moksluose svarstomas dalykas ne visada yra empiriškai pamatuojamas ir rodomas, todėl autoriaus pasitelkia argumentacijos priemones, kurios tikint skaitytoj pateikiamos informacijos validumu.

Evidencialumo žymieji taip pat tiriami finišasklaidos kalboje, gretinant jų distribucijas anglų ir ispanų kalbose (Hildago 2006; Marín 2006; Martínez 2006). Tyrimai atskleidė skirtingą laikraštinių straipsnių ir žurnalinės literatūros žymieji. Vedamuosiuose straipsniuose (angl. *editorials*) dažnesni veiksmavardžiai, reikiškantys netvirt finišą (angl. *weak evidence*), o finišų reportažuose (angl. *news reportage*) dažnesni veiksmavardžiai, reikiškantys tvirt finišą (angl. *strong evidence*) (Marín 2006, 1546155).

Taigi evidenciniai žymieji yra svarbios priemonės, padedančios kurti variabilų diskursų retoriką, autoriaus vaidmenį, teiginių patikimumą ir ryšius su skaitytoju. Tyrimo darbe taip pat ypatingas dėmesys kreipiamas evidencialumo žymieji funkcijas diskurse, nes kaip tik diskurso ypatumai padeda paaiškinti ir išsamiau aprašyti žymieji vartoseną.

3. Evidencialumo raiškos priemonių tyrimų apžvalga užsienio ir lietuvių kalbotyroje

Šiame skyriuje pristatomi skirtingi evidencialumo raiškos priemonių tyrimai užsienio ir lietuvių kalbotyroje. Aptariamos sietinės morfologijos (angl. *bound morphology*) evidencialumo raiškos priemonės, veiksmaflodinės kategorijos, flyminios formos –altin, ir leksinės evidencialumo raiškos priemonės: veiksmaflodiniai, būdvardiniai, sakiniorieveiksmiai (dalelytės), tarpiniai. Palyginamos šiame darbe nagrinėjamos būdvardiniai irrieveiksmiai traktuojami, esantys lietuvių kalbos gramatikos aprašuose ir kituose kalbotyros darbuose.

3.1. Morfologinės raiškos priemonės

Morfologinio evidencialumo raiškos priemonės visų pirma priklauso priešdaliai, priesagos, klitikai. Pavyzdžiui, Amerikos indėnų kečujų kalbos tarmėje (angl. *Wanka Quechua*) esama trijų evidencialumo enklitikų, flyminių, kaip kalbotojas pasiekia informaciją (Aikhenvald 2004, 43):

- (3) *Chay-chruu-mi* achka wamla-pis walshr-pis
Daug mergaičių ir berniukų maudosi (Maniau juos)
- (4) *Daanu pawa-shra-si ka-ya-n-**chr**-ari*
Tas (laukas) gali būti visųkai sugriautas (Spėjau)
- (5) *Ancha-p-**shi*** wa'a-chi-nki wamla-a-ta
Tu verti mano dukterį per daug verkti (Man sak)

(3)–(5) pavyzdžiuose enklitikai *-mi*, *-chr*, *-shi* koduoja tiesioginio –altinio, numanymo ir reportatyvo reikšmes. Kalbose, flyminiose evidencialumo reikšmes, ši morfologijos priemonė yra vairios evidencialumo sistemos (binari, trinari arba net turinti keturias, penkias ar daugiau formalių opozicijų), randamos daugiausiai Pietryčių Amerikos indėnų, Kaukazo kalbose ir Tibeto-Burmos

kalb –imoje (Aikhenvald 2004, 17; 23666). Morfologini evidencialumo rai–kos priemoni semantin turin ir evidencialumo sistemas detaliai nagrin ja Chafeas, Nichols (1986), Willettas (1988), de Haanas (2001), Faller (2002), Aikhenvald (2003, 2004).

Europos kalbose beveik n ra sietin s morfologijos priemoni , flymin i evidencialumo reik–mes, ta iau yra i–im i . Gruzin kalboje flini –altin rei–kiantis perfektas flymimas kaityba; turk kalboje vartojama priesaga *-mlş*, o est kalboje ó priesaga *-vat* (Wiemer 2010c, 67668). Europos kalbose morfologinio evidencialumo rai–kai b dingas evidencinis veiksmaflodflio kategorij i–plitimas. Pavyzdffiui, german ir roman kalbose numanymo ir reportatyvo reik–m s gali b ti perteikiamos tariam ja nuosaka (angl. *subjunctive / conditional mood*) (Squartini 2001; Diewald, Smirnova 2010b; Wiemer 2010c). Balkan (bulgar , makedon), balt (latvi , lietuvi) ir est kalbose evidencialumo reik–m s koduojamos perfekto laik pagrindu (anot Litvinowo 1989, cituota i– Holvoet 2007, 92). Kaip min ta 2.1 poskyryje, ne visos –ios rai–kos priemon s priklauso evidencialumo kategorijai siaur ja prasme, o grei iau traktuojamos kaip evidencialumo strategijos. Wiemerio (2010c, 69) manymu, klausimas, ar evidencinis veiksmaflodfli kategorij i–plitimas rodo naujas reik–mes, ar t ra evidencialumo strategija, sprendffiamas kiekvienu atveju atskirai.

Lietuvi kalba, kaip ir kitos Baltijos regiono kalbos (latvi bei est), autoriaus flini –altin flymi dalyvi morfologijos pagrindu. Ta iau morfologinio evidencialumo rai–ka lietuvi kalboje skiriasi nuo latvi ir est , nes yra sud tingesn ir maffiau sugramatinta (Plungian 2011). Rai–kos sud tingumas ai–kintinas tuo, kad lietuvi kalboje yra dvi evidencialum flymin ios konstrukcijos (Holvoet 2007, 84; Wiemer 2010c, 73674), glaudffiai susijusios su perfekto laikais bei pasyvin mis konstrukcijomis. Tokias konstrukcijas gali sudaryti veikiam j dalyvi vardininkai ar bevard s gimin s formos, sakinyje einan ios tariniu be pagalbinio veiksmaflodflio, pvz.: *Jau, matytis, tie vaikai rupliukai pupose buvę: didžiausios brydės paliktos; Čia vabalų esą* (Ambrazas

2006b, 391; 146), taip pat neveikiam j dalyvi bevard s gimin s formos, einan ios tariniu be pagalbinio veiksmaflodffio, pvz.: *Čia turbūt ir grybų esama; Čia šunio bėgta* (Ambrazas 2006a, 324). TŲose konstrukcijose praleidffia finitin pagalbinio veiksmaflodffio *būti* forma ir dalyvis atsiranda predikatin je finitinio veiksmaflodffio pozicijoje, nes pagalbinio veiksmaflodffio sintaksin pozicija panaikinama (Holvoet 2004, 119ó120). Be to, konstrukcijose su neveikiam j dalyvi bevard s gimin s formomis formal s poflymiai yra veiksmaflodffi , sudaran i dalyvines formas, tranzityvumas ir veik jo rai-ka. TŲ konstrukcij pagrindas yra intranzityviniai veiksmaflodffiai, vienvalen iai arba avalentiniai (*būti, lyti, snigti, bėgti, eiti, važiuoti*), kurie sudaro dvinares arba vienanares beasmenes konstrukcijas (Lavine 2006, 46). TŲ konstrukcij veik jas (fmogus, gyv nas, negyvas daiktas) yra daflniausiai i-reik-tas ir uffima temin pozicij (Holvoet 2004, 118ó119; Ambrazas 2001, 22). Taip pat svarbu, kad evidencin s reik-m s rodiklis negin ytinai yra pagalbinio veiksmaflodffio nefinitin forma sud tini laik konstrukcijose, pvz.: *esanti pavargusi, būta išeita* arba neiginys, apimantis dalyvin konstrukcij , pvz.: *Ji (dar) neperskaičiusi laiško* (Wiemer 2006a, 38ó39).

Nors evidencin s konstrukcijos gali rodyti i-vardytus formalius poflymius, susijusius su evidencialumo reik-m mis, -ios daugiau priklauso nuo konteksto (Wiemer 2006a, 38). Finitin s pagalbinio veiksmaflodffio *būti* formos praleidimas dalyvin je konstrukcijoje ne visada yra neabejotinas evidencin s reik-m s rodiklis, nes lietuvi kalboje, pana-iai kaip bulgar , pagalbinis veiksmaflodis perifrastini laik konstrukcijose gali b ti praleidffiamas neevidenciniuose kontekstuose (ibidem). Pavyzdffiu, konstrukcija *jis jau atvažiavęs* neb tinai turi b ti suprantama kaip evidencin (Holvoet 2004, 113) ó gali b ti suprantama kaip sud tinio atliktinio laiko (perfekto) su praleista pagalbinio veiksmaflodffio *būti* esamojo laiko forma variantas. Pana-iai pasakymas *brolio gyvenama* gali atitikti neveikiamosios r -ies sud tin esamojo laiko form su praleistu pagalbinu veiksmaflodffiu, pvz.: *brolio gyvenama turtingai*, ir gali tur ti numanymo ar

nusisteb jimo reik-m , pvz.: *žiūrėk, kaip čia tavo brolio gyvenama* (Ambrazas 1977, 26). Taigi toks dviprasmi-kumas rodo glaud -i evidencini konstrukcij ry- su perfekto ir pasyvin mis konstrukcijomis (Holvoet 2004, 112). Kadangi -ios evidencin s konstrukcijos rodo funkcin susipynim su kitomis kategorijomis, n ra pakankamai formaliai flym tos ir privalomos, j gramati-kumo laipsnis n ra didelis ir jos gali b ti traktuojamos kaip š<...> riba tarp evidencialumo diskurso strategij ir gramatikalizuot morfosintaksini strukt r reik-mi ō¹² (Wiemer 2006a, 46).

Morfologinio evidencialumo tyrin jimas lietuvi kalboje (Gronemeyer 1997; Holvoet 2004, 2007; Wiemer 2006a; Lavine 2006) prisideda prie evidencini konstrukcij vietos paai-kinimo lietuvi kalbos gramatikos apra-uose. Pasak Holvoeto (2004; 2007), tradicin se lietuvi gramatikose veikiamosios r -ies dalyvi vardininko formos, sakinyje vartojamos vietoj finitini veiksmaflodfli , tariant, kad jos turi modalin netiesiogiai patirto veiksmo reik-m , vadinamos netiesiogin s nuosakos formomis (plg. Ambrazas 2006b, 391), o i- esm s tos pa ios evidencin s reik-m s konstrukcijos su neveikiam j dalyvi bevard s gimin s formomis yra priskiriamos prie neveikiamosios r -ies (t. y. pasyvini) konstrukcij (plg. Ambrazas 2006a, 324). Ta iau -i evidencini konstrukcij neder t dirbtinai sprauti nuosakos ir r -ies kategorijas, nes paradigmi-kai jos netelpa -i kategorij r mus (Holvoet 2004, 113ó114). Pavyzdffiui, veiksmaflodis *esą* i- pagalbinio sud tini form veiksmaflodffio jau yra virt s sakinio prieveiksmiu, kuris flymi perteikiamus svetimus flodffius (Holvoet 2007, 86). Evidencini konstrukcij neveikiamieji dalyviai yra padaromi i- veiksmaflodfli , kurie paprastai neturi pasyvo atitikmen , nes tai daflniausiai intransityviniai veiksmaflodffiai, sudarantys vienanares beasmenes arba dvinares beobjektes konstrukcijas. Be to, evidencini konstrukcij su neveikiam j dalyvi

¹² Originalus tekstas: š<í > on the verge between evidential discourse-strategies and grammaticalized meanings of morphosyntactic patternsō (Wiemer 2006a, 46).

bevard s gimin s formomis apra–yti kaip neveikiamosios r –ies (pasyvini) neleidflia konstrukcijos, kurios susideda i– dviej neveikiam j dalyvi , pvz.: *Jų jau būta išeita į mišką* (Holvoet 2004, 115). Tokie pavyzdfliai negali b ti ai–kinami kaip i– atitinkam veikiamosios r –ies b tojo atliktinio laiko form i–vest pasyvini konstrukcij (*Jų jau buvo išeita į mišką* ar *Jų jau būta išėjusių į mišką*) pakartotin s pasyvizacijos rezultatas. Veik jo kilmininkas sakinio pradflioje taip pat neleidflia evidencini konstrukcij kildinti i– pasyvo, kurio funkcin motyvacija yra nustumti veik j antr plan , pirm ó temos, viet i–keliant objekt (Holvoet 2007, 100).

Taigi gramatin evidencialum lietuvi kalboje reik t traktuoti atskirai nuo netiesiogin s nuosakos ir neveikiamosios r –ies kategorij , nes šbandymai sprauti evidencines konstrukcijas, viena vertus, nuosakos, antra vertus, r –ies paradigmos r mus uftemdo abiej tip konstrukcijas sudariusi sintaksini proces vienodum ō (Holvoet 2004, 119). Evidencialumas tur t b ti traktuojamas kaip semanti–kai atskira, autonomin kategorija, kurios š<...> formalioji rai–ka priklauso ne veiksmaflodflio kaitybos, o veiksmaflodinio junginio strukt ros apra–ui. Mat savo kaitybin s rai–kos formos evidencialumas neturi. TŲ kategorija skiriama pagal tai, kuo flymima veiksmaflodfliui arba, bendriau tariant, veiksmaflodiniam junginiui numatoma sintaksin pozicijaō (Holvoet 2004, 113).

Svarbus ind lis morfologin s evidencialumo rai–kos tyrin jimus lietuvi kalboje yra j analiz diachroniniu pofli riu (Wälchli 2000; Holvoet 2007), reikalinga vertinant evidencialumo rai–kos priemoni kilm tipologiniu aspektu. Holvoetas (2007, 92696) veikiam j ir neveikiam j dalyvi atsiradim finitini veiksmaflodfli sintaksin je pozicijoje ir plat evidencini reik–mi spektr (numanymo, nuostabos (angl. *mirativity*), reportatyvo reik–m s) lietuvi kalboje kildina i–perfekto form . Tyr jo manymu, perfekto formos, sudarytos i– veikiam j (*esu matęs*) ir neveikiam j dalyvi (*yra matyta*), buvo veikiamos gramat jimo proceso, kuris yra ap m s kelis etapus: 1) pagalbinio veiksmaflodflio praleidim perfekto formose ir galiausiai jo sintaksin s pozicijos panaikinim ; 2)

ry-*io* su perfektu nutr kim ; 3) evidencini konstrukcij , sudaryt i- esamojo laiko dalyvi , atsiradim . Toki evidencini konstrukcij kilm patvirtinan ios ir balkan kalb tipologin s paralel s.

3.2. Nemorfologinės raiškos priemonės

Kaip min ta 1 ir 2 skyriuose, nemorfologinio evidencialumo rai-*kos* priemon ms priskirtini percepcijos ir komunikacijos veiksmaflodffiai, b dvardffiai, sakinio prieveiksmiai (dalelyt s), t. y. leksin s rai-*kos* priemon s, kurios n ra privalomos evidencialumui flym ti. TŲ evidencialumo realizacija labiausiai b dinga Europos kalboms.

Percepcijos, nuomon s, atrodymo ir komunikacijos veiksmaflodffi evidencialumo reik-*m* s daugiausiai nagrin jamos german (Chafe 1986; Woodbury 1986; Nuyts 2001b; Boye 2001; No l 2002; de Haan 2007; Gisborne 1998, 2010; Gisborne, Holmes 2007; Whitt 2009, 2010) ir roman kalbose (Dendale, van Bogaert 2007; Cornillie 2007). Svarbiausi tyrimo aspektai yra komplemento sakini taka veiksmaflodffi evidencialumo reik-*m* ms, veiksmaflodffi parentetin vartosen a (Thompson, Mulac 1991; Boye, Harder 2007; Schneider 2007; Brinton 2008; van Bogaert 2010; Schoonjans 2012) ir gramati-*kumo* laipsnis (flr. dan kalb , Boye 2001; angl kalb , No l 2002; angl , oland , vokie i kalb , de Haan 2007). Evidencini veiksmaflodffi tyrimas domus ne tik d l s sajos su flini -*altinio* semantika, bet ir d l tam tikr veiksmaflodffi strukt rini bruofl , susijusi su evidencialumo reik-*m* mis. Wiemeris ir Stathi (2010, 2766277) pabr flia, kad leksini evidencialumo priemoni inventori sudaro ne trivial s -*nekos* akto, episteminiai ir percepciniai veiksmaflodffiai, o veiksmaflodffiai, šatsipl - *o* nuo savo paradigm . Pavyzdffiu, lenk kalboje veiksmaflodffiai *szyscać* -*gird tiø* ir *widac* -*matytiø* prarado visas paradigmines formas ir liko tik infinityvo forma, kuri gali b ti vartojama

predikatyviai (Wiemer 2010c, 88). Taigi tokie veiksmafodffiai tur t sudaryti tyrimo objekt .

Evidenciniai b dvardffiai ir prieveiksmiai¹³ taip pat pla iai nagrin jami german (Chafe 1986; Biber *et al.* 1999; Nuyts 2001b; Wierzbicka 2006; Mortensen 2006; Simon-Vandenberg, Aijmer 2007; Lampert, Lampert 2010), roman (Hidalgo 2006; Pietrandrea 2007; Marín-Arrese 2007, 2009a, 2009b; Squartini 2008; Celle 2009; Cornillie 2010) ir slav kalbose (Tutak 2003; Wiemer 2006b; abowska 2008; Letuchiy 2010; Wiemer, Kampf 2012), i–balt kalb ó daugiausia latvi kalboje (Chojnicka 2012). Priklausomai nuo evidencialumo kategorijos suvokimo evidenciniai b dvardffiai ir prieveiksmiai traktuojami kaip episteminio modalumo (Quirk *et al.* 1985; Hoye 1997; Biber *et al.* 1999; Huddleston *et al.* 2002; Tutak 2003; Wierzbicka 2006), kalb tojo sipareigojimo (angl. *speaker commitment*) (Hidalgo 2006; Marín-Arrese 2007, 2009b) arba kaip atskiros evidencialumo kategorijos flymikliai (Wiemer 2006b; Wiemer, Kampf 2012). Angl kalbos b dvardffius *evident / apparent / obvious* ðakivaizdusø *clear* ðai–kusø Biber *et al.* (1999, 673) sieja su episteminio modalumo kategorija, apib dina juos kaip tikrumo b dvardffius (angl. *certainty adjectives*) ir neskiria semantinio ði flymikli flini ðaltinio komponento. Tuo tarpu Hidalgo (2006) ir Marín-Arrese (2007, 2009a) min tus b dvardffius priskiria prie evidencini bei pabr flia flini ðaltinio funkcij kaip esmin ði flymikli semantin komponent ir konceptualiai skiria juos nuo epistemin b dvardffi , perteikian i autoriaus tikimyb s laipsn rei–kiamos propozicijos atfvilgiu. Esama darb , kuriuose b dvardffiai arba / ir prieveiksmiai, rodantys evidencini ir epistemin reik–mi susipynim , traktuojami kaip evidenciniai episteminiai. Pavyzdffiu, toks funkcinis sinkreti–kumas b dingas ital kalbos prielinksninei frazei *secondo me* ðmano manymuø (Pietrandrea 2007, 52655), latvi kalbos b dvardffiu *skaidrs* ðai–kusø ir

¹³ Atkreiptinas d mesys, kad ðiame darbe ševidencini prieveiksmi ð s voka tapati šdalely i ð s vokai, vartojamai kituose darbuose (Wiemer 2007, 2010a, 2010b, 2010c). Kaip pabr flia Wiemeris (2010c, 906 91), strukt riniu ir funkcinu poffi riu tarp dalely i ir sakinio prieveiksmi skirtum n ra.

prieveiksmiui *acīmredzot / acīmredzami* –akivaizdfliaiø (Chojnicka 2012, 139). Nors evidenciniai b dvardffiai ir prieveiksmiai kai kuriuose i–vardytuose tyrimuose gali b ti traktuojami kaip episteminio modalumo flymikliai, j specifiniai semantiniai bruoflai skiriasi nuo kit episteminio modalumo flymikli . Tad yra pagrindo juos traktuoti kaip evidencinius flymiklius.

Evidenciniai b dvardffiai ir prieveiksmiai buvo nagrin jami pagal subjektyvumo ir intersubjektyvumo parametrus (Nuyts 2001a, 2001b; Marín-Arrese 2007, 2009a, 2009b). Nuytso (2001a, 2001b) teigimu, skiriamasis b dvardfli bruoflas yra j intersubjektyvumas, atsirandantis beasmen se sintaksin se konstrukcijose, kuriose dafnai vartojami b dvardffiai. Prieveiksmiai gali rodyti tiek intersubjektyvumo, tiek subjektyvumo reik–minius atspalvius priklausomai nuo konteksto. Ta iau Marín-Arrese (2007, 2009a, 2009b) evidencinius prieveiksmius greta evidencini b dvardfli laiko intersubjektyviais. Reik t pripaffinti, kad tiek b dvardfliams, tiek prieveiksmiams b dingi subjektyvumo arba intersubjektyvumo poflymiai, lemiami konteksto.

Kitas evidencini b dvardfli ir prieveiksmi tyrimo aspektas german ir roman kalbose yra j diachronin raida. Tokia –i flymikli raida atskleidffia j kitim nuo susijusi su objektyvia tikrove reik–mi iki atspindin i subjektyvi autoriaus nuomon . Pavyzdffiu, evidenciniai prieveiksmiai *evidently / obviously* –akivaizdfliaiø, *clearly* –ai–kiaio i–sirutuliojo i– veiksmaflod modifikavusi prieveiksmi ir buvo laikomi b do prieveiksmiais, kuri semantinis komponentas šlengvai pastebima, regima, matomaø (Simon-Vandenberg, Aijmer 2007, 54). Ta iau laipsni–kai –i prieveiksmi reik–m kito, nes jie prad jo flym ti ne tik objektyvioje tikrov je pastebimus rei–kinius, bet ir subjektyv j kalb tojo poffi r . Pana–iai b dvardis *claro* –ai–kusø ispan kalboje (Ocampo 2006) ir *clear* –ai–kusø angl kalboje (Shindo 2009) diachroniniu poffi riu atspindi reik–m s subjektyvizacij (angl. *subjectification*).

Ne maffiau svarbiu evidencini b dvardfli ir prieveiksmi tyrimo aspektu tapo j daugiafunkci–kumas diskurse (Cuenca, Marín 2012; Simon-

Vandenbergen, Aijmer 2007; Cornillie 2010). fymikli daugiafunkci-kum i-ry-kina j reik-mi ir funkcij analiz , papildyta atitikmen kitose kalbose nagrin jimu pagal lygiagre i j tekstyn metodik (Simon-Vandenbergen, Aijmer 2007). Prieveiksmi *evidently / obviously* ðakivaizdffiaiø *clearly* ðai-kiaiaø *apparently* ðmatytø atitikmenys vokie i , -ved , oland ir pranc z kalbose atskleid , kad jie gali reik-ti ne tik evidencialum , bet ir tikrum , vertinim , taip pat atlikti diskurso organizavimo funkcij .

Lietuvi , kaip ir kitose kalbotyrose, nemorfologinio evidencialumo rai-kos priemon s dafnai priskiriamos prie kit kategorij . Tame darbe nagrin jami lietuvi kalbos b dvardffiai *akivaizdu, aišku, panašu* buvo laikomi episteminiais fymikliais, sudaraniais vien i- semantini propozicinio vertinimo predikat pogrupi (Tekorien 1990, 125). B dvardis *natūralu* priskiriamas prie autoriaus vertinimo fymikli , kurie n ra episteminiai, bet vertina propozicij pagal tam tikras normas, l kesius (angl. *expectation*). Pagal tai, kiek -alutinio sakinio informacija atitinka ties / tikrov , episteminio vertinimo predikatai yra skirstomi rei-kianius tikr flinojim (*akivaizdu, aišku, tikra, ženklų, žymu, numanu, nuovoku, tikslu*), prielaid , tikimyb , regimyb (*panašu, nepanašu*), kad -alutinio sakinio faktai teisingi arba neteisingi, ir predikatus, rei-kianius klausim (*įdomu, smalsu, neaišku, neišmanu, keista, nuostabu, netikra*) d l fakt teisingumo -alutiniame sakinyje (Tekorien 1999, 136). Kadangi visos -ios formos susijusios su šflinojimu, neflinojimu, noru flinoti, nuomoneø, jos priklauso episteminio vertinimo predikatams. Tekorien episteminio vertinimo predikat nesieja su evidencialumo semantika, ta iau juos yra nuodugniai i-nagrin jusi pagal subordinuojam komplementini sakini tipus, jungimosi galimybes su datyvu, tariamosios nuosakos vartosen -alutiniame sakinyje, neiginio paslankum (Tekorien 1999, 141).

Veiksmafldffi ir nederinam j b dvardffi , susijusi su evidencialumu (pvz., *sakau, matau, matote, girdi, manau, žinai, aišku*), semantika ir morfosintaksin s ypatyb s aptiriamos ir Akelai io darbuose (1992, 2001, 2002),

kuriuose nagrinama –i flodfli klasi (taip pat daiktavardfli vardinink , neveikiam j dalyvi) parentetin vartosena. Ta iau pana–iai kaip Tekorien , šDabartin s lietuvi kalbos gramatikaõ (Ambrazas 2006a) bei šDabartin s lietuvi kalbos sintaks õ (Labutis 2002), taip ir Akelaitis parenteti–kai vartojam nederinam j b dvardfli ir min t veiksmaflodfli tiesiogiai nesieja su flini –altiniu. Pavyzdffiui, yra teigiama, kad *aišku* rei–kia kalb tojo sitikinim , *matyt ó* abejon , *girdi, matai* atkreipia adresato d mes sakom dalyk (Ambrazas 2006a, 644; Labutis 2002, 350–351; Akelaitis 1992, 71). Taigi –i vienet reik–m s yra labiau susijusios su episteminio modalumo arba pragmatini flymikli reik–m mis.

Nors Akelaitis i–vardyt veiksmaflodfli ir b dvardfli form nesieja su evidencialumu, jo darbuose aptariami svarb s tarpiniai einan i flodfli i–oriniai ir vidiniai poflymiai, kurie gali b ti susij su evidencialumu. I–oriniai tarpini poflymiai yra laisva j pozicija sakinyje, tarpinius su sakiniais arba j dalimis siejantis prijungiamojo jungtuko arba flodflio nebuvimas, stoka b tin j argument , kuriuos kitoje sintaksin je pozicijoje suponuo t tarpiniu einantis flodis. Pavyzdffiui, kitaip negu veiksmaflodfliai, vartojami tiesiogine reik–me, asmenuojamosios j formos, einan ios tarpiniu, negali tur ti objektin s reik–m s argument (Akelaitis 2002, 6). tarpini vidiniai poflymiai yra apibendrinta j reik–m , susiformavusi leksin s reik–m s pamatu ir atspindinti nekalbin turin , sietin su subjektyviu autoriaus poffli riu (Akelaitis 1992, 69). Akelai io darbai atspindi vairi flodfli klasi tapsm adverbialais, perteikian iais vairias autoriaus pozicijos reik–mes. Tai, kad autoriaus pozicijos adverbialais tampa ne tik veiksmaflodfli junginiai, bet ir nederinamieji b dvardffiai, neveikiamosios dalyvi formos, daiktavardin s formos, yra šsavitas lietuvi kalbos bruoflasõ (Usonien 2012, 231). Tš rei–kinys gal t b ti ai–kinamas tuo, kad lietuvi kalboje, skirtingai negu angl arba kitose german kalbose, yra maflai prieveiksmi , funkcionuojan i kaip sakinio modifikatoriai (Holvoet, Paj dien 2005).

Š dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje prieveiksmai pagal reikšmes priskiriami prie būdo arba aplinkybinių (Ambrazas 2006a, 422). Būdo prieveiksmai apibūdina veiksmus, būsenas ar ypatybes kokybiniu arba kiekybiniu poformiu, o aplinkybiniai formuluoja veiksmo sąlygas (Ambrazas 2006a, 422; 424). Studijoje „Lietuvių kalbos prieveiksmai“ (Ulvydas 2000), kaip ir š dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje, nekalbama apie prieveiksnius, kurie reikštų evidencialumą ar kitą autoriaus poziciją reikšmės. Pažymima tik kad š semantinių funkcijų poformiu prieveiksmai nėra vienalytė kalbos dalis (Ulvydas 2000, 1). Tačiau lietuvių kalbos gramatikose ufsimenama apie dalelytes, terptinius dalelytes, turinčius modalines reikšmes (Usonien 2004, 80), kurios gali būti susijusios ir su finitais. Kadangi lietuvių kalbotyros darbuose šie dalelytės yra skirtingai klasifikuojami ir kategorizuojami, nors iš tikrųjų ir struktūriškai, ir funkciniai poformiu tai yra įvairios autoriaus pozicijos reikšmės (evidencialumo, episteminio modalumo, vertinimo ir kt.) perteikiantys adverbialai, šiuo atžadu skirti semantinių funkcijų autoriaus pozicijos adverbialų klasės (Smetona, Usonien 2012). Taip šiuo atžadu spręsti dalelytės, modaliniai ir terptiniai dalelytės reikšmės ir funkcijų klausimai lietuvių kalboje.

Naujausiuose lietuvių kalbos tyrimuose su evidencialumo reikšmėmis šie dalelytės (percepcijos (*matyti*) ir atrodymo (*atrodyti*) veiksmadalelytės (Usonien 1999, 2000, 2001a, 2001b, 2002, 2003), dalelytės arba sakinių prieveiksmai *matyt, girdi, esq, neva, lyg, tarsi, tarytum, tartum, atseit* (Usonien 2001; Wiemer 2007, 2010a, 2010b, 2010c; Petit 2008; Tinkienė 2011, 2012). Atliktų tyrimų problematika susijusi su nagrinjamomis dalelytės evidencialumo ir episteminio reikšmės susipynimu (Usonien 2001; Tinkienė 2011, 2012), jų sintaksinio statuso ir funkcijų palyginimu bei palyginimu kitose kalbose (Wiemer 2007, 2010a, 2010b).

Vienas domiausių ir nuodugniai ištyrta dalelytė yra *esq*, perteikiantis reportatyvo reikšmę (Wiemer 2007, 2010a, 2010b). *Esq* išskiria sintaksinio statuso vairove, nes funkcionuoja ne tik kaip dalelytė (sakinių prieveiksmai), bet ir kaip subordinuoto papildinio sakinių jungtukas (angl. *complementizer*), pvz.,

Seniai girdėti ir noriai cituojami argumentai, esą Baltijos valstybės yra Maskvos išlaikytinės, arba kaip nefinitinis pagalbinis veiksmaflodis, pvz., Ryga ir Talinas esą gyvi ir besivystantys miestai (Wiemer 2007, 178). Palyginti *esą* etimologinius kognatus latvi ir est kalbose, b tent dalyvius *esot* ir *olevat*, tik lietuvi kalboje vyko *esą* leksikalizacija (tapo dalelyte ir jungtuku), ta iau visose trijose kalbose -ie vienetai flymi reportatyv (Wiemer 2010a, 288ó289). Atsiftvelgiant sintaksinio statuso vairov , *esą* lygintinas su evidencialumo flymikliu *it kā* -tarytum, tartumø latvi , *jakoby* -lyg, lygtaiø lenk ir *kak budto* -lyg, lygtaiø ir *budto by* -lyg, lygtaiø rus kalbose, nes -iose kalbose i-vardyti evidencialumo vienetai gali funkcionuoti kaip dalelyt s arba kaip jungtukai (Wiemer 2010a, 292; 295ó297). Nors tam tikr strukt rini ir semantini funkcini pana-um tarp *esą* ir evidencialumo flymikli i-vardytose Europos kalbose randama, pabr fliamas *esą* i-skirtinumas lietuvi kalboje ir kit Europos kalb kontekste (ibidem, 302).

Taigi tiek ufsienio, tiek lietuvi kalbotyroje nemorfologini evidencialumo rai-kos priemoni klausimas aktualus ir reikalingas tolesni tyrim , kurie patikslint evidencialumo rai-kos priemoni inventori , sintaksin status ir atskleist semantin funkcin j potencial .

4. Tyrimo metodai ir medžiaga

Šiame skyriuje apibūdinami tyrimo metodai, tekstynai, sudarantys empirinį medžiagos šaltinį, taip pat kalbinių duomenų atrankos kriterijai.

4.1. Metodas

Šioje disertacijoje atliekamas tyrimas naudojant tekstynų metodologiją, todėl jo pagrindą sudaro reprezentatyvi didelės apimties medžiaga (Marcinkevičienė 2000, 8). Lingvistikoje tekstynų metodologija sitvirtinusi kaip objektyvus ir patikimas tyrimo būdas, nes tekstynai yra autentiškos medžiagos šaltiniai, atspindintys ne individualų kalbinį raišką ir patirtį, o kolektyvinę kalbos vartoseną (Hyland 2009, 110). Taigi tekstynų reprezentatyvumas ir autentiškumas objektyvizuoja tyrimo rezultatus, leidžia daryti pagrįstas išvadas ir numatyti tyrimo perspektyvas.

Tekstynų lingvistikos metodas plačiai ir efektyviai taikomas evidencialumo ir episteminio modalumo kategorijų raiškų analizei germanų ir romanų kalbose (Nuyts 2001b; Paradis 2003; Biber *et al.* 1999; Biber 2006; Simon-Vandenberg, Aijmer 2007; Aijmer 2008; Grossmann, Wirth 2007; Cornillie 2007, 2010; Malmström 2007; Capelli 2007; Grossmann, Tutin 2010; Whitt 2010). Tekstynais paremti tyrimai prisidėjo prie didesnio išsivystymo kategorijų ištyrymo, nes semantiniu funkcinio požiūriu išsamiai atskleidė vairių registrų (sąlytinę / rašytinę kalbą) ir diskursų (bendrą / specializuotą kalbą) evidencialumo ypatybes bei jų sąsajas su episteminio modalumo kategorija. Tekstynų lingvistikos metodas sėkmingai taikytas tiriant išsivystymo kategorijas lietuvių kalboje (Usonienė, Štaliūnienė 2010; Usonienė, Jasionytė 2010; Štaliūnienė 2011; Štaliūnienė 2012; Jasionytė 2012; Štaliūnienė 2012; Smetona, Usonienė 2012; Ruskan 2012) ir iš tyrimo rezultatus būtų galima palyginti su panašiais kitų kalbų tyrimais.

Kadangi vienas pagrindinių šios disertacijos uždavinių yra išnagrinėti nemorfologinio evidencialumo reikšmės priemonių distribuciją grofinės literatūros tekstuose ir mokslo kalboje, tyrimo medžiaga surinkta iš grofinės literatūros pateiktynio, esančio šDabartinės lietuvių kalbos tekstyno (http://donelaitis.vdu.lt), ir šLietuvių mokslo kalbos tekstyno (*Corpus Academicum Lithuanicum* ó CorALit, http://www.coralit.lt/). Tame darbe naudojama senoji šDabartinės lietuvių kalbos tekstyno versija, nes tyrimas pradėtas tuo metu, kai naujoji versija dar nebuvo sukurta. Grofinės literatūros pateiktynio dydis yra apie 7 mln. žodžių, o šLietuvių mokslo kalbos tekstyno ó 9 mln. žodžių. ŠLietuvių mokslo kalbos tekstynas ó tai 1999ó2009 metais publikuoti akademiniai tekstai, paimti iš penkių mokslo sričių ir atitinkamai suskirstyti penkis pateiktynius: biomedicinos (1 638 444 žodžiai), humanitariniai mokslai (2 028 906 žodžiai), fiziniai mokslai (1 527 455 žodžiai), socialiniai mokslai (1 510 981 žodžiai) ir technologijos (1 964 827 žodžiai). Juos sudaro monografijos, tiriamieji straipsniai, apžvalgos, santraukos, padėkos ir vadovėliai (Usonienė *et al.* 2008; 2011). Cituojami pavyzdžiai, paimti iš grofinės literatūros pateiktynio, tekste žymimi GL, o pavyzdžiai iš Lietuvių mokslo kalbos tekstyno ó MK, B; MK, H; MK, P; MK, S ir MK, T.

Tame tekstynų pagrindu tiriami kokybiniai bei kiekybiniai būdvardžių *akivaizdu, aišku, ryšku, panašu, natūralu* ir prieveiksmių *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai, panašiai, natūraliai* reikšmės ir turinio parametrai. Kokybinis analizė sudaro du tyrimo etapai. Per pirmąjį kokybinis analizės etapas aptariami nagrinjamų žodžių morfosintaksiniai bruožai, per antrąjį ó jų semantinis funkcinis ypatybių. Semantinis ir funkcinis žodžių ypatybių nustatymas ir analizuojamas pagal sintagminę aplinką, kuri sudaro semantinis predikato tipas, subjekto reikšmė (pirmojo / antrojo / trečiojo asmens subjektas), konektoriai, modifikatoriai, sakinių tipai (teigiamieji, klausiamieji, liepiamieji, áaukiamieji), propozicijos teigiamas / neigiamas poliariškumas ir argumentacija, kuriams tam tikros leksikos žodžių reikšmės ir funkcijos aptiriamos ir paradigminiu

pofti riu. Tuoje kokybinis analizis dalyje taip pat tiriamas kompleksinis flini –altinio flim jimas: analizuojami vartosenos atvejai, kai sakinyje yra du evidencialumo flimikliai.

Atlikus kokybinis b dvardffis ir prieveiksmini morfositaksini bruofl analizis, pateikiami kiekybiniai aptariam bruofl rodikliai: analizuojamas normalizuotas –i bruofl dafnis groflin s literat ros tekstuose ir mokslo kalboje. Kadangi tekstynai n ra vienodo dydffio, nagrin jam rai–kos priemoni dafnis normalizuojamas 1000 flodffis imtyje. Atsifflvelgiama ir statistinio reik–mingumo rodiklius, apskai iuojamus logaritminis tikimybs testu (angl. *log likelihood test*), toliau flimimu LL. Logaritminis tikimybs testas atliekamas naudojant tam skirt skai iuokli (angl. *Log-likelihood calculator*), esan i <http://ucrel.lancs.ac.uk/llwizard.html>. Tame darbe lyginam ver i skirtumai ar pana–umai rodo statistin reik–mingum, jeigu $p < 0,05$, o kritin vert yra 3,84. Jeigu tiriamas flimiklis yra dafnesnis pirmajame tekstyne negu antrajame, gaunama vert paffymima š+õ, jeigu retesnis ó šóõ. Taip pat analizuojama veiksmaflodffis, sudaran i kolokacijas su prieveiksmais, distribucija ir parodoma, kokie veiksmaflodffis semantiniai tipai sudaro didffiausi kolokacij dal su predikato ir sakinio modifikatoriais. Dafnio rodikliai lyginami ir aptariami atsifflvelgiant flimikli rai–k bei semantinius funkcinius ypatumus groflin s literat ros tekstuose, kurie atspindi bendrin kalb, taip pat mokslo kalbos tekstuose, kurie iliustruoja specializuot (mokslo) kalb. Kaip flinome, specializuoti tekstynai gali rodyti kitoki kalbin rai–k, palyginti su bendrin s kalbos tekstynais (Usonien *et al.* 2008, 104).

Eliminavus pasikartojan ius nagrin jam flimikli vartosenos atvejus, citatas ir kitus nereik–mingus¹⁴ atvejus, nederinam j b dvardffis i–analizuot konkordans skai ius abiejuose tekstynuose yra 4306, o prieveiksmini ó 4584.

¹⁴ Eliminuos moteri–kos giminis b dvardffis formos, sutampan ios su prieveiksmini formomis, pvz., *akivaizdžiai tiesai*, ir nesuprantami vartosenos atvejai.

B dvardffii ir prieveiksmai bendros vartosenos daftnis analizuojamas 5.3 ir 5.7 poskyriuose.

4.2. Kalbos duomenų atranka

Prie– atliekant i–sami kokybin ir kiekybin b dvardffii ir prieveiksmai analiz , buvo svarbu atrinkti tinkamus duomenis. Pagrindiniai kalbini duomen atrankos kriterijai buvo: nagrin jam flymikli komplementacija, apr ptis bei semantiniai funkciniai ypatumai.

Kokybin s ir kiekybin s analiz s pagrind sudaro komplementin (6) ir parentetin b dvardffii (7), taip pat adverbialin prieveiksmai (8; 9) vartosena (b do, autoriaus pozicijos ir jungiamieji adverbialai):

- (6) *Akivaizdu, kad violetinio fosforo virsmas baltuoju praktiškai nerealizuojamas.* (MK, P)
- (7) *O paukščiai, aišku, buvo tie patys, atpažindavau ir šaltinius, trykštančius tarsi iš perkirstos žemės gyslos, ir baltą smėlį upelių pakraščiuos, ir miško jaunuolynus.* (GL)
- (8) *Aš taip ryškiai matydavau tavo veidą...* (GL)
- (9) *Tačiau su manimi akivaizdžiai kovoja kažkokia vietinė dvasia* (GL)

Komplementin b dvardffii vartosen sudaro tik predikatyvin s strukt ros, kuriose b dvardffiai prisijungia *kad/jog* komplemento sakini . B dvardffiai, prisijungiantys *ar* komplemento sakinius (*Vis dėlto ne visada aišku, ar tokius kūrinis galima priskirti prie knygų <...>* MK, H), n ra traukiami analiz , nes *ar* komplemento sakiniai perteikia autoriaus neffinojim d l propozicijos teisingumo ir n ra siejami su evidencialumo, episteminio modalumo arba vertinimo reik–m mis. *Ar* komplemento pagrindinis sakiny s daftniausiai turi neigimo element , o evidencialumo ir episteminio modalumo flymikliai, apr piant neigin , negali reik–ti autoriaus pozicijos (Chojnicka 2012, 112). Kiti vartosenos atvejai, kurie aptariami toliau –iame poskyryje, yra eliminuoti i– tolesn s kokybin s ir

kiekybinis analizis, nes struktūriškai neatitinka (6)ó(9) pavyzdžiuose iliustruojamą vartosenos atvejį ir funkciniu požiūriu nėra susijęs su evidencialumo, episteminio modalumo, vertinimo arba pragmatini¹⁵ flymikli reikšmėmis. Kai b dvardžiai predikatyviai funkcionuoja sakiniuose, kuriuose veiksnių reikšmės vardžiais *viskas, kas*, jie neatspindi autoriaus pozicijos ir kitais disertacijai svarbi reikšmėmis, pavyzdžiui:

- (10) *Diena buvo be saulės, bet ir be miglos. Viskas pilka ir aišku.* (GL)
 (11) *<...> kai balta atrodo kaip rausva, geltona – kaip oranžinė, raudona – kaip purpurinė, mėlyna – kaip žalia, o žalia – kaip geltona, todėl viskas taip ryšku ir gilu, bet neilgam – kol saulė pakyla aukščiau medžių viršūnių <...>* (GL)
 (12) *<...> šioje knygoje tiesiog nėra nei laiko, nei vietos dar kartą aiškinti, kas ir taip akivaizdu kaip dukart du keturi.* (GL)
 (13) *Visiems žmonėms būdinga teigti, kad viskas, kas vyksta jų kultūroje, yra natūralu ir teisinga.* (MK, H)
 (14) *Viskas panašu į sapną.* (GL)

Kaip matyti iš (10)ó(11) pavyzdžių, d l s sąj su vizualine percepcija b dvardžiai *aišku* ir *ryšku* galėtų būti perfrazuojami kaip šviesu → gerai matoma. Atitinkamai (12)ó(14) pavyzdžiuose b dvardžiai *akivaizdu*, *natūralu* ir *panašu* nėra susiję su autoriaus pozicijos ar kitomis šiuose darbe tyrinjamomis reikšmėmis, nes *akivaizdu* reikiama šsuprantama, *natūralu* ó štikra, nedirbtina, o *panašu* reikiama lyginim (DLKf_e). Taigi šiuose sakiniuose atsiskleidžia b dvardžių tiesioginis¹⁶ reikšmės.

¹⁵ Pragmatini flymikli vartoseną pasireiškia pasakymuose, kuriuose nederinamieji b dvardžiai sudaro sintaksiškai nepriklausomus elementus, pavyzdžiui, atsakymuose klausimus. Tačiau, kaip parodyta šiuose poskyryje toliau, tokie vartosenos atvejai taip pat nėra traukiami tolesnį kokybinį ir kiekybinį analizį.

¹⁶ Nagrinėjami mentaliniai predikatų semantinius ir funkcinius ypatumus angl, vokiečių ir oland kalbose, Nuysas (2001b) ir Capelli (2007) skiria kvalifikacinę (angl. *qualificational*) ir nekvalifikacinę (angl. *non-qualificational*) reikšmes. Kvalifikacinė reikšmė yra evidencialumo / episteminio modalumo reikšmė, o nekvalifikacinė reikšmė yra tiesioginis mentalinis predikatų reikšmės. Nors Nuysas (2001b, 113) teigia, kad nekvalifikacinė reikšmė angl, vokiečių ir oland kalbose gali turėti tik mentaliniai predikatai, lietuvi kalboje, kaip rodo (10)ó(14) pavyzdžiai, tokie reikšmės turi ir b dvardžiai.

Struktūriškai (10)ó(14) sakinius panašus, tačiau funkciniu požiūriu skirtingi yra sakiniai, kuriuose semantinis veiksnys (tapatus komplemento sakiniui) gali būti numanomas iš diskurso, o sintaksinis veiksnys reikiamas parodomuoju vardu *tai*:

- (15) *Vėl domimasi heleniniu palikimu. Vėl studijuojama graikų literatūra, kurią reprezentuoja Aristotelis, Platonas. Tai akivaizdu. (GL)*
- (16) *Dar kitas, uždarytas Menapoly kaip agurkas stiklainyje, vis klausydavosi po anklodę „Amerikos balso“. Tai buvo aišku kaip dieną iš jo nervingo krusčiojimo kėdėj per politvalandėles. (GL)*
- (17) *Jose kompozitorius išplečia balsų diapazoną (dažniausiai išplėtoja ir pačią dainą), naudoja moduliacijas, o muzikinį vaizdą pajvairina polifoninėmis išraiškos priemonėmis (imitacijos). Tai ypač ryšku antroje akvarelėje „Ratnyčelė“ <...> (MK, H)*
- (18) *Pirmiems keturiems tikslams įgyvendinti naujose direktyvose buvo gerokai išplėsta skirstymo operatoriaus veiklos reglamentacija. Ir tai natūralu, nes tai ta sfera rinkoje, kur tiesiogiai susiduria energijos bei jos paslaugų pardavėjai su pirkėjais. (MK, T)*

Nuytsas (2001b, 82) tokius sakinius laiko redukuotais (angl. *reduced forms*). Pasakymo centras juose yra būdvardis, o semantinis veiksnys (komplemento sakinyje) pateikiamas platesniame diskurse ir atspindi jau flinom informaciją. Tokie sakiniai taip pat ne traukti tolesn kokybin ir kiekybin analiz , nes juose nėra koduojamas sintaksinis ryšys tarp semantinio veiksnio (komplemento sakinio) ir būdvardžio. Nors semantinis veiksnys (komplemento sakinyje) gali būti numanomas iš platesnio konteksto, tokiuose sakiniuose nėra propozicijos vertinimo.

Būdvardžiai nerodo autoriaus pozicijos ir kitam darbui svarbi reikmi ir funkcij , kai –alutinius sakinius prisijungia klausiamaisiais vardufliais *kas, ką, ko, kame, kieno, kam* ir prieveiksmais *kaip, kur, kada, kodėl*. Svarbus yra Noonano (2007) pastebėjimas, kad ne kiekvienas –alutinis sakinyje, kuris yra sintaksinis ir semantinis predikato argumentas, priklauso komplementacijai ir gali būti pavadintas komplemento sakiniu. Sakinyje *Wanda knows what Boris eats* –Wanda flino, k Borisas valgoø veiksmaflodflio *know* –flinotiø argumentas *what*

Boris eats – Borisas valgo – yra laikomas komplemento sakiniu ir greičiau turėtų būti nagrinjamas kaip santykinis (angl. *relative*) sakinytis (ibidem, 53). Tačiau Biberis *et al.* (1999, 194) – alutinius sakinius, prijungiamus klausiamaisiais vardžiais ir prieveiksmiais, laiko komplemento sakiniais (angl. *complement clauses*). Esminis semantinis skirtumas tarp *kad/jog* ir klausiamojo rėdžio sakini – yra tas, kad pastarieji, prijungti klausiamuoju vardžiu arba prieveiksmiu, reiškia ne fakt, o vyki aplinkybi (laiko, vietos, priedasties) rėdijim (Tekorien 1990, 137) ir perteikia autoriaus suvokim (mentalin b sen), o tai galima iliustruoti –iais pavyzdžiais:

- (19) *Nuoroda: <...> stokota suolų, klasės lentų, mokytojų stalelių, spintų, krepdos, jau nekalbant apie sąsiuvinius ar knygas; išvis nebuvo aišku, iš kokių vadovėlių tie vaikai mokysis... (GL)*
- (20) *O štai mano šeima: broliai ir seserys. Mes ant pirštų suskaitomi... Ir tada man pasidarė šiurpu. Tik dabar man tapo **aišku, koks esu tikrai mažas prieš jį ir kaip nereikalingas jo muzikoje.** (GL)*
- (21) *Pakėliau ragelį ir išgirdau: – Niekše! Jei ryt nebus ataskaitos, supūdysiu rūsy! **Aišku kas, vachmistras Jagello.** Nieko neatsakęs, padėjau ragę. (GL)*

Tai, kad ankstesni pavyzdžiai yra susiję su autoriaus vertinimu pagal prieinam rėdini –altin , rodo kontekstiniai elementai, nesuderinami su autoriaus pozicijos reik–me. (19) pavyzdyje b dvardis *aišku* yra vartojamas su neigiam ja jungtimi *nebuvo*, o autoriaus pozicijos reik–m , kaip min ta anks iau, negali b ti neigiama (Chojnicka 2012). (20) pavyzdyje *aišku* subordinuoja propozicj , kurios veiksmarėdžio forma *esu* nurodo pat kalb toj . Kaip akcentuoja Simon-Vandenberg, Aijmer (2007, 155), kalb tojas negali informacijos apie numanym taikyti sau, bet tik kitiems. (21) pavyzdys yra eliptinis sakinio *Aišku, kas skambino, vachmistras Jagello* variantas. Fokusuojama propozicin informacija yra susijusi su tam tikromis aplinkyb mis, kurias autorius rėdino, bet ne propozicijos vertinimu pagal turim rėdini –altin .¹⁷ Alutiniai sakiniai, jungiami klausiamuoju rėdžiu, yra pana– s klausimus arba atsakymus (Huddleston *et al.*

¹⁷ rėd pastaba yra Kasperio Boyeaus.

2002, 981), arba –aukiamuosius sakinius (ibidem, 991), todėl natūralu, kad –ie sakiniai neflymi propozicijos vertinimo, o reiškia tik autoriaus supratimą, mentalinį bsen. Chojnicka (2012, 113) klausiamąjį –alutini sakini i–vis nelaiko propoziciniais.

Analizuojamoje tekstyn medžiagoje galima rasti funkcinį panašumą tarp komplemento sakini, prijungiam klausiamaisiaisrieveiksmiais ar vardžiais, *kad / jog* komplemento sakinio, pavyzdžiui:

- (22) *Aišku buvo, ir kodėl jis neatsako į sesers laiškus dabar, kai mačiau tuos tamsius akinius, neregio lazda.* (GL)
- (23) *Iš to, kas pasakyta, tampa aišku ne tik kuo filosofija skiriasi nuo religijos, tačiau ir kas lemia ne tik jų panašumą, bet ir savotišką tapatumą.* (MK, H)
- (24) *Kadangi visų maiste esančių radionuklidų yra dirvoje, visiškai aišku, kaip¹⁸ jie patenka į augalus, o paskui į maistą.* (MK, T)

(22) pavyzdyje yra nurodytas percepcinis finis –altinis (pabrauktas fragmentas), kuris leidžia daryti išvadą, *kodėl jis neatsako į sesers laiškus*, o (23) yra nuoroda komunikacin finis –altinis, kuris paaiškina, kuo skiriasi filosofija nuo religijos. (24) pavyzdyje pateikiamas priešasties sakiny, leidžiantis teigti, kaip radionuklidai patenka augalus ir maistą. finis –altinio nurodymas kontekste sudaro pagrindą tokius atvejus priskirti evidencialumo reikšmei (Wiemer, Kampf 2012, 22). Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, kad ne kiekvienas toks nurodymas gali būti tapatinamas su finis –altiniu ir –iame darbe tokie sakiniai nėra laikomi evidencialiais. Ties funkcinis panašumas galėtų būti paaiškkinamas tuo, kad suvokimo reikšmė turi semantinį potencialą plėstis evidencialumo reikšmės link. Nuo suvokimo kaip mentalin s b senos pereinama prie suvokimo kaip finis –altinio, kuris sudaro autoriaus samprotavimo pagrindą (Nuyts 2001b, 1146115).

¹⁸ Noonanas (2007, 143) prieina sakinius *Ja videl, kak Boris čitaet knigu* ‘Mačiau, kaip Borisas skaito knygą’ ir *Ja videl, čto Boris čitaet knigu* ‘Mačiau, kad Borisas skaito knygą’. Pirmajame sakinyje veiksmažodis *videl* ‘matyti’ reiškia tiesioginį matymą, nes jungiamas klausiamuoju žodžiu *kak* ‘kaip’. Veiksmažodžio jungimas su komplemento sakiniu *čto* ‘kad / jog’ rodo veiksmažodžio *videl* ‘matyti’ numanymo reikšmę.

Be klausiamojo flodflio, –alutinis sakiny s gali b ti jungiamas lyginamuoju flodfliu *lyg*, pavyzdffiui:

- (25) *Jau iš tolo, dar būriui nepasirodžius, žemė nuo smūgių sunkių ėmė dundėti, o kai drambliai artinosi, buvo panašu, lyg siena atgijusi aukšta judėtų, galingas kolonas vis pirmyn perstatinėdama.* (GL)

B dvardis *panašu*, –alutin sakini prisijungiantis lyginamuoju flodfliu *lyg*, perteikia informacij apie sp dffius, kurie pagr sti grynai perpepciniais autoriaus geb jimais. Tai yra siejama su vertinam ja reik–me, kuri n ra modalin (Usonien 2002b).

Nederinamieji b dvardffiai ir prieveiksmiai gali funkcionuoti kaip sintaksi–kai nepriklausomi elementai. Tokiais atvejais jie negali b ti apib dinami nei kaip komplementiniai predikatai, nei kaip sakinio modifikatoriai, nes n ra sakinio strukt ros dalis. Prie–ingai, jie sudaro atskir i–baigt pasakym (angl. *non-clausal material*) (Biber *et al.* 1999, 551; 2246225), tod l toliau –iame darbe kiekybiniai j rodikliai neaptariami. Minimi vartosenos atvejai iliustruojami –iais pavyzdffiais:

- (26) – *Tai netipiškas atvejis!* – **Aišku**, – *prikando liežuvį Griša.* (GL)
(27) *Zuzana, gal gero patarimo nori?* – *paklausė.* – **Aišku**, *kolega. Kaip nenorėsi, – įtaikaudama kaip vaikui atsakė misis Gudvil.* (GL)
(28) *Pamačiusi jo rūškaną miną, sunerimsta ir ji. – Jau ne su geru, matau, – kažkas ne taip. Kas atsitiko? Ar tik ne su Gustu?.. – Panašiai... – nežinojęs nė koku žodžiu pradėti kalbą, brolis atsidūsta su palengvėjimu.* (GL)
(29) *Traukinys negali ilgai stovėti. Reikia skubėti. Kas čia tokio, natūralu. – Natūralu, – atkirtome.* (GL)

(26) pavyzd gal tume traktuoti kaip eliptin , nes galima b t atkurti piln sakini : *Aišku, kad tai netipiškas atvejis* ir toks sintaksinis variantas pabr fli , kad tai ó autoriaus nuomon . Tuo tarpu ia yra rei–kiamas tik autoriaus pritarimas kitai nuomonei. Tokie atvejai negali b ti laikomi parentez s atvejais su atkuriamuoju komplemento sakiniu i– konteksto. (27)ó(28) pavyzdffiuose *aišku* ir *panašiai* yra vartojami kaip atsakymai klausimus. *Aišku* rei–kia tvirt autoriaus nuomon , o

panašiai reikiama autoriaus neufitikrintum ir suvelnint atsakym . (28) pavyzdyje autorius, nenor damas tiesiai pasakyti, kad kafkas blogo atsitiko Gustui, vartoja *panašiai* tam, kad suvelnint situacij . (29) pavyzdyje *natūralu* atlieka tvirtinam j dalely i (flymikli) funkcij ir gal t b ti perfrazuojamas *aišku*.

I– tolesn s kiekybin s ir kokybin s analiz s buvo eliminuoti toliau pateikiami prieveiksmio *panašiai* vartosenos atvejai, sudarantys sustabar jusius junginius, kuri sintaksinis statusas neprilygsta nei predikato nei sakinio modifikatoriams:

- (30) *Politinės bendruomenės narius susiejantys santykiai yra kitokios prigimties nei tie, kurie susaisto artimas bendruomenes – šeimą, draugus, kolegas ir panašiai.* (MK, S)
- (31) *Jaunimo sąskrydžių proga vykdavo didesnio masto vaidinimai, dainavimai, gegužinės ir panašiai.* (GL)

Kadangi tyrimo d mesio centre yra autoriaus pozicijos reik–m , kurios apr ptis propozicin , darbe nenagrin jami ir tokie vartosenos atvejai, kai prieveiksmiai atlieka modifikatori funkcijas b dvardffi ir prieveiksmi junginiuose (Quirk *et al.* 1985, 4396441; Biber *et al.* 1999, 5446549; Hasselgård 2010, 18), pavyzdffiui:

- (32) *<...> siekdami sėkmingai užbaigti tyrimą, mes turėtume elgtis kiek galima atsargiau, kad mūsų ieškomi asmenys nepajustų dėmesio ir nepasinaudotų savo akivaizdžiai įtakingais ryšiais pėdsakams užtrinti...* (GL)
- (33) *Plūdurai yra dažomi ryškiai raudona spalva.* (MK, T)
- (34) *Tyliai, kaip katinas iš konteinerių, perbėgo kiemą ir atsidūrė prie senosios moters durų. Jos buvo pravertos taip aiškiai dviprasmiškai, tarsi tai būtų slapti lošimo namai.* (GL)
- (35) *Atvykę radome jau ir Gintarą su savo maždaug penkiolikos vyrų būriu. Panašiai tiek pat vyrų turėjo ir Rolandas savo būryje.* (GL)

(32)ó(34) pavyzdffiuose prieveiksmiai *akivaizdžiai*, *ryškiai* ir *aiškiai* pastiprina modifikuojam b dvardffi (*įtakingais*, *raudona*) ir prieveiksmio (*dviprasmiškai*) reik–mes. (35) *panašiai* modifikuoja prieveiksm *tiek pat* ir turi –mařdaugø reik–m , nurodom DLKfi. Tšame pavyzdyje prieveiksmis *panašiai* atlieka

aproksimatoriaus (angl. *approximator*) funkcij (Quirk *et al.* 1985, 597; Biber *et al.* 1999, 557).

Taigi tolesn s kokybin s ir kiekybin s analiz s objektas yra komplementiniai predikatai (toliau ó KP) *akivaizdu, aišku, ryšku, panašu, natūralu*, prisijungiantys *kad/jog* komplemento sakinius arba/ir vartojami kaip parentez , taip pat predikato arba/ir sakinio modifikatoriai *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai, panašiai, natūraliai*. Identifikuojami kontekstai, kuriuose KP, prisijungiantys *kad/jog* komplemento sakinius, atspindi autoriaus pozicij (evidencialumo, episteminio modalumo, vertinimo), ir kontekstai, kuriuose pristatoma ne pasakymo autoriaus pozicija (Nuyts 2001b, 72). Parentetin KP, rei–kiam nederinamaisiais b dvardffiais, vartosena analizuojama atsifvelgiant literat roje pateikiamus formalius bei funkcinis parentez s kriterijus ir svarstoma d l KP adverbializacijos. Prieveiksmi *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai, panašiai, natūraliai* sintaksinis statusas ó predikato arba sakinio modifikatoriaus ó diferencijuojamas pagal nustatytus kriterijus (vienas svarbiausi yra semantinis veiksmafldffio tipas). Prieveiksmi vartosenos atvejai, rodantys dviprasmi–kum tarp b do ir autoriaus pozicijos adverbial , laikomi semantiniais mi–r nais (angl. *semantic blends*) (Quirk *et al.* 1985, 560).

5. Bevardės giminės (nederinamųjų) būdvardžių irrieveiksmių morfosintaksinių bruožų analizė

Tyjoje dalyje nagrin jami klausimai, susij su sakinio komplementacijos ir adverbializacijos reikiiniais, nes nederinamieji b dvardffiai irrieveiksmiai atlieka KP arba / ir adverbial funkcijas. Prieaptariant ivardytus analizuojam b dvardfli irrieveiksmi morfosintaksinius bruooflus, bus paai-kinta komplementacijos s voka, pristatyti literat roje aptariami KP parentetin s vartosenos bruooflai, j s sajos su gramatikalizacijos ir adverbializacijos reikiiniais, aptarti gramatiniai adverbial bruooflai (fodffio ir sakinio modifikatoriai) ir semantiniai funkciniai adverbial pogrupiai, reikmingi -iai disertacijai.

Komplementacija apibr fliama kaip sintaksin situacija, kurioje predikato argumentas realizuojamas sakiniu ir vadinamas sakinio komplementu. Predikatas, kuris subordinuoja veiksnium ar papildiniu einan ius sakinio komplementus, yra laikomas komplementiniu predikatu (Noonan 2007, 52653; Boye, Harder 2007, 572). Priklausomai nuo semantini ypatybi KP gali jungtis su vairiais komplemento sakini tipais. Tai gali b ti finitiniai *kad/jog* sakiniai arba nefinitiniai sakiniai, kuri sintaksin branduol sudaro bendraties arba dalyvin s formas. Atsifvelgdamas KP jungimosi galimybes su komplemento sakiniiais ir reikminius toki pasakym skirtumus, Noonanas (2007, 1206144) skiria KP semantines klases, i- kuri kelios susijusios su evidencialumo ir episteminio modalumo kategorijomis. Tai yra flinavimo ir flini gavimo b do (angl. *predicates of knowledge and acquisition of knowledge: know -flinotiø, discover -atrastiø, realize -suprastiø, find out -sufflinotiø, see -matytiø* ir *hear -gird tiø*), i-rai-kos / komunikacijos (angl. *utterance: say -sakytiø, report -prane-tiø, promise -flad tiø*), tiesiogin s percepcijos (angl. *immediate perception: see -matytiø, hear -gird tiø, feel -jaustiø, watch -fli r tiø*) ir propozicinio poffi rio (angl. *propositional attitude: believe -tik tiø, think -manytiø, assume -daryti prielaid ø, doubt -abejotiø*) predikat semantin s klases. I-skyrus tiesiogin s percepcijos predikatus, kurie

subordinuoja nefinitinius komplemento sakinius, i–vardyt semantini grupi KP dafniausiai prijungia finitinius komplemento sakinius.

Priklausomai nuo KP ir komplemento sakinio semantinio ry–io formuojasi sintaksinio ry–io stiprumas (Noonan 2007, 101). Kadangi KP ir finitinio sakinio sintaksinis ry–ys yra silpniausias, KP gali tapti –alutiniu sakiniu, o komplementas pagrindiniu. Pakit pagrindinio ir –alutinio sakinio vaidmenys atspindi parentetin KP vartosen . Kaip teigia Noonanas (2007, 97), šsintaksinis parentetin s komplementinio predikato vartosenos padarinys yra komplemento sakinio virsmas pagrindiniu.¹⁹

Parentetin s KP vartosenos bruofl flvelgiama sintaks s, funkcijos ir prozodijos lygmenyse (Dehé, Kavalova 2007; Kaltenböck 2007; Schneider 2007; Boye, Harder 2007; Brinton 2008; Dehé, Wichmann 2010). Nors d l bendr parentetin s vartosenos poflymi (sintaksin nepriklausomyb , modifikuojamoji funkcija, i–skirtin prozodija) lingvistikoje sutariama (Dehé, Kavalova 2007, 1), parentez s problematika gana sud tinga. Strukt ros, funkcijos ir prozodijos poffi riu parentez yra platus ir vairialypis rei–kinys.

Strukt ri–kai parentez gali sudaryti atskiri flodffiai, flodffii junginiai ar i–tisi sakiniai (Dehé, Kavalova 2007, 162; Biber *et al.* 1999, 861; Brinton 2008, 9610). Kaltenböckas (2007, 33) netgi mano, kad parentez s rei–kin geriau atskleidffia sakinio formos terpiniai, nes flodffiai sintaksiniais ry–iais labiau susij su pagrindiniu sakiniu negu terptiniai sakiniai. Parentez s linijinis siejimas su sakiniu, kur ji yra terpta, sudaro problem sintaks s tyrin tojams, nes sakinio element siejimas linijine a–imi rei–kia hierarchin j i–sid stym (Dehé, Kavalova 2007, 4). Funkcijos poffi riu parentez gali b ti vair s autoriaus komentarai (susij su episteminio modalumo, evidencialumo, vertinimo kategorijomis), modifikuojantys propozicijos turin . Prozodiniai parentez s bruoflai taip pat varianti–ki: yra tyrim , rodan i parentez s prozodijos

¹⁹ Originalus tekstas: šThe syntactic effect of the parenthetical use of the CTP is to make the complement the main clause (Noonan 2007, 97).

idiosinkrazikum, yra ir atskleidžiamieji prozodiniai parentezės integracijų sakiniai (Déhe, Kavalova 2007, 14). Apibūdindamas parentetinę KP vartoseną, Kaltenböckas (2007, 32633) pirmenybę teikia formaliems (sintaksiniams) kriterijams, nes prozodiniai ir funkciniai kriterijai nėra pakankami parentezei nustatyti. Kituose tyrimuose parentezės nustatymo atspirties taškas yra funkciniai (Schneider 2007) arba prozodiniai kriterijai (Dehé, Wichmann 2010).

Suprantama, kad geriausia parentetinę KP vartoseną apibūdinti ir išanalizuoti atsivėlgiant vis lygmenis (sintaksinius, funkcijos ir prozodijos) bruožus, tačiau tai ne visada manoma. Kadangi šioje disertacijoje analizuojami rašytiniai kalbos tekstai, prozodiniai kriterijų analizė beveik ne manoma, išskyrus atvejus grofinių literatūros tekstuose, kuriuose prozodijai būdingi skyrybos ženklai arba autoriaus komentarai (Usonienė 2012, 228). Dėl šios priežasties šiame darbe daugiausia dėmesio skiriama sintaksiniam ir funkciniam parentetinės KP vartosenos bruožams, kuri svarbą pabrėžia Boye ir Harderis (2007), nes vien funkciniai ar struktūriniai ypatumai tinkamai nepaaiškina KP vartosenos.

Parentetinę KP vartoseną tyrėj siejama su gramatikalizacijos procesu (Thompson, Mulac 1991; Boye, Harder 2007), t. y. tiriama, kaip leksinis reikšmės turintis KP pradeda formuotis antrinė predikacija ir atitinkamai gyja gramatinis statusas. KP gramatinis statusas ir antrinės predikacijos reikšmė pasireiškia adverbialine KP distribucija (medialinė arba finalinė pozicija sakinyje), neiginio perkėlimu pagrindinį sakinį (angl. *NEG raising*), propozicijai, o ne KP adresuojamam klausimui, morfosintaksiniu ribojimu (Boye, Harder, 2007, 5786580). Pavyzdžiui, sakinyje *I don't think I love her* 'Nemanau, kad ji myliu KP *think* 'galvoti, manyti' turi gramatinį statusą, nes neiginys aprašo ne KP, o komplemento sakinio turinį ir reikškia atitinkamai *I think I don't love her* 'Manau, kad jos nemyliu'. Klausimas *really?* 'tikrai?' adresuojamas propozicijai *I don't love her* 'nemyliu jos' (ibidem, 5786579). KP negali būti modifikuojami adverbialiai ir dažniausiai vartojami tik esamojo laiko kontekstuose. Pavyzdžiui, sakinyje *The country is going to the dogs, I never think* 'Šalyje padėtis bloga,

niekada nemanauøna taisyklingas, nes parentez *I think* ðmanauømodifikuojama adverbialo ðniekadaø Taigi i-vardyti KP bruoflai rodo gramatinį statusą.

Nors KP parentetin vartosena traktuojama kaip gramatikalizacijos proceso padarinys, nepritariama hipotezei, kad parentetin KP vartosena iširutuliojo iš pagrindinio sakinio reanalizę (Boye, Harder 2007; Brinton 1996, 2008; van Bogaert 2010), kuri postuluoja Thompson ir Mulaco (1991) hipotezę. Nesutinkama su Thompson ir Mulaco (1991) teorija, kad parentetin KP vartosena ir pakitę pagrindinio bei alutinio sakinio vaidmenys yra susiję su jungtuko *that* ðkad / jogø praleidimu, kuris nutraukia sintaksinius ryšius tarp dviejų sakinių. Brinton (1996, 2008) parentetin kai kurių KP vartosenų kildina iš adverbialinių konstrukcijų. Rooryckas (2001, 129-130) taip pat atkreipia dėmesį, kad parenteti-kai vartojami KP negali būti suvokiami kaip komplementacijos kaitos padarinys. Diachroniniai kai kurių anglų kalbos KP tyrimai rodo, kad *that* ðkad / jogø komplemento sakinius prijungiantis KP ir parentetin KP vartosena egzistavo kartu. Dėl to parentetin KP vartosena geriau paaiškinama kaip adverbializacijos proceso padarinys. Adverbializacija apibūdinama kaip šprocesas, kurio metu kalbos vienetai pradeda funkcionuoti kaip adverbialai (Smetona, Usonien 2012, 129), t. y. sakinio struktūros elementai, kurie gali papildyti propozicijos semantinę turinį (specifikuoti aplinkybes), reikšti autoriaus poziciją arba jungti sakinio ar diskurso atkarpas (Biber *et al.* 1999, 762). Literaturoje pripažintina, kad mentaliniai KP, vartojami parenteti-kai, yra panašūs atitinkamus prievokiams (Ramat, Rica 1998; Nuyts 2001b; Wierzbicka 2006; Boye, Harder 2007; Keevallik 2010). Pavyzdžiui, parentetinis sakiny *I presume* ðsp juo turi sakinio adverbialo statusą, kaip ir prievoksmis *presumably* ðmatytø (Boye, Harder 2007, 581). Parentez, kaip ir sakinio prievoksmiai, negali reikšti pagrindinio predikacijos (Nuyts 2001b, 161), ir gali būti palaikoma iš pasakymo, bet pasakymas turės prasmę (Schneider 2007, 239).

Tačiau tam tikrą skirtumą tarp sakinio prievoksmių ir parenteti-kai vartojamų sakinių randama. Parenteti-kai vartojamų KP distribucija yra ribotesnė,

nes, skirtingai negu sakinio prieveiksmiai, jie negali būti vartojami subordinuotuose sakiniuose (Rooryck 2001). Parentetika vartojami veiksmažodžiai būdingi daugiau nekamajai kalbai, o evidenciniai prieveiksmiai ó vienodai ir nekamajai, ir rašytinei kalbai (Rooryck 2001, 131). Kaip pabrėžia Rooryckas, dažnai nekamojoje kalboje pasitaikantys parentetiniai KP rodo daugiau panašumų su evidenciniais žymikliais negu prieveiksmiai kalbose, kuriose evidencialumas reikiamas gramatinėmis priemonėmis. Pasak van Bogaert (2010, 408), nors sakinio prieveiksmiai ir parentetiniai sakiniai turi funkcini panašumų, pastaruosiuose veiksmažodžiai nepraranda valentingumo savybi.

Šiame darbe laikomasi nuostatos, kad ir parentetika vartojami KP *akivaizdu*, *aišku*, *panašu*, *natūralu*, ir atitinkamai prieveiksmiai *akivaizdžiai*, *aiškiai*, *ryškiai*, *panašiai*, *natūraliai* priklauso sintaksinei adverbialų klasei. Priklausomai nuo to, ar būdvardžiu reikiamas parentetinis KP arba prieveiksmis modifikuoja visą sakinį, ar tik jo struktūrinį elementą, skiriami sakinio adverbialai, t. y. sakinio modifikatoriai, ir žodžio arba frazės modifikatoriai. Palyginkime pateikiamus pavyzdžius, kurie iliustruoja analizuojamą vienetą plačiai (sakinio adverbialo) ir siaurai (žodžio modifikatoriaus) aprašyti:

- (36) *Aišku, junginiai, turintys riebalų rūgščių, yra hidrofobiniai ir sunkiai tirpsta vandenyje.* (MK, P)
- (37) *Fotografas aiškiai gailėjosi manęs.* (GL)
- (38) *Kūrybingos respondentės ieško didaktinių žaidimų netradicinės tematikos, mokydamos vaikus matematikos ir, aišku, kalbos.* (MK, S)
- (39) *Varpai suskambo, burtai buvo mesti, o angelas pagaliau aiškiai sutrimitavo ir nuskriejo rotušės link.* (GL)

(36) ó (37) pavyzdžiuose *aišku* ir *aiškiai* modifikuoja visą sakinį ir atitinkamai atlieka sakinio adverbialo funkciją. (38) ó (39) pavyzdžiuose *aišku* ir *aiškiai* aprašyti yra siaurai: *aišku* pabrėžia papildiną *kalbos*, o *aiškiai* modifikuoja predikatą *sutrimitavo* ir yra laikomas būdo adverbialu. Suprantama, kad (38) *aišku* neatlieka aplinkybinio (būdo) adverbialo funkcijos, o greičiau yra susijęs su autoriaus pozicijos, emfatine reikšme. Tokia *aišku* vartoseną geriausiai atitinka

subjunktyvo (angl. *subjunct*) s vok , pristatom Quirko *et al.* (1985, 501). Subjunktyvais yra laikomi adverbialai, kurie strukt ri-kai ir semanti-kai -liejasi prie tam tikro sakinio strukt ros elemento, sustiprindami pastarojo reik-m , bet ne j papildydami semanti-kai. Ne visada ai-ki yra skirtis tarp sakinio strukt ros element (predikat) modifikuojan io adverbialo ir vis sakin modifikuojan io adverbialo (Biber *et al.* 1999, 102):

(40) *This is really surprising.* -Tai tikrai stebina.ø

Neai-ku, ar -iame pavyzdyje modifikuojama visa propozicija, ar predikatas. Nagrin dama prieveiksmio *really* -tikraiø funkcijas angl kalboje, Paradis (2003) pasitelkia semantinius funkcinis kriterijus. Pagal autor s nustatytus kriterijus, -iame pavyzdyje semanti-kai *really* -tikraiø apr pia poffi rio predikat ir pabr flia subjektyvi jo semantik . Ta iau reik t pripaffinti, kad -iame sakinyje tiek predikatas, tiek visa propozicija atspindi subjektyvum , ir galima teigti, kad yra perteikiamos dvi reik-m s. Biberis *et al.* (1999, 103) taip pat pripaffl sta, kad semantinis skirtumas tarp *really* -tikraiø modifikuojan io predikat ir modifikuojan io vis propozicij , -iuo atveju n ra esminis. Sakinio adverbial bruoflams nustatyti taikomi ir kiti (sintaksiniai) testai. Sakinio adverbialai, modifikuojuantys propozicijas ir -nekos aktus, negali b ti neigiami, negali b ti pasakymo centras ir negali b ti vartojami klausimuose (Ramat, Ricca 1998, 191, 194; Mortensen 2006, 28).

Adverbial gramatiniai bruoflai detaliai aptariami Quirko *et al.* (1985) gramatikoje. Be min t subjunktyv , skiriamos adjunktyv , disjunktyv ir konjunktyv (angl. *adjuncts, disjuncts, conjuncts*) klas s, rodan ios skirting adverbial s saj os laipsn su kitais sakinio strukt ros elementais. Adjunktyvai yra pana- s tokius sakinio elementus kaip veiksnys, tarinys, papildinys ir yra integruoti sakinio strukt r ir turin . Disjunktyvai ir konjunktyvai n ra strukt ri-kai integruoti sakin , t. y. nerodo sintaksin s priklausomyb s nuo

sakinio struktūros element (Quirk *et al.* 1985, 613; Wichmann, Simon-Vandenberg, Aijmer 2010, 112).

Quirko *et al.* (1985) gramatikoje adverbial skyrimas adjunktiv , subjunktiv , disjunktiv ir konjunktiv grupes ai-kiai rodo j ry- su kitais strukt riniais sakinio elementais ir pabr flia gramatines j ypatybes. Ta iau semantiniai funkciniai adverbial poflymiai tiksliau kategorizuojami kit autori , kaip Ramatas ir Ricca (1998) bei Biberis *et al.* (1999). Abiejuose tyrimuose parodoma, kad semantinis funkcinis adverbial vaidmuo priklauso nuo pasakymo aspekto, kur jie modifikuoja (predikatas, predikacijos vykiai, propozicija, -nekos aktas, diskursas). Adverbialai, modifikuojantys predikat ir predikacijos vykius, skirstomi aplinkybinius (angl. *circumstance*) (vietos, laiko, proceso, laipsnio, papildymo / apribojimo, gav jo) (Biber *et al.* 1999, 776). Adverbialai, modifikuojantys propozicij ir -nekos akt , apib dinami kaip autoriaus pozicijos (angl. *stance*) adverbialai, apimantys episteminius, poffi rio ir stiliaus semantinius pogrupius (Biber *et al.* 1999, 8546857). Adverbialai, siejantys diskurso dalis, laikomi jungiamaisiais (angl. *linking*) adverbialais (Biber *et al.* 1999, 8756879). Skirtingai negu Ramatas ir Ricca (1998), Biberis *et al.* (1999) analizuoja ne tik prieveiksmius, bet ir fiodfli junginius, ir adverbial funkcijas atliekan ius sakinius. Tuo tarpu Ramatas ir Ricca (1998) ai-kiai br flia hierarchinius ry-ius tarp vairi prieveiksmi potipi . Tuoje hierarchijoje predikato modifikatoriaus funkcijas atliekantys prieveiksmiai uflima flemiausi viet , o jungiantys diskurso dalis ó auk-iausi , tarpin vieta tenka propoziciniam ir -nekos akto prieveiksmiams (Ramat, Ricca 1998, 192).

Tame darbe remiamasi semantine funkcinė adverbial klasifikacija. Si loma Biberio *et al.* (1999) klasifikacija, nes ji padeda apib dinti analizuojam sakinio adverbial , rei-kiam b dvardfliais ir prieveiksmiais, reik-mes ir yra s kmingai pritaikyta adverbial semantinei funkcinėi analizei lietuvi kalboje (Tink nien 2011; Smetona, Usonien 2012). Be to, adverbial funkcijas gali atlikti ne tik pavieniai fiodfliai bet ir fiodfli junginiai, sakiniai. Tame darbe svarb s b do

adverbialai, autoriaus pozicijos adverbialai, susiję su episteminiu modalumu, finiti-
 –altinio, vertinimo reikšmėmis, ir jungiamieji adverbialai, rodantys pridėjimą
 (angl. *addition*), nes kaip tik –iems semantiniams funkciniais adverbial
 pogrupiams priklauso disertacijos objektus sudarantys būdvardžiai ir prieveiksmiai.
 Tų semantinius funkcinis adverbial pogrupius iliustruoja toliau pateikti
 pavyzdžiai:

- (41) *O dabar, jausdamas petyje gniaužiančią žaizdą, ypač akivaizdžiai regėjau savolūkesčių tuštumą* (GL) **(Būdo adverbialas)**
- (42) *Eksploatacijos išlaidos aišku padidės, kadangi skirstomųjų tinklų operatorius turės papildomų išlaidų.* (MK, T) **(Autoriaus pozicijos adverbialas: žinių šaltinio reikšmė)**
- (43) *Natūralu ó tą nuoširdų neapykantos jausmą jis kaip įmanydamas slėpė.* (GL) **(Autoriaus pozicijos adverbialas: vertinimo reikšmė)**
- (44) *Tuomet „Baltijos serija“ ir „Nidos svita“ yra konkrečių geologinių kūnų pavadinimai (vardai) ir todėl priklauso stratigrafiniai nomenklatūrai. Panašiai paleontologijoje „gentis“, „rūšis“ ir „brachiopoda“ yra terminai <...>* (MK, P) **(Jungiamasis adverbialas: pridėjimo reikšmė)**

Literaturoje būdo adverbialai laikomi proceso adjunktų / proceso adverbialais (angl. *process adjuncts / process adverbials*) semantiniu pogrupiu (Quirk *et al.* 1985, 479; Biber *et al.* 1999, 776) arba gali būti priskiriami atskirai būdo adjunktų (angl. *manner adjuncts*) klasei (Huddleston *et al.* 2002, 576; Hasselgård 2010, 218). Prototipin būdo adverbialo reikšmė yra nurodyti, kaip / koku būdu kažkas vyko (Biber *et al.* 1999, 776-778; Hasselgård 2010, 26). Kita reikšmė, siejama su būdo adverbialais, yra lyginimo reikšmė (Biber *et al.* 1999, 778; Hasselgård 2010, 26). Svarbu atkreipti dėmesį, kad būdo adverbialai kokybiniu požiūriu modifikuoja ne tik veiksmus, reikiamus dinaminiais veiksmavaldžiais, bet ir būsenas, reikiamas statyvais (Hasselgård 2010, 220-221).

Autoriaus pozicijos adverbialai, apimantys episteminius (angl. *epistemic*) ir požiūrio (angl. *attitude*) semantinius pogrupius, modifikuoja propozicijos semantinę turinį (Biber *et al.* 1999, 854). Epistemikum reikiantys adverbialai reikalauja propozicijos vertinimo atsivėlgiant abejonoms ir tikrumo (angl. *doubt and certainty*), faktikum (angl. *actuality and reality*), finiti- –altinio (angl. *source of*

knowledge), autoriaus perspektyvos (angl. *viewpoint / perspective*), apsidraudimo (angl. *hedging*) parametrus. Pofli r rei–kiantys adverbialai modifikuoja propozicij pagal vertinim (angl. *evaluation, value judgment*), kuris susij s su autoriaus nuostatomis, sitikinimais, l kes iais, bet ne su episteminiu tikrov s vertinimu (Biber *et al.* 1999, 856). Prie autoriaus pozicijos reik–mi priskirtinos taip pat (inter)subjektyvumo ir metatekstualumo reik–m s (Smetona, Usonien 2012, 131).

Jungiamieji adverbialai strukt riniu ir funkciniu poffi riu i–esm s skiriasi nuo aplinkybini adverbial , kurie sudaro sakinio strukt ros elementus ir papildo sakinio semantin turin . Jungiamieji adverbialai turi daugiau pana–um su autoriaus pozicijos adverbialais, nes strukt riniu poffi riu jie yra i–oriniai elementai, apr piantys sakin ir neprivalomi. Funkciniu poffi riu, kaip ir autoriaus pozicijos adverbialai, jie prisideda prie propozicijos stiprinimo, ta iau j funkcija ó jungti, suteikti tekstui strukt r (Lenker 2010, 37). Prid jim rei–kiantys jungiamieji adverbialai vardija kelis diskurso aspektus, kurie gali b ti gretinami (Biber *et al.* 1999, 8756876).

Siaur ja prasme tik autoriaus pozicijos adverbialai tur t b ti laikomi sakinio adverbialais, nes jie turi pla i sintaksin ir semantin apr pt , lygi propozicijai arba –nekos aktui (Hasselgård 2010, 53). Jungiamieji adverbialai sieja diskurso dalis, ir j morfosintaksini ir funkcini bruofl nagrin jimas perflengia sakinio rib analiz (Ramat, Ricca 1998, 191). Ta iau –iame darbe jie taip pat priskiriami sakinio adverbial grupei, nes, kaip ir autoriaus pozicijos adverbialai, yra periferiniai sakinio strukt ros elementai. B do adverbialai yra sakinio strukt ros elementai, ir atitinkamai laikomi predikato modifikatoriais.

Kaip min ta, –iame darbe adverbialai gali b ti realizuojami pavieniais fiodffiais (nederinamaisiais b dvardffiais ir prieveiksmiais) ir sakiniais, kuri pagrindinis d muo yra nederinamasis b dvardis. Sakiniu realizuojami adverbialai lingvistin je literat roje vadinami autoriaus komentaro sakiniais (angl. *comment clauses*) (Quirk *et al.* 1985; Brinton 2008), papildymo (angl. *supplements*)

(Huddleston *et al.* 2002), parentez s sakiniiais (angl. *parenthetical clauses*) (Dehé, Kavalova 2007). Tai gali b ti pagrindinio ir –alutinio sakinio formas turintys terpiniai, kurie funkcionuoja kaip pragmatiniai flymikliai, ir vartojami flym ti autoriaus komentar (Kaltenböck 2007, 29630).

Priklausomai nuo gramatini ir semantini funkcij (Quirk *et al.* 1985, 4916 500; Biber *et al.* 1999, 771; Huddleston *et al.* 2002, 779) adverbialai sakinyje gali uflimti inicial s, medial s arba final s pozicij . Lietuvi kalboje adverbial (rei–kiam prieveiksmiais) pozicija nepadeda nustatyti morfosintaksini j ypatum , tod l siekiant juos apibr fti atkreipiamas d mesys vis sintagmin adverbialo aplink .

Toliau bus aptariami nederinam j b dvardffi ir prieveiksmi morfosintaksini bruofi kokybiniai ir kiekybiniai rodikliai: KP, subordinuojantys *kad / jog* komplemento sakini , KP, vartojami parenteti–kai, predikato modifikatoriai (b do adverbialai), sakinio modifikatoriai (autoriaus pozicijos, jungiamieji adverbialai).

5.1. Komplementiniai predikatai

B dvardffiai *akivaizdu*, *aišku*, *ryšku*, *panašu* ir *natūralu*, prisijungdami *kad / jog* komplemento sakinius, sudaro predikacijos centr (pagrindin sakini) ir turi leksin status . Centri–kumas diskurse dafnai uftikrinamas d l to, kad KP yra saistomi sintaksiniais ry–iais su kitais strukt riniais elementais pagrindiniame sakinyje, kaip rodo flemiau pateikiami pavyzdffiai:

- (45) *Sutapdinant žemėlapių tą pačią teritoriją, tanpa akivaizdu, kad pirmieji du žemėlapiai, palyginti su Rokiškio grafystės žemėlapiu, skiriasi išsidėstymu 180° pagal jo orientavimą.* (MK, P)
- (46) *Taigi susipažinus su trumpomis mokyklų istorijomis, ryšku, kad jose atsispindi esminiai švietimo raidos dalykai: iš iki tol mokyklas valdžiusių ordinų atimama teisė tai daryti – iš mokyklų išvaromi kunigai.* (MK, S)
- (47) *Aišku viena, kad šiąnakt planetoje įvyko kažkas lemtingo ir negrąžinamo, tačiau – baisaus ar džiuginančio?* (GL)

- (48) *Gražioji poetė kalba nesustodama, Milašius neturi kada įsiterpti, labai greitai darosi panašu, kad jie pažįstami seniausiai.* (GL)
- (49) *Viešasis interesas iš esmės visada yra tapatinamas su tais bendro pobūdžio teisiniais gėriais, kurių apsauga ir gynimu suinteresuota pati valstybė, visa visuomenė arba tam tikra jos dalis. Todėl natūralu, kad juo yra išreiškiamos pamatinės visuomenės vertybės, kurias įtvirtina, saugo ir gina aukščiausios galios valstybės teisės aktas – Konstitucija.* (MK, S)

(45)–(46) pavyzdžiuose padalyvinis konstrukcijos sudaro finom informaciją ir fokusuoja KP bei *kad / jog* komplemento sakinį. (47)–(49) sintaksinis ir semantinis KP centrikum lemia ir veiksnys *viena*, jungtis *darosi* bei rezultatyvinis konektorius *todėl*. Taigi KP, sudarantis sintaksinius ryšius su kitais sakinio struktūros elementais, reikškia pirminę predikaciją ir yra propozicinio turinio dalis. Chojnickos manymu (2012), tokios sintaksinės struktūros labiau iliustruoja deskriptyvinį evidencialumą ir neatspindi autoriaus pozicijos, nes jose yra dvi propozicijos. Autorius teigimu, šapie evidencialumą galime kalbėti, kai finis –altinis koduojamas sintaksiškai, o ne tada, kai pristatomas leksikos priemonėmis kitame teiginyje²⁰ (Chojnicka 2012, 119). Panašus yra ir van Bogaert (2010, 402) požiūris, kad KP, sudarantys sintaksinius ryšius su kitais argumentais, gali turėti tik propozicinę interpretaciją, bet ne perteikiančią evidencialumo arba episteminio modalumo reikšmes.

Tame darbe laikomasi nuomonės, kad KP *akivaizdu, aišku, ryšku, panašu, natūralu* reikškia autoriaus poziciją net tada, kai rodo pirminę predikaciją ir su kitais sakinio struktūros elementais yra susiję sintaksiniais ryšiais. Toki nuostatą pagrindžia leksinis jėgų reikšmės sąsaja su autoriaus pozicija (Boye, Harder 2007, 576). Iš tiesų ir leksiniai, ir gramatiniai KP reikškia autoriaus poziciją. Kaip teigia Boye ir Harderis (2007, 588), šie episteminiai KP gali reikšti santykį, kuris apima propoziciją kaip argumentą ir galbūt tik kafiškai implikuoja apie episteminę

²⁰ Originalus tekstas: *š<í > we may talk about evidentiality when reference to the existence of evidence or source of information is encoded in the syntactic entity that contains this information, not when it is described with lexical means in a form of a factual assertion* (Chojnicka 2012, 119).

propozicijos status arba modifikuoja propoziciją epistemiškai.²¹ (45)–(49) pavyzdžiuose evidencialumo / episteminio modalumo / vertinimo reikšmė koduojama ne tik grynai būdvardžiu, bet ir komplementacija, kuri sudaro sintaksinę struktūrą. Kaip rodo (10)–(14) pavyzdžiai (4 skyrius), ne kiekviena predikatyvi nederinamojo būdvardžio vartosena susijusi su autoriaus pozicijos reikšme. Pastaroji atsiranda tada, kai yra realizuojamas sintaksinis ryšys tarp KP ir semantinio veiksnio (*kad / jog* komplemento sakinio).

KP *akivaizdu, aišku* ir *panašiu* išlieka diskurso centre būtojo laiko kontekstuose, tačiau tokia ji vartosena laikoma deskriptyvine (angl. *descriptive*), nes esamą laiką keičiant būtojo keičiama perspektyva iš–kalbotojo ir dabarø–kalbotojo nei ir ne dabarø (Nuyts 2001b, 73, 129), pavyzdžiui:

- (50) *Medienos ir cemento kompozitų tyrimai pradėti 1924 m. Jau tuomet buvo akivaizdu, kad medienoje yra medžiagų, nepalankiai veikiančių cemento rišimąsi.* (MK, T)
- (51) *Globys sėdėjo, paraudusiomis akimis žiūrėdamas į tolstančią Gvildą. Ji vis mažėjo jūros pakraštyje, ir buvo aišku, kad labai greitai išnyks.* (GL)
- (52) *Aurimas triumfavo. Buvo labai panašiu, kad jis tyčia sukūrė ligšiolinį kriminalinį rebusą, norėdamas įvesdinti Daną į Hedos Gabler būseną...* (GL)

Kita vertus, būtojo laiko kontekstai gali atskleisti KP performatyvinę (angl. *performative*) funkciją, t. y. atspindinanti kalbotojo požiūrą į ir dabarø B tojo laiko kontekstą performatyvumas (angl. *performativity*) ypač išryškėja groflinose literatūros tekstuose, kuriuose apie vykius gali būti praneama kaip apie vykstančius dabar ir čia (Nuyts 2001b, 74). Kalbotojo perspektyva taip pat keičiasi, kai pirmojo asmens veiksnys pakeičiamas antrojo arba trečiojo asmens veiksmu, t. y. tokia perspektyva tampa jau ne kalbotojo, o kito asmens požiūriu (Nuyts 2001b, 129), ir priskiriama deskriptyvinei KP vartosenai. KP reikiama

²¹ Originalus tekstas: *šči > epistemic CTPs may be used either to express a relation that involves a proposition as an argument and perhaps only implies something about the epistemic status of this proposition, or to modify a proposition epistemically* (Boye, Harder 2007, 588).

b dvardffiais, kalb tojo arba ne kalb tojo perspektyva gali b ti flymima datyvu. Palyginkite pavyzdffius, kuriuose, priklausomai nuo eksperiento rai-kos, iliustruojamos evidencin s ir neevidencin s reik-m s:

- (53) *Nuo mažens man buvo **akivaizdu**, kad ne tiesa, o kažkas kita yra literatūros alfa ir omega.* (GL)
- (54) *Viską turiu papasakoti. Kitaip nesuprasi, kodėl mudu čia sėdim ir šnekamės, laukdami aušros. Tau aišku, kad vieną sykį kaip nors turėjo viskas pasibaigti.* (GL)
- (55) *Jau tuomet Gretai buvo **aišku**, kad jie užgrojo labai negerą muziką.* (GL)

(53) pavyzdyje kalb tojo perspektyva i-rei-kiami pirmojo asmens vardffiu *man*. (54)ó(55) pavyzdffiuose pristatoma ne kalb tojo perspektyva, nes KP jungiasi su antrojo asmens vardffiu *tau* ir daiktavardffiu, turin iu konkret referent (*Gretai*). Kalb tojas referuoja kit flmoni prieinamus flini –altinius (angl. *attributive use*) (Biber *et al.* 1999, 976). Kalb tojo ir ne kalb tojo perspektyv Martinas ir Whiteøas (2005, 111) vadina vidiniu autoriaus balsu ir balsu, priskiriamu i-or s –altiniui (angl. *the text's internal authorial voice and the voice attributed to some external source*)²². Kaip pastebi Nuytsas (2001b, 131), kontekstai, kuriuose pateikiamas kit asmen poffi ris, atspindi kalb tojo skepti-kum .

Kalb tojo ir ne kalb tojo poffi ris yra suderinami kontekstuose, kuriuose vartojamas intersubjektyvus vardis *kiekvienam*, *visiems* arba daiktavardffiai, rei-kiantys ne konkre ius, bet apibendrintus referentus, pavyzdffiu:

- (56) *Matome juos kartais praeinančius popieriais nešinus. Į mus nekreipia jokio dėmesio, ar dirbame, ar stovime. Kiekvienam aišku, jog ne žiemos tai darbas.* (GL)
- (57) *Visiems aišku, kad judesys bus atliekamas dideliu greičiu, kai išorinis pasipriešinimas mažas, ir mažu greičiu, kai pasipriešinimas didelis.* (MK, H)
- (58) *Todėl realistams ir geopolitikams yra **akivaizdu**, kad reikia remti amerikiečių iniciatyvas, skatinančias Rusijos ginkluotųjų pajėgų mažinimą <...>.* (MK, S)

²² Noonanas (2007, 125) teigia, kad sakinyje *It is evident to George that Ron frequently blunders* –Tai yra akivaizdu Dfordfflui, kad Ronas dažnai paklysta.ø yra du vertintojai: kalb tojas ir Dfordfflas. Informacija, rei-kiami propozicijoje, yra akivaizdi ir kalb tojui, ir Dfordfflui.

(59) <...> mažam kvailam aišku, kad šis vaidmuo tetinka vienai man. (GL)

Viena vertus, tokie pasakymai priklauso kalb tojui, kuris turi prisiimti atsakomybę. Kita vertus, jie turi deskriptyvumo požymį, nes kalb tojas tarsi vengia atsakomybės, nurodydamas, kad taip mano kiti žmonės (Nuyts 2001b, 75). I-reik-tas datyvu kalb tojo asmuo pabrėžia, kad KP sudaro pagrindinę predikaciją. KP junglumas su datyvu pastebimas ne visose KP vartosenoje. Daugiausia junglumo atvejais su datyvu aptikta KP *aišku* vartosenoje, tik keliolika KP *akivaizdu* vartosenoje. KP *ryšku*, *panašu* ir *natūralu* nepasiformuoja junglumo su datyvu požymiais. Pasak Tekorienės (1990), bevardinis giminis būdvardinis junglumas su datyvu atskleidžia kalb tojo vertinimo objektyvumą / subjektyvumą. KP *akivaizdu* reikalauja objektyvumo flinėjimais, nes Tekorienės tyrime nerasta *akivaizdu* vartosenos atvejais su datyvu, o *aišku* gali reikėti ir objektyvi, ir subjektyvi nuomonė (Tekorienė 1990, 137-138). Kita vertus, tai, kad KP nesijungia su datyvu, gali būti subjektyvumo rodiklis, kaip bus parodyta analizuojant KP *panašu* reikšmes ir funkcijas.

Nagrinėjami KP, ypač tai būdinga *akivaizdu* ir *aišku*, sudaro predikacijos centrą, jeigu yra vartojami kontekstuose, kuriuose polemizuojama / prie-taraujama, t. y. kai yra prie-inami skirtingi požymiai. Tai ypač būdinga *akivaizdu* ir *aišku* vartosenai, pavyzdžiui:

- (60) *Lietuvių tauta tikrai nuoširdžiai sielojasi dėl kiekvieno lietuvio, tačiau aišku, kad jie, kaip politiniai visuomenininkai, išbraukė save iš tarpo lietuvių, turinčių tautos pasitikėjimą.* (GL)
- (61) <...> *atsparumo konstruktas: 1) leidžia suprasti raidą, neatitinkančią „normatyvinių“ lūkesčių; 2) turi kitokių koreliatų nei geras prisitaikymas įprastomis sąlygomis; 3) netyrinėtas empiriškai tiek, kad jį galėtume tapatinti su kompetencija (žr. lentelę, 2 gr.). Kita vertus, akivaizdu, jog pozityvaus prisitaikymo ir atsparumo sąvokos kai kur iš dalies sutampa (Masten et al., 1999; Bonanno, 2005).* (MK, S)
- (62) *Akivaizdu (tai matyti ir 9.16 pav.), kad bendras slėgis P taip pat tiesiškai priklausys nuo bet kurio komponento molinės dalies tirpale.* (MK, P)
- (63) *Miško vyras, aišku, kad čia ne sribas, užsimetė už peties šautuvą, pasitaisė jo diržą.* (GL)

Poleminiai ir diskutuoti aspektai (60)ó(62) i-reik-ti ekspliciti-kai naudojant prie-prie-os konektorius *tačiau, kita vertus* arba terptin sakini *tai matyti ir 9.16 pav.* Pastarasis sustiprina autoriaus argumentacij , pabr fldamas pagrindin predikacij , rei-kiam KP *akivaizdu.* (63) pavyzdyje autorius nugini ja nuomon , kad pamatytas flogus priklaus stribams, nes tai buvo tik mi-ko vyras. TŲo fakto ai-kumas pabr fliamas *miško vyras* i-k limu sakinio pradfi bei medialia *aišku* pozicija sakinyje. Taigi kontrastas yra svarbus veiksnys, kuris lemia epistemin s kvalifikacijos centri-kum diskurse (Nuyts 2001b, 84). Prijungdami *kad / jog* komplemento sakinius, KP flymi pagrindin predikacij tokiuose kontekstuose, kuriuose komplemento sakinsys yra pristatomas kaip flinoma informacija sintaksinio veiksnio pozicijoje arba komplemento sakinsys rei-kia flinom informacij postpredikatin je pozicijoje, pavyzdflui:

- (64) *Kad tai gudrus ir slidus tipas, aišku kaip dieną.* (GL)
 (65) *Kad ju yra, aišku jau vien todėl, jog patys 0,05 ha dydžio ribos pasirinkimo kriterijai buvo dirbtiniai, tiesiog aplinkybių padiktuoti.* (MK, P)
 (66) *Vis tiek menkas iš tavęs humoristas. Nesistenk. – Aišku, kad menkas, – pagalvojęs pritarė Ignas.* (GL)

KP *aišku* (66) rei-kia pagrindin predikacij , nes *menkas humoristas* yra flinoma diskurso informacija, pateikta prie-tai einan iame sakinyje.

Pagrindin predikacija blunka, kai KP, subordinuojantys *kad / jog* komplemento sakinius, diskurse gauna pragmatin funkcij (detaliai aptariama 6.4.1 poskyryje). Pavyzdfliuose (67)ó(68) *aišku* neb ra pagrindin predikacija, nes jis tampa pragmatiniu flymikliu, rodan iu kalb tojo interaktyvum , pabr flim :

- (67) *Ar tai ne gražu? Ar ne smagu? – O pirmininkas tai žino? – Ar Miežpūtis? Aišku, kad žino! Tai žmogus su galva!* (GL)
 (68) *ó Atidaviau skarelę. Veronika žinojo, kokią skarelę motina atidavė. Aišku, kad tą gražiąją su gėlėm. Kasdieninės ji neduos.* (GL)

TŲuose pavyzdfliuose komplemento sakinsys koduoja svarbi informacij ir jis sudaro pasakymo centr , o KP vartojamas tik kaip autoriaus komentaras (Boye, Harder 2007, 598). Tokie kontekstai ypa ry-k s groflin s literat ros tekstuose,

nes autoriaus interaktyvaus ryšio su skaitytoju būdai yra daug vairesni ir išraiškingesni negu mokslo kalboje. Mokslo kalboje KP, subordinuojanči kad / jog sakinius, pragmatiškai jimas yra mažiau flym tas negu groflin s literat ros tekstuose ir KP centri-kumas diskurse n ra toks ai-kus. Tai galima iliustruoti -iais pavyzdfliais:

- (69) *Akivaizdu, kad remiant ūkius, plėtojančius žemės ūkio veiklą mažo nepalankumo vietovėse, jų ekonominė padėtis gerėja.* (MK, B)
- (70) *Aišku, kad, krintant krituliams ant labiau įmirkusio žemės paviršiaus, greičiau užsipildys nenuotakios daubos ir iš jų prasidės paviršinis nuotėkis, greičiau nusistovės infiltracija ir taip toliau.* (MK, P)
- (71) *Natūralu, kad regresijos koeficientai a, b, c ir d lygtyse (1), (2) ir (3) priklauso nuo projekto sudėtingumo pakopos.* (MK, T)

(69)ó(71) vartosenos atvejai yra traktuojami kaip tarpiniai variantai tarp KP, rei-kian i pagrindin ir antrin predikacij .

™ame darbe KP, subordinuojantys kad / jog komplemento sakinius, yra traktuojami atskirai nuo KP parentetin s vartosenos, nes dauguma vartosenos atvej flymi pagrindin predikacij , rei-kian i evidencialum / vertinim , ir turi leksini flymikli status . Tik neflymi KP, prijungian i kad / jog komplemento sakini , vartosenos dalis neabejotinai gali b ti apib dinta kaip antrin predikacija, siejama su parentetine vartosena. Ir gav s pragmatinio flymiklio funkcij , siejam su antrine predikacija, subordinuojantis kad / jog sakini KP ne gyja gramatinio statuso: jis teb ra leksinis KP, tik rei-kiantis antrin predikacij (Boye, Harder 2007). KP, kuri centri-kumas diskurse n ra ai-kiai apib dinamas, sudaro neflymi vartosenos dal ir priskiriami KP su kad / jog komplemento sakiniu.

KP *akivaizdu*, *aišku* ir *natūralu* morfosintaksini bruofl analiz atskleid j vartosen bejungtukiuose sakiniuose, kuriuose jie taip pat flymi pagrindin predikacij (Ambrazas 2006a, 769) ir yra vartojami šneredukuota leksine reik-meõ (Usonien 2012, 224). Bejungtukiai sakiniai daflnai vartojami tada, kai viename i-j d men yra neapibr fltas elementas (vardis arba prieveiksmis), kur paai-kina arba sustiprina kitas sakiny, pavyzdffiu:

- (72) *Pasitryniau paraudusias akis: taip! Ji! Antai, jau moja! Bet nepriėjau prie jos: juk ir taip viskas buvo **aišku** – niekur ji neskrido.* (GL)
- (73) *Man tik neaišku, kaip su tokiu balsu galima pirštis ir dar tikėtis teigiamo atsakymo? Tačiau **aišku** kita – rašytojas Eduardas Limonovas Nobelio premijos niekada negaus, nes karališkieji akademikai neišvertų jo padėkos kalbos.* (GL)
- (74) *Žinoma, tai atrodo gana paradoksaliai, tačiau tuo pat metu yra **akivaizdu** viena – Europos Sąjungoje yra jaučiamas vieningos užsienio politikos vakuumas <...>.* (MK, S)
- (75) *Ó Gal panelė šoka? Lyg ir suprato žodžius, kai širdis varpo dūžiais uždaužė kiekvieną skiemenį. Ją kvietė – tiesk tebuvo **aišku**.* (GL)
- (76) *Abiem ji patinka, tai **aišku**.* (GL)

(72)ó(76) pavyzdffiuose semanti–kai neapibr fti elementai yra vardffiai *viskas, kita, viena, tiek, tai*, kurie anaforiniu ry–iu siejasi b tent su tuo kitu sakiniu (Ambrazas 2006a, 778). Nors tarp abiej sakini n ra sintaksinio ry–io, egzistuoja semantinis ry–ys: vienas sakiny s semanti–kai papildo kito strukt rin element . Semanti–kai integruot sakini pozicija gali b ti ir sakinio pradffios, ir pabaigos. Gal tume svarstyti, ar (75)ó(76) pavyzdffiai negal t b ti laikomi parentetiniaiais sakiniaiais, nes sintaksinio ry–io juose tr ksta, lieka tik tam tikras semantinis pragmatinis ry–ys. Jeigu –ie sakiniai b t i–imti i–diskurso, pragmatinis pasakymo relevanti–kumas likt . Vis d lto –iame darbe –ie sakiniai n ra laikomi parentez s atvejais, nes veiksniai *tiek, tai* referuoja semantinius veiksnius, pateikiamus pirmame sakinyje, ir nesudaro su KP *aišku* idiomatini / sustabar jusi sakini , turin i gramatin status . (72)ó(74) pavyzdffiai negal t b ti traktuojami kaip neabejotini parentetiniai sakiniai, nes juos i– mus i–teksto b t prarasta prasm . Tai gali b ti paai–kinama –i sakini inicial s pozicija: final s pozicijoje sprauti sakiniai vartojami daugiau kaip einan io prie–tai diskurso komentaras, o inicial s pozicijoje jie yra esminiai pasakymo elementai, pristatantys nauj informacij . KP vartosena bejungtukiuose sakiniuose ne eina tolesn kokybin ir kiekybin analiz .

Daugiausia nagrinėjami būdvardžiai su finitiniiais komplemento sakiniais, bet būdvardžiai *natūralu* ir *panašu* gali subordinuoti ir nefinitinį –alutinį sakinį, t. y. komplemento sakinyje yra i-reikštas infinityvu, pavyzdžiui:

- (77) *Natūralu pripažinti, kad tėvai turi įgimtą norą ir malonumą mokyti vaiką, bet ar instinktas apsiriboja tik savo palikuonimis?* (MK, S)
(78) *Panašu šiais metais sulaukti ir daugiau naujo.* (GL)

Ties komplementinio sakinio tipas nėra labai dažnas nei grofinės literatūros tekstuose, nei mokslo kalboje, ypač tai pasakytina apie būdvardį *panašu*, ir kiekybiniai –ios komplementinio sakinio vartosenos rodikliai toliau neaptariami. Būdvardžio junglumas su skirtingais komplemento sakiniais gali atspindėti ir semantinę funkcinę leksinio vieneto vairovę, kaip rodo detali *panašu* analizė.

5.2. Komplementinių predikatų parentetinės vartosenos požymiai ir sintaksinio statuso kaitos klausimas

KP, i-reikštas nederinamaisiais būdvardžiais, sintaksinio statuso pokytį atskleidžia jį parentetinė vartoseną. Kaip minėta anksčiau, formalios parentetinės KP vartosenos bruožai yra sintaksinis (struktūrinis) nepriklausomybė nuo sakinio, kur yra terpti (Kaltenböck 2007, 26; Schneider 2007, 239), ir jį adverbialinė distribucija (Boye, Harder 2007, 579), pasireiškianti laisva pozicija (medials, finals) sakinyje. (79)–(82) pavyzdžiai iliustruoja parentetinią KP vartoseną medials ir finals pozicijose:

- (79) *Tokios didelės karalystės karalienė, aišku, labai protinga ir kilni.* (GL)
(80) *Juo labiau kad šiuolaikinės istoriografijos istorijos kritinis potencialas, akivaizdu, nėra suprantamas kaip istorikų rūšiavimas į „baltuosius“ ir „juoduosius“ metraštininkus.* (MK, H)
(81) *Pastaroji, panašu, persidirbo.* (GL)
(82) *Pirštu stumtelėjo kažkieno paliktą raudoną „Marlboro“ paketį. Įtartinais lengvas. Tuščias, aišku.* (GL)

Funkciniu poŝli riu parenteti–kai vartojami KP praranda pirmin s predikacijos reik–m , ir diskurso centre atsiduria j modifikuojama propozicija. Tš centri–kumas gali b ti patikrinamas klausimu *Ar tikrai? / Ar ne? / Tiesa?*, skirtu kaip tik propozicijai, o ne KP (Boye, Harder 2007, 578; Usonien 2012, 229). KP, vartojami kaip parentez , nerodo deskriptyvumo poŝlymi , skirtingai negu KP, vartojami kaip pagrindin predikacija (Nuyts 2001b, 135). Taigi ia i–vardyti formal s ir funkciniai poŝlymiai leidŝia kalb ti apie nederinamaisiais b dvardŝiais rei–kiam KP kintam sintaksin status , t. y. galimyb adverbial ti.

Tšame darbe prie parentetin s KP vartosenos priskiriami ir atvejai, kai praleistas *kad / jog* jungtukas leidŝia interpretuoti KP esant inicial s pozicijos terpinu. Jiems b dingi adverbiali–kumo bruoflai siejami su laisvu sintaksiniu statusu ir antrine predikacija. Tš vartosen iliustruoja ŝemiau pateikiami pavyzdŝiai:

- (83) *Akivaizdu, bet kaip bebūtų mylimas vaikas, jis negali būti gyvuliškai laimingas jau vien dėl savo individualumo, dėl visų tų dalykų, kurių nori ir kurie priešinasi jo projektams.* (MK, H)
- (84) *Aišku, kaip kas išmano, taip save gano.* (GL)
- (85) *Natūralu, kuo didesnė fotono gyvavimo trukmė rezonatoriuje, tuo geresnė (didesnė) rezonatoriaus kokybė.* (MK, P)

Apie nutruk s KP sintaksin ry– su komplemento sakiniu byloja jungtuko *kad / jog* praleidimas (Nuyts 2001b, 155), nors ne visi autoriai traktuoja jo praleidim inicial s pozicijoje kaip reik–min parentetin s (adverbialin s) vartosenos poŝlym . Manoma, kad tam tak gali daryti daug kit veiksnii , pvz., registro, KP daŝnio, pagrindinio ir –alutinio sakinio veiksnio koreferencija (Brinton 2008, 13–14), o tai neb tinai siejama su parentez s rei–kiniais. Tiau jungtuko *kad / jog* praleidimas sakinio pradŝioje gali b ti reik–minis. Nagrin dama episteminius predikatus *I believe that S* –tikiu, *kad / jog* \emptyset S vs *I believe* \emptyset S –tikiu \emptyset S ir *I find that S* –manau, *kad / jog* \emptyset S vs *I find* \emptyset S –manau \emptyset S angl kalboje, Wierzbicka (2006, 216–217; 224) parodo, kad KP su jungtuku rei–kia autoriaus sitikinim kalbant apie svarbius dalykus, bendras temas, o

bejungtukinis KP flymi daugiau subjektyvi autoriaus nuomon ir modifikuoja štrivialiasõ propozicijas. Tai gali b ti dar vienas rodymas, kad tokie funkciniai skirtumai susij su pakitusiu arba besikei ian iu sintaksiniu flymikli statusu.

Inicial s pozicijoje KP, rei–kiami nederinamaisiais b dvardffiais, ne tik n ra siejami sintaksiniais ry–iais su komplemento sakiniu, bet ir nesudaro sintaksini ry–i su kitais strukt riniais elementais sakinio pradffioje bei nerodo deskriptyvumo poflymi . Sakinio pradffioje vartojami KP, kuri funkcija ir reik–m kei iasi (i– evidencialios arba epistemin s pragmatinio flymiklio), yra laikomi parentetiniais KP (Usonien 2012, 227). Ta iau reik t atkreipti d mes tai, kad b dvardffi *akivaizdu* ir *aišku* leksin reik–m yra evidenciali ir ji gali i–likti ne tik inicial s, bet ir medial s bei final s pozicijoje. Funkcinis matas gali b ti geras papildomas kriterijus apibr fliant nauj j flymiklio sintaksin status , ta iau ne visais atvejais funkcinis pokytis yra ry–kus. Pavyzdffiu, (86)ó(87) sakiniuose KP *aišku* rei–kia autoriaus numanym , pagr st perpepciniu flini –altiniu, bet (86) flymi pagrindin predikacij , nes komplemento sakiniui galima adresuoti klausimus *Kas yra aišku?*:

(86) *Ta šypsena ją labiausiai kerėjo, kaip ir juokas, kaip jo žodžiai: „Žavi, žavi...“ Aišku, kad šis vaikiną jai patiko.* (GL)

(87) *Jis tik numoja ranka, prisidega cigaretę ir įsisitebilija į lubas. Daugiau ko nors klausinėti nėra prasmės. Aišku, jis giliai liūdi.* (GL)

(87) pavyzdyje tokio klausimo pragmatinis relevanti–kumas gal t b ti abejotinas, nes sakiny, kur modifikuoja KP, n ra komplemento sakiny ir KP nerodo su juo sintaksin s subordinacijos ry–i . Nors (87) pavyzdyje ry–kesn antrin predikacija, *aišku* koduoja evidencialumo reik–mes. Tai patvirtina Rossari (2012) teigin , kad parentetin (gramatin) KP vartosena gyja pana–ias evidencialumo reik–mes kaip ir tiesiogin (leksin)j reik–m .

Ry–k s semantiniai funkciniai poky iai (nuo evidenciali iki pragmatini) inicial s pozicijoje pastebimi tais atvejais, kai *aišku* modifikuoja KP, kuris sudaro

pasakymo centr , taip pat eliptini sakini atveju arba kontekstuose, kurie rodo emocijų b sen , pavyzdžiui:

- (88) –*Muzika ją kėlė, tarytum skraidino. Lengva, giedra širdy. Ir jokių praktiškų minčių! Gal tik moteriška tuštumbė patikti! **Aišku**, norėjo, kad Troškūnų mokiniai patiktų, būtų įvertinti: juk dirbo, mokėsi, treniravosi daugybę valandų!* (GL)
- (89) *Priešais traukė tuščių vežimų vora. **Aišku**, į Alšvangeno dvarą.* (GL)
- (90) *Tačiau ne, Saulė tiesiog nesugeba, negali paminti tokią šviesią, tokią romantišką, tokią karštą ir skaisčią jų pirmąją meilę! **Aišku**, jo laukia!* (GL)

(88) pavyzdyje *aišku* rei–kia antrin predikacij , nes pagrindin predikacija rei–kiama KP *norėjo*. (89) pavyzdžio informacija yra ta, kad vežimai trauk dvar , o ne kad –is faktas buvo ai–kus. Taip pat (90) pavyzdžio –aukiamasis sakiny *Jo laukia!* komunikaciniu požiūriu yra svarbesnis negu *aišku*.

Sakinio pradžioje einantys KP rei–kia antrin predikacij –alutiniuose sakiniuose, kurie komunikaciniu požiūriu nėra tokie svarbūs kaip pagrindiniai sakiniai (Nuyts 2001b, 150; Wichmann, Simon-Vandenberg, Aijmer 2010, 120), pavyzdžiui:

- (91) *Pagaliau pasiekus taško h temperatūrą išgaruos paskutinis tirpalo lašas (atitinkantis taško g sudėtį) ir sistemą sudarys vien garai, kurių sudėti išreikš h taško abscisės vertė, kuri, **akivaizdu**, bus tapati pradinio tirpalo sudėčiai (a taško abscisės vertei).* (MK, P)
- (92) *Pati Marta nepriklausė nuo aplinkos, ji nepriimdavo jai primetamų taisyklių ar normų, kurias, **aišku**, būtų galėjusi pakęsti.* (GL)

Tad, kadangi sakinio pradžios KP su bejungtukiniais sakiniiais turi panašius formalius ir funkcinis bruožus kaip KP medialūs ir finalūs pozicijoje (Nuyts 2001b, 152–156), šiame darbe KP *akivaizdu*, *aišku* ir *natūralu* inicialūs pozicijoje priskiriami prie parentetinių vartosenos. Nuytsas (2001b) pabrėžia, kad skirtumas glūdi tik pačioje inicialūs KP pozicijoje. Nors autorius skiria komplementinius mentalinius predikatus inicialūs pozicijoje be jungtuko (vadina juos pusiau parentetiniais) nuo parentetinių KP vartosenos atvejų medialūs ir finalūs pozicijoje, tačiau pripažįsta, kad –is skirtumas ne visada ai–kus, nes funkciškai tai

yra panašūs struktūriniai tipai. Nuvytas šio kalbėti apie parentetinę vartosenos laipsnius (angl. *degrees of parenthetization*). Kitą autorių nuomonę (Schneider 2007, 240; Brinton 2008, 12), KP vartoseną su praleistu jungtuku traktuojama kaip dviprasmiškas atvejis tarp KP (arba pagrindinio sakinio, angl. *matrix clause*) ir parentetinę vartosenos inicialų pozicijoje.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad literatūroje daugiausia diskutuojama apie KP, reikiamą asmenuojamomis veiksmažodžių formomis (*matau, manau, matai, matote*), parentetinę vartoseną ir mažiau apie KP formas, kurios yra beasmeniškos, tokios kaip nederinamieji būdvardžiai. Būdvardžiais reikiamą KP adverbializaciją inicialų pozicijoje yra ryškesnis negu tu vienetas, kurie reikiami asmenuojamosiomis veiksmažodžių formomis, nes pastarosios išlaiko veiksmažodžio valentingumą (van Bogaert 2010, 408) ir ne visais atvejais inicialų pozicijoje galima išvengti pakitusio sintaksinio KP statuso (adverbializacijos). KP, reikiama asmenuojamąją veiksmažodžio formą, santykis su komplemento sakiniu yra glaudesnis negu KP, reikiama nederinamuoju būdvardžiu, sudarančiu beasmenio sakinio predikacijos branduolį. Todėl galima daryti prielaidą, kad nederinamąjį būdvardį predikatyvumo funkcijos išnyksta lengviau negu asmenuojamąjį veiksmažodžio formą, ir atitinkamai būdvardžiai rodo ryškų adverbializaciją inicialų pozicijoje.

Nors parentetiškai vartojamą KP poziciją sakinyje gali būti vairi, vis tik tarp kai kurių elementų parentezė negali siterpti (Kaltenböck 2007, 43). Priklausomai nuo parentetinio vieneto pozicijos keičiasi ir semantinė pragmatinė aprašymas (Kaltenböck 2007, 44), ir komunikuojamos informacijos svarba. Palyginkite (93) ir (94) pavyzdžius, kuriuose inicialų pozicijoje esantis *aišku* pabrėžia visą proposiciją, o medialinis *aišku* – svarbų proposicijos turinio semantinį elementą:

- (93) *Knygos nugarėlėje parašyta, kad jis vienas iš žinomiausių ezoterinių, dvasinių mokslų filosofų. Aišku, aš jo knygą nusipirkau.* (GL)
- (94) *Laivų-keltų manevravimas sudrumščia vandens stovymą, resuspenduoja dugno nuosėdas ir atlieka mechaninę jų diferenciaciją. Tai, aišku, sukelia dugno nuosėdų ir porų vandens cheminės sudėties pokyčius.* (MK, T)

Tokiuose kontekstuose parentetinis KP praranda pagrindinį predikacijos reikimą ir informacijos centru tampa modifikuojamas elementas (visa propozicija, propozicijos tema arba rema) (Nuyts 2001b, 151; Dehé, Kavalova 2007, 11612; Wichmann, Simon-Vandenberg, Aijmer 2010, 120). KP aprašyti priklauso ir nuo jo semantinio tipo bei modifikuojamos propozicijos. KP *akivaizdu* nerodo pozicinio variantikumo, o *aišku* rodo štai susijusią vienetai semantika, kuri aptariama 6 skyriuje.

Tyrimo rezultatai taip pat rodo vartoseną parentetini sakini, kuri būna yra klausiamoji forma. Klausiamieji parentetiniai sakiniai buvo rasti kontekstuose, kuriuose jie reikiama patvirtinimui tam tikrą autorius nurodym, sakym, pasityminiai neigiama konotacija, pavyzdžiui:

- (95) *Ir į jokus svečius jūs daugiau nevažiuosit, aišku?* (GL)
 (96) *ó Nevadink jos Papūga, aišku?* (GL)
 (97) *Maniau, jums bloga. Jam gera, asile, aišku?* (GL)

(95)ó(96) kontekstuose neigiamą pasakymo semantiką atspindi liepiamoji nuosaka (*nevažiuosit, nevadink*), o (97) ó kreipinys *asile*. Nagrinėdamas parentetinį mentalinį predikatą vartoseną klausiamuosiuose sakiniuose german kalbose, Nuytsas (2001b, 136) apibūdina parentetinius mentalinius predikatus kaip –neko akto modifikatorius, kuri vartosenos kontekstai rodo neigiamą semantiką, perteikiančią kalbtojo agresyvumą, norą ginčytis. Autorius tai sieja su subjektyvia mentalinio predikato semantika. Nagrinėjant būdvardžių atvejų neigiamą semantiką kuria kontekstiniai elementai.

Sintaksiškai nepriklausomi elementai, kaip minima 4 skyriuje, laikomi neparentetinėmis vartosenos atvejais. Jie turi funkcinį panašumą su anksčiau aptartais pavyzdžiais, tačiau struktūriškai nėra laikomi parentetine vartoseną, pavyzdžiui:

- (98) *ó Rytoj nenorėčiau išgirsti jokių nusiskundimų dėl šitų mokinių elgesio! Aišku?!* (GL)

Tame pavyzdyje, panaiai kaip (95)ó(97), *aišku* vartojamas kaip interaktyvumo flymiklis, nukreiptas skaitytoj , i– kurio autorius tikisi tam tikros reakcijos (fr. atsakymo skatintojaiø angl. *response elicitors*, Biber *et al.* 1999, 1089). Tokiuose pavyzdffiuose flvelgiama autoriaus pozicijos vir–enyb ir aroganti–kumas, rodantys, kad *aišku* vartojamas kontekstuose, kurie n ra palank s skaitytojui.

Taigi adverbialin parentetini KP distribucija, skaitant inicial s pozij sakinyje, ir antrin s predikacijos reik–m rodo parentetini KP pana–um su sakinio prieveiksmiais (Wierzbickos 2006, 290; Nuyts 2001b, 139). Tame darbe nedaroma skirtis tarp sakinio prieveiksmi ir dalely i , kaip si lo Wierzbicka (2006), nes ir dalelyt s, ir sakinio prieveiksmiai n ra integruoti sakinio strukt r . J semantiniai funkciniai ypatumai gali skirtis, ta iau morfosintaksiniai bruoflai pana– s. Nagrin jant parentetini KP, apr pian i vis propozicij arba –nekos akt , semantines funkcines ypatybes (6 skyrius), vartojamas šsakinio adverbialoø terminas.

5.3. Komplementinių predikatų ir parentetinės vartosenos kiekybiniai rodikliai

Tame poskyryje aptariami KP, prijungian i *kad / jog* komplemento sakinius ir KP parentetin s vartosenos kiekybiniai rodikliai groflin s literat ros tekstuose ir mokslo kalboje. vertinus nederinam j b dvardffi vartojim (absoliut ir normalizuot dafln 1000 flodffi imtyje) groflin s literat ros tekstuose ir mokslo kalboje, 2 lentel s duomenys rodo, kad b dvardffiai dafniau vartojami groflin s literat ros tekstuose negu mokslo kalboje.

2 lentelė. Nederinam j b dvardfii absoliutus ir normalizuotas 1000 fiodfii imtyje dafnis groflin s literat ros tekstuose ir lietuvi mokslo kalboje

Būdvardžiai	Grožinė literatūra		Mokslo kalba	
	abs. d.	d/1000	abs. d.	d/1000
<i>akivaizdu</i>	56	0,01	778	0,09
<i>aišku</i>	2463	0,37	557	0,06
<i>ryšku</i>	7	0,00	35	0,00
<i>panašu</i>	166	0,02	54	0,01
<i>natūralu</i>	51	0,01	139	0,02
Iš viso	2743	0,41	1563	0,18

Logaritmin s tikimyb s testo vertis (LL = +695,81) rodo, kad groflin s literat ros tekstuose nederinamieji b dvardfiai reik–mingai dafnesni negu mokslo kalboje. Tye dafnio skirtumai implikuoja skirting b dvardfii semantin funkcin spektr abiej tip diskursuose ir gali reik–ti flymikli daugiafunkci–kum , kaip rodo kiti tyrimai (Simon-Vandenberg, Aijmer 2007). Kita vertus, reik t atkreipti d mes tai, kad didesnis nagrin jam b dvardfii dafnis groflin s literat ros tekstuose priklauso nuo flymiklio *aišku* dafnio. Kiti b dvardfiai yra vartojami kur kas re iau. Mokslo kalboje dafniausias b dvardis yra *akivaizdu*, antras pagal dafn ó *aišku*. Abiej tip diskursuose retai vartojamas yra b dvardis *ryšku*. Toliau nagrin jam b dvardfii dafnis analizuojamas atsiflvelgiant b dvardfii morfosintaksines ypatybes (KP prijungian ius *kad / jog* komplemento sakinius ir parentetin vartosen).

Nederinam j b dvardfii komplementin s vartosenos absoliutus ir normalizuotas dafnis 1000 fiodfii imtyje groflin s literat ros tekstuose ir lietuvi mokslo kalboje pateikiamas 3 lentel je.

3 lentelė. Komplementini predikat absoliutus ir normalizuotas dafnis 1000 fiodffi imtyje groflin s literat ros tekstuose ir lietuvi mokslo kalboje

Būdvardžiai	KP + <i>kad / jog S</i>			
	Grožinė literatūra		Mokslo kalba	
	abs. d.	d/1000	abs. d.	d/1000
<i>akivaizdu</i>	37	0,00	721	0,08
<i>aišku</i>	297	0,04	245	0,03
<i>natūralu</i>	16	0,00	102	0,01
<i>panašu</i>	41	0,00	38	0,00
<i>ryšku</i>	0	ó	6	ó
Iš viso	391 (14,5 %)	0,04	1112 (71 %)	0,12

Kaip matyti, lietuvi mokslo kalboje KP su *kad / jog* komplemento sakiniais vartojami dafniau negu groflin s literat ros tekstuose. Jie sudaro 71 proc. visos b dvardffi vartosenos –iame diskurse, tuo tarpu groflin s literat ros tekstuose ó 14,5 proc. Pagal logaritmin s tikimy b s testo vert , –is skirtumas yra reik–mingas, nes groflin s literat ros tekstuose, palyginti su mokslo kalba, KP vartosenos skirtumas turi neigiam vert (LL = ó196,66). Kiekybinio rodiklio skirtumas paai–kinamas diskurso specifika, nes mokslo diskursui, atspindin iam formali j ra–ytin kalb , b dingos strukt ros su jungtuku (Mindt 2011, 172).

fymiai dafnesn KP *akivaizdu* vartosena mokslo kalboje, palyginti su groflin s literat ros tekstais, implikuoja tai, kad –is KP sietinas su formalaus diskurso kontekstais, kuriems b dinga individuali autoriaus retorika. Groflin s literat ros tekstams, kurie yra artimesni sakytinei kalbai, –is KP maflai b dingas. Abiej tip diskursuose re iausiai vartojamas KP *panašu* ir beveik visai neb dinga KP vartosena b dvardffiui *ryšku*. Reta KP *panašu* vartosena mokslo kalboje gali b ti siejama su semantine funkcin –io flymiklio specifika: d l s sajos su lyginimo reik–me jis perteikia tam tikr abejon s atspalv ir vartojamas, kai

kontekste nėra patikimo flini –altinio. Kadangi mokslo kalbos diskursui būdinga perteikti tvirtus autoriaus sitikinimus, pagrįstus patikimais flini –altiniais, galima daryti prielaidą, kad abejon reikiantys flymikliai retesni. KP *ryšku* yra gana retas, nes panašią funkciją atlieka KP *akivaizdu* arba *aišku*. Be to, būdvardis *ryšku* labiau sietinas su tiesioginio matymo kontekstais, kurie implikuoja matymo ryškumą, panašiai kaip būdvardis *bright* ryškumą anglų kalboje (fr. Shindo 2009).

Parentetinis KP vartosenos absoliutus ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje grofinės literatūros tekstuose ir lietuvių mokslo kalboje pateikiamas 4 lentelėje.

4 lentelė. Komplementiniai predikatai parentetinės vartosenos absoliutus ir normalizuotas dažnis 1000 žodžių imtyje grofinės literatūros tekstuose ir lietuvių mokslo kalboje

Būdvardžiai	Parentetinė vartosena			
	Grožinė literatūra		Mokslo kalba	
	abs. d.	d/1000	abs. d.	d/1000
<i>akivaizdu</i>	2	0,00	15	0,00
<i>aišku</i>	1529	0,23	179	0,02
<i>natūralu</i>	8	0,00	1	0,00
<i>panašų</i>	3	0,00	4	0,00
<i>ryšku</i>	0	0	0	0
Iš viso	1542 (55 %)	0,23	199 (12 %)	0,02

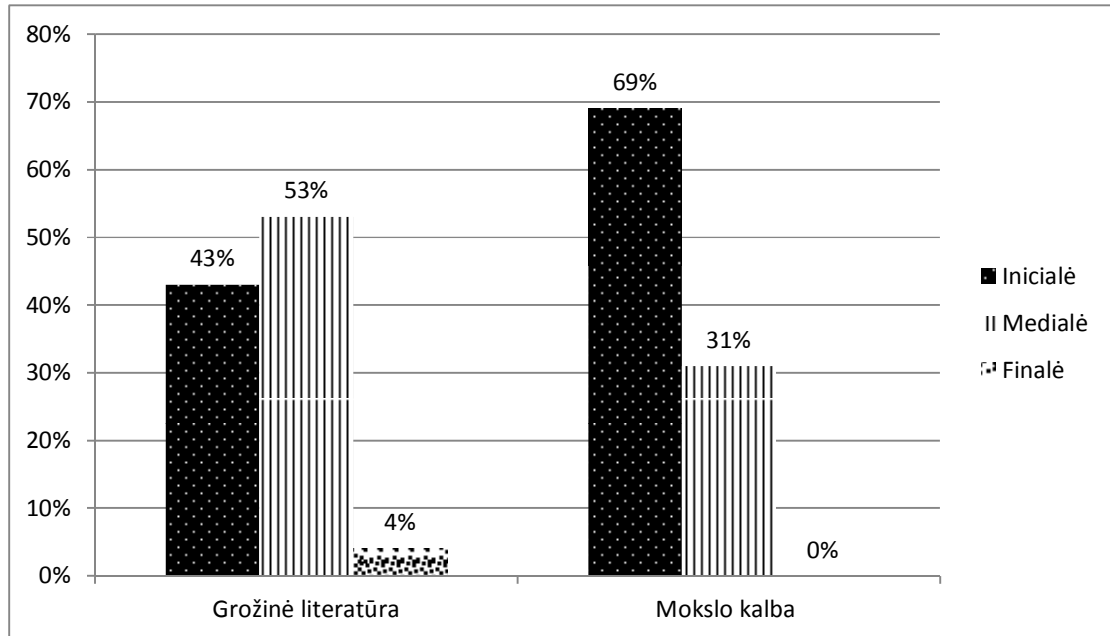
Parentetinis KP vartosena dažnesnė sakinys kalbos būdvardžių turiniuose grofinės literatūros tekstuose negu mokslo kalboje. Tiesioginė vartosena sudaro 55 proc. visos būdvardžių vartosenos grofinės literatūros tekstuose ir 12 proc. vartosenos mokslo kalboje. Tokie dažnio rodikliai statistiškai reikšmingi, nes grofinės literatūros tekstuose, palyginti su mokslo kalba, KP parentetinės vartosenos logaritminis tikimybių testas (LL) vertis yra +1547,28. Tiesioginiai rezultatai patvirtina hipotezę, kad

parentez b dinga daugiau sakytinei negu ra-ýtinei kalbai (Brinton 2008). Tai iau -io tyrimo rezultatai rodo, kad funkci-kai parentetini vienet terpimas ra-ýtin je mokslo kalboje ir groflin je literat roje, turin ioje sakytin s kalbos bruoff , skiriasi. Mokslo kalboje parenteti-kai vartojami KP yra ri-lumo priemon , o groflin je literat roje ó spontani-kumo i-rai-ka, pozicinio varianti-kumo rodmuo, galintis siterpti tarp vairi sakinio strukt ros element .

Dafniausias groflin s literat ros ir mokslo kalboje terpiamai vartojamas KP yra b dvardis *aišku*. Kiti komplementiniai predikatai terpiamai beveik nevartojami ir tai susij su j semantika. Kaip teigia Boyeøus ir Harderis (2007, 588), ne kiekvienas KP turi antrin s informacijos polink , t. y. gramati-k ja. Tšs gramati-k jimas, pasirei-kiantis antrin mis funkcijomis, diskurse priklauso nuo KP ir nuo komplemento sakinio semantikos. Parenteti-kai vartojam KP semantika ir j modifikuojam propozicij semantinis pragmatinis turinys detaliau bus analizuojamas 6 skyriuje.

I-analizavus parentetini KP pozicin distribucij , nustatyta, kad groflin s literat ros tekstuose parentetiniai KP dafnesni medial s, o ne inicial s pozicijoje. Kadangi medial s pozicija laikoma neabejotinu parentetin s vartosenos pofflymiu (Schneider 2007, 240; Brinton 2008, 12), galima kalb ti apie didesn parenti-k jimo laipsn -iame diskurse. Pozicin KP parentetin s vartosenos distribucija pateikiama 2 paveiksle.

2 paveikslas. Komplementini predikat parentetin s vartosenos pozicin distribucija (inicial , medial , final) lietuvi groflin s literat ros ir mokslo kalboje

Groflin s literat ros tekstuose medial s parentetin vartosena sudaro 53 proc. visos parentetin s vartosenos, o mokslo kalboje 31 proc. Pastebima, kad groflin s literat ros tekstuose, skirtingai negu mokslo kalboje, KP vartojami ir final s pozicijoje (4 proc. visos parentetin s KP vartosenos).

5.4. Predikato modifikatoriai – būdo adverbialai

Prieveiksmiai *akivaizdžiai*, *aiškiai*, *ryškiai*, *natūraliai* ir *panašiai* yra vartojami kaip būdo prieveiksmiai. Sakinyje jie atlieka būdo adverbial funkciją, nurodydami kaip / koku būdu kaffkas vyko / buvo atlikta arba parykindami būsenos ir ypatybės kokybinius poflymius, pavyzdffiui:

- (99) *Akivaizdžiai matau, kad esi neramus, nepasiduok aplinkos spaudimui.* (GL)
- (100) *Jūs, aišku, galite mumis netikėti, tačiau noriu **aiškiai** pasakyti – jokių žurnalistų mes pas jus nesiuntėme.* (GL)

- (101) *Vaikų darželio steigimas ryškiai parodo, kad panašaus pobūdžio institucijų plėtra buvo sąlygojama visuomenėje vykstančių procesų bei pokyčių.* (MK, S)
- (102) *Pastebėjau, kad tik retas dar geba natūraliai iš širdies juoktis.* (GL)
- (103) *Naktyje garsiai šiugždėjo gluosniai, panašiai kaip šienas.* (GL)

Akivaizdžiai (99) pavyzdyje apibūdina matymo (b senos) kokybę, t. y. suponuoja, kad tai, jog kaffkas buvo neramus, yra šlabai gerai / ai-kiai / be joki kli i ō matyti. (100)ó(101) pavyzdffiuose b do adverbialai *aiškiai* ir *ryškiai* modifikuoja –nekos akto veiksmaflodflius *pasakyti* ir *parodyti* ir i–ties rei–kia šsuprantamaiō. (102) pavyzdyje *natūraliai* modifikuoja juokimosi veiksm ir jo reik–m ai–kintina kaip sinonimi–ka šnedirbtinaio, o (103) prieveiksmis *panašiai*²³ vartojamas kaip palyginimo adverbialas ir flymi gluosni bei –ieno –iugfld jimo pana–um .

Pagrindinis kriterijus, leidffiantis flvelgti skirtum tarp b do ir autoriaus pozicijos (evidencialumo, vertinimo) adverbial²⁴, yra semantiniai modifikuojam veiksmaflodfli ypatumai. Remiantis Downing ir Lockeø (2002) semantini veiksmaflodfli ypatum klasifikacija, skiriami veiksmaflodfliai, rei–kiantys fizinius, mentalinius, elgesio procesus (angl. *material, mental, behavioural processes*) bei –nekos akto (angl. *speech act*), santykiniai (angl. *relational*) ir egzistenciniai (angl. *existential*) veiksmaflodfliai. Veiksmaflodfliai, rei–kiantys fizinius procesus, flymi veiksmus, priklausomus nuo aktyvaus veik jo (*bėgti, rašyti, statyti, paversti, sulaužyti*), gamtos j gos, pvz., flaibo (*nutrenkti*), arba

²³ Rasti keli atvejai, kai *panašiai* atlieka aplinkybinio prid jimo (angl. *addition*) adverbialo funkcij , pvz., *Vyrai, panašiai, moterys, kalbėkit poterius* (GL). Tame kontekste prieveiksmis *panašiai* prisideda prie propozicijos papildymo, t. y. prieveiksmiu *panašiai* pafflymima, kad ne tik vyrai, bet ir moterys tur t kalb ti poterius. Matome, kad tai n ra palyginimo adverbialo reik–m , o grei iau prid jimo, propozicijos papildymo reik–m (Biber *et al.* 1999, 780). Tolesn kokybin ir kiekybin –ios vartosenos analiz nepateikiama.

²⁴ Prieveiksmio *panašiai*, atliekan io b do (palyginimo) adverbialo funkcij , veiksmaflodfin s kolokacijos nenagrin jamos, nes beveik visa –io prieveiksmio vartosena ir t ra b do (palyginimo) adverbialo.

vykius, nepriklausomus nuo veik jo valios ir aktyvumo (*nukristi, augti, mirti*) (Downing, Locke 2002, 1146122). Veiksmažodžiai, susiję su mentaliniais procesais, reikalauja percepcij (matyti, girdėti), kognityvines b senas ir veiksmus (*manyti, tikėti, žinoti, suprasti*), emocines b senas (*mėgti, mylėti, patikti, nekęsti*) (Downing, Locke 2002, 1256129). Veiksmažodžiai, reikalaujantys elgesio procesus, flymi nevaling elges (*kosėti, atsidusti, nusišypsoti*) (Downing, Locke 2002, 123).

TMekos akto veiksmažodžiams priskirtini veiksmažodžiai, reikalaujantys komunikacij , ó *sakyti, pranešti, kalbėti, parodyti, atskleisti* (Downing, Locke 2002, 136), santykiniams veiksmažodžiams ó *būti, atrodyti, tapti, turėti, priklausyti, apimti, trūkti* (Biber et al. 1999, 364; Downing, Locke 2002, 1316135), egzistenciniams veiksmažodžiams ó *būti, egzistuoti*. Pastarieji –iame darbe aptariami vienoje grup je su santykiniais veiksmažodžiais.

I–analizavus prieveiksni *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai* ir *natūraliai* kolokacijas su veiksmažodžiais groffin s literat ros ir mokslo kalboje, nustatyta, kad –ie prieveiksmai atlieka b do adverbial funkcij , kai sudaro kolokacijas su veiksmažodžiais, reikalaujantys percepcij (matyti, girdėti, jausti), kognityvines b senas ir veiksmus (*suprasti, suvokti, mąstyti, apibrėžti, įrodyti, žinoti, nustatyti*), komunikacij (*sakyti, kalbėti, tarti, rodyti, parodyti, liudyti*) ir santykiniais bei egzistenciniais veiksmažodžiais, kuri leksin reik–m yra evidencin (*atspindėti, išryškėti, atsiskleisti, pasireikšti*), pavyzdffiu:

- (104) *Būgną Rokas girdėjo dar aiškiai, o klarnetą ir smuikus vos.* (GL)
- (105) *<...> ir gal pirmą kartą aiškiai suvokiau, kokia teisinga, visai neišgalvota gali būti literatūra...* (GL)
- (106) *O kai ji dar taip akivaizdžiai pademonstravo savo nepasitikėjimą juo <...>* (GL)
- (107) *Tiriant vertimus, poezijoje paskiro žodžio svarba gali išryškėti itin akivaizdžiai <...>* (MK, H)
- (108) *<...> galia, išreikšta rinkos dydžiu, natūraliai atsispindės grafiniame derybų situacijos vaizde, kadangi mažesnę rinką turinti šalis derybose bus daug labiau suinteresuota šiluminės energijos lašelių paviršiuje srautų dinamikoje (5 pav.).* (MK, T)

Kadangi i–vardyti percepcijos, kognityviniai, –nekos akto ir santykiniai bei egzistenciniai veiksmafordffiai yra evidencial s savo prigimtimi, t. y. pagal leksin reik–m (Marín 2006, 149ó150), prieveiksmiai *akivaizdžiai*, *aiškiai*, *ryškiai* ir *natūraliai*, sudarydami kolokacijas su –iais veiksmafordffiais, pary–kina j evidencialumo reik–m . Kaip teigia Ramatas ir Ricca (1998, 195), prieveiksmis, modifikuojantis predikat , yra predikato, o ne sakinio prieveiksmis. Be to, b do adverbial funkcijos b dingos nagrin jamiems prieveiksmiams ir tuomet, kai jie kolokuoja su veiksmafordffiais, rei–kian iais fizinius procesus, pavyzdffiu:

- (109) *Ji tyčia įsiveria daktaro rankos taip **akivaizdžiai**, kad iš tolo būtų matoma, ir nusigręžia į ežerą.* (GL)
- (110) *Dabar, senatvėje, žemu, ryškiu, net aštroku, sausu balsu ji **aiškiai** išdainuoja melodiją, o žodžius rūpestingai seka iš sąsiuvinio.* (GL)
- (111) *Mėnuo keliavo dangumi tarp ūkų, tačiau dvylika deglių **ryškiai** apšvietė kelią.* (GL)
- (112) *Lėkštose pakrantėse paplitę paplūdimiai, kuriuos **natūraliai** maitina priekrantėje susikaupęs smėlis.* (MK, B)

Pastebima, kad ypa groflin s literat ros tekstuose prieveiksmis *ryškiai* daflnas junginiuose su veiksmafordffiais, rei–kian iais –viesos skleidim (*sušvisti, blykstelėti, tvykstelėti, žibėti, gelsvuoti, liepsnoti, mėlynuoti, šviesti, spindėti, žėrėti*), ir yra susij s su vizualine percepcija. Taigi (104)ó(112) pavyzdffiai iliustruoja, kad nagrin jami flymikliai glaudffiai susij su predikatais ir yra sakinio strukt ros elementai. B do adverbialai apib dina veiksmus, vykius, b senas ir ypatybes, priklausan ias objektyvios tikrov s, o ne autoriaus subjektyvaus poffi rio sri iai (Traugott 1989; Simon-Vandenberg, Aijmer 2007; Simon-Vandenberg 2008). Kaip teigia Bogusławskis (2005, 17), prieveiksmiai, sudarantys sakinio strukt ros elementus, perteikia ap iuopiamus tikrov s poffymius ir prane–a ai–kius faktus apie tikrov , pana–iai kaip tiesiogin s percepcijos, komunikacijos ir mentalin s b senos predikatai (Nuyts 2001b, 114).

Be veiksmafordffi semantikos, kuri padeda atskleisti skirtum tarp b do ir autoriaus pozicijos adverbial , taikomi ir kiti diagnostiniai kriterijai.

Nagrinamas skirtumas tarp prieveiksmio *widocznie* 'matomai' vartosenos kaip b do ir kaip episteminio adverbialo lenk kalboje, Grochowski (2008, 136-138) išskiria tokius b do adverbialo vartosenos ypatumus: *bardzo* 'labai', *dość* 'gana', *zbyt* 'itin'. Tiesa, jie gali modifikuoti ir autoriaus pozicijos adverbialus, tačiau tokiais atvejais jų stiprinamoji funkcija pranoksta laipsnio prieveiksmių funkciją. Analizuojamos modifikatorių kolokacijos su prieveiksmiais *obviously* 'akivaizdžiai' ir *clearly* 'aiškiai' angl kalboje, Simon-Vandenberg, Aijmer (2007, 148-149; 162-165) pabrėžia, kad prieveiksmių kolokacijos su modifikatoriais *so* 'taip', *more* 'daugiau / labiau', *too* 'per daug' rodo b do adverbialo vartoseną, o modifikatoriai *very* 'labai' ir *quite* 'gana' gali rodyti evidencinio adverbialo vartoseną. Kaip parodyta analizuojami grofinės literatūros ir mokslo kalbos tekstai, prieveiksmiai *akivaizdžiai*, *aiškiai*, *ryškiai* ir *natūraliai* taip pat kolokuoja su laipsnio prieveiksmiais *labai*, *pakankamai*, *gana*, *itin*, *mažiau*, *daugiau* arba modifikatoriais *taip*, *ypač*, pavyzdžiui:

- (113) *Akys buvo užmerktos, bet viską **mačiau labai aiškiai**, kiekvieną judesį, kiekvieną raumens krustelėjimą, kiekvieną tvinksnį.* (GL)
- (114) *Nors šis pasiūlytas pasirinkimas sąlyginis, tačiau **pakankamai akivaizdžiai išreiškė** tiriamųjų nuostatas <...>.* (MK, H)
- (115) *Gimdamas ir pradėdamas galvoti, žmogus aptinka save jau esantį tam tikroje terpėje, randa tam tikrą savaiminį prasmių lauką, kuriame jis **daugiau ar mažiau natūraliai tarpsta**, skolindamasis iš aplinkos savo galvojimo prielaidas ir jomis remdamasis.* (MK, H)
- (116) *Lygiai taip, kaip kitas atsimena seniai prabėgusias dienas: kartais neaiškiai, tarsi per miglą, o kartais **taip ryškiai**, lyg tai būtų atsitikę vakar.* (GL)

Tę pavyzdžiai iliustruoja analizuojamą prieveiksmių kaip b do adverbialo vartosenos atvejus, nes modifikuojantys gradaciniai prieveiksmiai rodo aprašomą objektyviosios tikrovės veiksmą, vykį ir b sen (mačiau, išreiškė, tarpsta, atsimena) poflymį (ai-kumo, akivaizdumo, natūralumo ir ryškumo) laipsnį. Kai modifikatoriai *labai*, *pakankamai*, *gana*, *itin*, *ypač* sudaro kolokacijas su evidencialumo adverbialais, jie atlieka pastiprinimo funkciją, pavyzdžiui:

- (117) *Visų stilių tekstuose labai aiškiai* vyrauja tiesioginės nuosakos formos (nuo 89 proc. dalykiniuose tekstuose iki 94 proc. moksliniuose) <...>. (MK, H)
- (118) *Ypač ryškiai* (2.30) lygtis neatitinka lengvai suskystinamų dujų, pavyzdžiui, metano, anglies dioksido ir pan. elgsenos. (MK, P)

B do adverbialo vartosen gali rodyti ir kiti kontekste esantys b do adverbialai bei liepiamieji sakiniai (Grochowski 2008). Pavyzdžiui, b do adverbialas *organiškai* (119) rodo, kad prieveiksmis *natūraliai* taip pat atlieka b do adverbialo funkcij , o liepiamoji nuosaka (120) eliminuoja prieveiksmio *akivaizdžiai* kaip potencialaus evidencialumo (autorius pozicijos) adverbialo vartosen :

- (119) *Oratorija man teikė džiaugsmą rašyti melodijas, kurios yra apčiuopiamos.* <...> *Jos natūraliai ir organiškai* derinasi su absoliučiai šiuolaikiška faktūra ir kalba. (MK, H)
- (120) *Venkite akivaizdžiai domėtis interjeru, paveikslais, vaizdais už lango ir kt.* (MK, S)

Pozicija lietuvi kalboje, skirtingai negu angl kalboje (Quirk *et al.* 1985; Simon-Vandenberg, Aijmer 2007; Simon-Vandenberg 2008), n ra labai svarbus faktorius adverbial funkcijai nustatyti, ta iau postpredikatin adverbial pozicija parykina b do reikm , pavyzdžiui:

- (121) *Todėl prieš deginant pusgaminiai džiovinami natūraliai arba dirbtiniu būdu.* (MK, T)
- (122) <...> *lempa čia užsidega, sužėri ryškiai* <...> (GL)
- (123) *Valkirijos skriejo ir skriejo, kaskart akivaizdžiai, arba ausigirdžiai* <...>. (GL)
- (124) *Išvados turi būti formuluojamos koncentruotai, aiškiai* <...>. (MK, P)

Taigi, nustatant prieveiksmi *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai* ir *natūraliai* b do adverbial funkcij , pirmiausia atsifvelgta veiksmaflodflio, sudaran io kolokacijas su prieveiksniu, semantines ypatybes. Antra, buvo traukti ir kiti kriterijai: prieveiksmi modifikatoriai, sakinio tipas, pozicija, rodantys b do adverbial vartosen .

5.5. Sakinio modifikatoriai: autoriaus pozicijos adverbialai ir jungiamieji adverbialai

Sakinio modifikatoriaus funkcija yra bdinga autoriaus pozicijos ir jungiamiesiems adverbialams. Autoriaus pozicija (evidencin , vertinamoji) perteikiama prieveiksmiais *akivaizdžiai*, *aiškiai*, *ryškiai* ir *natūraliai*, o jungiamojo adverbialo funkcija bdinga prieveiksmiui *panašiai*. Toliau autoriaus pozicijos ir jungiam j adverbial strukt riniams pofflymiams pary–kinti vartojamas šsakinio adverbialoõ terminas. Veiksmaflodffi semantinio tipo vaidmuo yra tirtinas tik prieveiksmi *akivaizdžiai*, *aiškiai*, *ryškiai* ir *natūraliai* atveju, nes veiksmaflodffio semantika nepadeda apibr fti prieveiksmio *panašiai* sintaksinio statuso. Be to, sakinio adverbialo *panašiai* vartosenos atvej yra labai nedaug. TŲo prieveiksmio sintaksinis statusas apib dinamas remiantis kitais kriterijais, kurie bus aptarti –iame poskyryje toliau.

Vienas i–kriterij , rodan i , ar prieveiksmis apr pia vis propozicij , ar modifikuoja tik predikat , yra transformacijos testas, kuriame prieveiksmis pakei iamas konstrukcija su atitinkamu b dvardfliu, pavyzdffiui:

- (125) *Šeimininkas akivaizdžiai suglumo. Akivaizdu, kad šeimininkas suglumo.* (GL)
- (126) *Ji aiškiai manęs baiminosi. Aišku, ji manęs baiminosi.* (GL)
- (127) *AH-relino veikimas yra ryškiai sinergistinis su AHRH <...> Ryšku, kad AH-relino veikimas yra sinergistinis su AHRH <...>.* (MK, B)
- (128) *<...> natūraliai asimetrinių vaizdų vertinimas buvo lėtesnis ir ne toks tikslus kaip simetrinių <...> <...> natūralu, kad asimetrinių vaizdų vertinimas buvo lėtesnis <...>* (MK, S)

Nors formaliai prieveiksmiai gali bti laikomi atitinkam b dvardini konstrukcij atitikmenimis (Ifantidou-Trouki 1993, 70), funkcinis lygyb s flenklas tarp prieveiksmi ir b dvardffi negali bti dedamas. Kaip pabr flia Nuytsas (2001b, 57659), Ramatas ir Ricca (1998, 194), prieveiksmiai, skirtingai negu b dvardffiai, negali bti vartojami klausiant ar neigiant, jie negali bti pasakymo

centras. sintaksini klasi skirt ir j semantikos specifika atkreipia dėmesį ir Danielewiczowa (2008, 114). Pasak autorės, negalima prieveiksni redukuoti iki atitinkam veiksmo daini arba b dvardini konstrukcij tam, kad geriau suprastume prieveiksni semantik . Pavyzdžiui, lenk kalboje prieveiksni *oczywiście* akivaizdžiai transformacija konstrukcij su b dvardžiu *jest rzeczą oczywistą, że* akivaizdus dalykas / akivaizdu, kad ne manoma, nes pastaroji neturi prieveiksniui b dingos subjektyvumo reikšmės (Danielewiczowa 2008, 121). Tame darbe transformacijos testas taikomas tik propozicinei prieveiksni aprašymui nustatyti.

Nors šiame poskyryje aptariamos morfosintaksinis prieveiksni ypatybės, semantinis funkcinis prieveiksni aspektas taip pat pasidaros svarbus, nes prieveiksniai pradeda tapti autoriaus vertinimais, t. y. subjektyvia nuomonia, kuri nutolsta nuo objektyvios tikrovės referavimo (Traugott 1989). Tyrime apie epistemini ir evidencini prieveiksni diachroninius pokyčius ir sinchronin vartosen angl kalboje paabrėžiama, kad prieveiksni *evidently* akivaizdžiai nustojo funkcionuoti kaip b do adverbialas, nes nesudaro kolokacij su tikrumo (angl. *certainty*) veiksmo dainiais *show* rodyti, *see* matyti, *reveal* atskleisti, *know* žinoti, kurie implikuoja apčiuopiamus tikrovės reikšinius (Wierzbicka 2006, 271). Panašiai Simon-Vandenberg (2008, 1527-1529) komentuoja prieveiksni *definitely* tikrai tapsm sakinio prieveiksniu. Šis žymeklis atlieka epistemini adverbialo funkcij kontekstuose, kuriuose perteikiama autoriaus nuomonia apie tikrovę. Tokiais atvejais epistemini adverbialas modifikuoja egzistencijos ir santykio propozicijas, o b do adverbialas modifikuoja predikat, kuris tampa komunikacij, percepcij, suvokimu, žinojimu, pokyčiu. Taigi atsivėlgiant veiksmo dainio semantines ypatybes nustatyta, kad prieveiksniai *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai* ir *natūraliai* atlieka sakinio adverbialo funkcijas kontekstuose, kuriuose yra santykis ir egzistencijos reikšiantys veiksmo dainiai (*būti, turėti, koreliuoti*), pavyzdžiui:

(129) *Ji aiškiai ne čionykštė.* (GL)

- (130) *Jie atžygiavo į kiemą tvirtu žingsniu, **akivaizdžiai turėdami** ir tos dienos tikslą, ir aiškų planą.* (GL)
- (131) *Tabandeh ir grupės tyrėjų duomenimis (2000), ultragarso slopinimas **ryškiai koreliuoja** su lęšio kietumu: kietesniuose lęšiuose slopinimas didesnis.* (MK, B)
- (132) *Tai vakarų slavų unijai **natūraliai turėtų priklausyti** ir Lietuva, kuri nors ir esanti skirtinga kalbiškai ir dalinai etniškai nuo kitų tos unijos narių.* (GL)

ia aprašomi ne objektyviosios tikrovės faktai, bet tikrovės vertinimas atsivertęs autorius turimi finitai. Autoriaus apibendrinimas, kad kafiakas yra ne čionykštė, turi dienos tikslą ir aiškų planą, koreliuoja arba turėtų priklausyti yra stebėjimu paremtas vertinimas.

Mokslo kalboje prieveiksmai *akivaizdžiai, aiškiai* ir *ryškiai* sudaro kolokacijas su veiksmavardžiais, reikiamais tam tikrai reikini dominavim, vyravim. Tę veiksmavardžiai taip pat priskirtini santykiniams ir egzistenciniams veiksmavardžiams, nes flymi tam tikrai reikini egzistavim, kaip tai matyti pateikiamuose pavyzdžiuose:

- (133) *Šlovinamas ne tik išorinis grožis, bet ir širdis, „tyresnė už įsčias Neries“, siela, „spalvingesnė už pievas žalias“, ir mintys, „sklandančios aukščiau už paukščius“. Eilėraštyje **aiškiai vyrauja** ikirikščioniškos Lietuvos motyvai. Prisimenami Kęstučio, Gedimino, Mindaugo vardai, vaidilos aukurai. (MK, H)*
- (134) *Autorius nurodė 116 pirmos ordinacijos monetų, kurios pagal atmainas pasiskirstė taip: I.1– 27 monetos, I.2 – 49 monetos, I.3 – 40 monetų. Vadinas, iš aptariamos ordinacijos **akivaizdžiai pirmauja** vėlyvesnės monetos.* (MK, H)
- (135) *Tiek klausymo, tiek skaitymo užduotyse **akivaizdžiai dominuoja** tekstai „Jaunimo gyvenimo“ tema. Dažniausi šios temos potemiai – „Darbas ir mokymasis“ bei „Laisvalaikis“. (MK, H)*

Galima būtų teigti, kad nurodyti i-orini finitai (133)ó(135) s saja su veiksmavardžiais yra rykesnė negu su prieveiksmais. Jeigu teigiame, kad kafiakas vyravo ar dominavo, tai savaime suprantama pateikiame ir fakt, kurie parodo t dominavim ar vyravim. Taciau logiškai būtų manyti, kad nurodytas i-orinis finitai –altinis praneša apie vyravimo, dominavimo ir pirmavimo ai-kum bei akivaizdum. Laikantis Boyeøaus (2010, 294) nuomonės, kad evidencialumo

reik-m apr-pia propozicij, reikt manyti, kad nurodytas flini –altinis apima vis propozicij, ne tik jos predikat. Taigi prieveiksmiai *aiškiai* ir *akivaizdžiai* modifikuoja vis propozicij ir implikuoja, jog buvo ai-ku / akivaizdu, kad toks rei-kinys vyravo / pirmavo / dominavo. Kontekste nurodyti flini –altiniai tikina skaitytoj, kad eil-ra-tyje vyravo ikirik-ioni-kos Lietuvos motyvai (133), pirmavo v lyvesn s monetos (134) ir dominavo jaunimo temas (135).

Prieveiksmiai *akivaizdžiai* ir *aiškiai* gali atlikti sakinio adverbial funkcijas, kai sudaro kolokacijas su mentaliniais veiksmafodffiais, rei-kianiais psichologin b sen:

- (136) *Netgi žvilgsniais susidurti vengė, kai susitikdavo teatre, nors aiškiai kentėjo ir niršo.* (GL)
- (137) *Vienintelis šitame rūsyje nesiautėjo ir nestrykčiojo – šis cheminis vakarėlis jam akivaizdžiai nejtiko* <...> (GL)

Pateikiamuose pavyzdffiuose sakinio adverbialai *aiškiai* ir *akivaizdžiai* rodo autoriaus vertinim, pagr-st perpepciniais duomenimis. Sprendimas, kad flmon s kent-jo ir nir-ó arba kaffkam ne tiko vakar-lis, i-plaukia i-flmoni elgesio steb-jimo (*netgi žvilgsniais susidurti vengė; vienintelis šitame rūsyje nesiautėjo ir nestrykčiojo*). Suprantama, kad psichologin b sen rei-kiantys veiksmafodffiai b dingesni grofflin s literat-ros tekstams.

Vartojami kaip sakinio adverbialai prieveiksmiai *akivaizdžiai*, *aiškiai* ir *ryškiai* sudaro kolokacijas su veiksmafodffiais, rei-kianiais poky-ius. Pavyzdffiu, grofflin s literat-ros tekstuose vertinami veik-j b senos poky-iai:

- (138) <...> *tai buvo paskutinis Gedo pasispardymas, nes per tą vasarą jis akivaizdžiai subrendo. Jo balsas jau lūžo ir gargaliavo.* (GL)
- (139) *Tiesa, du vyrai name tarsi buvo, bet tėvas aiškiai silpo ir niekur nebesikišo.* (GL)

(138) pavyzdyje apie pasikeitus jaunuol autorius sprend-i-jo balso, (139) pavyzdyje apie smukusi-t-vo sveikat-ó-i-pasteb-jimo, kad t-vas nenor-jo dalyvauti -eimos gyvenime. Mokslo kalboje, kaip iliustruoja (140)–(142) pavyzdffiai, vertinami rei-kini poky-iai:

- (140) *Inokuliacija nespecifiniu kamieniu nedarė teigiamo poveikio ožiarūčių kaupimuisi žolyne. Tačiau **aiškiai** (11,7 %) gerėjo žolyno botaninė sudėtis augalus inokuliuojant minėtu kamieniu ir derinant pradinę azoto patvankų ir jūrinių sąnašų dozę.* (MK, B)
- (141) *Didėjant baseinų infiltracinėms geboms ir požeminiam maitinimui, nitratų koncentracija **akivaizdžiai** mažėja ($R = -0,70$).* (MK, P)
- (142) *Tuo tarpu rugpjūčio mėnesį jų kiekis abiejų grupių karvių piene **ryškiai** sumažėjo – atitinkamai 0,29 ir 0,25 proc.* (MK, B)

Vertinama žolyno botaninė sudėtis (140), nitratų koncentracija (141) ir tam tikras medžiagų kiekis karvių piene (142). Suprantama, kad aprašomi reikiniai glaudžiai susiję su objektyvia tikrove, tačiau pokytis reikiantys veiksmažodžiai junginiuose su prieveiksmiais *akivaizdžiai*, *aiškiai* ir *ryškiai* lygimi autoriaus numanymu apie tikrovę, nors jis gali pasirodyti gana objektyvus.

Tiek grofline literatūros tekstuose, tiek mokslo kalboje sakinių adverbialai *akivaizdžiai* ir *aiškiai* vartojami junginiuose su –neko akto veiksmažodžiais. Reikia pažymėti, kad –ios kolokacijos nėra itin būdingos sakinių adverbialams, nes –neko akto veiksmažodžiai daugiausia būna susiję su objektyviosios tikrovės reikiniams ir sudaro kolokacijas su predikato modifikatoriais. Sakinių adverbialų kolokacijos su –neko akto veiksmažodžiais pastebimos tais atvejais, kai pastarieji reikiama vertinimui arba kontekste yra kitas vertinimo rodantis elementas, pavyzdžiui:

- (143) *Šiai tezei vis dėlto **aiškiai** prieštarauja L. Vasiljevas, teigdamas, kad prie Osmanų imperijos prijungtų Balkanų „struktūriniai pagrindai buvo kiti“.* (MK, H)
- (144) *Ja jis **aiškiai** polemizavo su saloninėmis pjesėmis: „Jei neduodi pastoralės, – rašė B. Dauguvietis, – su „mergele-rūtele ir berneliu dobilėliu“, toji mūsų publikos dalis reaguoja į kaimą su nepateisinama panieka.“* (MK, H)
- (145) *Renė stebino šnekos ir gandai, **akivaizdžiai** tyčia skleidžiami Stokholme ir visoje švedų valstybėje: karalienė sunkiai susirgusi, liga esanti nežinoma, tokių ligonių daktarai nesągydė.* (GL)
- (146) *<...> toks kūrinys yra pats sau tekstas ir pats sau kontekstas, tinkantis bet kokiems laikams, nors parašytas aiškiai iš lietuviškų laukų ir pranciškoniškos dvasios.* (GL)

Veiksmažodžiai *prieštarauti* ir *polemizuoti* reikiama nesutikim , gin , diskusij ir todėl n ra laikomi nekoks akto veiksmažodžiais, grynai perteikiantiais faktus apie objektyvią tikrov . Adverbialas *aiškiai* pabr fcia aprašomos situacijos autoriaus vertinim . Kitaip tariant, pasakymas perteikia informacij apie tai, kad buvo galima matyti, kad buvo prieštarausama ir polemizuojama. (145)–(146) pavyzdžiuose vertinamieji elementai yra *šnekos ir gandai, tyčia skleidžiami, ir [kūriny] iš lietuviškų laukų ir pranciškoniškos dvasios*. Matome, kad *skleidžiami* modifikuojama *tyčia*, o *akivaizdžiai* apr pta vis propozicij , o tai dar vienas rodymas, kad *akivaizdžiai* yra sakinio adverbialas. Veiksmažodis *(pa)rašyti* paprastai sudaro kolokacijas su predikato modifikatoriais (b do adverbialais), nes dažniausiai pabr fliamas rašymo b das. Tačiau (146) pavyzdyje modifikuojamas yra ne rašymo b das, o faktas, kad k ūrinys buvo parašytas (kv ptas) i–lietuvi–k lauk ir pranci–koni–kos dvasios. Kaip rodo aptarti pavyzdžiai, sakinio adverbialo funkcija susijusi su subjektyvia autoriaus nuomone, kuri atspindi prieveiksmai *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai* ir *natūraliai* platjan i sintaksin ir semantin apr pt .

Taigi pagrindiniai kriterijai nustatant sakinio adverbial funkcijas buvo veiksmažodžių semantin klas ir kontekste pateikiami autoriaus vertinimo elementai. Kitas kriterijus, analizuojamoje medžiagoje pasitaikantis gana epizodiškai, buvo kolokacijos su b do prieveiksmais, modifikuojantiais predikat . fiemiau pateikiamuose pavyzdžiuose b do prieveiksmai *kryptingai* ir *skirtingai* modifikuoja predikatus *perduoti* ir *vertinti*, o prieveiksmai *aiškiai* ir *akivaizdžiai* atlieka sakinio adverbial funkcijas ir komentuoja propozicij pagal turim flini –altin , kuris gali b ti nurodomas kontekste:

- (147) *Maža to, žiegyžmaris ir Jaskutis užima atskiras tos pačios rinos dalis, tad sukauptą vandens perteklių jie aiškiai požemiu perduoda kryptingai.* (MK, P)
- (148) *<...> įvairias studijų programas pasirinkę studentai akivaizdžiai skirtingai vertina studentų statusą šiuo požiūriu. Daugiausia pritaria teiginiui kompiuterinių tinklų administravimo (40 % visiškai sutinka su teiginiu) ir*

dekoratyvinės plastikos (35 % visiškai sutinka su teiginiu) studijų programų studentai. (MK, H)

Kaip teigia Paradis (2003, 200), keli vienos propozicijos adverbialai turi atlikti skirtingas funkcijas.

Sakinio adverbialo statusas yra bdingas ne tik autoriaus pozicijos, perteikianios evidencialumo, episteminio modalumo ar vertinimo reikmes, adverbialams, bet ir jungiamajam adverbialui *panašiai*. Kaip minėta, apibdinant prieveiksmio *panašiai* morfosintaksinius bruožus, veiksmažodžio semantika neatrodo reikminga, priešingai negu prieveiksmiai *akivaizdžiai*, *aiškiai*, *ryškiai* ir *natūraliai*.

Diachroniniai anglų kalbos tyrimai (Lenker 2010, 38639; 90) rodo, kad jungiamieji adverbialai yra kilę aplinkybini adverbial (vietos, laiko), vartojami kontekstuose su neko akto veiksmažodžiais. Kaip tik šiuose kontekstuose aplinkybiniai adverbialai buvo reinterpretuoti kaip jungiamieji adverbialai (Lenker 2010, 39). Tačiau *panašiai* kolokacijos su komunikacij reikškimais veiksmažodžiais atskleidžia, kad šis prieveiksmis tokiuose kontekstuose daugiausia reikškia lyginimą, pavyzdžiui:

- (149) *Wagnerio teorija numato, kad asociacija tarp CS2 ir US susidaryti negali, nes CS1 sužadina A2 būsenos US reprezentaciją ir todėl US negali asocijuotis su CS2 (kurio reprezentacija yra A1 būsenos). Panašiai Wagnerio teorija aiškina ir latentinės inhibicijos reiškinį. Pakartotinis neutralaus stimulo pateikimas eksperimentinėje patalpoje turėtų sąlygoti asociacijos stimulus–kontekstas susidarymą. (MK, B)*
- (150) *Pavyzdžiui, H. Mackinderis (1887) geografiją apibrėžė kaip mokslą, praktiškai tiriantį aplinkos (gamtos) įtaką visuomenei. Jis siūlė tirti gamtinės aplinkos vietinius skirtumus bei jų poveikį žmonių visuomenėms. Panašiai teigė ir kiti didieji laikmečio geografai, tokie kaip jau minėtas Fr. Ratzelas (1896), E. Semple (1911) bei J. Herbertsonas (1916), kurių darbuose itin akcentuota regioninė tipologija, (MK, P)*

Šia prieveiksmiu *panašiai* apibdinami predikatai *aiškina* ir *teigė*, t. y. lyginami aiškinimo ir teigimo procesai. Tik keli atvejai metaforizacijos būdu gali būti reinterpretuojami kaip jungiamieji adverbialai, pavyzdžiui:

- (151) *Konkrečiai dėl antrojo termodinamikos dėsnio – „antros rūšies perpetuum mobile problema eksperimentiškai buvo nagrinėjama nesuskaičiuojamą daugybę kartų, bet dar niekas niekada nedarė bandymų, norėdamas pasiekti kurios nors pasirinktos būsenos visas gretutines būsenas adiabatiniu būdu“. **Panašiai** rašė ir A. Einšteinas: „Aksiomos nevaidino jokio vaidmens mąstymo procese. Nė vienas tikrai kūrybingas tyrinėtojas nemąsto tokiu (formaliu) būdu.“ (MK, P)*
- (152) *Valių energetiniu požiūriu galima apibūdinti kaip ratą. Hermeneutika, beje, **panašiai** kalba apie supratimo ratą. (MK, H)*

(151) ir (152) pavyzdžiuose tas patsrieveiksmis gali būti perfrazuojamas kaip *irgi, taip pat*, kai greta lyginimo reikšmės atsiranda jungiamo adverbialo reikšmė, rodanti dvių propozicijų lygiavertikumą / panaum . (151) pavyzdyje lyginamos Einšteino ir kito mokslininko mintys (nurodoma, kad jos buvo panašios), bet kartu pranešama, kad apie tai rašė ne tik cituojamas mokslininkas, bet ir Einšteinas. (152) pavyzdyje *panašiai* dalyvauja apibrėžiant tokias pat (kaip ratas) valios ir supratimo kognityvines savybes. Ta pati reikšmė gali implikuoti kognityvines savybes apibūdinant tiek energetiniu, tiek hermeneutikos požiūriu: energetiniu požiūriu *kaip ratą* galima apibūdinti valią, hermeneutika irgi vartoja tą patį rato konceptą, tik kalbama apie supratimą. Nors šiuose kontekstuose atsiranda *panašiai* reikšmės dviprasmiškumas, šiame darbe tokia vartosena yra laikoma lyginimo, o ne jungiamojo adverbialo vartosena.

Kadangi *panašiai* veiksmaflodini jungini analizė nepadaidėja nustatyti šiorieveiksmio kaip jungiamojo adverbialo funkcijos, buvo fiksuojama, ar *panašiai* gali būti praleistas sakinyje, t. y. ar jis išliktų gramatiškai taisyklingas ir pragmatiškai relevantus. Šiame pateikiamuose (153) ir (154) pavyzdžiuose *panašiai* gali būti praleistas, sakinyje liktų taisyklingas, bet teksto raiškumas būtų prarastas:

- (153) *Daug oligosimptomės ligos atvejų taikant seruminius atrankos tyrimus buvo nustatyta rizikos grupėse, sergančiųjų celiakija pirmos eilės giminaičiams, pacientams, turintiems selektyvų IgA stygių ir įvairių autoimuninių sutrikimų. **Panašiai** oligosimptomė celiakija diagnozuota gyventojams, įtrauktiems į atrankines programas. (MK, B)*
- (154) *Kai vėjo greitis arba kryptis kinta, sakoma, kad vėjas yra gūsingas (nestacionarus). **Panašiai** ir oro srautas, kuris apteka kūną, yra*

stacionarus, jei kiekviename taške greičio dydis ir kryptis išlieka pastovi.
(MK, T)

Priešingai, (155)ó(156) pavyzdžiuose *panašiai* negali būti praleistas, nes kai kuri veiksmaflodfli valentingumas reikalauja būdo adverbial (fr. Huddleston *et al.* 2002, 671):

(155) *Apibrėžiama ir kitaip: komponento dalinis molinis tūris yra tirpalo tūrio pokytis, kai prie didelio tirpalo kiekio pridedamas 1 molis to komponento, esant pastoviems T ir p. Didelio tirpalo kiekio reikia tam, kad pridėjus 1 molį komponento praktiškai nepakistų tirpalo sudėtis. Panašiai gali būti apibūdintas ir bet kurios kitos binarinio tirpalo ekstensyvios savybės dalinis molinis dydis.* (MK, P)

(156) *Panašiai elgėsi ir Ignas: dar kalėjime jis išmoko nemalonus mintis apie baisią dabartį ir beperspektyvę ateitį nuslopinti savyje* (GL)

Taigi nustatantrieveiksmi *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai* ir *natūraliai* sakinio adverbialo funkcijas remtasi veiksmaflodflio, sudaranio kolokacijas surieveiksmiu, semantika ir vertinimo elementais, paimtais iš konteksto. Apibdinantrieveiksmio *panašiai* morfosintaksinius bruooflus, atsiffvelgta tai, arrieveiksmio paalinimas iš konteksto keičia sakinio gramatin ir pragmatin informatyvum .

5.6. Prieveiksmių sintaksinio statuso neapibrėžtumas

Nors nustatyti kriterijai leidffia atskirti būdo ir autoriaus pozicijos adverbialus, nevisada –is morfosintaksinis ir semantinis funkcinisrieveiksmi *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai* ir *natūraliai* skirtumas yra pakankamai aiškus. Panagrin kime atidffiau –uos pavyzdffius, kuriuose sintaksinis aptartrieveiksmi statusas yra dviprasmis:

(157) *Gauti rezultatai rodo, kad ekologinių žuvų grupių santykis jose beveik identiškas. Akivaizdžiai skiriasi tik bendras joms priklausančių rūšių skaičius.* (MK, B)

- (158) *Tačiau parametų tarpusavio kaitai būdingas kitas reiškinys, aiškiai išsiskiria santykinės A ir B hidrologinės transformuojančios sistemos (4.1 pav.).* (MK, P)
- (159) *On Tor ledyno morenose ryškiai skiriasi ėminiai iš priedugninio ledo (1 lentelė).* (MK, P)

Pateikiamuose pavyzdžiuose dviprasmyb tarp b do ir autoriaus pozicijos adverbialo atsiranda d l nurodyto flini –altinio ir argumentacinio kontekst , kuriuose pabr fliamas lyginam rei–kini skirtumas ir pagr stumas. (157) pavyzdyje akcentuojama, kad i–lyginam parametr skiriasi tik vienas (bendras skai ius), ir tai pagrindfliama tyrim rezultatais. (158) pavyzdyje prie–prie–os adverbialas *tačiau* pabr flia sistem skirtumus, kuriuos galima flvelgti i– pateikto pavyzdflio, o (159) nurodomas flini –altinis. Atkreiptinas d mesys, kad prieveiksmai *akivaizdžiai, aiškiai* ir *ryškiai* sudaro kolokacijas su veiksmaflodfliais *skirtis, išsiskirti*, rei–kian iais santyk ir egzistencij . Toki prieveiksmai vartosen neabejotinai priskirti prie evidencin s ne manoma, nes –iuose pavyzdfliuose gana ai–ki ir b do reik–m . Prieveiksmis *natūraliai* rodo dviprasm vartosen , kai vartojamas junginyje su veiksmaflodfliu *būti* arba *kilti*, pavyzdfliai:

- (160) *Miško dirvožemiai yra natūraliai mažiau turtingesni judriųjų P ir K junginių, tačiau, 1985–1993 m. dirvožemių agrocheminių tyrimų duomenimis, net ir penktadalyje žemės ūkio naudmenų humusingame sluoksnyje yra mažai judriojo fosforo (iki 50 mg kg–1), mažu kalingumu pasižymi 7,6 % dirvožemių.* (MK, B)
- (161) *Lyginant tarpusavyje 3.10 ir 3.11 paveiksluose parodytus ryšius, natūraliai kyla klausimas: kodėl gi mažųjų (0,05–0,5 ha) ežerų grupėje kranto vingiuotumas bei ežero išstėtumas plotui mažėjant (01, 02, 03 ploto klasių) nebeauga?* (MK, P)

Kaip rodo (160), viena vertus, *natūraliai* gali flym ti, kad tam tikr rei–kini (*miško dirvožemių*) poflymiai (*mažiau turtingesni judriųjų P ir K junginių*) pasirei–kia pagal gamtos d snius, kita vertus ó autoriaus vertinim , t. y. pofli r , kad –ie poflymiai yra visiems (tos srities specialistams) flinomi. (161) pavyzdyje

prieveiksmis *natūraliai* gauna vertinamojo atspalvio, nes autorius atkreipia dėmesį ir paveiksle pavaizduotus ryšius, dėl kurių gali kilti klausimas.

Sintaksinis nagrinjamų prieveiksmių statusas ne visada aiškus, kai jie sudaro kolokacijas su evidenciniais veiksmažodžiais *rodyti, parodyti, atskleisti, byloti, liudyti* kontekstuose, kuriuose atsiranda vertinamasis elementas, pavyzdžiui:

- (162) *Parinktos citatos **akivaizdžiai** rodo jauno žmogaus nuotaikas, nuostatas, ieškojimus, svajones.* (GL)
- (163) *Reklama ypatinga ir tuo, kad joje reklamuotojas, užmokėjęs už plotą spaudos leidinio puslapiuose ar laiką radijo bei televizijos laidoje, kreipiasi į skaitytojus, klausytojus ar žiūrovus su specifiniais raginimais ir reikalavimais, **aiškiai** pabrėždamas savo suinteresuotumą.* (MK, H)
- (164) *Rinkinyje **ryškiai** brėžiama erdvės vertikalė: mintys nuolat kyla į kalnus, į dangų.* (MK, H)
- (165) *Visuomenė pastaraisiais amžiais supasaulejo ir pasiekė autonomiją, o tai esąs normalus dalykas – demokratinė santvarka **natūraliai** suponuoja pliuralizmą laisvei užtikrinti.* (MK, S)

Šie pasakymų vertinamuosius elementus sudaro veiksmažodžių kolokacijos *rodyti nuotaikas, svajones, pabrėžti suinteresuotumą, brėžti erdvės vertikalę, suponuoti pliuralizmą*. Jos paryškina autoriaus samprotavimą apie tikrovę, bet ne objektyvų tikrovės atspindį. Tai yra svarbu atkreipti dėmesį į veiksmažodžių kolokacijas, nes būtent jos atskleidžia autoriaus subjektyvaus vertinimo požymius. Pastebima, kad nagrinjami prieveiksmiai sakinio adverbial funkcijas gali gyti tada, kai kolokacijas su *–neko* akto veiksmažodžiais sudaro humanitariniai ir socialiniai mokslų srityse. Tai aiškintina humanitarinių ir socialinių mokslų specifika, kuri lemia daugiau tikrovės interpretavimo ir vertinimo, palyginti su tiksliaisiais mokslais (Hyland 2009). Šie pristato faktus, analizę, tyrimus, kurie akivaizdžiai / aiškiai / ryškiai / natūraliai rodo / demonstruoja / liudija / byloja apie tam tikrus reikinius.

Neapibrėžtas sintaksinis prieveiksmių statusas gali būti aiškinamas būdo ir autoriaus pozicijos adverbial reikimais sava. Nagrinjamos prieveiksmių *obviously* / akivaizdžiai / ir *clearly* / aiškiai / semantinius funkcinius ypatumus anglų kalboje, Simon-Vandenberg, Aijmer (2007, 151; 166) pažymi, kad būdo reikim

in an obvious way / in a clear way → akivaizdžiai būdu / aiškiu būdu ir evidencialumo reikšmė *it is obvious that / it is clear that* → akivaizdu, kad / aišku, kad yra susijusios ir per jimas tarp jų gali būti dinaminis. Hasselgård teigimu (2010, 299), dviprasmišką atvejį net neverta stengtis atskirti, nes tai gali būti tam tikras autoriaus nenoras specifiškai vieną ar kitą reikšmę.

5.7. Būdo adverbialų, autoriaus pozicijos ir jungiamųjų adverbialų kiekybiniai rodikliai

vertinus bendrą prieveiksmių vartojimą (absoliut ir normalizuot 1000 žodžių imtyje daftin) grofinis literatūros tekstuose ir mokslo kalboje, matyti (flr. 5 lentelė), kad prieveiksmai daftniau vartojami mokslo kalboje negu grofinis literatūros tekstuose.

5 lentelė. Prieveiksmių absoliutus ir normalizuotas 1000 žodžių imtyje daftnis grofinis literatūros tekstuose ir lietuvi mokslo kalboje

Prieveiksmai	Grožinė literatūra		Mokslo kalba	
	abs. d.	d/1000	abs. d.	d/1000
<i>akivaizdžiai</i>	113	0,02	398	0,05
<i>aiškiai</i>	892	0,13	1003	0,12
<i>ryškiai</i>	245	0,04	276	0,03
<i>panašiai</i>	470	0,07	834	0,10
<i>natūraliai</i>	67	0,01	286	0,03
Iš viso	1787	0,27	2797	0,33

Tiek grofinis literatūros tekstuose, tiek mokslo kalboje daftniausias prieveiksmis yra *aiškiai*, antras pagal daftnumą *panašiai*. Prieveiksmis *akivaizdžiai* daftniau vartojamas mokslo kalboje negu grofinis literatūros tekstuose. Rečiausiai vartojamas prieveiksmis grofinis literatūros tekstuose yra *natūraliai*, o mokslo

kalboje *ryškiai*. Toliau prieveiksmi dafnis aptariamas atsifvelgiant morfosintaksines j ypatybes.

6 lentel je pateikiamas absoliutus ir normalizuotas b do, autoriaus pozicijos, jungiam j ir dviprasmi adverbial dafnis 1000 fiodfli imtyje groflin s literat ros ir mokslo kalboje.

6 lentelė. Prieveiksmi morfosintaksini ypatybi absoliutus ir normalizuotas dafnis 1000 fiodfli imtyje groflin s literat ros tekstuose ir lietuvi mokslo kalboje

Prieveiksmiai	Grožinė literatūra					
	Būdo adverbialai		Autoriaus pozicijos ir jungiamieji adverbialai		Dviprasmiški	
	abs. d.	d/1000	abs. d.	d/1000	abs. d.	d/1000
<i>aiškiai</i>	633	0,09	204	0,03	11	0,00
<i>akivaizdžiai</i>	41	0,01	58	0,01	3	0,00
<i>ryškiai</i>	105	0,02	1	0,00	7	0,00
<i>natūraliai</i>	53	0,01	4	0,00	5	0,00
<i>panašiai</i>	335	0,05	8	0,00	ó	ó
Iš viso	1167	0,18	275	0,04	26	0,00
	65 %		15 %		2 %	
Prieveiksmiai	Mokslo kalba					
	Būdo adverbialai		Autoriaus pozicijos ir jungiamieji adverbialai		Dviprasmiški	
	abs. d.	d/1000	abs. d.	d/1000	abs. d.	d/1000
<i>aiškiai</i>	687	0,08	101	0,01	89	0,01
<i>akivaizdžiai</i>	138	0,02	146	0,02	66	0,01
<i>ryškiai</i>	106	0,01	36	0,00	56	0,01
<i>natūraliai</i>	131	0,02	8	0,00	49	0,01
<i>panašiai</i>	587	0,07	26	0,00	10	0,00
Iš viso	1649	0,2	317	0,03	270	0,04
	59 %		11 %		10 %	

Prieveiksmi *aiškiai*, *akivaizdžiai*, *ryškiai*, *natūraliai* ir *panašiai* morfosintaksini ypatybi kiekybin analiz rodo, kad groflin s literat ros tekstuose ir mokslo kalboje –ie prieveiksmiai dafniausiai vartojami kaip b do

adverbialai ó sakinio struktūros elementai, apibūdinantys veiksmus, vykius ir būsenas kokybiniu požiūriu. Autoriaus pozicijos ir jungiamieji adverbialai vartosenos sudaro tik nedidelę visos prieveiksmių vartosenos dalį. Grofinais literatūros tekstuose autoriaus pozicijos ir jungiamieji adverbialai sudaro 15 proc. visos vartosenos, mokslo kalboje 11 proc.

Vertinant būdo adverbialus, autoriaus pozicijos bei jungiamieji adverbialų distribuciją grofinais literatūros tekstuose ir mokslo kalboje pagal statistinius reikšmingumą, nustatyta, kad abiejų adverbialų dažniai grofinais literatūros tekstuose ir mokslo kalboje yra panašūs. Tai reiškia, kad nei būdo, nei autoriaus pozicijos ir jungiamieji adverbialai nėra dažnesni nei grofinais literatūros tekstuose, nei mokslo kalboje.

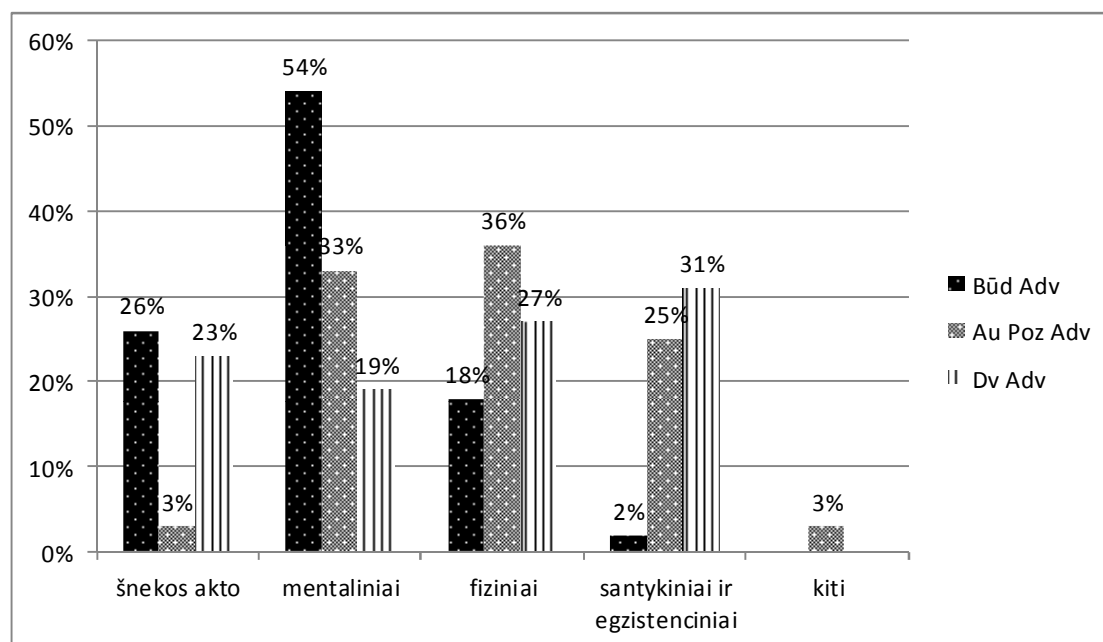
Grofinais literatūros tekstuose dažniausi būdo adverbialai yra prieveiksmiai *aiškiai*, *panašiai* ir *ryškiai*; *akivaizdžiai* ir *natūraliai* vartojami rečiau. Dažniausi ir autoriaus pozicijos adverbialuose tekstuose yra *aiškiai* ir *akivaizdžiai*. Taip pat pastebima, kad prieveiksmio *akivaizdžiai*, vartojamo kaip būdo ir autoriaus pozicijos adverbialo, dažnis yra vienodas. Adverbialus, pasižymintis neapibrėžtu sintaksiniu statusu, grofinais literatūros tekstuose buvo aptikta labai mažai. Mokslo kalboje dažniausi būdo adverbialai yra prieveiksmiai *aiškiai*, *panašiai* ir *akivaizdžiai*, kiek rečiau *natūraliai* ir *ryškiai*. Dažniausi autoriaus pozicijos adverbialai yra *akivaizdžiai* ir *aiškiai*, o beveik nebdinga *–i* vartosenos prieveiksmiams *ryškiai* ir *natūraliai*.

Tokia morfosintaksini ir semantini funkcinė ypatybė distribucija grofinais literatūros tekstuose ir mokslo kalboje suponuoja, kad lietuvių kalboje prieveiksmiai nėra dažnai vartojami kaip evidencialumo reikšmės priemonės óios funkcijos būdingesnis nederinamiesiems būdvardžiams. Tuo požiūriu lietuvių kalbos prieveiksmiai skiriasi nuo germanų kalbų prieveiksmių. Dabartinėje anglų kalboje prieveiksmis *evidently*, leksinis ir semantinis prieveiksmio *akivaizdžiai* kognatas, nėra vartojamas kaip būdo adverbialas (Wierzbicka 2006, 271; Simon-Vandenberg, Aijmer 2007, 161–162), jo vartosenos yra vien evidencialinė. Panašiai

prieveiksmis *obviously* –akivaizdžiau yra labiau vartojamas kaip evidencialumo negu kaip b do adverbialas (Simon-Vandenberg, Aijmer 2007, 148-150). Tai iau prieveiksmis *clearly* –ai-kiaiu dažniau vartojamas kaip b do negu kaip evidencialumo adverbialas (ibidem, 162).

Veiksmafodffii (pagal semantinius tipus) kolokacij su b do, autoriaus pozicijos ir dviprasmiai adverbialais distribucija groffin s literat ros tekstuose pateikiama 3 paveiksle.

3 paveikslas. Veiksmafodffii (pagal semantinius tipus) kolokacij su b do, autoriaus pozicijos ir dviprasmiai adverbialais distribucija groffin s literat ros tekstuose

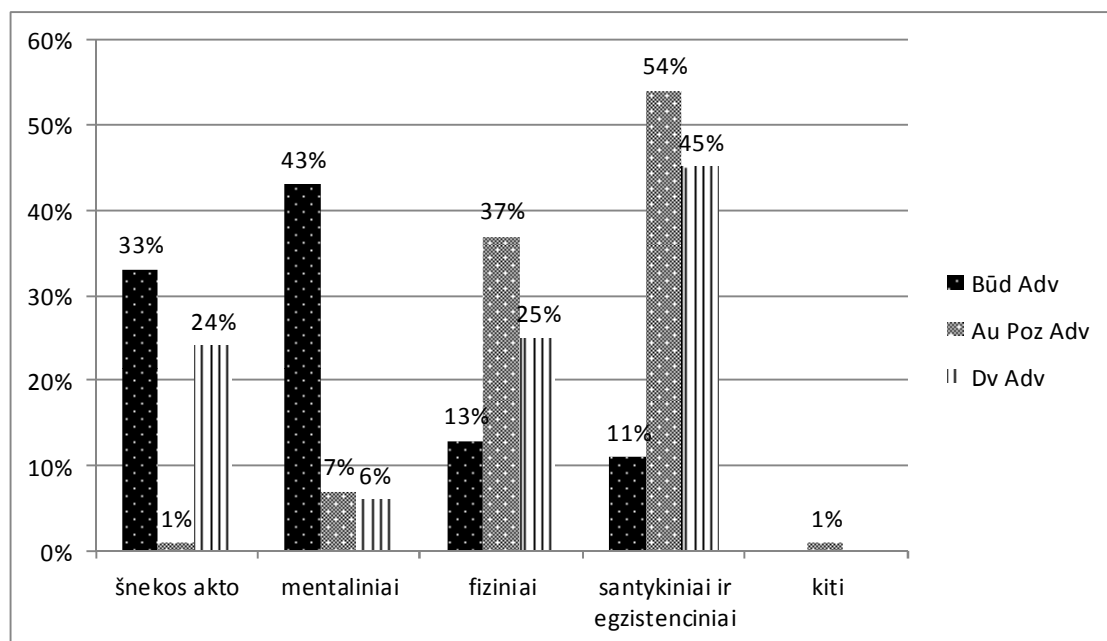

Groffin s literat ros tekstuose didffiausi b do adverbial kolokacij dal sudaro mentaliniai ir –nekos akto veiksmafodffiai. TŲ kolokacij dominavimas implikuoja, kad groffin s literat ros tekstuose daug d mesio skiriama veik j kognityvin ms b senoms ir veiksmams, percepcijai bei komunikacijai apib dinti. Maflesn kolokacij dal sudaro fizinius procesus rei–kiantys veiksmafodffiai, maffiausi ó santykiniai ir egzistenciniai veiksmafodffiai. Didffiausia autoriaus

pozicijos adverbial kolokacij dalis yra su veiksmafordžiais, reikšiančiais fizinius ir mentalinius procesus ir santykiniais bei egzistenciniais veiksmafordžiais. Ties reikšmės aiškintinas tuo, kad grofinės literatūros tekstuose veiksmai, vykiai, psichologiniai ir kitos būsenos gana dažnai autoriaus yra vertinamos, o ne vien objektyviai aprašomos. Dominuojančios mentaliniai veiksmafordžių kolokacijos su autoriaus pozicijos adverbialais gali būti aiškintos autoriaus numanymu apie emocines veiksmų būsenas: kaip tik –iš mentaliniai veiksmafordžių potipis sudaro kolokacijas su autoriaus pozicijos adverbialais. Tais atvejais, kai nagrinjamam prievoksimi sintaksinis statusas nėra aiškūs, dažniausiai pasitaikančios kolokacijos yra su santykiniais bei egzistenciniais ir –nekos akto veiksmafordžiais.

Toliau pateikiama veiksmafordžių (pagal semantinius tipus) kolokacijų su būdo, autoriaus pozicijos ir dviprasmiais adverbialais distribucija mokslo kalboje.

4 paveikslas. Veiksmafordžių (pagal semantinius tipus) kolokacijų su būdo, autoriaus pozicijos ir dviprasmiais adverbialais distribucija lietuvių mokslo kalboje

Mokslo kalboje, panašiai kaip ir groflin s literat ros tekstuose, didžiausi b do adverbial kolokacij dal sudaro mentaliniai ir –nekos akto veiksmaflodffiai. Mokslo kalboje –ie veiksmaflodffiai yra visai nat ralus rei–kinys, nes mokslinis diskursas didfli ja dalimi supaffindina mokslo visuomen su objektyviais faktais, tiesomis.

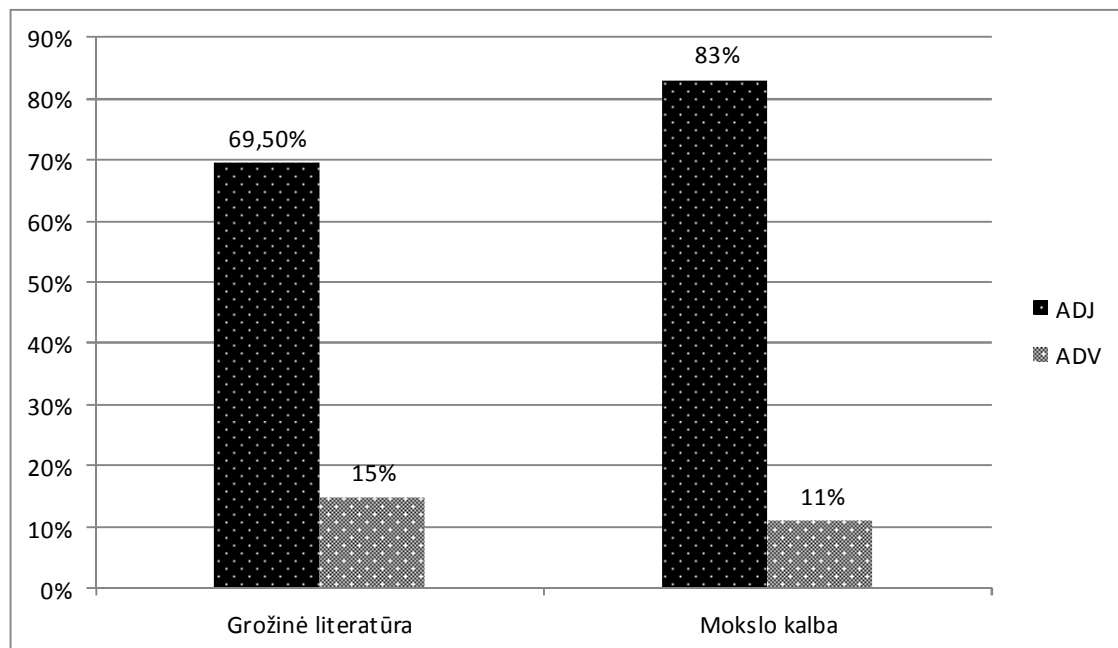
Autoriaus pozicijos adverbialai dafniausiai kolokuoja su veiksmaflodffiais, rei–kian iais santyk bei egzistencij ir fizinius procesus. Kolokacij su –iais veiksmaflodffiais dominavim suponuoja tai, kad mokslo kalboje daug diskutuojama apie rei–kini egzistavim , i–sid stym , kontrast , priklausomyb ir kitas s sajas bei santykius, poky ius. Bet mokslo kalboje, palyginti su groflin s literat ros tekstais, nedidel kolokacij su autoriaus pozicijos adverbialais dal (7 proc.) sudaro mentalinius procesus rei–kiantys veiksmaflodffiai. Tai paai–kina diskurso specifika: mokslo kalboje psichologin ms (emocin ms) b senoms vertinti neskiriama tiek d mesio kaip groflin s literat ros tekstuose. Dviprasmi vartosenos atvej taip pat dafniausiai pasitaiko su santykiniais ir egzistenciniais, –nekos akto veiksmaflodffiais ir fizinius procesus rei–kian iais veiksmaflodffiais.

5.8. Bevardės giminės (nederinamųjų) būdvardžių ir prieveiksmių morfosintaksinių bruožų sugretinimas

vertinus nederinam j b dvardfli ir prieveiksmi morfosintaksini bruofl , koreliuojan i su autoriaus pozicijos ir pragmatini flymikli reik–m mis ir funkcijomis (detaliau aptariamos 6 skyriuje), distribucij groflin s literat ros tekstuose ir mokslo kalboje, nustatyta, kad abiejuose diskursuose komplementin ir parentetin b dvardfli vartosena sudaro didesn visos b dvardfli vartosenos dal negu prieveiksmiai, funkcionuojantys kaip sakinio adverbialai. Kaip matyti i–5 paveikslo, komplementin ir parentetin b dvardfli vartosena sudaro 69,5 proc. visos b dvardfli vartosenos groflin s literat ros tekstuose ir 83 proc. mokslo kalboje. Prieveiksmiai, vartojami kaip sakinio modifikatoriai, sudaro tik 15 proc.

vis prieviksmai vartosenos groffin s literat ros tekstuose ir 11 proc. mokslo kalboje.

5 paveikslas. B dvardffii komplementin s ir parentetin s vartosenos ir prieviksmai , vartojam kaip sakinio adverbialai, distribucija groffin s literat ros tekstuose bei mokslo kalboje

Tie skirtingi b dvardffii ir prieviksmai morfosintaksini bruofl rodikliai suponuoja, kad lietuvi kalboje nagrin jami b dvardffiai dafniau vartojami kaip autoriaus pozicijos ir pragmatiniai fymikliai negu prieviksmai, nes -ie vartojami kaip predikato modifikatoriai. Tai paremia i-vad , kad lietuvi kalbos prieviksmai n ra morfologin kategorija, i- kurios i-sirutulioja sakinio modifikatoriai (Holvoet, Paj dien 2005).

5.9. Apibendrinamosios pastabos

KP *akivaizdu, aišku, ryšku, panašu, natūralu* su *kad / jog* komplemento sakiniu dažniausiai reiškia pagrindinę predikaciją ir turi leksinio žymiklio statusą. Parentetiniai KP reiškia antrinę predikaciją ir rodo gramatinį žymiklio statusą. Gramatiniai parentetiniai KP būdžiai atspindi KP būdžiui būdingą sintaksinį statusą, būtent jie tampa adverbialais. Iš visų nagrinjamų būdžių ryškiausi tampa adverbialu rodo būdžiai *aišku*, kuris tarpkalbiniu aspektu gali būti lygintinas su adverbialine būdžiu vartoseną išspanų (*claro*) ir katalonų (*clar*) kalbose (Ocampo 2006; Cuenca, Marín 2012). Tiesioginio žymiklio ryškiausias adverbializacijos laipsnis susijęs su daugiafunkciškumu.

Prieveiksmi *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai, panašiai* ir *natūraliai* morfosintaksini būdžių analizė atskleidžia, kad šie žymikliai dažniau atlieka predikato negu sakinio modifikatoriaus funkciją, t. y. sakinyje dažniau eina būdo, o ne autoriaus pozicijos arba jungiamuoju adverbialu. Ryškiausias tapsmas autoriaus pozicijos adverbialais yra prieveiksmi *akivaizdžiai* ir *aiškiai*. Prieveiksmiai *ryškiai, panašiai* ir *natūraliai* yra sakinio struktūros elementai, kurie papildo predikato semantinį turinį.

KP su *kad / jog* komplemento sakiniu reikšmingai dažniau pasitaiko mokslo kalboje, o parentetiniai KP būdžiai grofiliams literatūros tekstuose. Tokie rodikliai aiškintini diskurso specifika: subordinuojantys *kad / jog* sakiniai KP yra sudėtingesni sintaksiniai struktūros būdingos mokslo kalbai, o parentetiniai KP būdžiai grofiliams literatūros tekstams, turintiems spontaniškos kalbos būdžių. Prieveiksmiu reikšiamas sakinio adverbializacijos reikšmingas skirtumas grofiliams literatūros tekstuose ir mokslo kalboje nefiksuoja. Paaiškinti šią tendenciją, kad lietuvių kalbos prieveiksmiai sudaro neįprastą sakinio modifikatorių dalį, didesnioji distribucijos specifika atsivėlgiant diskurso ypatybes ir negalima tikėtis.

6. Bevardės giminės (nederinamųjų) būdvardžių irrieveiksmių reikšmės ir funkcijos

KP arba / ir sakinio adverbialai, rei–kiami b dvardffiais *akivaizdu*, *aišku*, *ryšku*, *panašu natūralu* irrieveiksmiais *akivaizdžiai*, *aiškiai*, *ryškiai*, *panašiai*, *natūraliai*, vartojami kaip evidenciniai, evidenciniai episteminiai, vertinimo ir pragmatiniai fymikliai. Prie– pateikiant ir i–samiai aptariant nagrin jam KP ir sakinio adverbial semantin funkcin distribucij , aptariami i–vardyt reik–mi ir funkcij apibr flimai ir nustatymo kriterijai.

Nustatant –ias reik–mes ir funkcijas buvo analizuojamas KP ir sakinio adverbial , rei–kiam nagrin jamais b dvardffiais beirieveiksmiais, kontekstas. J sudaro semantin pragmatin apr ptis (predikato semantinis tipas, neigiamas / teigiamas propozicijos poliari–kumas, emfatiniai elementai), morfosintaksin s ypatyb s, –nekos akto ir diskurso tipas. Sintagmin KP bei sakinio adverbial aplinka ir morfosintaksin s ypatyb s yra mikrokonteksto elementai, o makrokontekst sudaro platesnis kontekstas ir diskurso ypatyb s (Wiemer, Kampf 2012, 15).

Semantin s pragmatin s apr pties svarba pabr flinama Paradis (2003) ir Chojnickos studijose (2012). Paradis (2003) rodo, kad angl kalboje propozicinrieveiksmio *really* –tikraiø apr ptis implikuoja epistemin autoriaus vertinim , pagr st objektyviu flini –altiniu, randamu tikrov je. Subjektyviu episteminiu vertinimu laikytini atvejai, kai –isrieveiksmis modifikuoja autoriaus vertinim (neigiam , teigiam) rei–kian ius predikatus arba skaliarinius b dvardffi poffymius (*didelis*, *mažas*, *gražus*). Nagrin dama epistemini nmodalini fymikli semantin pogrup latvi kalboje, Chojnicka (2012, 79) i–skiria propozicijas, susijusias su kalb tojo nurodymu kafil vykdyti, ir propozicijas, kurios vertina tam tikrus faktus, situacijas, vykius. Skiriamieji –i propozicij semantiniai komponentai yra šveiksmasø (angl. *act*) ir šfaktasø (angl. *fact*). Morfosintaksini ypatybi s sajos su semantine funkcin distribucija aptariamoms

Letuchiyaus (2010, 362) ir Wiemerio, Kampf (2012, 18619) darbuose: juose teigiama, kad KP vartoseną atspindi propozicijos faktikum, o parentetin vartoseną paryškina propozicijos fiktyvumą. Tiekos akt ir semantinis funkcinis flymiklio distribucijos sąsajas rodo anglų ir olandų kognat *certainly* ir *zeker* tikrai vartoseną (Byloo, Kastein, Nuyts 2006). Aijmer (2012, 324) taip pat konstatuoja, kad adverbialinė daugiareikšmė *sure* finoma, aišku vartoseną anglų kalboje priklauso nuo nekoso akto ritualo.

Šioje disertacijoje nagrinėjami KP ir sakinių adverbialai reikškia autoriaus numanymą, pagrįstą percepcija arba konceptualiuoju finiu –altiniu (samprotavimu). Numanymas atspindi prielasties ir padarinio santykį, kitaip tariant, jis yra tuose kontekstuose, kuriuose prielastis reikškia priskirti stebimai situacijai: š<...> numanymo flymiklius lemia b tinyb priskirti prielasties stebimoms situacijoms²⁵ (Willett 1988, 61) ir š<...> numanymo flymikliai reikškia kalbotojo svarstymą apie tam tikrą finiu –altiną, t. y. jie nurodo santykį tarp kalbotojo situacijos ir kitos situacijos, kuri kalbotojas traktuoja kaip finiu –altin²⁶ (Diewald, Smirnova 2010b, 63). Pagrindinis semantinis numanymo komponentas yra šnoriu pasakyti, kaip m stau, kai m stau apie propoziciją²⁷ (Wiemer 2006b, 53; 58). Priklausomai nuo numanymo sąsajos su episteminio modalumo reikšme esama kitų numanymo komponentų. Jeigu flymiklio semantika –ios sąsajos nerodo, kiti semantiniai numanymo komponentai yra šsuvokiau (arba suvokiu) kalfk, leidffiant man suflinoti apie kitą situaciją (pagrind) ir škadangi

²⁵ Originalus tekstas: š<í > inferentials arise from the need to assign causes to observed situations²⁵ (Willett 1988, 61).

²⁶ Originalus tekstas: š<í > inferential evidentials primarily denote the speaker's reflection of some evidence, i. e. they indicate the relation between the described situation and some other situation, which is treated by the speaker as evidence for the former²⁶ (Diewald, Smirnova 2010b, 63).

²⁷ Originalus tekstas: šI want to say how I think when I think about P²⁷ (Wiemer 2006b, 53; 58).

flinau apie –i situacij (pagrind), propozicija turi b ti teisinga²⁸ (Wiemer 2006b, 53). Jeigu flymiklis rodo evidencini epistemini reik–mi sinkreti–kum , semantiniai numanymo komponentai yra –ie: šsuvokiau (arba suvokiu) kaffk susijusio su propozicija²⁹ ir škadangi tai flinau, manau, kad propozicija gali b ti grei iau teisinga negu neteisinga²⁹ (Wiemer 2006b, 58). Tšos semantin s eksplikacijos atspindi prieflasties ir padarinio santykius.

Percepcinis ar konceptualusis flini –altinis turi b ti specifikuojamas kontekste. Tai gali b ti sakinio kontekstas, kuriame vartojamas KP ar sakinio adverbialas, arba platesnis diskursas, apimantis kitus sakinius. Percepcinis numanymo pagrindas gali b ti nurodytas matymo, gird jimo, jutimo, –nekos akto veiksmaflodfiais, kitais kalbos elementais, rei–kian iais percepcin pagrind , arba implikuojamas enciklopedini flini , kurios n ra nurodytos kontekste, bet suprantamos ir flinomos tam tikrai visuomenei ir kult rai (Wiemer, Kampf 2012, 22). Percepcinis numanymo pagrindas yra lengviau nustatomas negu konceptualusis (autorius samprotavimas), kuris gali apimti plat semantin lauk ir flym ti kit kategorij reik–mes. Willetto (1988, 96) pateikiamas konceptualusis numanymas apibr fliamas kaip autorius samprotavimas, pagr stas intuicija, logika, ankstesne patirtimi arba kitu mentaliniu konstrukt. Ta iau atkreiptinas d mesys, kad toks platus semantinis laukas nustatomas remiantis kalb apra–u, kuriame evidencialumas rei–kiamas morfologin mis priemon mis. Taikant –i evidencialumo reik–m kalboms, kuriose evidencialumo reik–m s perteikiamos leksin mis priemon mis, samprotavimu pagr stas numanymas susiaurinamas iki logini ry–i , sudaran i tik numanymo prieflast , kaip parodyta eksplikacijose. Konceptual s flini –altiniai gali b ti i–reik–ti prieflasties sakiniiais, faktais, pateikiamais platesniame diskurse.

²⁸ Originalus tekstas: šI have perceived (or: I am perceiving) something that lets me know that Q^o, šSince I know Q, P must be true^o (Wiemer 2006b, 53).

²⁹ Originalus tekstas: šI have perceived (or: I am perceiving) something related to P^o, šBecause of this I think P can be true, it is more likely than non-P^o (Wiemer 2006b, 58).

Evidencinis episteminis sinkreti-kumas b dingas KP ir sakinio adverbialams, kurie flymi ir flini –altin ir abejon . Evidencin s arba epistemin s reik–m s dominavim parodo kontekstiniai elementai.

Vertinam rei–kia autoriaus pozicijos flymikliai, kurie nesusij nei su evidencialumo, nei su episteminio modalumo reik–m mis (Biber *et al.* 1999, 974). Kaip min ta 5 skyriuje, tokiais atvejais propozicijos vertinim motyvuoja ne flini –altinis ar tikimyb s laipsnis, o grei iau autoriaus sitikinimai ir l kes iai. Van Linden (2012, 37) traktuoja vertinimo kategorij kaip periferin modalumo atffvilgiu, t. y. ne kiekvienas vertinimas yra modalinis ir atvirk– iai ó ne kiekviena modalumo i–rai–ka yra vertinamoji. Vertinimo kategorija gali b ti susijusi su modalumu, bet ji gali apimti ir kitus semantinius potipius.

KP ir sakinio adverbialai, rei–kiami nederinamaisiais b dvardffiais arba prieveiksmiais, funkcionuoja kaip pragmatiniai flymikliai kontekstuose, kuriuose ne manoma nustatyti nagrin jam KP ir sakinio adverbial numanymo pagrindo arba vertinimo, identifikuojamo su autoriaus pozicija. Funkcin s saj su flini –altiniu prarad evidencialumo flymikliai vartojami kontekstuose, kurie apeliuoja bendras autoriaus bei skaitytojo flinias ir flymi tik retorikos strategij , pabr flian i autoriaus pozicij (Simon-Vandenberg, Aijmer 2007; Aijmer 2008; Wiemer, Kampf 2012). Pavyzdffiui, angl kalboje evidencialumo flymiklis *obviously* –akivaizdffiaiø daffnas jaunimo kalboje, siekiant parodyti priklausomyb grupei (angl. *solidarity marker*) (Aijmer 2008); *clearly* –ai–kiaiaø flymi (Simon-Vandenberg, Aijmer 2007) autoritet ; *sure* –flinoma, ai–kuø suteikia pasakymui emfati–kumo (Aijmer 2012, 326). Evidencialumo flymikli funkcinis i–plitimas daffniausiai sietinas su pragmatikalizacijos ir gramatikalizacijos procesais ir pla iai apra–ytas angl (Simon-Vandenberg, Aijmer 2007; Aijmer 2008, 2012), –ved (Aijmer 1996), ispan (Ocampo 2006; Schneider 2007), ital ir pranc z kalbose (Schneider 2007).

Kitas svarbus poffymis, rodantis KP ir sakinio adverbial pragmatin vartosen , yra –nekos akto pabr flimas, t. y. nagrin jami flymikliai atlieka –nekos

akt , bet ne propozicij modifikatori funkcijas (Ramat, Ricca 1998; Byloo, Kastein, Nuyts 2006). Byloo, Kasteinas ir Nuytsas (2006, 63666) pragmatines funkcijas apibr fia siauriau ir angl kalbos adverbial *certainly* tikraiøbei oland *zeker* tikraiøpragmatiniu flymikliu laiko tik tais atvejais, kai jis teigin pakei ia klausimu, o pabr fliamosios funkcijos (angl. *strengthening use*), kuri -iame darbe laikoma pragmatine, prie pragmatini nepriskiria. Semantinius funkcinus KP ir sakinio adverbial ypatumus aptariant i-samiau, bus parodyta, kad pabr fliamoji funkcija atspindi grei iau -nekos akto, o ne propozicijos vertinim . Svarbu atsifvelgti ir sakinio, kuriame flymiklis vartojamas, tip (teigiamasis, klausiamasis, -aukiamasis). Pavyzdffiui, Schneideris (2007, 327) tvirtina, kad parentetiniai KP, vartojami klausiamuosiuose bei -aukiamuosiuose sakiniuose, nukreipti klausytoj ir dafniausiai atlieka fatin funkcij . Tokiuose sakiniuose n ra perteikiama autoriaus atsakomyb ufl informacij , o pasitelkiamas skaitytojo d mesys, kad b t uftikrinta komunikacijos s km .

Taigi -iame darbe KP ir sakinio modifikatoriai funkcionuoja kaip pragmatiniai flymikliai, kai nustoja flym ti flini -altin ir vartojami kaip santykio su skaitytoju rodmenys arba teksto ri-lumo priemons . Kitaip tariant, pragmatiniai flymikliai i-eina tarpasmenin ir tekstin plotmes. Kituose darbuose vartojama diskurso flymikli s voka, kuri apima tarpasmenines ir metatekstines funkcijas (Wichmann, Simon-Vandenberg, Aijmer 2010, 107). Tame darbe atsisakoma diskurso flymikli s vokos, nes ji gali b ti suprantama gana siaurai. Fraseris (1999) diskurso flymikliais laiko tuos vienetus, kurie atlieka jungiam j funkcij . Pragmatini flymikli s voka yra platesnis terminas, apimantis ir interaktyvumo, ir teksto funkcijos aspektus.

Kita vertus, reik t atkreipti d mes , kad pragmatini flymikli funkcijos gali b ti glaudffiai susijusios su evidencialumo arba episteminio modalumo semantiniu turiniu ir ne visuose kontekstuose manoma atskirti flymiklio evidencin arba pragmatin vartosen . Viename kontekste flymiklis gali rodyti flini -altinio semantin atspalv , bet gali rodyti ir interaktyvumo su skaitytoju poflymius arba

flym ti teksto ri-lum . Toks evidencinio turinio ir pragmatini funkcij sinkreti-kumas bus aptariamas atsifflvelgiant individuali flymikli semantin funkcin distribucij .

Toliau (7 lentel je) pateikiamos nagrin jam b dvardffii ir prieveiksmi , vartojam kaip KP ir kaip sakinio adverbialai, reik-m s ir funkcijos.

7 lentelė. Komplementini predikat ir sakinio adverbial reik-m s ir funkcijos groffin s literat ros tekstuose ir mokslo kalboje

	Evid	Evid Epist	Vertinimo	Pragmatinė	
				Tarpasmen	Metatekst
<i>akivaizdu</i>	+	ó	ó	+	ó
<i>aišku</i>	+	ó	ó	+	+
<i>ryšku</i>	+	ó	ó	ó	ó
<i>panašu</i>	ó	+	ó	ó ³⁰	ó
<i>natūralu</i>	ó	ó	+	+	ó
<i>akivaizdžiai</i>	+	ó	ó	ó	ó
<i>aiškiai</i>	+	ó	ó	ó	ó
<i>ryškiai</i>	+	ó	ó	ó	ó
<i>natūraliai</i>	ó	ó	+	ó	ó
<i>panašiai</i>	+	+	ó	ó	+

KP ir sakinio adverbialai, rei-kiami b dvardffiais *akivaizdu*, *aišku* ir *ryšku*, taip pat prieveiksmiais *akivaizdžiai*, *aiškiai* ir *ryškiai* vartojami kaip evidenciniai numanymo flymikliai. Evidencin reportatyvo reik-m b dinga prieveiksmiui *panašiai*. Evidencini epistemini reik-mi sinkreti-kum rodo KP ir sakinio adverbialas *panašu* ir prieveiksmis *panašiai* komplementin je vartosenoje, kuri ypa reta. Sakinio adverbialas *panašiai* atlieka ir metatekstin funkcij . *Natūralu* ir *natūraliai* vartosena flymi autoriaus vertinim , kuris n ra susij s nei su evidencialumo, nei su episteminio modalumo reik-m mis.

³⁰ *Panašu* gali atlikti pragmatin -velninimo funkcij , lemiam -io flymiklio evidencinio episteminio turinio.

Taigi evidencialumo reikšmės būdingiausios būdvardžiams *akivaizdu*, *aišku*, *ryšku* ir prieveiksmiams *aiškiai*, *akivaizdžiai* ir *ryškiai*, nes pirminė flymiklinė reikšmė susijusi su matymu ir girdimu objektyvioje tikrovėje. Nagrinėjamos nederinamos būdvardžių ir prieveiksmių formos sudarytos iš būdvardžių *akivaizdus*, *aiškus*, *ryškus*, kurie rodo tai, kas yra matoma arba / ir girdima. Būdvardis *natūralu* ir prieveiksmis *natūraliai* etimologiškai nėra susiję su percepcija, nes *natūralus* reiškia tai, kas vyksta pagal gamtos dėsnius ir atitinka tam tikrus lokesnius. Evidencinė episteminė vartoseną iliustruojama būdvardžio *panašu* ir tam tikrais atvejais prieveiksmio *panašiai*, taip pat aiškintina flymiklinė etimologija. Kadangi etimologiškai būdvardis *panašus* reiškia lyginimą, *panašu* / *panašiai* reikšiamas numanymas suponuojama abejon, kuri gali stiprinti kontekstiniai elementai.

Pragmatinė funkcija vienoje, apimančia tarpasmenines ir metatekstines funkcijas, pasiformuota KP / sakinio adverbialas *aišku*, kuris gali būti vartojamas kaip flymiklis, apeliuojantis bendras finias su adresatu, gali primesti autoritetą, pabrėžti propozicijos faktiškumą arba jungti sakinius ir diskursą. Viena vertus, –ios pragmatinės funkcijos atspindi semantinį blukimą, t. y. semantinę funkcinių atitolimą nuo evidencialumo reikšmės, kita vertus, yra vartosenos atvejai, rodantys, evidencinės ir pragmatinės vartosenos susipynimą. KP ir sakinio adverbialo *akivaizdu* pragmatinė vartoseną išryškėja kontekstuose, kuriuose pabrėžiamas autoritetas. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šie kontekstai glaudžiai susiję su evidencialumo kontekstais. KP ir sakinio adverbialas *panašu* pasiformuota evidencinei episteminei reikšmei sinkretiškumu visuose kontekstuose, bet tam tikruose atlieka pragmatinę –velninimo funkciją. Pragmatinė metatekstinė funkcija atlieka ir sakinio adverbialas *panašiai*.

Toliau KP ir sakinio adverbialas, reikšiamas nederinamaisiais būdvardžiais bei prieveiksmiais, reikšmės ir funkcijos detalios analizuojamos ir aptariamos atsivėlgiant mikrokonteksto ir makrokonteksto ypatumus. 6.1 poskyryje aptariama flymiklinė *akivaizdu* / *akivaizdžiai*, *aišku* / *aiškiai* ir *ryšku* / *ryškiai*

numanymo raiška, sąsajos su subjektyvumu ir intersubjektyvumu bei argumentaciniu diskursu. 6.2 ir 6.3 poskyriuose aptariamos bdingiausios fymikli *panašu / panašiai* ir *natūralu / natūraliai* reikšmės. 6.4 poskyryje nagrinjamos tarpasmeninės *aišku* funkcijos, kurios rodo visišką atotrūkumą nuo evidencialumo funkcijų bei KP *akivaizdu* pabrėžimo funkcijos ir metatekstinės *aišku* funkcijos, kurios yra susijusios su finišaltnio reikšme. Tame poskyryje taip pat aptariamos metatekstinės *panašiai* funkcijos. 6.5 poskyryje nagrinjamas dvigubas evidencialumo fymjimas.

6.1. Evidencinė

Tame poskyryje analizuojamos nederinamj b dvardfi ir prieveiksmi evidencinės reikšmės, j sąsajos su subjektyvumo / intersubjektyvumo dimensija ir argumentaciniu diskursu. Pagrindinė nagrinjam fymikli evidencinė realizacija yra numanymas, pagrįstas percepcija arba / ir autoriaus samprotavimu, t. y. vairiais konceptualiais finišaltniais.

6.1.1. Numanymas, pagrįstas percepciniais žinių šaltiniais

Tiek groflinės literatūros tekstuose, tiek mokslo kalboje percepciniais finišaltniais pagrįstas numanymas yra bdingas KP arba / ir sakinio adverbialams *akivaizdu*, *aišku*, *akivaizdžiai*, *aiškiai* ir *ryškiai*. Dominuojantis finišaltnis yra vizualinė percepcija arba tai, ką mato akys, pavyzdffiui:

- (166) <...> ten, Kauno horizonte, iš tiesų vartėsi čia juodi, o čia jau balti ar net rudai geltoni debesys, aišku, jog tai buvo dūmai... (GL)
- (167) <...> šie kariai – ne eiliniai, ne pašaukti į kariuomenę kaimiečiai; jie, aišku, išalkę, jų pajuodę, išvargę veidai, bet valgo neskubėdami, maistą ima pagarbiai – tarsi tikrieji svečiai. (GL)
- (168) Vaizdas persunktas paradiskumo, herojai akivaizdžiai pasiruošę „įamžinimo aktui“: senolė pasirišusi naują skarą, vyras pasipuošęs

kostiumu, baltais marškiniais ir kaklaraiščiu, o buitį gražina dekoratyvūs kambarinės gėlės lapai. (MK, H)

(169) 1570 m. žemėlapyje ant dešinę legendą puošiančio roloverko pavaizduoti keturi paukščiai, centre – aiškiai plėšrus, panašiausias į pelėdą. (MK, H)

(166)ó(167) pavyzdffiuose pagal pasteb tus ne prast debes spalv ir pajuodusius, pavargusius kareivi veidus autorius numano apie horizonte pasirodffiusius d mus ir i-alkusius kareivius. (168) pavyzdyje *akivaizdžiai* rodoma, kad herojai buvo pasiruo– nuotrukai, nes apra–omi to pasiruo–imo pofflymiai; apie pasiruo–im bylojo heroj apranga ir dekoratyvi kambarin g l . (169) pavyzdyje, remdamasis vizualine percepcija, autorius susivokia, kad flem lapio centre pavaizduotas pauk–tis priklauso pl –ti j r –iai. (168)ó(169) pavyzdffiuose sakinio adverbialus galima perfrazuoti kaip šakivaizdu / ai–ku / matyti, kad herojai buvo pasiruo– fotografuotis / –is pauk–tis buvo pl –rus ō. Numanymo s sajos su vizualine percepcija yra akcentuojamos flini –altinio vietos, rei–kiamos vietininko linksniu (*horizonte, žemėlapyje*) arba vardininko linksniu (*veidai, vaizdas*).

Mokslo kalboje numanymo, rei–kiamo KP *akivaizdu* ir *aišku*, vizualin s percepcijos pagrindas daflnai nurodomas prielinksni ir padalyvi konstrukcijomis. (170)ó(171) pavyzdffiuose numanymo pagrind rodo junginiai iš *4 ir 5 pav., iš kreivių*, o (172)ó(173) pavyzdffiuose ó padalyvi konstrukcijos *apžvelgus iliustracijas* ir *žvilgtelėjus į 1.3a paveikslą*:

(170) Iš 4 ir 5 pav. akivaizdu, kad sveiko žmogaus smegenų magnetinio rezonanso skaitmeninio vaizdo autokovariacinės funkcijos reikšmių kaitos diapazonas yra –0,4; 1,0, o pataloginių smegenų skaitmeninio vaizdo autokovariacinės funkcijos reikšmių kaitos diapazonas –0,7; 1,0 pradiniame kvantavimo intervale. (MK, P)

(171) Iš kreivių aišku, jog tų bandinių <...> pH buvo didesnis. (MK, B)

(172) Apžvelgus <...> iliustracijas, akivaizdu, kad jose susiformavo dailininko <...> samprata apie teksto ir vaizdo ryšį <...> (MK, H)

(173) Žvilgtelėjus į 1.3a paveikslą, akivaizdu, jog normalaus skirstinio šis paveiksliukas nē iš tolo neprimena. (MK, P)

Kita vertus, perceptinis flini –altinis mokslo kalboje glaudffiai susij s su konceptualiuoju flini –altiniu, nes mokslo kalboje tai yra duomenys, formul s, pavyzdffiai, susij su mentaliniu suvokimu, bet ne su tiesioginiu matymu. Pavyzdffiu, flemiau pateikiamuose kontekstuose autoriaus numanymas remiasi formul mis, rezultatais, duomenimis, kurie sietini su matymu tik metaforizacijos b du:

- (174) *Iš pateiktų formulių aišku, kad potencinė hidroenergija yra stimuliuojama vandens masės sunkio (mg) ir jos kritimo (H) dydžio, tuo tarpu kinetinė hidroenergija – vandens masės srauto dydžio (debito) ir to srauto greičio.* (MK, T)
- (175) *Iš 4 lentelėje pateiktų rezultatų akivaizdu, kad didžiausias statistinis priklausomumas gautas būtent su šiais geologiniais rodikliais, vadinasi, galima daryti išvadą, jog sudarytieji regresiniai modeliai tinka Žemės plutos judesių prognozei atlikti.* (MK, P)
- (176) *Vien pažvelgus į to meto Vilniaus lietuvių teatrų repertuarą, akivaizdu, kad scenos madas diktavo anuomet nepriilygstama Keturakio komedija „Amerika pirtyje“.* (MK, H)

Netiesioginio matymo dimensija i-ry-k ja, kai vizualin s perceptijos veiksmaflodffiai matyti, žvelgti, pažvelgti, apžvelgti, peržvelgti, žvilgtelėti sudaro kolokacijas su daiktavardffiais duomenys, rezultatai, analizė, repertuaras, literatūra, sąlygos, kurie susij su abstrak iais esiniais, kaip parodyta (176) pavyzdyje.

Groflin s literat ros tekstuose KP ir sakinio adverbialai, i-reik-ti tiek b dvardffiais, tiek prieveiksmiais, gali reik-ti gridim ja perceptija pagr st numanym .TMnumanymo potip iliustruoja (177)ó(180) pavyzdffiai:

- (177) *Nuo jo liežuvio nusprūde juokeliai aiškiai per lengvi, nuvalkioti.* (GL)
- (178) *Užsiėmęs žmogus, o štai sėdi ir laukia Hrasildos, tyli, čiaupo lūpas. – O! – mandagiai nustebo Hrasilda; apsimetė, aišku. – Šveras. Iš kur? Iš tur. Kur vištos daro pur pur. Taip būtų atsakęs šitas galvijas, bet dabartės tylėjo, skvarbė akimis mane.* (GL)
- (179) – *Jūs mane pažįstate?* – *nė kiek nenustebeš, tačiau akivaizdžiai pamalonintas paklausė Staugirdas.* (GL)
- (180) – *Kai stovim Danėje, laivas kaip laivas, bet per audrą – ne laivas, o baidarė, – kalba Antanas, aiškiai apie namus, apie Klaipėdą galvodamas.* (GL)

(177) pavyzdyje autorius nusprendžia, kad juokeliai netinkami, nes juos gird jo.
(178)ó(180) pavyzdffiuose autorius komentuoja pateikiamas dialog ir monolog
i-traukas. (179)ó(180) pavyzdffiuose jo komentarus flymi –nekos akto
veiksmaflodfiai *paklausti, kalbėti*.

Mokslo kalboje KP *akivaizdu, aišku* ir sakinio adverbialai *aišku, akivaizdžiai, aiškiai* ir *ryškiai* taip pat rei-čia numanym , kuris remiasi i–girsta informacija. Ji tekste gali b ti flymima tiesiogin s kalbos citatomis, netiesiogine kalba arba nuogirdos evidencialumo flymikliais, pavyzdffiu:

- (181) *Tačiau grįžtant sutiktas skolininkas Stanislovas kreditoriui Ivanui pasakė: „Arba tu dingsi iš to daržo, arba aš...“ Taigi skolininkas aiškiai grasino kreditoriui, tačiau ką jis darys, neparašyta. Pagal teisę Ivanas daržą galėjo valdyti metus ir 6 savaites, o paskui skolą išieškoti vėl teismo keliu <...>* (MK, H)
- (182) *Baigiamosios pakopos mokinių požiūris į galimybę dirbti kaime – ryškiai neigiamas: beveik 3/4 atsakė, kad kaime dirbti nenorėtų, ir tik kas dvidešimtas tokią galimybę vertina teigiamai.* (MK, B)
- (183) *Kur kas nepalankiau J. Stonys atsiliepia apie „Ministerį“ – kitą 4-ajame dešimtmetyje Vienuolio parašytą romaną. Akivaizdu, jog J. Stonys išvengė kategoriškumo. „Viešnia iš šiaurės“, anot literatūrologo, nepriylgsta geriausiems Vienuolio kūriniam, tačiau turi ir gerų savybių.* (MK, H)

(181) pavyzdyje i–girsta informacija flymima tiesiogine kalba. (182) pavyzdyje numanymas grindffiamas netiesiogine kalba (KP *atsakė*), o (183) autorius sprendffia, kad kritikas J. Stonys i–veng kategori-kumo recenzijoje, ir perpasakoja kritiko flodflius, juos flym damas evidencialumo flymikliu *anot literatūrologo*.

Nors vizualin ir girdimoji percepcija yra pagrindiniai pasaulio paffinimo –altiniai groffin s literat ros tekstuose numanymas pagr stas ir kitais poj iais, pvz., uosl s:

- (184) *Dargi iš vyno kvapo, kuris tyvro aktorės bute, aišku, kad slapta sutartis tarp jos ir Dievo žalčio ne tik įvyko, bet ir aplaistyta.* (GL)
- (185) *Iš netolimos sodybos pakvimpa dūmelis, – ten aiškiai kūrenama beržinėm malkom, nuo kurių nenulupinėtos tošys.* (GL)

(184)–(185) pavyzdžiuose autorius sprendžia apie gerimą būte – vyno kvapo, o apie berfinį malkų krenimą – ufluodžiamą d m . Percepinio numanymo vaivorykštinis literatūros tekstuose priklauso nuo diskurso specifikos. Natūralu, kad tokiam diskurse autorius apibūdina veikybą senas, nuotaikas, elgesį remdamasis įvairiomis juokais. Daugiausiai *aišku* ir *aiškiai* yra vartojami kaip numanymo žymekliai, pagrįsti įvairiais percepciniais –alginiais. Būdvardžio *aiškus* (atitinkamai *aišku* ir *aiškiai*) leksinė reikšmė siejasi su percepcija, kuri apima visą spektrą, todėl pasivymi didesniu semantiniu neapibrėžtumu. Būdvardžiai *akivaizdus* ir *ryškus* (atitinkamai *akivaizdu* / *ryšku* ir *akivaizdžiai* / *ryškiai*) susiję su vizualine percepcija ir –i reikšmė gali išplėsti iki numanymo, daugiausiai pagrįsto vizualine percepcija, rečiau – kitais percepciniais žini –alginiais. Pojūčiai (matymo, girdėjimo, uoslės) paremtas numanymas būdingas ir bulgarų kalbos evidenciniams prieviksams *očevīdno* –akivaizdžiai bei *jasno* –aiškiai (Wiemer, Kampf 2012, 20621). Išvengiama panašumų ir su latvių kalbos veiksmavardžiu *redzēt* –matyti, kuris gali žymėti numanymą, pagrįstą vizualine percepcija, girdėjimu bei subjektyviu autoriaus samprotavimu (Chojnicka 2012, 121); jis vadinamas numanymo žymekliu, pagrįstu šbendruja percepcija (angl. *general perception*).

Aptarti pavyzdžiai rodo, kad percepinio žini –alginio specifika labiau priklauso nuo konteksto, o ne nuo pačių prieviksinių ar būdvardžių leksinių semantinių ypatumų; panašios ir evidencinio anglų kalbos prieviksinių tyrimų išvados (Mortensen 2006; Simon-Vandenberg, Aijmer 2007; Lampert, Lampert 2010). Ties reikšmės skiriasi nuo žini –alginio žymėjimo kalbose, kurioms būdingas gramatinis evidencialumas. Ties kalbose numanymas, pagrįstas skirtingais percepcijos duomenimis, gali būti reikiamas skirtingomis morfemomis (Aikhenvald 2004).

Atsižvelgiant nederinamą būdvardžių ir prieviksinių sintaksinį statusą (KP, prijungiantis *kad* / *jog* komplemento sakinius, ir sakinio adverbialas), reikėtų pabrėžti, kad tiek KP, tiek sakinio adverbialai reikiamas numanymą, paremtą

percepciniais flini –altiniais. Nors kai kurie b dvardffiai (*aišku*) vartojami adverbialiai ry–kiai atspindi tarpasmenines ir metatekstines funkcijas, kaip parodyta 6.4.1 ir 6.4.2 poskyriuose, jie gali rodyti s saj su evidencine vartoseną. Sakinio adverbialas *aišku*, ypa groflin s literat ros tekstuose, gali reik–ti numanym , pagr st percepcija visose pozicijose (inicial s, medial s, final s), ir ne visais vartosenos atvejais laisva flymiklio pozicija suponuoja jo pragmati–k jim . (186)–(188) pavyzdffiai iliustruoja sakinio adverbialo *aišku* evidencin vartosen sakinio pradffios, vidurio ir pabaigos pozicijose:

- (186) <...> *vėliau ne vieną dešimtmetį jau pasenusį matydavau jį vis einantį Dominikonų gatve. **Aišku**, jis manęs nebepažino ir užmiršo.* (GL)
- (187) <...> *varykit luotą, žeberklai paruošti, greičiau, durniai, žuvis gali pas starovierus pakilti, gali mums iš rankų išslysti, greičiau... Vyrai, **aišku**, nedelsia. Štai luotas jau vandeny, keli vyrai – luote, visi su žeberklais, tik vienas prie vienarankio irklo luoto gale. Štai jie jau ratilų vidury.* (GL)
- (188) *Popiečiu ji išgirdo durų dunkstelėjimą. Kostas, **aišku!*** (GL)

Viena vertus, ry–ki sakinio adverbialo *aišku* evidencialumo reik–m aptartuose kontekstuose gali b ti ai–kinama tuo, kad leksin –io flymiklio reik–m taip pat yra evidencin . Pasak Rossari (2012, 2183), parenteti–kai (final s pozicijoje) vartojami mentaliniai ir –nekos akto veiksmadffiai gyja evidencin reik–m , pana–i leksin j reik–m . Pana–iai Usonien (2012, 224) teigia, kad leksin parenteti–kai vartojam KP predikat reik–m n ra visai i–blukusi. Kita vertus, sakinio adverbialas *aišku* yra labai patogus flini –altiniui sakytin je kalboje flym ti, nes tai trumpa forma, palyginti su *akivaizdu*, kuris beveik nerodo parentetin s vartosenos. Kaip matyti i–(186)ó(188) pavyzdffi , adverbialu *aišku* perteikiami individual s autoriaus pam stymai, jausmai, pie–iamas vyki paveikslas. Ta iau ne visais vartosenos atvejais galima ai–kiai nustatyti percepcija pagr st numanym , nes adverbialin b dvardffi (ypa daugiafunkcio sakinio adverbialo *aišku*) vartoseną gali rodyti evidencini ir pragmatini funkcij sinkreti–kum .

Kaip min ta anks iau, *akivaizdu*, skirtingai negu sakinio adverbialas *aišku*, nerodo dviprasmi interpretacij tarp percepcija pagr sto numanymo ir pragmatinio fymiklio vartosenos, nes beveik visa –io fymiklio vartosenena yra evidenciali (pagr sta percepciniu arba konceptualiuoju flini –altiniu):

(189) <...> *jūs tas pats užvakarykštis senis. Tik baltu chalatu. Užvakarykštis, tai gryna tiesa, palyginus su tavimi, spurgeli. Baltu chalatu **akivaizdu**. Bet kad senis, nesutinku.* (GL)

(190) *Akivaizdu* – V. Fedoto-Sipavičiaus „Baisioji naktis“ susivėlė į chaotišką kratinį, kuriame sceninį veiksma įrėminusio dailininko Stasio Ušinsko sukurto stilizuoto bei stilingo scenovaizdžio fone veikę herojai visą laiką „labai šaukė, sakė prakalbas, <...> pradėjo vaidinimą rėkaujant ir baigė rėkaujant“. (MK, H)

Prieveiksmis *aiškiai* gali b ti dviprasmi–kas funkciniu poffi riu. Pana–um tarp percepcija pagr sto numanymo ir tiesioginio suvokimo reik–m s, kuri priklauso objektyvios tikrov s riai, iliustruoja flemiau pateikiami pavyzdffiai:

(191) *Ir tik po ketverto mėnesių visos apstulbo: Giedrė **aiškiai** papilnėjusi.* (GL)

(192) <...> *už nugaros **aiškiai** šniokštavo traukinys, o priekyje šalia bėgių klūpojo žmogus.* (GL)

(191) pavyzdyje konstatuojamas objektyvus faktas, kad moteris priaugo svorio. Reik t atkreipti d mes , kad –io objektyvaus fakto konstatavimas subtiliai susij s su to fakto vertinimu, kuris perteikiamas poky io veiksmaflodffiu *papilnėti*, o tai implikuoja vizualia percepcija paremt suvokim . Vertinimo atspalv sustiprina veiksmaflodis *apstulbo*, rodantis, kad niekas nesitik jo tokios vyki eigos. Pana–iai (192) pavyzdyje vertinamas faktas, kad ufl nugaros buvo gird ti traukinys, o ne apib dinamas traukinio –niok–tavimas. Kadangi apie traukinio art jim sprendffiaama i– klausos, kuri ne visada yra patikimas flini –altinis, pasakymo validum uftikrina prieveiksmis *aiškiai*, pabr fliantis flini –altinio egzistavim .

6.1.2. Numanymas, pagrįstas konceptualiais žinių šaltiniais

Kitas numanymo tipas yra pagrįstas autoriaus samprotavimu ir fliniomis apie pasaulį, kuris laikomas konceptualiuoju flini –altiniu. Panašiai kaip ir kitose kalbose (Wiemer 2006b; Simon-Vandenberg, Aijmer 2007; Wiemer, Kampf 2012), lietuvių kalboje numanymo pagrindą sudarantis konceptualusis flini –altinis gali būti i–reikštas priedasties, slygos sakiniiais, kurie rodo numanymo semantiką atspindinčius loginius priedasties ir padarinio ryšius:

- (193) *Puiku, tai kas gi pagaliau yra tasai „aš“, kuris jums visiems toks brangus? Ar tai yra jūsų kūnas, mintys ar jausmai? **Akivaizdu**, kad ne, nes visi jie paklūsta laikinumo dėsniai. (GL)*
- (194) *Eksplotacijos išlaidos **aišku** padidės, kadangi skirstomųjų tinklų operatorius turės papildomų išlaidų. (MK, T)*
- (195) *Gali būti, kad „Rolls Royce“ jam atrodys blogesnės kokybės gaminys negu „Citroën 2 CV“, jeigu važiuojant „Rolls Royce“ ir „Citroën 2 CV“ pradės traškėti, braškėti, trūkčioti. Iš „Rolls Royce“ šito niekas nesitiki, o „Citroën 2 CV“ **akivaizdžiai** nuvils, jeigu važiuos tyliai, gražiai ir t. t. (MK, T)*
- (196) *Susilpnėjus ES Tarybos ir Komisijos vaidmeniui, visas teisės aktų leidybos galias suteikus Europos Parlamentui, ES **ryškiai** žengtų federacijos linkme, kadangi sprendimai būtų priimami ne valstybių bendradarbiavimo pagrindu, o Sąjungos piliečių valia per tiesiogiai išrinktus atstovus. (MK, S)*

Konceptualusis numanymo pagrindas taip pat gali būti pateikiamas platesniame diskurse, t. y. nebūtinai sakinyje, kuriame yra vartojamas evidencinis KP arba sakinio adverbialas. Dėmesiau pateikiamuose pavyzdžiuose pabraukti fragmentai nurodo autoriui gerai flinimus faktus, kurie sudaro konceptualų numanymo pagrindą:

- (197) *Lietuvoje irgi kilo opozicija Mindaugui. Karas virto pirmuoju regione tarpvalstybiniu kariniu konfliktu, į kurį dar bandyta įtraukti lenkus bei popiežius. Haličas ir Livonija stojo į karą tikėdamiesi išplėsti savo valdas, pakrikštyti Lietuvą, rėmė sau patogesnę pretendentą į Lietuvos valdovus. **Akivaizdu**, kad Mindaugo valstybė – suvienyta Lietuva tapo svarbia regiono jėga. (MK, H)*

- (198) *Jis džiugiai gali tęsti, plačiau nušviesti kai kuriuos lietuvių literatūros istorijos, rašytojų gyvenimo, kūrybos puslapius. Mokiniam, **aišku**, įdomu...* (GL)
- (199) *Įkvėpimas **aiškiai** paklūsta proto specializacijos dėsniams. Jei visas intelektualinis dėmesys yra skirtas, pavyzdžiui, futbolui, poetinė inspiracija nekils.* (MK, H)
- (200) *Kritimo skaičiaus pokyčiai vėlinant javapjūtę **akivaizdžiai** priklausė nuo orų. 2004 m., kai po kietosios brandos per 30 dienų laikotarpį 18 dienų buvo lietingos ir iškrito 99,6 mm kritulių, 'Ada' ir 'Zentos' veislių grūdų kritimo skaičius priartėjo prie duoniniams kviečiams kritinės 220 s ribos.* (MK, B)

(197) pavyzdyje, pagrindiant teiginį, kad Mindaugo valstybė tapo svarbia regiono jėga, istoriniai faktai skaitytojui pristatomi kaip gerai flinomi teksto autoriui. Panašiai ir kituose pavyzdžiuose: sakinio adverbial *aišku, aiškiai* ir *akivaizdžiai* pasirinkimas apsprastas autoriui flinom faktų eksplikavimu kontekste. Dėl diskurso specifikos konceptualiuoju flini –altiniu pagrastas numanymas mokslo kalboje yra vairesnis negu groflinis literatūros tekstuose. Mokslo kalboje konceptualj numanymo pagrind sudaro vair s ra–ytiniai informacijos –altiniai, kuriais remdamasis autorius daro i–vadas ir sprendimus. Tai yra tekstai, dokumentai, straipsniai, parei–kimai, komentarai, samprotavimai, s vokos, apibr flimai, rankra–iai, metra–iai, kuri pagrindu autorius samprotauja. Kaip ir perpepcinis, konceptualusis flini –altinis nurodomas prielinksni junginiais arba vietininko linksniu:

- (201) *Iš Valančiaus pateiktos Kražių kolegijos jėzuitų valdymo metais pakankamai fragmentiškos charakteristikos **ryšku**, kad jis peikia mokymo metodus ir programas apimtį bei blogai dirbančius mokytojus.* (MK, S)
- (202) *Skersiniai masteliai nubraižyti planų apačioje – su priedais lenkiškai apie mastelį – 100 lietuviškų šniūrų. Iš priedo **akivaizdu**, kad tiesinio mastelio atitikmuo – 100 lietuviškų šniūrų.* (MK, P)
- (203) *Išlikusiuose S. Pieszko perrašytų kūrinių rankraščiuose gausu Vilniaus katedros kapelos muzikų pavardžių, kūrinių atlikimui skirtų pastabų, papildomų įrašų, tad **akivaizdu**, jog visos šios kompozicijos buvo atliekamos.* (MK, H)
- (204) *Apskritųjų cilindrinų filtrų teoriniams ir skaitiniams tyrimams skirtas [1.61] straipsnis. **Aišku**, svarbūs ACB teoriniai ir praktiniai klausimai yra*

jų sužadimas ir suderinimas su kitais bangolaidinio trakto elementais. Tokie tyrimai pateikti straipsniuose [1.62–1.64]. (MK, P)

Konceptualiojo numanymo pagrind mokslo kalboje sudaro bibliografin s nuorodos kitus tyrimus, kurie objektyvizuoja autoriaus samprotavimus ir pabr fia intersubjektyvumo dimensij , nes samprotavimo rezultatas priskiriamas pla iajai mokslo bendruomenei. Nuorodos kitas publikacijas bei tyrimus gali b ti konkre ios ir apibendrintos, kaip rodo (205)ó(208) pavyzdffiai:

- (205) *Tačiau **akivaizdu**, jog ilgalaikiai benamiai, valkatos iš tiesų priversti prisitaikyti prie savo statuso ir sukuria savitą subkultūrą (Kanopienė, Mikulionienė 2004, 51). (MK, H)*
- (206) *Tuo tarpu delta laktonas **ryškiai** slopina putrescino susidarymą mėsos produktuose (Maijala et al., 1993). (MK, B)*
- (207) *Perskaičius Basanavičiaus, Šliūpo ir Kudirkos autobiografijas ir biografijas tampa **aišku**, kad lietuvių tautinės tapatybės raida buvo nevienakryptis, vidinių prieštarų turintis reiškinys. (MK, H)*
- (208) *Analizuojant paskelbtąsias užsienio šalių tyrinėtojų publikacijas **akivaizdu**, kad didesnė dalis tyrinėjimų skirta filtravimo algoritmams sukurti <...> (MK, T)*

Percepcija ir konceptuali j flini –altiniu pagr stas numanymas yra tiesiogiai susij su pasakymo (inter)subjektyvumu, o tai daro tak autoriaus argumentavimo strategijos k rimui, norint tikinti skaitytoj , kad propozicija teisinga. Prieftasties ir padarinio logini ry–i eksplikavimas, fakt i–vardijimas platesniame diskurse ir ra–ytini –altini nurodymas suteikia pasakymui pagr stumo ir didina patikimum . I–sami konceptualiuoju flini –altiniu pagr sto numanymo analiz pateikiama 6.1.4 poskyryje, kuriame atskleidffiamos polemिन s ir argumentacin s –io numanymo tipo funkcijos.

6.1.3. Numanymo subjektyvumas ir intersubjektyvumas

Aptarti numanymo tipai grofflin s literat ros tekstuose ir mokslo kalboje gali skirtis pagal subjektyvumo ir intersubjektyvumo reik–m . Grofflin s literat ros

tekstuose, kurie atspindi sakytin kalb , percepcijos arba konceptualiuoju flini –altiniu pagr stas numanymas priklauso autoriui, tai ir sudaro subjektyv pasakymo aspekt . Subjektyvumas b dingas tiek nederinamaisiais b dvardffiais, tiek prieveiksmiais rei–kiamiems KP bei sakinio adverbialams. Mokslo kalboje autoriaus numanymui b dinga intersubjektyvumo reik–m ir daflniausiai ji perteikiama KP arba sakinio adverbialu, rei–kiamu nederinamuoju b dvardffiu, nes prieveiksmiu rei–kiamas numanymas flymi subjektyvum . Panagrin kime flemiau pateikiamus pavyzdffius:

- (209) *Nesuprantu kalbos, bet man aišku, kad jos žodžiai pikti, pagiežingi, agresyvūs ir skirti užsienietę žmoną bei puikų namą Lehe turinčiam broliui.* (GL)
- (210) *ó Jūsų paveldėjimo teisės liudijimą atidaviau broliui. Iš mano kabineto skambino jums, – lediniu snukiu – nesimpatiška, aiškiai priešiška man – išdėstė notarė notariška kalba.* (GL)
- (211) *Mums aišku, kad omenyje turimas šiuo metu Oldenburge leidžiamas mėnraštis Memeler Dampfboot, bet paprastam skaitytojui tai paaiškinama tik p. 40.* (MK, H)
- (212) *Iš dainų tekstų aišku, kad J. Strimaitis <...> norėjo <...> papildyti linksmesnėmis dainelėmis pradžios mokyklų repertuarą.* (MK, H)
- (213) *Taigi jei teksto ir skaitytojo komunikacija bus sėkminga, akivaizdu, kad ir skaitytojo veikla turi būti kokiu nors būdu valdoma teksto.* (MK, H)

(209)ó(210) pavyzdffiuose subjektyvumo reik–m sustiprina asmeninis vardis *man*, rei–kiantis semantin eksperiment (datyvo subjektas). (211) pavyzdyje mokslo kalboje semantinis eksperimentas i–reik–tas asmeniniu vardffiu *mums* perteikia intersubjektyvumo reik–m . (212)ó(213) pavyzdffiuose intersubjektyvumo reik–m sietina su prielinksninio junginio *iš dainų tekstų* ir s lygos sakinio *jei teksto ir skaitytojo komunikacija bus sėkminga* vartosena.

Skirtingai negu sakinio adverbialas *aišku*, *aiškiai* groflin s literat ros tekstuose gali reik–ti numanym , pagr st autoriaus jausmais, kurie, pasak Capelli (2007, 132), sudaro kit potip nei percepcinis ar konceptualusis flini –altinis ir pasiflymi dideliu subjektyvumu. Numanym , pagr st individualiais autoriaus jausmais, iliustruoja flemiau pateikiami pavyzdffiai:

- (214) *Aiškiiai jau sveikau, nes pradėjau jaustis dusinama.* (GL)
- (215) *<...> nusprendžiau pasimatuoti cukrų. Rezultatas – 45 (2,5 mmol). Labai žemas, aiškiiai dardu kalnu žemyn į nelaimę. Reikėjo skubiai veikti.* (GL)
- (216) *Sulipdžiau „Teisę gyventi“, – rašiau čia pat. – Nekas. Aiškiiai – (esu) ne formoje... Tasai jausmas: „ne formoje”* (tai kada tu iki tolei buvai „formoje”?.. Ir kada, khm, „formoje” esi dabar?* (GL)

Subjektyvumo plotmė yra pabrėžiama pirmojo asmens veiksmavardžiais *pradėjau jaustis dusinama, nusprendžiau pasimatuoti cukrų, sulipdžiau*. Nagrinėdamos anglų kalbosrieveiksmio *obviously* akivaizdžiai sintagminę aplinką, Simon-Vandenberg, Aijmer (2007, 155) pabrėžia, kad modifikuodamas propozicijas, kurių subjektas ir reikštas asmeniniu vardžiu *I* –a–ø prievaismis reikiama bendrąjį finį –altin ir yra daugiau pragmatinis žymiklis. Tai yra prievaismis *aiškiiai*, kaip rodo (214) ir (216) pavyzdžiai, nėra bendrojo finio –altinio rodiklis, nes –ie kontekstai persmelkti subjektyvaus autoriaus vertinimo, pagrįsto jausmais. Nuoroda bendrąjį finio –altin priskirtina pragmatiniam žymikliui *aišku*, kuris atlieka sakinio adverbialo funkciją.

Nors subjektyvumo akcentas grofinis literatūros tekstuose atspindi glaudų ryšį tarp autoriaus ir numanomos situacijos, reikėtų pabrėžti, kad –iuose tekstuose numanymas gali būti pagrįstas ir reportatyvu, t. y. kitu netiesioginiu finio –altinio tipu. Tokiuose kontekstuose autorius apie tam tikrą situaciją numano dėl to, kad taip sako ir propozicijos informaciją vertina kiti žmonės, pavyzdžiui:

- (217) – *Jau kelis kartus Mikasė buvo išsišaukę į Denikino namą. Vis klausinėjo, tardė, teiravosi. O Mikasė tyli kaip žemė, niekam nė žodžio apie tai. Aišku, kad pasekė, žmonės ne veltui sprendžia. Visiems akių neapdumsi.* (GL)
- (218) – *Pameni, Vandute? – Kaipgi... Pamenu. – Įgriso Vytukui gyventi su ta moterimi, ir pabėgo. Į Rusiją. O ji – savo keliais. – Sakai, pabėgo? – Aišku, pabėgo. Rašiau. Žmonės sakė, Vytuką matę Rusijoje. Vis laukiu laiško. Sugrubo jo širdis...* (GL)

Tai, kad Mikasė pasekė, (217) pavyzdyje autorius numano ne tik iš savo finio (*klausinėjo, tardė*), bet ir iš žmonių kalbų, o tai ir yra numanymo pagrindas. Panašiai (218) pavyzdyje numanoma apie Vytuko pabėgimą: sprendžiama ne tik iš

fakto ó neatsakyt lai-k , bet ir i-to, k flmon s sak . Tokius kontekstus galima prilyginti angl kalbos *I understand* –suprantuøreik–mei, kai kalb tojas epistemin nuomon grindffia sakytiniais –altiniais (pokalbiais, ataskaitomis, laikra–iais). Pagrindinis semantinis reportatyvu pagr sto numanymo komponentas yra šmanau, kad taip yra, nes ir kafikas kitas apie tai kafik pana–aus yra sak sō³¹, apibendrina Wierzbicka (2006, 234). Tai rodo, kad numanymo pagrindas neb tinai turi b ti paties autoriaus flini –altinis, nes j gali sudaryti i–oriniai flini –altiniai. Ta iau net tokiuose kontekstuose i–laikytas pasakymo subjektyvumas.

Mokslo kalboje flini –altin eksplikuojantys prielinksni junginiai ir padalyvi konstrukcijos lemia tam tikr atstum tarp numanomos situacijos ir autoriaus. Tokio eksplikavimo atveju autoriaus poffi ris n ra subjektyvus ó jis b dingas ir skaitytojui, jeigu –is atsiffvelgia pateikiam flini –altin . Ta iau pasak Chojnickos (2012, 119ó120), numanymas visada i–rei–kia subjektyv autoriaus samprotavim , net ir tais atvejais, kai flini –altinis yra ai–kiai eksplikuojamas ir prieinamas skaitytojui, kaip tai daroma mokslo kalboje. Net ir sutinkant su nuomone, kad autoriaus samprotavimas rei–kia individuali jo m stysen , reik t pripaffinti, kad KP ir sakinio adverbial , rei–kiam nederinamaisiais b dvardffiais, vartosena mokslo kalboje turi intersubjektyvumo bruoff .

Mokslo kalbos intersubjektyvumui, kur perteikia KP ir nederinamaisiais b dvardffiais rei–kiami sakinio adverbialai, atsvar sudaro subjektyvi prieveiksmiais rei–kiam sakinio adverbial semantika, kaip rodo (219)ó(220) pavyzdffiai:

(219) *Labiau V. Biržiškai tiktų mokslininko bibliofilo apibūdinimas, kai viename asmenyje dera ir mokslininko, ir bibliofilo bruožai. Palyginkime: garsusis knygis prof. Levas Vladimirovas (1912–1999) buvo **aiškiai** knygų mėgėjo, plataus akiračio mokslininko humanitaro, o ne bibliofilo tipas, o knygotyryninkas prof. Domas Kaunas – ir mokslininkas, ir bibliofilas. (MK, H)*

³¹ Originalus tekstas: ŠI think that it is like this because someone else said something like thisō (Wierzbicka 2006, 234).

(220) *Tuo tarpu Labanoro lobio proporcijos šios: 5 pirmos, 21 antros ir 42 trečios ordinacijos monetos. Kaip matome, Labanoro lobyje **akivaizdžiai** daugiau vėlyvesnių monetų.* (MK, H)

Tuose pavyzdžiuose subjektyvi sakinio adverbial *aiškiai* ir *akivaizdžiai* semantika išryškėja greta intersubjektyvum reiškiančių veiksmafdžių *palyginkime* ir *kaip matome*. Viena vertus, intersubjektyvumo žymikliai rodo atsigrąžimą skaitytoj, kita vertus, subjektyvum reikiantys sakinio adverbialai *aiškiai* ir *akivaizdžiai* pabrėžia arba net primeta autoriaus poziciją.

Mafesnis ar didesnis atstumas tarp autoriaus ir numanomos situacijos atspindi požiūrą, kad evidencialumas gali būti suvokiamas kaip deiktinė kategorija (Diewald, Smirnova 2010b, 14). Ir grofinis literatūros tekstuose, ir mokslo kalboje –is atstumas (mafesnis ar didesnis) priklauso nuo sintaksinio žymiklio statuso (KP, sakinio adverbialas) ir kitų kontekstinių elementų.

6.1.4. Numanymas – poleminių / argumentacinio diskurso dalis

Išanalizavus žymiklius *akivaizdu*, *aišku*, *ryšku*, *akivaizdžiai*, *aiškiai* ir *ryškiai* numanymo reikšmę, išryškėja tipiniai kontekstai, kuriuose –ie žymikliai vartojami. Tiek grofinis literatūros tekstuose, tiek mokslo kalboje tai yra kontekstai, atskleidžiantys autoriaus bandymą tikinti skaitytoją, kad propozicija teisinga ir pagrįsta. Suprantama, kad visiškas propozicijos validumas yra taisyklės atvejais, kai propozicija nėra modifikuojama nei evidenciniu, nei modaliniu žymikliu, kaip jau ne kartą minima mokslinėje diskusijoje (Hoye 1997). Tačiau evidencialumo / modalumo žymiklio vartoseną eksplikuoja autoritetas, kuriuo pagrįstas autoriaus vertinimas (Hoye 1997, 179).

Ir grofinis literatūros tekstuose, ir mokslo kalboje *akivaizdu*, *aišku*, *ryšku*, *akivaizdžiai*, *aiškiai* ir *ryškiai* vartojami poleminiuose / argumentaciniuose kontekstuose, kurie paryškina autoriaus poziciją. Laikantis polifoninio diskurso požiūrio, postuluoju Bakhtino ir kitų mokslininkų (Simon-Vandenberg,

Aijmer 2007), visas diskursas yra perpildytas argumentavimo ir diskusijos su alternatyviais požiūriais. Taigi atrodyt, kad poleminiai / argumentaciniai diskursai, kuriuose vartojami numanym reikiantys KP ir sakinio adverbialai, nėra išskirtinai vartosenos kontekstai. Tačiau šiame darbe poleminiu / argumentaciniu diskursu laikomas tik kontekstas, kuriame yra neigiamas propozicijos poliariškumas, lyginimo elementas, vertinamosios leksikos, retoriniai klausimai (Downing, Locke 2002, 177-178), nuorodas kitus tyrimus (Fløttum *et al.* 2006).

Nustatyta, kad groflinis literatūros tekstuose požiūriais pagrįstai numanymų išraiška KP arba / ir sakinio adverbialai gana dažnai atskleidžia neigiamą psichologinį veikį bei, taip parodydami autoriaus nuomonę. Pavyzdžiai (221)–(223) iliustruoja, kaip evidenciniai adverbialai *aišku*, *aiškiai* ir *akivaizdžiai* pagrindžia negatyvią propozicijos turinį (*nekenčia*, *nuobodžiavo*, *sutriko*) ir išsklaido skaitytojo abejones dėl propozicijos teisingumo:

- (221) <...> *neranda tinkamų, taiklių žodžių kūriniui apibūdinti, nepadaro išvados: paveikslas Amalijai atrodo nebaigtas, atstumiantis. Žmonės?.. Dailininkas, aišku, nekenčia žmonių. Jie jam – išsigimėliai... Jis juos – niekina...* (GL)
- (222) *Užsidėjęs ausines, Makolderis abejingai klausėsi Pink Floydų ir pats pylėsi raudonvynį. Jis aiškiai nuobodžiavo <...>* (GL)
- (223) *Dukra, priėmusi puokštę ir išklausiusi trumpą pasveikinimą, staiga gaudžiai apsiverkė. Akivaizdžiai sutriko ir likusieji.* (GL)

Nors šiuose pavyzdžiuose autoriaus vaidmuo galėtų būti redukuojamas iki nepriklausomo stebtojo vaidmens, nes vizualinis percepcijos pagrindas daromas objektyvus sprendimas, tokie kontekstai paflenkinti subjektyvaus autoriaus argumentavimo. Vartodamas šias evidencialumo reikšmes, autorius automatiškai atmeta kito požiūrio galimybes. Kita vertus, nagrinėjant sakinio adverbialų ir KP vartoseną negalime apibendrinti tik kaip kontekstus, kuriuose reikiama neigiamos veikios emocijos. Rasta ir atskleidžiamos teigiamos emocijos kontekstais, bet jie nėra dominuojantys, pavyzdžiui:

- (224) *Žinoma, aš neturiu jokios patirties, tačiau nesu lepšė, patikino Loreta. Paimkit mane. Rizikuok, Juozai, ėmė agituoti ir moteris. Juk **akivaizdu**, kad mūsų naujoji pažįstama tau labai patinka ir tu nori ją paimti. (GL)*
- (225) *Valė, jei kur primiršdavo, pridėdavo nuo savęs. Vis tiek jos lūpose skambėjo gražiai ir įtikinamai. – Gražu, panele, labai gražu, – Rainienė **aiškiai susižavėjusi**. (GL)*
- (226) *Prie kortų stalo niūriai knapsėjusi pagyvenusi trijulė **akivaizdžiai nušvito**, vos išvydusi naują auką. (GL)*

Kitas rodymas, kad percepcija pagrįsta numanymais reikiąiantys KP arba / ir sakinio adverbialai modifikuoja neigiamą proposicijos turinį, yra kontekstai, kuriuose atskleidžiami neigiami veiklų ypatumai arba trūkumai turintys daiktavardžiai. Panašiai kime flemiau pateikiamus pavyzdžius:

- (227) *„Jūsų dokumentai?.. – pasigirdo iš langelio. – Prašau dokumentus!..“
Buvo tai, **aišku**, visai ne kokios kasininkės balsas... (GL)*
- (228) *Mergužėlė **akivaizdžiai** buvo iš sukništų siurbėlių padermės, net visas jos mažas, apvalus, rausvais ir melsvais blizgiais drabužėliais aptemptas susirietęs kūnelis priminė <...> (GL)*
- (229) *Ilgai žvelgiu į jį: sudžiūvęs, net vėjo perpučiamas – **aiškiai neprisitaikęs** prie rinkos. (GL)*
- (230) *Autobusas irgi priklausė prie manojo nulinio ciklo, tad iš smalsumo priėjau arčiau. Kažkokios sienelės, pertvarų, skydų, sėdynių likučiai. **Aiškiai nekeleivinis**. Vaiduoklis. (GL)*

(227) pavyzdyje apibūdintas ne itin malonus moters balsas (sprendžiama iš diskurse pateiktą klausiamojo ir liepiamojo sakinių). Panašiai (228) ir (230) pavyzdžiuose vizualinis percepcijos pagrindas (mažas, apvalus <...> kūnelis; sudžiūvęs; skydai, sėdynių likučiai) autorius nepalankiai atsiliepią apie merginos polinkius (228), apie filmogaus neprisitaikymą prie rinkos (229), apie seną apgadintą autobusą (230). Groffinis literatūros tekstuose KP arba / ir sakinio adverbialai, reikiąiantys konceptualių finišų –altiniu pagrįsta numanymais, taip pat modifikuoja neigiamą proposicijos turinį, kuris atskleidžia autoriaus emocinį būsą ir nepritarimą kitai nuomonei, pavyzdžiui:

- (231) *Aš nesu elektroninės muzikos specialistas, todėl negaliu kvalifikuotai įvertinti Karmino kūrinio meninės vertės. Tačiau akivaizdu, kad negalima*

- sutikti su maestro Tautgirdo nuomone ir stagnaciniu mąstymu. Oratoriaus idėjos tiesiog juokingos <...> (GL)*
- (232) *O kokios perspektyvos! Ar sveikas, normaliai virškinantis europietis gali pusmetį ir net metus laukt, kol jam sumokės už darbą? Neįtikėtina! Bet akivaizdu, kad pas mus tokių - tūkstančiai! Tai ne naujieji, o dar naujesni – pačios aukščiausios rūšies lietuviai, iš kurių, jei palankios sąlygos tęsis <...> (GL)*
- (233) *O va dailiai, nieko nepapiktindamas paimti kyšį toks žmogus nemoka. Nes niekas neišmokino. Akivaizdu, kad žmonės, darantys Švietimo reformą, žygiuoja ne tuo keliu. Bet ar jie kalti? Po Sveikatos reformos daugeliui negerai galvose. (GL)*

(231) pavyzdyje autorius pabrėžia nesutikimą, net pasipriešinimą kitai, autoriteto (maestro Tautgirdo), nuomonei ir eksplicitškai pasako, kad jo idėja juokinga. (232)–(233) KP *akivaizdu* perteikia autoriaus nepasitenkinimą dėl filmo abejingumo ir –vietimo reformos vykdytojų. Tokių pozicijų filmo aukiamieji sakiniai ir retoriniai klausimai. (231)–(232) autoriaus nepritarimo kitai nuomonei pozicijų pabrėžia kontrastyviniai konektoriai *tačiau* ir *bet*. Taigi –iuose pavyzdžiuose neigiamas semantinis turinys sustiprina ir kiti kontekstiniai elementai.

Mokslo kalboje evidenciniai *akivaizdu*, *aišku*, *ryšku*, *akivaizdžiai*, *aiškiai* ir *ryškiai*, filmintys percepcija arba / ir samprotavimu pagrįstas numanymas, taip pat modifikuoja neigiamo poliariškumo propozicijas:

- (234) *Pastebėta, kad paleidimo vietoje skruzdės elgdavosi taip, tarsi būtų paleistos toje pačioje vietoje, kurioje buvo sugautos. Iš sučiupimo vietos jos nueidavo 20 m atstumą ta kryptimi, kuria buvo jų lizdas. Nuėjusios šį atstumą, jos pradėdavo ieškoti lizdo, aišku, nesėkmingai (10.2 pav.). (MK, B)*
- (235) *Ši carinės švietimo vadovybės politika atsispindi trumpose Valančiaus pateiktose šio laikotarpio vidurinių mokyklų istorijose. Atidžiau pasigilinus į jas, ryšku, kad 1831 m. sukilimo Valančius nelaiko tų švietimo reformų priežastimi. (MK, S)*
- (236) *Taigi Tiuringo mašina nekeičia juostoje įrašytų simbolių, nekeičia mašinos būsenos ir neduoda, galvutės judėjimo komandų. Akivaizdu, kad ši mašina nekeičia juostos turinio ir niekada nesustoja. (MK, P)*
- (237) *Kitas BK 226 straipsnio trūkumas konvencijos kontekstu susijęs su netinkamu nusikaltimo dalyku – kyšiu, suprantamu kaip turtinė nauda (žr. pirmiau). Taigi BK 226 straipsnis akivaizdžiai neapima visų tų atvejų, kai nepagrįstas atlygis pasireiškia neturtine (asmenine) nauda. (MK, S)*

(234)–(237) pavyzdžiuose neigiamas propozicijos poliari-kumas reikiamas b do adverbialu *nesėkmingai* ir predikatais *nelaiko*, *nekeičia* ir *neapima*. Atkreiptinas dėmesys, kad (236) pavyzdyje yra daug neigimo elementų diskurso dalyje prieš KP *akivaizdu* (*nekeičia*, *neduoda*) ir jo aprašyme (*nekeičia*, *niekada*, *nesustoja*). Tiek neigimo elementai rodo, kad autorius turi teiginio rodymą, o polemikai reikiama ne tik patys neiginiai, bet ir KP *akivaizdu*, implikuojantis autoriaus argumentų pagrįstumą. Fløttum *et al.* (2006, 244) mano, kad neigini vartoseną akademiname diskurse pabrėžia autoriaus polemika su kitais autoriais, mokslo bendruomene. Nuytsas (2001b, 86) taip pat teigia, kad neigiamas poliari-kumas yra inherentiškai kontrastyvinis. Taigi aptariami evidenciniai žymikliai, modifikuojantys neigiamas propozicijas, eliminuoja alternatyvius posūkius ir sustiprina autoriaus poziciją. Faktas, kad evidencialumo žymikliai rodo tendenciją modifikuoti tokias propozicijas, nėra atsitiktinis.

Kaip ir grofinis literatūros tekstuose, mokslo kalboje neigiamas propozicijos turinį modifikuojančių evidencinių žymiklių svarba argumentuojant išryškėja tuose kontekstuose, kuriuose yra kitas elementas, rodantis autoriaus polemiką ir taigumą, pavyzdžiui:

- (238) *Tačiau išslyk būtina pabrėžti, kad H. Garlikowskos kataloge net neužsimenama apie mažesnius nei 1,0 ha ežerus – susidaro įspūdis, kad autorė tokių telkinių aiškiai nelaike ežerais.* (MK, P)
- (239) *Įstatymo (20 str. 2 d. 5 p.) nuostata, numatanti žemės ūkio subjektų (įmonių, ūkininko ūkių) darbuotojams individualų NPD tik 330 Lt per mėnesį (anksčiau buvo 225 Lt), yra akivaizdžiai nepakankama. Manome, kad: 1) atsižvelgiant į esamą gerokai mažesnę agrarinio verslo darbuotojų pajamų lygį (kitų Lietuvos ūkio sričių lyginamuoju aspektu); 2) turint tikslą realiai bent iš dalies tvarkyti kaimo gyventojų socialinių problemų, deformacijų Gordijo mazgą – reikia naujų, nestandartinių <...>* (MK, S)
- (240) *Bendrosios dalies vadovėlyje tik nagrinėjant baudžiamosios politikos principus labai apibendrintai yra nurodomi kai kurie Konstitucijoje įtvirtinti principai, kurie (vadovėlio autorių nuomone) turi reikšmės ir baudžiamajai teisei, tai – lygybės, teisėtumo ir humanizmo konstituciniai principai. To aiškiai nepakanka, be to, ar iš tiesų Konstitucijos 21 straipsnis (kaip teigiama vadovėlyje) išreiškia „labai svarbų baudžiamajai*

teisei principą – humanizmą“? Ar tik šie vadovėlyje paminėti konstituciniai principai esmingai kreipia baudžiamąją teisę? (MK, S)

(238)ó(240) pavyzdžiuose taig autoriaus argumentavim perteikia ne tik evidenciniai adverbialai *aiškiai* ir *akivaizdžiai*, neigiama propozicijos semantika, bet ir reikiamyb s dalyvis *būtina*, –nekos akto veiksmaflodis *pabrėžti*, mentalinis veiksmaflodis *susidaro (įspūdis)* (238), intersubjektyvum rei–kiantis veiksmaflodis *manome* (239) ir retorinis klausimas (240). Tše pavyzdžiai iliustruoja autoriaus konfrontacij su kitais poffi riaais. (238) pavyzdyje implikuojamas ne itin palankus H. Garlikowskos katalogo vertinimas, nes autorius jame neranda informacijos apie mafius eferus, (239)ó(240) kritikuojama statymo nuostata ir teis s vadov lis. Autoriaus pozicij sustiprina nuoroda ra–ytinius –altinius: H. Garlikowskos katalogas (238), statymo 20 str. 2 d. 5 p. (239), vadov lis, Konstitucijos 21 straipsnis (240). Taigi autoriaus polemika kuriama keliomis argumentavimo priemon mis, kurios viena kit papildo.

Palyginti su teigiamu propozicijos turiniu, neigiamas turinys yra flym tas ir reikalauja didesnio pagrindimo negu teigiamas. Nors leksiniai evidencialumo flymikliai, skirtingai negu gramatiniai, n ra privalomi, aptarti neigiamo poliari–kumo kontekstai atspindi funkcines paraleles kalbose, kuriose evidencialumas rei–kiamas sietin s morfologijos priemon mis. Tšuos leksinius evidencialumo flymiklius pa–alinus i– konteksto, kilt daug klausim autoriui d l propozicijos pagr stumo, nes daugeliu atvej neigiamas semantinis turinys n ra savaime suprantamas. Kaip gramatini evidencialumo flymikli pa–alimas i– konteksto, kuriame evidencialumas yra privaloma kategorija, prilygt pragmatiniam pasakymo nerelevanti–kumui (Aikhenvald 2004, 360ó361), taip leksini evidencialumo flymikli pa–alimas i– aptart –iame poskyryje pavyzdžii rodyt kategori–kum ir informacijos nepakankamum .

Poleminis / argumentacinis diskursas, ypa mokslo kalboje, i–ry–k ja kontekstuose, kuriuose kalbami flymikliai modifikuoja propozicijas, apra–an ias

tyrim rodiklius, j lyginim su kitais rodikliais ir pana-iai. Tuoos kontekstus iliustruoja (241)ó(242) pavyzdffiai:

- (241) *DOM kiekio tyrimų duomenys pateikiami 2 lentelėje. Praėjus 20 metų nuo bandymo įrengimo, patikimai daugiau DOM, lyginant su visais kitais tyrinėtiais variantais, sukaupė daugiakomponentis žolių mišinys. Abu žolių ir javų sėjomainų variantai pagal DOM sukaupimą tarpusavyje skiriasi nežymiai, bet **aiškiai** atsilieka nuo anksčiau minėto varianto.* (MK, B)
- (242) *Tikslų vertinimo kriterijų stygius tampa pagrindine kliūtimi, rengiant ilgalaikės privataus ūkio veiklos strategijas, ir apsunkina ūkininkavimo tradicijų formavimąsi. Šiuo požiūriu dabartinio Lietuvos ūkininko padėtis yra **ryškiai** nelygiavertė, lyginant su Vakarų Europos valstybių ūkininkais, kurių ūkių istorija jau šimtametė.* (MK, B)

Tuoose pavyzdffiuose lyginami tyrim rodikliai (foli ir jav s jomain variantai; kininko pad t is Lietuvoje ir Vakar Europos valstyb se). Tiriam rei-kinini apibendrinimas rei-kiamas lyginim rodan ia leksika *atsilieka* (241), *nelygiavertė, lyginant su Vakarų Europos ūkininkais* (242). Sakinio adverbialai *aiškiai* ir *ryškiai* sustiprina autoriaus apibendrinim , nes rodo konceptual j pagrind . Tiriam rei-kinini lyginim mokslo kalboje atskleidffia ir propozicijos, apra-an ios poky ius. Poky io reik-m suponuojama veiksmaflodffi *didėti, mažėti, didinti, mažinti* (fr. 140ó142 pavyzdffius). Nors rei-kininius lyginti ir vertinti pagal atitinkamus rodiklius b dinga daugiau mokslo kalbai, ir groflin s literat ros tekstuose rasti keli atvejai, kai adverbialas *aiškiai* modifikuoja propozicijas su daikt / ypatybi lyginimu, pavyzdffiu:

- (243) *Geros kokybės sportinis kostiumas buvo **aiškiai** per didelis.* (GL)
- (244) *Jonas tau **aiškiai** per jaunas ir per bloznas kaip aktorius. Jis visiškai prapuola šalia tavęs.* (GL)

Pasitelk s matymo poj ius autorius sprendffia, kad kostiumas buvo per didelis, o aktoriaus vaidmuo Jonui netinkamas. Mentaliniai esiniai *per didelis* ir *per jaunas ir per bloznas kaip aktorius* rodo, kad propozicijos turinys yra vertinamas pagal turimas flinias / informacij . Sprendimas, kad kostiumas per didelis, remiasi egzistuojan iu tinkamumo standarto supratimu. Pana-iai, tam tikr standart

flinavimo pagrindu vertinamas ir tinkamumas aktorystei. flini vertinimas implikuoja propozicijos vertinim .

Kiti kontekstiniai elementai, pabr fliantys evidenciali nagrin jam flmikli semantik ir argumentacin vartosen , yra konektoriai *tad, taigi, todėl*, rodantys loginius priedasties ir padarinio ryšius, pavyzdffiui:

- (245) <...> *protėviai Bortkevičiai prisiekė, kad pagal tuos raštus, o ne kitus, tą Šėtos kleboniją, miestelį su daržininkais baudžiauninkais ir tuos bažnyčiai funduotus žmones valdo, taigi aišku, kad Bortkevičiai miestelyje niekada neturėjo savo dalies* <...> (MK, H)
- (246) *Pagrindinė Lietuvos Rytų politikos problema yra finansinių ir administracinių išteklių trūkumas. Todėl akivaizdu, kad jai būtina ieškoti sąjungininkų.* (MK, S)
- (247) *Nagurskių laikais Kurtuvėnai tapo pagrindine jų rezidencija, tad akivaizdžiai buvo stiprinamas ir bažnyčios vaidmuo valdoje.* (MK, H)

Taigi flmikliai *akivaizdu, aišku, ryšku, akivaizdžiai, aiškiai ir ryškiai* vartojami kontekstuose, rodan iuose taig autoriaus argumentavim , ir sudaro polemienio / argumentacinio diskurso dal .

6.2. Evidencinė episteminė

Evidencini ir epistemini reikšmi sinkretizmas b dingas KP bei sakinio adverbialui *panašu*, nes juo reikiamas numanymas implikuoja abejon . Atkreiptinas d mesys, kad vartojamas kaip KP (rasti 2 atvejai) priedeiksmis *panašiai* irgi rodo evidencin epistemini sinkretizm . Kaip ir kituose evidencini epistemini flmikli tyrimuose (Nuyts 2001b; Capelli 2007; Lampert, Lampert 2010; Tšnk nien 2011; Chojnicka 2012), šiame darbe laikomasi poffi rio, kad priklausomai nuo konteksto evidencin arba epistemini reikšm yra dominuojanti. Tai iau ne visais atvejais šis dominavimas pakankamai ryškus, nes gali b ti vienodai atskleidffiama ir evidencin , ir epistemini reikšm .
ia pateikiami kontekstai, kuriuose galima flvelgti evidencin s reikšm s dominavim :

- (248) *Panašu, kad šios svetainės buvo kuriamos už Afganistano ribų – vaizdo medžiagos jose praktiškai nebuvo, o dauguma informacijos buvo verbalinė.* (MK, S)
- (249) *<...> moterys puošniai apsirengusios. Vieni sėdi, kiti vaikščioja, treči žemiau ovalinės pakylės šoka. Spindi parketas. Panašu, kad yra devynioliktas amžius. Jis irgi vaikštinėja tarp žmonių, jam gera, lengva.* (GL)
- (250) *Vagono vidury kvičiasi pagyvenusių žmonių būrelis – iš viso keturi, du vyrai ir dvi moterys. Vyrai panašiai jau kad ir įsitaisė, matyt, bus Vilniuje persėdę, važiuoja iš toli, ilgai vagone sukosi gūžtas, vis negerai ir negerai.* (GL)

(248)ó(250) pavyzdffiuose numanymas pagr stas vizualin s percepcijos duomenimis ir n ra kontekstini element , rodan i autoriaus abejojim . Ta iau –i abejon yra implikuojama. (251)ó(252) pavyzdffiai iliustruoja epistemin s reik–m s dominavim :

- (251) *Kas filosofijai – kasdienybė? Atrodo, filosofinė mintis nukreipta į bendrybes <...>. Panašu, kad kasdienybė – mūsų gyvenimo nebyli aplinka, kur aidi išskirtinių įvykių aidai.* (MK, H)
- (252) *Nors... jeigu tavo motina per dešimt minučių negrįš, panašu, kad taip ir atsitiks...* (GL)

Tyuose pavyzdffiuose abejon yra dominuojanti, nes flini –altinis n ra eksplikuojamas kontekste ir gal t b ti apib dinamas kaip subjektyvus autoriaus samprotavimas, besiribojantis su sp jimu (angl. *conjecture*, fr. Squartini 2008). Abejon s reik–m sustiprina klausimas *Kas filosofijai – kasdienybė?*, su episteminio modalumo reik–me siejamas veiksmaflodis *atrodo* (251) (Usonien 2000) ir b simojo laiko kontekstas (*atsitiks*, 252). Pana–iai Chojnicka (2012, 155) latvi kalbos prieveiksmio *acīmredzot* ‘akivaizdfiaiø vartosen b simojo laiko kontekstuose sieja su episteminio modalumo reik–me: es kalb dami apie ateit galime tik sp lioti apie propozicij ir tur ti flini –altin tikimyb s laipsniui, o ne propozicijos fakti–kumui, siejamam su evidencialumo kategorija, apibr fti. Kita vertus, neatsiejamas semantinis *acīmredzot* ‘akivaizdfiaiø komponentas yra flini –altinio reik–m , tod l –is flymiklys laikomas evidenciniu episteminu (angl. *epistential*).

Episteminio modalumo reikšmė taip pat ryškiai kontekstuose, kuriuose *panašu* eksplicitiškai flymi subjektyvius autoriaus pasakymus arba vartojamas infinityvo konstrukcijose:

- (253) *O vėliau? – O vėliau, ganydamas karves, iki ausų įsimylėjau tokią piemenaitę. Vardu Aldutė. Ir įklimpau. Panašu, kad visam gyvenimui... – Ir aš... (GL)*
- (254) *Pasimaišė Marytė, motina neduoda ramybės – ženykis ir ženykis, Vaciuok, jau po armijos šitiek laiko. Jau gal reikės ir ženytis, panašiai kad reikės. Marytė pasakė: jau laukiam, Vaciau. (GL)*
- (255) *Mane ir su manim esančius mūsų parapijiečius giltinė šiuokart dar aplenkė. Su ilgesiu laukiame šilimos ir grįžtančių paukščių. Panašu šiais metais sulaukti ir daugiau naujo. Kiek pasitvirtins mūsų spėliojimai, parodys ateitis. (GL)*

(253) pavyzdyje subjektyvi KP *panašu* semantik paryškina veiksmofodis *įklimpau*. Tokiame kontekste nelieka numanymo reikšmės, tai greičiau subjektyvus autoriaus samprotavimas. Tokiuose pasakymuose finis –altinis yra tik pats autorius, todėl daugiau duomenų apie jo finojimą nepateikiama. (254) pavyzdyje taip pat reikiama subjektyvi autoriaus nuomonė, sustiprinta deontin s b tynyb s veiksmofodfiu *reikės*. (255) pavyzdyje *panašu* komplemento sakinyje yra reikiamas nefinitiniu sakiniu (infinityvu *sulaukti*). Kad tai t r a sp jimas, pasakoma eksplicitiškai kitame sakinyje. Angl kalbos KP *seem, appear* ‘atrodyti, pasirodyti’, prijungiantys infinityvo sakinius, yra laikomi episteminio modalumo flymikliais (Biber *et al.* 1999, 973).

Kaip jau minėta, ne visuose kontekstuose manoma nuspręsti, ar dominuojanti reikšmė yra evidencinė, ar episteminė, nes pateikiamas ir finis –altinis, ir pabrėžiama abejonų, pavyzdžiui:

- (256) *Nevisiškai tiesa, JAV valstybės sekretorė C. Rise pasiskubino pažymėti, kad dialogas „pakelia Aljanso ir Ukrainos santykius į naują lygį“. Tačiau tokia fraze, panašu, C. Rise tiesiog bandė užmaskuoti besiskiriantį senosios ir naujosios Europos valstybių – NATO narių – požiūrį į Ukrainos narystės Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje perspektyvą. (MK, S)*
- (257) *Remdamosi konvencionalumo įverčiais galime manyti, kad jautresnės yra motinos, kurioms priimtinesnės visuomenės vertybės, svarbesnės socialinės normos, o socialinė adaptacija geresnė. Jautrios motinos, panašu, gali būti*

šiek tiek banalesnės, konformistiškesnės, o nejautrios – ne tokios praktiškos ir mažiau atsižvelgti į vyraujančias socialines normas. (MK, S)

(256) pavyzdyje numanymo pagrind sudaro C. Rise flodffiai (cituojami platesniame diskurse), bet kartu atsiranda abejon , motyvuojama autoriaus neuftikrintumo d l –i flodfli interpretacijos. Ufluot kategori–kai ir uftikrintai pasakius, kad C. Rise uflmaskavo savo poffi r , pasirenkamas veiksmaflodis *bandė*, suteikiantis pasakymui maffiau kategori–kumo, bet ir maffiau uftikrintumo. (257) pavyzdyje autorius remiasi konvencionalumo veriais kaip flini –altiniu, teigdamas, kad jautrios motinos yra banalesn s. Tiau netikrumas pasirei–kia modaliniu veiksmaflodfliu *gali*. Pasteb ta, kad b dvardis *panašu* –iuose kontekstuose vartojamas kaip sakinio adverbialas, ir –i funkcija susijusi su autoriaus pasakymo –velninimu (Tynk nien 2011; Wiemer, Kampf 2012). Tvelninimo funkcij gali atlikti tik flymikliai, rodantys evidencini epistemini reik–mi sinkreti–kum (Tynk nien 2011, 169).

KP ir sakinio adverbialo *panašu* evidencini epistemini reik–mi sinkreti–kumas ai–kintinas evidencialumo ir episteminio modalumo kategorij s saja. Kaip atkreipia d mes Capelli (2007, 128), kiekvienas epistemini arba evidencini flymiklis implikuoja flini –altin , ko gero, –iuo atffvilgiu evidencialumas yra pirmin kategorija. KP ir sakinio adverbialo *panašu* vartosena rodo, kad beveik visais atvejais flini –altinis yra nustatomas, tiau priklausomai nuo konteksto pary–kinama abejon s reik–m , kuri atspindi flini –altinio patikimumo laipsn . Viena i–prieftas i , kod l KP ir sakinio adverbialas *panašu* implikuoja abejon , yra prastas flini –altinio patikimumas (Marín-Arrese 2007, 2009a; Cornillie 2009) d l j nepakankamumo, kuris gali b ti implikuojamas arba eksplikuojamas kontekste. Kaip matyti (258)ó(260) pavyzdffiuose i–groflin s literat ros tekst , numanoma percepcini duomen (lyt jimo, matymo) pagrindu, tiau jie nepakankami, kad propozicija b t modifikuojama KP arba adverbial *akivaizdu* ir *aišku*:

- (258) *Mergina apsižvalgė, leisdama suprasti – nežinanti, kur esanti. – Mano namuose, – atsakė vyriškis, sėsdamas šalia lovos ir liesdamas merginos kaktą. **Panašu**, kad jau nebekarščiuojate. (GL)*
- (259) – *Reikia padaryti nuotrauką... – apžiūrėjęs petį, nusprendė gydytojas. – **Panašu**, kad liestas kaulas. Ne į tuos daktarus kreipeisi, bose... (GL)*
- (260) *Pagaliau tolumoje pro vieškelio dulkes pasirod dar vienas veffimas. Iš tolo būtų lyg ir panašu, kad veža areštuotą – žmonių prisėdęs pilnas vežimas, bet, atidžiau įsižiūrėjus pro žiūronus, paaiškėjo, kad ir čia ne tie, kurių taip nekantriai laukta_<...> (GL)*

(260) pavyzdyje netikrumo atspalv suteikia tariam ja nuosaka rei–kiama jungtis *būtų* ir lyginamoji dalelyt *lyg*, taip pat faktas, kad autorius mat tik i–tolo, kas tame veffime s d jo. Taigi percepciniai duomenys ne visada gali b ti patikimi ir objektyv s, kaip teigiama literat roje (Plungian 2001; Aikhenvald 2004; Capelli 2007). Tš faktas pabr fia *panašu* subjektyvumo dimensij , kuri b dinga –iam flymikliui tiek groffin s literat ros tekstuose, tiek mokslo kalboje. (261)ó(262) pavyzdffiuose iliustruojamas konceptuali j flini –altini nepakankumas ir maflesnis patikimumas mokslo kalboje:

- (261) *Todėl ir liko neaišku, kiek garbės konsulatų Stokholme turėjo Lietuva 1927–1940 m. – du, tris, keturis ar daugiau (skurdi šaltinių bazė apsunkina atsakymo paieškas), o juo labiau kada baigiasi pirmasis ir prasideda antrasis Lietuvos konsulatų Švedijoje funkcionavimo etapas – 1931 ar 1933 metais? **Panašu**, kad pirmasis garbės konsulatų steigimo etapas Švedijoje tęsėsi ne iki 1930 m. <...> o gerokai ilgiau – iki 1933 metų. (MK, H)*
- (262) *Zasvyrės pilkapiuose <...> rasti žmonių kapai su žirgais. Šiuose pilkapiuose rastos laužavietės. **Panašu**, kad žirgai ir žmonės buvo sudeginti pilkapio vietoje. Atrodo, kad pilkapis pradėtas pilti dar degant laužui. Tai liudija nesudegę rąstai (Tautavičius, 1952š). (MK, H)*

Skurdi duomen baz neleidffia ufftikrintai tvirtinti apie garb s konsulat Tšvedijoje steigimo laikotarp ir funkcionavim (261), o nepakankami istoriniai –altiniai kelia klausim d l flirg ir flmoni deginimo pilkapio vietoje (262). *Panašu* vartosena tokiuose kontekstuose gal t b ti paai–kinama autoriaus noru su–velninti pasakym . Netur damas pakankamai duomen , autorius renkasi atsargesn argumentavim arba apib dinim . Taigi KP *panašu* argumentavimo

plotm je sudaro kontrast b dvardffiams *akivaizdu* ir *aišku*. Nors jie nesiskiria pagal numanymo tip , ta iau skiriasi pagal flini –altinio patikimum ir argumentavimo pob d .

Akelai io (2011, 8) teigimu, *panašu* neb tinai vartojamas netikrum rei–kian iuose kontekstuose, vis d lto tokie kontekstai –iam b dvardffiui b dingi. Mokslo kalboje rasta kontekst , kuriuose abejon s reik–m s nelieka, nes autorius referuoja apie kitus tyrimus ir kalba apie tiksluosius dalykus, ta iau toki kontekst n ra daug:

(263) *Panašu, kad kraujas, kuris iki pastarojo laiko buvo tradiciškai apibūdinantis panašumus ir skirtumus, yra keičiamas DNR (Simpson 2000, 3), o etninis tapatumas – genetiniu tapatumu (Nash 2004).* (MK, H)

Galima daryti prielaid , kad tokiuose kontekstuose *panašu* reik–m art ja prie reportatyvo. Lenk kalbos dalelyt *podobno* ‘sakoø kuri etimologi–kai susijusi su b dvardfliu *podobny* ‘pana–usø yra vartojama kaip evidencialumo dalelyt , rei–kianti reportatyv (Wiemer 2006b); domu ir svarbu, kad istori–kai reportatyvo reik–m i–sirutuliojo i– numanymo reik–m s (Wiemer 2005, 123). Rus kalbos b dvardis *похоже* ‘pana–u, atrodoø rei–kia numanym ir –ia reik–me gali b ti vartojamas perpasakojimo kontekstuose (Letuchiy 2010). Numanymo reik–m s kitimas reportatyvo link yra gana universalus, –is procesas pastebimas ne tik leksini evidencialumo, bet ir gramatini priemoni raidoje (flr. perfekto laiko funkcines ypatybes, Holvoet 2007). Beje, evidencin reportatyvo reik–m (3 atvejai) pasteb ta sakinio adverbialo *panašiai* ir parentetinio sakinio su b dvardfliu *aišku* vartosenoje –iuose pavyzdffiuose:

(264) – *Rytą aš į darbą einu, pone Činga. – Tai, supranti, kaip tas sakė, neik. Pirmininkė, panašiai, brangesnė už pinigą ir taip toliau.* (GL)

(265) *Bet prieš pat Velykas sekmadienio vakare atėjo Činga. – Pirmininkė, panašiai, serga, – pranešė jis.* (GL)

(266) *Matyt, pats rašytojas įsitikinęs šio darbo su savimi produktyvumu, bet harmoningas santykis su savimi ir pasauliu (į kurį, kaip aišku iš L. Tolstojaus užrašų, jis ir yra orientuotas) pasiekiamas, netekus savo istorijos, kuri didele dalimi yra savo reprezentacijos kūrimo istorija.* (MK, H)

(264) (265) pavyzdžiuose *panašiai* galėtų būti perfrazuojamas sakinio adverbial *sako*, bet originalus pasakymo autorius (kas sako) nepateikiamas, flymimas tik flini –altinio tipas (angl. *type of evidence*). (266) adverbialiai vartojamas sakiny *kaip aišku iš L. Tolstojaus užrašų* tik specifikuoja flini –altin (angl. *source of evidence*). Kadangi reportatyvo reik–m analizuojamoje medfliagoje pasitaik vos kelis kartus, –ios evidencialumo reik–m s ypatum apibendrinti i–samiau ne manoma.

KP ir sakinio adverbialo *panašu* evidencinis episteminis sinkreti–kumas galėtų būti gretinamas su KP *likely* –turb t, matytø funkcijomis angl kalboje. Wierzbicka (2006, 269) teigia, kad KP *likely* –turb t, matytø daugiau vartojamas rodymais nepagr stuose kontekstuose, t. y. susij s su episteminio modalumo reik–me, kaip rodo ir kiti tyrimai (Biber *et al.* 1999, 673). Taciau Bamford (2005, 22) sako, kad mokslo kalboje *likely* –turb t, matytø vartojamas kaip tik tuose kontekstuose, kurie rei–kia tikrum , pagr st nenugin ijamais –altiniais. Tšas skirtingas nuomones galima suderinti *likely* –turb t, matytø traktuojant kaip epistemi–kumo flymikl .

6.3. Vertinimo

flymikliai *natūralu* ir *natūraliai* prane–a, kad propozicijos informacija atitinka tam tikras normas ir l kes ius. Tokiu atveju jie priskiriami prie autoriaus pozicijos flymikli , rei–kian i vertinim , pavyzdflui:

- (267) *Per placentą gauti antikūnai pirmuosius 3–6 gyvenimo mėnesius saugo kūdikį nuo bakterinių ir virusinių infekcijų. Natūralu, kad kūdikis gauna tik tų antikūnų, kurių turėjo jo motina.* (MK, B)
- (268) *<...> (tremtis, emigracija), tapusi likimu, žaloja ir žmogaus kalbą, ir jo esmę. Niekas nėra šiuo aspektu žvelgęs į lietuvių išėiviją. Patys išėiviai, natūralu, kartais bijo pažvelgti toms tiesoms į akis.* (GL)
- (269) *Pripažindama, kad Kaliningradas yra integrali Rusijos dalis, ES natūraliai vengė bet kokių iniciatyvų suteikti specialų, išskirtinį statusą šiai*

sričiai (pavyzdžiui, nustatyti laisvos prekybos režimą ar priimti į muitų sąjungą). (MK, S)

(270) <...> *na štai, visos tavo prognozės, Liucija, eina šuniui ant uodegos! Atsigauna ji, įsijungia į gyvenimą! Manęs jiedu nematė – Mauša natūraliai, Nabelė gi buvo tiek išitraukusi į temperamentingą gūžinėjimąsi, taip krykštavo ir kvatojo, kad ne aš jau buvau galvoje!* (GL)

Tuose kontekstuose autoriaus samprotavimas nėra laikomas evidencialiu, nes nėra stebimų situacijų, kurioms iškilus būtų priskirti prielastis. Tiesiogiai implikuoja, kad propozicija yra tik tina, nes atitinka tam tikras normas. (267) pavyzdyje faktas, kad krikščionys gauna tik tiktą antikristą, kuri turėjo motiną, paaiškina gamtos dėsnius, kurie atspindi autoriaus žvilgsnį apie pasaulį, bet nesudaro pagrindo numanyti. (268) vertinimas, kad ištėpikai bijo suvokti realią savo padėtį, išplaukia iš žvilgsnio apie emigravusių žmonių elgesį. Panašiai kituose kontekstuose sakinio adverbialas *natūraliai* atspindi autoriaus vertinimą, paremtą žvilgsniu aplinkybių, kurios funkcionuoja kaip vertinimo pastiprinimas, o ne kaip žvilgsnio –altinis, motyvuojantis autoriaus vertinimą. (269) pavyzdyje *natūraliai* reikškia, škaip ir buvo galima tik šiais tokiomis aplinkybėmis (kai ES pripažino Kaliningrado priklausomybę Rusijai), kad ES neketino suteikti šiam regionui ypatingo statuso. (270) pavyzdyje implikuojama, kad Maušos elgesys (nematė ateinančio žmogaus) buvo prastas, bet autorius ne vardija tokio vertinimo prielastis. Greičiausiai Mauša nepastabiai prigimties, ir šis faktas rodo būdo adverbialo špagal prigimtį ir autoriaus pozicijos adverbialo škaip galima tik šios reikšmės sąjau.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad žymeklis *natūraliai* tiek grofinis literatūros tekstuose, tiek mokslo kalboje labai retai vartojamas kaip autoriaus pozicijos adverbialas. Tokie dažnio rodikliai atitinka anglų kalbos kognatą *naturally* –natūraliai –vartosenos tendencijas: pastarasis žymeklis taip pat nėra dažnas ir rodo būdo bei autoriaus pozicijos adverbialo reikšmės sinkretikumą (Simon-Vandenberg, Aijmer 2007, 185). Viena vertus, mažas *naturally* –natūraliai –dažnis anglų kalboje paaiškina dažną tikimybę reikšmės adverbialo *of*

course –flinoma, ai–kuøvartosena. Kita vertus, *naturally* –nat raliaiø lyginant j su *of course* –flinoma, ai–kuø rodo funkcin specifi–kum . Pasak Simon-Vandenberg, Aijmer (2007, 187), *naturally* –nat raliaiø skirtingai negu *of course* –flinoma, ai–kuø nevartojamas kaip interaktyvumo flymiklis.

Natūralu, daflniausiai vartojamas kaip KP ir rei–kiantis autoriaus vertinim , gali rodyti s saj su evidencialumo reik–m mis, nes vertinimas eksplikuojamas prieflasties, s lygos sakiniai, rezultatyviniais konektoriais *todël, tad*, platesniame diskurse pateiktais faktais. TŲ reik–m iliustruojama flemiau pateikiamais pavyzdfliais:

- (271) Kadangi nagrinėjama teisinė aplinka atsiranda naujai, **natūralu**, kad anksčiau tokių tyrimų negalėjo būti atlikta. (MK, T)
- (272) Jeigu dėl savo kilmės aukščiausioje pakopoje atsidūręs visuomenės elitas apsiskelbė, kad jis vienintelis laikytinas tauta, **natūralu**, kad ir jo „uniforma“ – kontušinis kostiumas – gana greitai įgavo tautinio, netrukus – ir „lenkiško“, kostiumo pavadinimą. (MK, H)
- (273) Greičiausiai rizikuojama tokiu teiginiu tapti nekritiška asmenybe, tačiau žvelgiant antropologiškai skirtingų požiūrių egzistavimas lemia ir pasirinkimų įvairovę. Todël **natūralu**, kad medicinos pliuralizmas kaip sveikatos priežiūros sistemų įvairovė nėra atsiradusi iš niekur. (MK, B)
- (274) Katalikų universiteto funkcionavimo motyvų rado Kristaus moksle: Kristus įsakė Bažnyčiai, kad Ji skelbtų visa, ko Jisai mokė. Vadinasi, – tikėjimo ir doros. Tad **natūralu**, kad Bažnyčia, remdamasi Kristaus įsakymu, rūpinasi ne tik tikėjimo ir doros mokslais, bet ir kitais, kurie susiję su tikėjimu ir dora, kurie turi įtakos privataus ar viešojo gyvenimo srityse. (MK, S)

(271)ó(274) pavyzdfliuose modifikuojamos propozicijos turi argumentacij rodan i kontekstini element : neigiamas propozicijos poliari–kumas (*negalėjo, nėra*), kontrastas (*rūpinasi ne tik tikėjimo ir doros mokslais, bet ir kitais*), prieflasties ir s lygos sakiniai, rezultatyviniai konektoriai *todël, tad*. Rastas ir vartosenos atvejis, kai kontekste nurodomas percepcinis flini –altinis:

- (275) N (naujas) grupės gyvūnams garsinis stimulus buvo naujas, todël **natūralu**, kad apsimokymas buvo efektyvus (4.9 pav.). (MK, B)

Vertinimas, kad apsimokymas buvo efektyvus, tiesiogiai i–plaukia i– gamtos d snio flinavimo (naujas stimulus lemia efektyvesn gyv n apsimokym) ir

atspindi gamtos norm . Normos patvirtinim iliustruoja duomenys, pateikti 4.9 paveiksle. Taigi tokie kontekstai kaip (271)ó(275) yra beveik tapat s fymikli *akivaizdu, aišku, ryšku* ir *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai* evidencinei vartosenai, ta iau i–kyla klausimas, ar toks i–orinis tapatumas i– tikr j gal t prilygti evidencinei vartosenai.

Nagrin damos sakinio adverbial *naturally* –nat raliaiø Simon-Vandenberg, Aijmer (2007, 172; 186) toki kontekst nelaiko evidencialiais, nors identi–ki kontekstai su sakinio adverbialais *evidently* –akivaizdffiaiø *obviously* –akivaizdffiaiø *clearly* –ai–kiaio laikomi evidencialiais. Pasak autori , propozicija yra apib dinamika kaip prasta arba normali, ir toks vertinimas gali b ti pagr stas prieflastimis (konkret s faktai arba bendros flinios apie pasaul). Pana–iai teigia Martinas ir Whiteøas (2005, 28), es tikimyb s (angl. *expectation*) fymikliai propozicij vertina ne pagal flini –altin , o pagal tai, kiek ji tik tina arba atitinka tam tikras normas. Jeigu propozicija vertinama pagal tam tikras normas, tai jos teisingumu n ra abejojama ir n ra motyvacijos pagr sti abejojimo flini –altiniais. Kaip min ta, modaliniai ir evidenciniai fymikliai vartojami tada, kai autorius turi abejoni d l propozicijos teisingumo (Hoye 1997; Wierzbicka 2006). Taigi sprendffiant i– tikimyb s fymikli apibr flim *natūralu / natūraliai* vartosenos kontekstuose episteminio modalumo arba evidencialumo reik–mi n ra: nors ia atsirandantys prieflasties sakiniai, siejimo konektoriai ir kiti elementai pastiprina argumentuot autoriaus vertinim , bet d l to jis netampa evidencinis. fymikliai *natūralu / natūraliai* neatspindi esminio evidencialumo semantinio komponento šnoriu pasakyti, kaip m stau, kai m stau apie taiø. Nurodyti kontekstiniai elementai prane–a apie m stymo b d (aplinkybi , fakt flinojim), atspindi vertinimui prilygstant autoriaus m stym ir pabr flia semantin komponent : šSakau: dabar manau, kad taip yra <í >ø³² (Wierzbicka 2006, 227). Autoriaus

³² Originalus tekstas: šI say: I think now that it is like this <í >ø (Wierzbicka 2006, 227).

vertinimas, reikiamas *natūralu*, *natūraliai*, implikuoja, kad sprendimas priimamas atsifvelgiant modifkuojam esini prigimt .

Yame darbe flymikli *natūralu* ir *natūraliai* interpretacija, apibr fiama kaip autoriaus pozicijos erdvei priklausanti vertinimo reik-m , atspindi vairialyp j kognat traktuot kitose kalbose. Chafeas (1986) angl kalbos sakinio adverbial *naturally* ðnat raliaiðlaiko evidencialiu, nes jis susij s su poffli riu flinojim , kuris sudaro pagrindin evidencialumo dimensij . Ta iau Chafeas evidencialumo kategorij suvokia labai pla iai. Pagal kit traktuot KP *natural* ðnat raluð ir sakinio adverbialas *naturally* ðnat raliaið laikomi vertinimo flymikliais (Biber *et al.* 1999; Quirk *et al.* 1985, 6216622), kurie n ra episteminiai. Ta iau Hoyeas pabr fia (1997, 189), kad *naturally* ðnat raliaið gal t b ti priskiriamas prie episteminio modalumo flymikli , nes modaliniuose kontekstuose yra tapatus *of course* ðai-ku, flinomað reik-mei. Lenk kalboje *natūraliai* kognatas *naturalnie* laikomas episteminio modalumo flymikliu. Kaip flymikliai *oczywiście* ðakivaizdffiai, ai-ku, flinomað, *rzecz jasna / prosta* ðai-ku, flinomað, *rzeczywiście* ðtikraið, *faktycznie* ðfakti-kaið, taip ir *naturalnie* ðnat raliaið rodo autoriaus vertinim , kuris priimamas vidinio samprotavimo ir i-orinio flini ðaltinio pagrindu (Grzegorzczkova 1975, 120; Tutak 2003, 102; abowska 2008, 385).

Atsifvelgiant toki poffli ri vairov ir ðioje disertacijoje tiriam *natūralu* / *natūraliai* vartosenos kontekstus, galima teigti, kad ðie flymikliai priklauso su flinojimu, fliniomis apie pasaul susijusiai epistemi-kumo kategorijai. Ta iau ne visai pagr sta b t juos laikyti evidencialumo arba episteminio modalumo flymikliais siaur ja prasme, nes j vartosenos nemotyvuoja ðiems flymikliams b dinga autoriaus abejon d l propozicijos teisingumo. Tod l labiausiai pagr sta b t laikyti *natūralu* / *natūraliai* autoriaus poffli rio flymikliais, reiki-kianiais vertinim (tokia nuomon pateikiama Quirko *et al.* (1985) ir Biberio *et al.* (1999) tyrimuose).

6.4. Pragmatinė

Šiame poskyryje nagrinamos tarpasmeninės ir metatekstinės funkcijos, būdingos lietuviškos kalbos *aišku*, *akivaizdu* ir *panašiai*. Analizuojami ir veiksniai, skatinantys evidencinį reikšmės ir funkcijų išraišką, evidenciniai bei pragmatiniai reikšmės ir funkcijų sinkretizmo atvejai.

6.4.1. Tarpasmeninė

Tarpasmeninės funkcijos lyminio autoriaus interaktyvumą su skaitytoju būdingos ne tik sakinio adverbialams bet ir KP ir tai iliustruojama toliau pateikiamuose pavyzdžiuose:

(276) *Ó Kantrybė ir mokslas – didžiausios vertybės, aišku, neskaitant sveikatos, ó vėl pabrėžtinai ramiai suburbėjo pašnekovas. (GL)*

(277) *Ó Ne tavo nosiai visa tai!.." "O kieno?.. Gal tavo?.." "Aišku, kad mano!.. Mano tėvo viskas čia! (GL)*

Tokiais atvejais šios –altinio reikšmės yra visai išblukusi, nes nagrinjami KP / sakinio adverbialai reiškia pritarimą, supratimą, bendras žinias (Brinton 2008, 17618) ir rodo betarpišką autoriaus ir skaitytojo bendravimą (Usonien 2012, 224). Tarpasmeninė funkcijų reikšmė ir pobūdis priklauso nuo diskurso tipo. Groffinis literatūros tekstuose, kurie atspindi sakytinę kalbą, tarpasmeninės KP / sakinio adverbialų funkcijos pasireiškia autoriaus emociniuose ir ekspresyviuose pasakymuose, kurie rodo autoriaus ir skaitytojo santykius. Mokslo kalboje tarpasmeninės funkcijos išraišką autorius argumentacijai lyginti arba pabrėžiant bendras žinias.

Groffinis literatūros tekstuose pragmatinė funkcijų vietoje pasiformuotą sakinio adverbialą *aišku*. Skirtingai negu *akivaizdu* ir *panašiai*, kurie dažniausiai vartojami kaip KP, prijungiantys *kad / jog* komplemento sakinius, sakinio adverbialas *aišku* vartojamas kontekstuose, kuriuose autorius tiesiogiai kreipiasi

skaitytoj ir i-rei-čia tam tikr apgailestavim arba priekai-t d l skaitytojo elgesio arba nuomon s, pavyzdffiui:

- (278) <...> *nepajutusi mano širdies slapto, skausmingo noro, nepamojusi man ranka kaip kadais upėje, nešūktelėjusi: „Simuk!“ – Tu, penkiolikmetė, aišku, negalėjai šūkalioti kaimo kelyje, – Tau nederėjo, Tuėjai su draugėmis, Tuėjai pro mūsų ir pro kitų kaimiečių namus, Tuėjai pasipuošusi... (GL)*
- (279) – *Ir aš ne toks, – jau aprimęs pasakojo Juozapas. – Jūs, aišku, manote, kad man tik viena galvoj. O iš tikrųjų man galvoj ir viena, ir antra, ir trečia... (GL)*

Betarpikai kreipiantis skaitytoj vardffiais *tu, jūs* pabr fliamas ne propozicijos vertinimas, o –nekos aktas, kurio centru tampa skaitytojas. Kaip min ta, evidencialumo reik–m susijusi su propozicijos vertinimu, o ne su –nekos akto modifikacija (Boye 2010). Per jimas nuo autoriaus pasakym prie pabr flian i skaitytojo vaidmen yra vienas b dingiausi tarpasmenini funkcij bruofi (Usonien 2012, 224). Pasakymuose su antrojo asmens vardffiu sakinio adverbialas *aišku* yra vartojamas klausiamuosiuose, liepiamuosiuose ir –aukiamuosiuose sakiniuose, kuriuose autoriaus taigumas pasidaro stipresnis. Palyginkite –iuos pavyzdffius:

- (280) *Namie, aišku, nieko neradai?* (GL)
- (281) *Dar nesibaigia, dar ne, tik trumpėja kelio siūlas. Dvyliktame vagone vėl kažkas išgerti siūlo. O tu, aišku, neatsisakai? – klausė poetas redaktorius. Pasiūlo – ir geri?* (GL)
- (282) *Pavakarieniausi su kolektyvu. kažko, aišku, nesitikėk.* (GL)
- (283) – *Neskaudės! – sako Juzas, o visi staiga nusikvatoja: – Tau, aišku, neskaudės! Tau nieko neskaudės! Nei rytoj, nei... (GL)*

(280)–(281) pavyzdffiuose autorius fino atsakymus, bet klausia tam, kad gaut skaitytojo patvirtinim . I–tikr j tai yra teiginiai, paversti klausimus, nes tikras klausimas b t toks: *Ar namie nieko neradai? Ar tu neatsisakai?* ia *aišku* atlieka –nekos akto modifikatoriaus funkcij (plg. sakinio adverbialo *zeker* ðikraiø pragmatin vartosen oland kalboje, Byloo, Kastein, Nuyts, 2006, 63664). Neigiamas –nekos akto poliari–kumas (*neradai, neatsisakai*) ir finom dalyk

klausimas atspindi autoriaus ironiją ir nepalankumą skaitytojo atfvlgiu. (282) pavyzdyje autorius yra nuolankesnis: sakinio adverbialas *aišku* reiškia, kad jis ragina skaitytoją jam pritarti. Tačiau liepiamoji forma *nesitikėk* rodo autoriaus pranašumą skaitytojo atfvlgiu. (283) pavyzdyje autorius paiepia skaitytoją ó neigiam pirmojo posaki r antrojo atfvlgiu iliustruoja aukiamieji sakiniai, pamgdffiojim rodantys fiodffiai *neskaudės* ir *visi staiga nusikvatojo*; sakinio adverbialas *aišku* pabr fflia bendras flinias.

Nors gramatiniai evidencialumo flmikli tipologiniai tyrimai rodo, kad evidencinis gramemos gali būti vartojamos klausiamuosiuose ir liepiamuosiuose sakiniuose, kuriuose yra nurodomas autorius, skaitytojo arba j abiej flini –altinis (Aikhenvald 2004, 242; 250ó251), sakinio adverbialo *aišku* vartosena –iuose sakiniuose atlieka daugiau interaktyvumo funkciją, negu flymi flini –altin . (280)ó(283) pavyzdffiai neatskleidffia autoriaus prielaid apie skaitytojo flini –altin, kaip yra kalbose, kuriose gramatiniai evidencialumo flmikliai vartojami klausiant arba liepiant (Aikhenvald 2004, 247). Pasak Boyeøaus (2010, 294), liepiamieji sakiniai neturi propozicinio turinio ir evidenciniai sakinio adverbialai negali būti vartojami liepiamajame sakinyje. Be to, autorius pabr fflia, kad Aikhenvald pateikiami liepiamieji sakiniai, kuriuose vartojamos evidencialumo gramemos, nėra tikrieji liepiamieji sakiniai.

Groflin s literat ros tekstuose sakinio adverbialas *aišku* taip pat vartojamas pasakymuose su pirmojo asmens vardffiu *aš* ir *mes*, pavyzdffiu:

- (284) *Toks pasimetęs, išmuštas iš vėžių Džimis, aišku, man patiko, tačiau išeidamas nebuvau tikras, ar grįžus Jūratei jis išdrįs tarstelėti jai nors vieną kandy žodį.* (GL)
- (285) *Kažkur kažką buvau skaitęs ir apie tuos masonus, tik, aišku, ne ką tesupratęs.* (GL)
- (286) *Duris užtrenkiau, aišku, per garsiai <...>*(GL)
- (287) *Aš bėgu, aišku, ne į Pragarą, o tik į virtuvę, bet angelas vis vien bailsis Bodlero žodžiais ir rūsčiai žiūri į mane.* (GL)

(284)ó(285) pavyzdffiuose autorius pranea apie savo emociją (*patiko*) ir mentalinį (*ne ką tesupratęs*) b sen, o (286)ó(287) ó apie savo veiksmus. Nors

tokiuose kontekstuose perteikiama asmenin autoriaus patirtis, kuri, pasak Capelli (2007, 132), sudaro subjektyv j flini –altin , sakinio adverbialas *aišku* atlieka interaktyvumo flymiklio funkcij , nes suponuoja bendras autoriaus ir skaitytojo flinias. Reik t atkreipti d mes : jeigu –iuose kontekstuose b t pavartotas sakinio adverbialas *aiškiai*, pasakymo semantika kiek pasikeist arba jis visai netekt pragmatinio reik–mingumo, nes *aiškiai* yra subjektyvumo flymiklis. Be to, (284)ó (287) pavyzdffiai atspindi uftikrintum ir flinojim , o evidenciniai arba episteminio modalumo flymikliai n ra vartojami pasakymuose, kuriuose rei–kiamas visi–kas uftikrintumas (Wierzbicka 2006, 286). rodymas, kad sakinio adverbialas *aišku* neflymi evidencialumo, o tik pabr flia –nekos akt , yra ir performatyviniai veiksmaflodffiai kontekste, pavyzdffiu:

- (288) *Mane, valdybos viršininką, ir tai mūsų draugas direktorius žada priimti tiktai po savaitės ar dviejų!.. Jums, aišku, linkiu didesnio pasisiekimo!* (GL)
- (289) <...> *nieko nei Vladui, nei Marukui nesakęs, nunešiau „Spindulių“ laikraščio redaktoriui Ruseckui tokį straipsnį „Sveikiname Suomiją!..“ – sveikinau, aišku, ne ką nors nugalėjus, o visai garbingai, net pakelta galva, tajį karą pabaigus* <...> (GL)

Evidencialumo reik–m susijusi su propozicij modifikavimu. Groflin s literat ros tekstuose *aišku* gali perteikti autoriaus supratim , k sako kiti kalbin s situacijos dalyviai, arba pritarim kitoms diskurse i–sakytoms nuomon ms:

- (290) <...> *kurgi buvote dingęs? – Niekur. Buvau tik kiek užsnūdęs. – Mat kaip! <...> Užsnūdęs, aišku.* (GL)
- (291) *Susidarytų vien dirbamos per šimtą hektarų. – Sumetus viską į krūvą, tai dar nieko nebus... – abejojo Lionginas Šeputis. – Aišku, kad nieko... – sutiko Janina. – Svarbu iš principo visiems susitarti, ką su ta žeme veikti.* (GL)

Atkreiptinas d mesys, kad pritarimo reik–m b dinga ne tik sakinio adverbialo vartosenai, bet ir KP, prijungian iam *kad* komplemento sakini . Abiejuose pavyzdffiuose yra pabr fliamas autoriaus komentaras, rei–kiamas sakinio adverbialu ir KP *aišku*, nes propozicijos, kurias modifikuoja *aišku*, perteikia flinom diskurso informacij . (290) pavyzdyje *aišku* i–siskiria final s pozicija, kuri

b dinga rei–kiant autoriaus pam stym arba pritarim (Hoye 1997, 149). (291) pavyzdyje *aišku* sudaro pagrindin predikacij , bet pragmatin pritarimo reik–m nurodoma autoriaus pasteb jimu *sutiko Janina*. Pritarimo reik–m gali atlikti ir sakinio adverbialas *natūralu*, ta iau tokios vartosenos atvej rasta labai nedaug, d l to j apibendrinti negalima:

(292) *Nėra nė vieno žmogaus, kuris savo elgesiu nepieštų savo paveiklo kitų akyse? Taip, natūralu.* (GL)

Groffin s literat ros tekstuose KP *aišku*, prijungiantis *kad/jog* komplemento sakini , pragmatines funkcijas atlieka ir kontekstuose, kuriuose retori–kai klausama, elipti–kai atsakoma, kreipiamasi skaitytoj vartojant antrojo asmens veiksmaflodfio form , kaip rodo flemau pateikiami pavyzdffiai:

(293) *Vilties erdvė, žinoma, gražus pavadinimas. Pasaulyje daug prielaidų vilčiai, tikėjimui. O nevilties erdvė? Aišku, kad tai paralyžiuojanti erdvė. Kaip joje auginti vaikus?* (GL)

(294) *Dievo paguoda yra begalinė, tik ar verta ją suvokti tiesmukai? Aišku, kad ne!* (GL)

(295) *Aišku, kad kiauro maišo niekad nepripilsi.* (GL)

Aišku (293) sustiprina autoriaus sitikinim , kad nevilties erdv yra paralyffiuojanti, o situacijos universalum pabr flia retorinis klausimas, einantis po *aišku* pasakymo. (294) pavyzdyje pasakymo ekspresyvumas ir emfati–kumas rei–kiamas eliptiniu –aukiamuoju komplemento sakiniu, o (295) pasakoma bendra tiesa, pabr fiama antrojo asmens veiksmaflodfio forma. B dvardffio *aišku* pragmati–k jimas ry–kiai pasirei–kia kontekstuose, kuriuose modifikuojama ne visa propozicija, o vienas sakinio strukt ros elementas:

(296) *<...> prie kitų stalų triūšę – ir gal net ne taip kaip aš uoliai – mano bendradarbiai jau buvo pasiėmę ir atlyginimus, ir, aišku, honorarus – ir net už gautus pinigų išgėrę alaus; aš tupėjau be nieko.* (GL)

(297) *Negaliu pakęst! Visko negalėjo pakęst: saulės, lietaus, plonų moterų, storų moterų, jaunimo, senių, eilių, tuštumos, televizijos, savo šuns. Manęs, aišku, irgi.* (GL)

Tokia vartoseną būdinga eliptiniams sakiniams, kurie atskleidžia sakinio kalbos bruožus. Tačiau tai nėra sakinio adverbialo vartoseną (Ramat, Ricca 1998, 190).

Palyginti su grofinės literatūros diskursu, mokslo kalboje tarpasmeninė funkcija visada mažesnė. Kaip atkreipia dėmesį Nuytsas (2001b, 167), rašytinėje kalboje diskurso strategijos ne tokios svarbios, nes skaitytojas gali būti nepaflstamas. Vis dėlto nederėtų ignoruoti skaitytojo vaidmens, nes mokslo tekstai, kaip ir grofinės literatūros, skirti skaitytojui, o tai pasireiškia vairiomis diskurso strategijomis. Mokslo kalboje daugeliu atvejų tai yra KP, prijungiantys *kad / jog* komplemento sakinį, nes sakinio adverbialai mokslo kalboje vartojami daug rečiau. Jie reikiami prieveiksmiais *akivaizdžiai, aiškiai, ryškiai, natūraliai* ir nėra vartojami tarpasmeninėms funkcijoms reikšti, nes perteikia greičiau autoriaus subjektyvumą, o ne interaktyvumą su skaitytoju. KP pragmatinę vartoseną dominavimas mokslo kalboje patvirtina faktas, kad būdvardžiai yra tinkama priemonė diskurso strategijoms, nes jie gana objektyvūs (Nuyts 2001b). Mokslo kalboje pragmatinę vartoseną būdinga KP *akivaizdu* ir KP / sakinio adverbialui *aišku*. TM vartoseną išryškina kontekstuose, kuriuose nagrinėjami flymikliai modifikuoja savaime suprantamas, nenuginijamas propozicijas, pavyzdžiui:

- (298) *Akivaizdu, kad bet kuris geografijos, kaip ir kraštotvarkos, tema daromas darbas negali apsieiti be analizuojamų klausimų pateikimo kartografiniu vaizdu.* (MK, P)
- (299) *Akivaizdu, kad tik šeima gali suteikti tvirtus poreikių pagrindus vaikui. Tačiau ar visuomet ji pajėgi tai daryti?* (MK, S)
- (300) *Savaime aišku, kiekvienas žurnalistas turi pasižymėti ne tik specifinėmis, profesinėmis savybėmis, bet ir visiems žmonėms būdingais bruožais – darbštumu, kūrybiškumu, jautrumu, kuklumu <...>* (MK, H)
- (301) *Beje, makaronai netukina. Net ir kasdien valgydami makaronų nenutuksime. Jų sudėtyje esančių angliavandenių teikiama energija organizme greitai atsipalaiduoja ir greitai išsikvojama. Aišku, riebių padažų reikėtų vengti.* (MK, B)

Kaip matyti, bendras autoriaus ir skaitytojo flinias flymi ne tik KP *akivaizdu* ir sakinio adverbialai *savaime aišku, aišku*, bet ir kiti kontekstiniai elementai. Neginytinė propozicijų modifikavimas atspindi taigi ir uftikrintą autoriaus

argumentacij (Ajimer 2008, 70). Tuose pavyzdžiuose ir *akivaizdu*, ir *aišku* reikiama autoriaus akcentavim bei argumentavim, tačiau KP *akivaizdu* suponuoja autoriaus autoriteto pabrėžimą ir didesnį taigumą negu *aišku*. Tai galėtų būti paaiškinaama leksinėmis ir foneminiomis savybėmis. Kaip minėta, *akivaizdu* leksinė reikšmė yra konkretesnė negu *aišku*, nes *akivaizdu* rodo vizualinę percepciją, o *aišku* turi vizualinę, girdimąją ir bendrą supratimo reikšmę. Skiriamieji ir foneminiuosieji skirtumai išryškėja diskurso strategijose, kurias jie realizuoja. KP *akivaizdu* pabrėžia autoriaus autoritetą ir realizuoja autoriaus siterpimo strategiją (angl. *authorial pronouncement*), o KP/sakinio adverbialas *aišku* implikuoja autoriaus ir skaitytojo nuomonės sutapimą (angl. *concurrency strategy*) (Martin, White 2005).

Apibendrinant foneminius skirtumus *aišku* ir *akivaizdu* pragmatiniame vartosenos kontekste literatūros tekstuose ir mokslo kalboje, būtina atkreipti dėmesį, kad visuose kontekstuose suponuojama bendra fonemini reikšmė. Tačiau priklausomai nuo diskurso ypatybių bendros foneminės gali suponuoti skirtingus autoriaus tikslus (Wichmann, Simon-Vandenberg, Aijmer 2010, 114-115). Grofinis literatūros tekstuose pabrėžiamas santykis tarp autoriaus ir skaitytojo, o mokslo kalboje bendra fonemini implikavimas padeda skaitytojui suvokti autoriaus argumentavimą, svarbius, pabrėžtinus dalykus. Vienuose kontekstuose išryškiamas visiškas autoriaus ir skaitytojo nuomonės suderinamumas, kituose sustiprinamas autoriaus autoritetas ir bendra fonemini svarba skaitytojui netgi primetama.

Viena vertus, *akivaizdu* ir *aišku* pragmatiniame vartosenos atspindi semantinį foneminių nublukimą, t. y. nutolimą nuo leksinės evidencialumo reikšmės (pvg. foneminių *of course* ypatybių, foneminių vartosenos angl kalboje, Wichmann, Simon-Vandenberg, Aijmer 2010, 104). Kita vertus, yra kontekstai, rodantys sąsajas tarp pragmatinės KP ir sakinio adverbialo vartosenos bei leksinės evidencialumo reikšmės. Pragmatinės ir evidencialinės reikšmės sąsajos priklauso nuo leksinių ir sintaksinių foneminių ypatybių. KP *akivaizdu* suponuoja glaudesnį pragmatinės ir evidencialinės reikšmės sąsają, o adverbialiai vartojamas *aišku*

pasiformybi didesniu leksin s reik–m s nublukimu. Galima apibendrinti, kad KP *akivaizdu* d l didesn s s sajas su evidencine reik–me yra labiau pabr ftnas flymiklis sakinio informacin je strukt roje negu KP / sakinio adverbialas *aišku*, kuris atlieka smarkiai rutinizuotas tarpasmenines funkcijas (Wichmann, Simon-Vandenberg, Aijmer 2010, 111).

6.4.2. Metatekstinė

Kaip min ta, prieveiksmis *panašiai* daflniausiai atlieka lyginimo adverbialo funkcij , o sakinio adverbialo funkcija jam beveik neb dinga, nes kiekybiniai –ios vartosenos rodikliai nefflym s. Ta iau, skirtingai negu kiti sakinio adverbialai *akivaizdu / akivaizdžiai*, *aišku / aiškiai*, *ryškiai* ir *panašu*, tik *panašiai* flymi reportatyv , kaip parodyta 6.2 poskyryje. Kita prieveiksmiui *panašiai* b dinga sakinio adverbialo funkcija yra metatekstin , arba jungiamoji: –is flymiklis gali jungti sakinius arba diskurso dalis. (302)ó(303) pavyzdffiuose jungiamasis adverbialas *panašiai* rodo modifikuojamosios propozicijos s sajas su prie– tai einan ia propozicija:

(302) – *Vakar, regis, lijo. Visą naktį. Taip, taip! Panašiai ir šiandien.* (GL)

(303) *Pavyzdžiui, saloninė romantinė Lermontovo melodrama „Maskaradas“ R. Tumino spektaklyje virto ekscentriška pasaka, sapnu apie besibaigiančią epochą su daugybe aliuzijų, mažyčių siužetinių užuomazgų, vedančių į kultūrą, istoriją ir mitologiją. Panašiai ir M. Ivaškevičiaus „Madagaskare“ keistuolių idealistų istorijos peraugo siužetą ir prisipildė asociacijų ir ženklų, kreipiančių suvokėją platesnio konteksto link.* (MK, H)

Propozicijos, kurias jungia adverbialas *panašiai*, susijusios pagal turin , nes atspindi apra–om situacij paraleles / pana–um / lygyb (plg. angl kalbos *similarly* ꝑana–iaiø fr. Fraser 1999, 948; Biber *et al.* 1999, 876; Lenker 2010, 2206221). (302) pavyzdyje prane–ama, kad *vakar lijo visą naktį* ir *šiandien* lyja. (303) pavyzdyje br ffiamos paralel s tarp R. Tumino spektaklio šMaskaradasō ir M. Iva–kevi iaus pjes s šMadagaskarasō. Lyginimo reik–m n ra visi–kai

i-blukusi, kai *panašiai* atlieka jungiamojo adverbialo funkciją: i-(302) pavyzdžiui gal tume manyti, kad lyginamas vakarykštis ir šiandieninis gamtos procesas o lietus. Tai jau greičiausiai tokioje situacijoje turima omenyje, kad šiandien taip pat / irgi lyja. Tuose pavyzdžiuose *panašiai* kolokuoja su jungtuku *ir*. Kolokacija *panašiai ir* sustiprina lygiavertikumo reikšmę. Propozicijų lygiavertikumas, vykimas sakinio adverbialu *panašiai*, gali būti išreikštas eksplicitai, kaip tai rodo pateikiami pavyzdžiai:

- (304) *Atkreipsime dėmesį, kad formos buvimą (turėjimą) ir nebuvimą (neturėjimą) galima išreikšti kaip dvinarį priešybės (binarinės opozicijos) santykį: Yra forma – nėra formos. Panašiai ir materijos buvimą ir nebuvimą galima išreikšti dvinariu priešybės santykiu: yra materija – nėra materijos.* (MK, H)
- (305) *Pasaulietinė teisė kaip visuma dar nebuvo išskirta iš bendrų gentinių, vietinių ir feodalinių papročių ar iš bendrų karaliaus dvaro papročių. Panašiai ir bažnytinė teisė daugiausia buvo ištirpdyta bažnyčios gyvenime ir buvo visų pirma vietinė, regioninė ir paprotinė, o ne centralizuota ar įtvirtinta įstatymu.* (MK, S)

(304) pavyzdyje propozicijų lygiavertikumas pabrėžiamas predikatu *galime išreikšti* ir iliustruojamos paralelės tarp formos ir materijos binarės opozicijos (forma / nėra formos; materija / nėra materijos). (305) pavyzdyje paralelės brėžiamos tarp pasaulietinės ir bažnytinės teisės tam tikru istoriniu laikotarpiu, o propozicijų lygiavertikumas atskleidžia paralelinę konstrukciją *Pasaulinė teisė <...> nebuvo ir bažnytinė teisė <...> buvo*. Tiek grofinis literatūros tekstuose, tiek mokslo kalboje *panašiai* retai vartojamas kaip jungiamasis adverbialas ir su diskurso specifika susijusi esminių vartosenos skirtumų nepastebima. Nors, kaip žinoma, jungiamieji adverbialai būdingesni mokslo diskursui (Biber *et al.* 1999, 880).

Jungiamojo adverbialo *panašiai* vartoseną grofinis literatūros tekstuose ir mokslo kalboje atspindi tarpkalbines paraleles, nes *panašiai* kognatai lenkų ir anglų kalbose o *podobnie* ir *similarly* o vartojami ir kaip teksto raišymo priemonės (Grzegorzczkova 1975; Fraser 1999; Biber *et al.* 1999; Lenker 2010). Tai jau nėra

atlikta tyrimai, rodantys, kuri funkcija (lyginimo ar jungiamojo adverbialo) yra dominuojanti dabartinėje lenkų ir anglų kalbose. Tai, kad lietuvių kalbojerieveiksmis *panašiai* retai vartojamas kaip jungiamasis adverbialas, galėtų būti aiškina kitų teksto raišymo priemonių vartojimu. Iš sakinio adverbialo *akivaizdu / akivaizdžiai, aišku / aiškiai, ryškiai* ir *panašu / panašiai* pastarasis (*panašiai*) uflima aukštesnė vietų sakiniorieveiksmių hierarchijoje, pateikiamuose Ramato, Riccaøos (1998) ir aptariamoje kitų autorių (Quirk *et al.* 1985; Biber *et al.* 1999; Huddleston *et al.* 2002), nes siejama sakinius ir didesnes diskurso dalis.

Metatekstinė funkcija būdinga ir sakinio adverbialui *aišku*, tačiau ji glaudžiai susijusi su evidencine –io flimiklio vartoseną. Toliau pateikiamuose pavyzdžiuose *aišku* flimi numanymais, pagrįstais konceptualiuoju flini –altiniu, ir pabrėžia, kad modifikuojama propozicija yra prieš –tai einančios propozicijos padarinys:

- (306) *Vyras stovėjo prie lango nugara į ją ir, aišku, nematė, kokiom akim į ją žiūri moteris.* (GL)
 (307) *Alė vyras, bankininkas Norgedas siuntė jį į Obelynę, tenai jam reikė tvarkyti visus aplinkos reikalus ir, aišku, Vilniun kasdien neatvažiuos.* (GL)
 (308) *Ir apie Palemono kalną jis rašė, ir, aišku, matė jį.* (MK, H)

Padarinio santykis sustiprinamas jungtuku *ir*, atitinkamai sakinio adverbialas *aišku* gyja rezultatyvinę reikšmę. Tokie *aišku* vartosenos atvejai lygintini su anglų kalbos flimikliu *of course* –ai–ku, flinomaž kuris, viena vertus, gali būti kvalifikuojamas kaip evidencinis / episteminis (Wichmann, Simon-Vandenberg, Aijmer 2010, 1246125), kita vertus ó kaip jungiamasis adverbialas, reikiantis rezultat (Quirk *et al.* 1985, 638).

6.5. Dvigubas žinių šaltinio žymėjimas

Intensyvūs pastarojo dešimtmečio evidencialumo Europos kalbose tyrimai ne tik atkreipė dėmesį gramatinėms ir leksinėms –ios kategorijos raiškos semantinius

funkcinius ypatumus, bet ir paliet gramatini bei leksinini raiškos priemonių veikimą (Kehayov 2008; Makartsev 2012). Nagrinėjamas gramatinio ir leksinio evidencialumo ir episteminio modalumo veikimas bulgarų ir estų kalbose, Kehayovas (2008, 166) parodo, kad –i fnymiklinė interpretacija gali skirtis priklausomai nuo konteksto. Tai gali būti aprašytas interpretacija, t. y. sintaksiškai ir semantiškai gramatinis fnymiklis apima leksinį arba leksinį fnymiklį ó gramatinį. Pavyzdžiui, sakinys *Стефан май бил от Бургас* –Stefanas **tikriausiai kilęs / yra** iš Burgaso – gali reikšti, kad autorius girdėjo, kad Stefanus kilęs / yra iš Burgaso, arba autorius mano, kad jis girdėjo, jog Stefanus yra iš Burgaso. Pirma interpretacija suponuoja, kad evidencinis dalyvis *бил* –būtis aprašyta episteminio modalumo fnymiklį *май* –tikriausiai, atrodančią, o antra interpretacija rodo, kad leksinis episteminis fnymiklis aprašyta gramatinį evidencinį fnymiklį. Jeigu gramatinis ir leksinis fnymikliai perteikia gan tinai skirtingas reikšmes, tai jie modifikuoja propozicijų du kartus nepriklausomai vienas nuo kito. Jeigu fnymiklinė reikšmė sutampa (gramatinis fnymiklis reikiama numanym ir abejon, tas pačias reikšmes turi ir leksinis fnymiklis), kalbama apie holistinę interpretaciją arba semantinę perteklių (angl. *redundancy*), nes nė vienas fnymiklis nerodo didesnio specifškumo. Pavyzdžiui, abejon reikiantis latvių kalbos prieveiksmis *iespējams* –galbūt dažnai vartojamas būsimąjo laiko kontekstuose, kurie suponuoja galimybę, tikimybę, t. y. tuos pačius konceptus (Chojnicka 2012, 736–74). Tačiau manomi ir tokie vartojimo atvejai, kai propozicijų modifikuoja du evidencialumo fnymikliai ir vienas specifikuoja kitą. Bulgarų kalboje gramatinio evidencialumo fnymiklis rodo tik bendrą netiesioginį evidencialumą, o leksinis fnymiklis *очевидно* –akivaizdžiai specifikuoja numanymo tipą (paremtas percepcija). Tę vartosena iliustruoja šemiau pateikiamas pavyzdys (Kehayov 2008, 182):

(309) *Charlie (който очевидно имал тежко вечер)* <...>
 ÷ iarlis (kuris **akivaizdžiai turėjo** sunki nakt) <...>ø

Analizuojamuose groflin s literat ros tekstuose ir mokslo kalboje gramatinio bei leksinio evidencialumo s veikos atvej n ra daug, bet keli buvo rasti, pavyzdflui:

- (310) *Kritiko personažas paremtas koku nors konkrečiu asmeniu, tačiau kūrybos, veiklos ar gyvenimo pobūdžio puolimo **aiškiai būta**. Tai liudija ir nusivylimo bei priekaištų kupinos eilutės: V. Slendzinskio satyra kartais įgyja ir politinį atspalvį. (MK, H)*
- (311) *Apvertęs knygą apatiniame kietviršyje pirštu perbraukiau kardo kirtį. (Ji ir prieš trisdešimt metų pastebėjau!) Smogta nestipriai – **aiškiai pagailėta** brangios knygos – oda nepramušta, bet žymė gilesnė, ryškesnė už įspaudus <...> (GL)*
- (312) *<...> egzempliorius, kuri sudaro 38 iš languoto mokyklinio sąsiuvinio išimti dvigubi lapai, prirašyti mėlynu rašalu, stambia, ryškia, ryžtinga rašysena: aiškiai stengtasi, kad būtų įskaitoma (užrašai, įrašai neaiškesni, vingresni). Raštas gražus, gramatikos klaidų nedaug. (GL)*
- (313) *Ir atsitik tu man šitaip: kad pirmųščiai žmonės lyg susitarę visoje Žemėje „išmąstė religijas“. **Akivaizdu, kad kitaip būta: religija – ne sugalvotas dalykas.** Iš kur pirmųštis žmogus gavo informaciją apie anapusinį – transcendentinį – gyvenimą? (GL)*

Evidencialumo reik–m s, perteikiamos neveikiam j dalyvi formomis *būta, pagailėta, stengtasi*, yra specifikuojamos, t. y. jos rei–kia numanym (Ambrazas 1977; Holvoet 2004, 2007; Lavine 2006; Wiemer 2006a), ta iau numanymo pagrindas yra specifikuojamas tik kontekste. Kadangi leksini fymikli reik–m yra konkretn negu gramatini (Kehayov 2008), sakinio adverbialas *aiškiai* ir KP *akivaizdu* rodo, kad dalyvi formomis *būta, pagailėta, stengtasi* rei–kiamas numanymas turi percepcin arba konceptual pagrindim . (310) pavyzdyje konkretus flini –altinis, kur flymi *aiškiai*, yra eil ra– io eilut s, (311)ó(312) pavyzdfliuose ó nepramu–ta knygos oda ir ra–ysena, kuri autorius mato rastuose lapuose, (313) *akivaizdu* pabr flia autoriaus samprotavimo pagrind , kad *religija – ne sugalvotas dalykas*. Taigi greta bendresni gramatini evidencialumo fymikli *aiškiai* ir *akivaizdu* reik–m s yra specifi–kesn s. Taip pat nustatyta, kad leksinis evidencialumo fymiklis gali specifikuoti gramatin episteminio modalumo fymikl :

- (314) <...> *ji bemat šoko aiškinti, kad Felikso nekilnojamas turtas užstatytas bankuose už didelius kreditus. **Aišku kaip dieną**, kad ji tuos kreditus **bus susišlavus** arba dar susišluos, būdama jo vadybininkė, ir perpumpuos ten, kur reikia...* (GL)
- (315) *Atrodo, kad jis yra labai jaunas, tik tai kažkur išsipaišino ir nežinia ko taip išsigando... Baigęs valgyti, kažkodėl lėkštę padeda ant žolės – **panašu**, kad čia neseniai **bus lakusi** katė, – užsideda kepurę, skubiai dideliais žingsniais eina prie trobos galo, vėl žiūri į juodus dūmus šiaurės pusėje <...>* (GL)

(314) ir (315) pavyzdžiuose perfekto formos *bus susišlavus* ir *bus lakusi* reiškia spėjimą, o *aišku kaip dieną* ir *panašu* implikuoja, kad spėjimui yra rodymai. Nors (315) *panašu* implikuoja abejoną kaip ir forma *bus lakusi* ir galbūt tume manyti, kad abi formos nėra pakankamai specifinės, *panašu* yra leksinis evidencialumo fymiklis ir specifinės ne gramatinis. KP *panašu* implikuoja, kad nepaisant abejonų spėjimui yra rodymai.

Be gramatinio ir leksinio fymiklių veikos, –ioje disertacijoje yra svarbios dvi leksinio evidencialumo fymiklių kombinacijos. Kehayovas pabrėžia (2008, 197), kad bulgarų ir estų kalbose dvi leksinio evidencialumo arba episteminio modalumo fymiklių koegzistavimas dar netirtas. Tačiau autorius spėja, kad daugelis kombinacijų nebūt manomos, nes vengiama pasikartojimų tuo pačiu struktūriniu (leksikos) lygiu. Bet su –io teigimu ne visai galima sutikti, nes panašaus reikšmės tyrimai latvių kalboje atskleidžia harmonišką dvi leksinio evidencinio arba evidencinio ir episteminio fymiklių veiką. Pavyzdžiui, episteminis evidencinisrieveiksmis *acīmredzot / acīmredzami* akivaizdžiai gali pastiprinti episteminiorieveiksmio *varbūt* galbūt reikšmę arba specifikuoti numanomą, reikiamą būdvardžių *skaidrs* aišku (Chojnicka 2012, 76; 162).

Lietuvių kalboje grofinis literatūros tekstuoserieveiksmiai *akivaizdžiai* ir *aiškiai* yra vartojami greta sudėtiniais, kurių jungtis i-reikšta atrodymo veiksmofiliais *atrodyti* ir *pasirodyti*:

- (316) – *Vacys atrodė akivaizdžiai nusivylęs.* (GL)
- (317) <...> *išduobtais keliais, nenusakomos spalvos apibrizgusias kelnes, o pats jau lindo į mėlynąsias, su dryželiais. Jos pasirodė aiškiai per ilgus.* (GL)

Gal tume manyti, kad –iuose sakiniuose prieveiksmiai atlieka modifikatori funkcijas, t. y. pabr fia vardin tarinio dal (*nusivylęs; per ilgos*). Ta iau vadovaujantis nuostata, kad evidencialumas propozicijoje gali b ti rei–kiamas daugiau negu kart (Lampert, Lampert 2010), logi–ka manyti, kad tokio tipo sakiniai rodo dvigubai rei–kiam evidencialum : jungtys *atrodė* ir *pasirodė* rei–kia sensorin flini –altin , o prieveiksmiai *akivaizdžiai* ir *aiškiai* ó –altinio tip , t. y. numanym . ia atsiranda paralel s su angl kalbos prieveiksmiais *obviously* –akivaizdfiai, *apparently* –akivaizdfiai, *evidently* –akivaizdfiai, *allegedly* –tariamai, kurie nspecifikuoja flini –altinio, o implikuoja, kad toks yra (Lampert, Lampert 2010, 311). Veiksmaflodfiai *atrodė* ir *pasirodė* ekspliciti–kai rodo vizualin percepcij . Jeigu jungtis rei–kiama veiksmaflodfiu *būti*, tai kontekste visada yra flodfi , rodan i , kad remiamasi matymu arba kitu –altiniu. Tokiuose sakiniuose prieveiksmiai *akivaizdžiai* ir *aiškiai* taip pat priskiriami prie numanymo prieveiksmi .

Mokslo kalboje dvigubas evidencialumo fym jimas yra net ry–kesnis negu groffin s literat ros tekstuose. Prieveiksmiai *akivaizdžiai* ir *aiškiai* vartojami –alutiniuose sakiniuose, kuriuos prijungia evidenciniai KP *matyti, rodyti, pastebėti*:

- (318) *Dabartinė ūkinė šalies situacija vertinama įvairiai, tačiau dažnai pastebima, kad ūkio valdymui bei jo raidos prognozavimui **akivaizdžiai** trūksta strategijos ir nuoseklumo.* (MK, S)
- (319) *Topografijos ir anomalijų laisvajame ore regresinė analizė rodo, kad Lietuvos Bouguer anomalijų žemėlapiui taikytas tarpinio sluoksnio tankis $2,30 \text{ g/cm}^3$ yra **aiškiai** per didelis, o tai lemia akivaizdžias gravitacinių žemėlapių paklaidas (Bouguer, geoido).* (MK, B)
- (320) *Todėl šįsyk reiktų pateikti detalesnę schemą (7.2 pav.). Iš jos matyti, kad didžiausią poveikį išskirtasis veiksnys **aiškiai** turi mažiems ežerams bei tuomet, kai vandens temperatūra kyla. Tuo metu jo poveikio zonoje atsiduria visos pagrindinės limnologinių procesų grupės: dalis cheminių, dalis fizikinių bei biologinių.* (MK, P)

Tyuose pavyzdffiuose i–orinis flini –altinis yra nurodomas komplementini predikat *pastebima, rodo, matyti*, o prieveiksmiai *akivaizdžiai* ir *aiškiai* rodo, kad

pagal –altinio tip (reportatyvas, numanymas) tai yra numanymas. Nors –ie prievėsmai atsiranda –alutiniame sakinyje, jie semanti–kai sudaro visos propozicijos branduol , nes pabr fliia nauj informacij propozicijoje. Evidenciniai komplementiniai predikatai *pastebima, rodo, matyti* uffliima sintaksi–kai auk–tesn viet , ta iau semanti–kai jie n ra tokie svarb s, nes pristato flinom informacij . Suprantama, lietuvi kalbos prievėsmais *akivaizdžiai* n ra tiek semanti–kai nubluk s kiek jo kognatas *evidently* angl kalboje. Galima b t tvirtinti, kad *akivaizdžiai* rodo vizualin numanymo pagrind , kaip ir *pastebima*. Ta iau –iame darbe manoma, kad *akivaizdžiai* yra abstraktesnis negu *pastebima*. Pana–iai prievėsmaio *aiškiai* reik–m , palyginti su KP *rodyti, matyti, pastebėti*, yra bendresn , nes gali b ti susijusi ne tik su vizualine percepcija, bet ir su kitais flini –altiniais. Verta atkreipti d mes , kad prievėsmaio *aiškiai* specifi–kum lemia kito evidencialumo flimiklio strukt riniis statusas. Prievėsmaio *aiškiai* specifi–kesn reik–m gyja kolokacijose su gramatiniais evidencialumo flimikliais (3106312 pavyzdffiai), o bendresn , kai propozicija modifikuojama kit , konkretesni , evidencialumo flimikli (*matyti, rodyti, pastebėti*).

6.6. Apibendrinamosios pastabos

Semantin funkcjin nederinam j b dvardffli *akivaizdu, aišku, ryšku, panašu, natūralu* ir atitinkam prievėsmai *akivazdžiai, aiškiai, ryškiai, panašiai, natūraliai* analiz parod , kad –ie vienetai vartojami kaip evidenciniai, evidenciniai episteminiai, vertinimo ir pragmatiniai flimikliai. Pagrindin evidencin reik–m , b dinga nagrin jamiems flimikliams, yra numanymas, pagr stas percepciniu arba konceptualiuoju flini –altiniu, ir tik keli j vartosenos atvejai apib dinami kaip reportatyviniai. Be flini –altinio, skiriamieji numanymo bruofflai yra subjektyvumo ir intersubjektyvumo dimensija ir kontekstai, atskleidffiantys autoriaus argumentacij .

Evidencinis episteminis sinkreti-kumas b dingas flymikliams, kuri leksin reik-m susijusi su lyginimu (*panašu*), ir pasirei-čia kontekstuose, kuriuose flini -altinis n ra pakankamai patikimas arba prieinamas autoriui. TŲs funkcinis susipynimas gali priklausyti ir nuo morfosintaksini flymiklio ypatybi , jeigu *panašu* vartojamas su nefinitiniu komplemento sakiniu arba kaip sakinio adverbialas, pasirei-čia abejon s (episteminio modalumo) reik-m s dominavimas. D l nedidelio *panašu* vartosenos dafnio ne manoma daryti didesni apibendrinim apie -io flymiklio semantinius funkcinis ypatumus, ta iau ai-ku, kad flini -altinis ir abejon yra esminiai -io flymiklio semantiniai komponentai, nes kaip tik jie motyvuoja *panašu* vartosen .

Parodyta taip pat, kad ne kiekviena reik-m , susijusi su autoriaus fliniomis apie pasaul , prilygsta evidencialumo reik-mei. Taigi KP / sakinio adverbialai *natūralu* ir *natūraliai* traktuotini kaip vertinimo (angl. *evaluation*) flymikliai. Vartodamas juos, autorius vertina, kiek propozicija atitinka tam tikras normas ir l kes ius, sivyračius pasaulyje.

Nagrini jami KP / sakinio adverbialai pasiflymi pragmatini funkcij vairove, pana-iai kaip ir german , roman bei slav kalbose. flymikli pragmati-kumas pasirei-čia kontekstuose, kuriuose jie suponuoja autoriaus interaktyvum su skaitytoju arba sieja teksto ar diskurso dalis. Pragmatiniai flymikliai padeda organizuoti diskurs ir svarbus semantinis j komponentas yra šneturiu tau pasakyti, kod l taip m stauō (Wierzbicka 2006, 289). Be to, pasteb ta, kad pragmatin s funkcijos labiau susijusios su sakinio adverbialais negu su KP, subordinuojaniais *kad / jog* komplemento sakini . TŲ tendencija ai-kintina didesne sintaksine KP s saja su sakiniu, kur modifikuoja, negu su adverbialais, kurie yra laisvi sakinio strukt ros elementai (Nuyts 2001b, 166).

Semantin funkcin nagrin jam flymikli analiz parod ir morfologini (gramatini) bei nemorfologini (leksini) evidencialumo rai-kos priemoni s veik lietuvi kalboje. Evidenciniai b dvardfliai irrieveksmiai, vartojami greta dalyvini evidencini konstrukcij , specifikuoja pastar j reik-mes.

7. Išvados

Tyjoje disertacijoje tyrin ta nemorfologinio evidencialumo rai-ka ir turinys, lietuvi kalboje realizuojami nederinamaisiais b dvardffiais ir prieveiksmiais. Tyto tyrimo rezultatai rodo, kad lietuvi kalboje greta dalyvi morfologija paremt evidencini konstrukcij bei evidencini veiksmaflodfi yra b dvardffiai ir prieveiksmiai, flymintys autoriaus flini -altin ir kuriantys vairi diskurs retorik . Nors -ios rai-kos priemon s n ra privalomos ir gal t sudaryti tik evidencialumo strategijas, j semantiniai funkciniai ypatumai yra pana- s kaip morfologini evidencialumo rai-kos priemoni . Priklausomai nuo morfosintaksini ypatybi evidenciniai b dvardffiai ir prieveiksmiai perteikia netiesioginio flini -altinio reik-mes ir kuria autoriaus pasakymo validum ir uftikrintum .

Pana-iai kaip german ir roman kalb veiksmaflodffiai, taip ir lietuvi kalbos nederinamieji b dvardffiai, vartojami kaip KP su *kad / jog* komplemento sakiniu, flymi pagrindin arba antrin predikacij priklausomai nuo to, ar pabr fiama nauja ar flinoma informacija diskurse, ir turi leksini flymikli status . Akivaizdus nederinam j b dvardffi sintaksinio statuso kaitos rodiklis yra parentetin j vartosena, kuri pasiflymi sintaksine nepriklausomybe nuo modifikuojamo sakinio, adverbialine distribucija ir antrin s predikacijos reik-me. Atsifvelgiant -iuos pofflymius, si loma parenteti-kai vartojamus nederinamuosius b dvardffius laikyti sakinio prieveiksmiais, nes -i vartosena n ra tapati KP su *kad / jog* komplemento sakiniu vartosenai. Parenteti-kai vartojami nederinamieji b dvardffiai gyja gramatini flymikli status .

Nederinam j b dvardffi morfosintaksini ypatybi kiekybiniai rodikliai skiriasi groflin je literat roje ir mokslo kalboje. Groflin s literat ros tekstuose dafnesni parenteti-kai vartojami KP (55 proc.), o mokslo kalboje dafnesni KP su *kad / jog* komplemento sakiniu (71 proc.). Tai ai-kintina nagrin jam strukt r ir diskurso tipo s sajomis. Kadangi mokslo kalba atspindi formal j diskurs ,

nat ralu, kad –iame diskurse dafnesn s sud tingesn s sintaksin s strukt ros, realizuojamos KP su *kad / jog* komplemento sakiniu. Tuo tarpu groflin s literat ros tekstuose, turin iuose sakytin s kalbos bruofl , dafnesni parentetiniai KP, rei–kiantys spontani–kum ir betarpi–k bendravim . Nagrin t b dvardfli adverbiali–kumo aprai–kos groflin s literat ros tekstuose pagr stos ne tik dafniu, bet ir sintaksiniu mobilumu arba poziciniu varianti–kumu. Skirtingai negu mokslo kalboje, groflin s literat ros tekstuose parentetiniai b dvardffiai atsiduria ne tik inicial s ir medial s, bet ir final s pozicijose. Be to, groflin s literat ros tekstuose medial s pozicija, kuri yra neabejotinas adverbiali–kumo rodiklis, sudaro didesn parenteti–kai vartojam b dvardfli dal (53 proc.) negu mokslo kalboje (31 proc.).

Nagrin jami prieveiksmiai vartojami kaip autoriaus pozicijos adverbialai (evidenciniai, vertinamieji) kontekstuose, kuriuose sudaro kolokacijas su veiksmafodffiais, rei–kianiais santyk ir egzistencij , psichologines b senas, poky ius ir komunikacij . TŲ vartosena pabr fliama vertinam j element , esan i kontekste. Autoriaus pozicijos adverbialai, rei–kiami prieveiksmiais, n ra reik–mingai dafnesni, nei groflin s literat ros tekstuose nei mokslo kalboje.

Sugretinus nederinam j b dvardfli ir prieveiksmi morfosintaksini ypatybi distribucij groflin je literat roje ir mokslo kalboje, nustatyta, kad nederinamieji b dvardffiai dafniau ufl prieveiksmius vartojami kaip evidencialumo arba kitos autoriaus pozicijos rai–kos priemon s. TŲ vartosena sudaro 69,5 proc. visos b dvardfli vartosenos groflin je literat roje ir 83 proc. mokslo kalboje. Prieveiksmiai, vartojami kaip autoriaus pozicijos adverbialai, sudaro 15 proc. visos prieveiksmi vartosenos groflin je literat roje ir 11 proc. mokslo kalboje. Nagrin jami prieveiksmiai dafniau atlieka b do adverbialo funkcijas arba rodo dviprasm b do ir autoriaus pozicijos adverbial vartosen . Nefflymi autoriaus pozicijos flymikli , rei–kiam prieveiksmiais, vartosena lietuvi kalboje gal t b ti ai–kinama kitomis rai–kos priemon mis, kurioms b dingos –ios reik–m s ir funkcijos. Be min t nederinam j b dvardfli alternatyvias autoriaus pozicijos

rai-kos priemonės sudaro dalyviai, asmenuojamosios veiksmaflodffi formos, daiktavardffiai.

Nederinam j b dvardffi ir prieveiksmai semantin funkcin vairov , atskleidffiamas –iame tyrime, tik i– dalies sutampa su nagrin jam flymikli semantin mis funkcin mis ypatyb mis, pateikiamomis ankstesniuose tyrimuose ir lietuvi kalbos gramatikos apra–uose. Remiantis tekstyno metodika nustatyta, kad b dvardffiai *akivaizdu*, *aišku*, *ryšku* ir atitinkami prieveiksmai *akivaizdžiai*, *aiškiai*, *ryškiai* flymi autoriaus numanym , pagr st percepcija arba konceptualiuoju flini –altiniu, kurie gali b ti eksplikuojami arba implikuojami –i flymikli kontekste. Taigi *akivaizdu* ir *aišku*, kaip ir *ryšku*, priklauso evidencini , bet ne episteminio modalumo flymikli grupei, kaip teigta kituose tyrimuose; prieveiksmai *akivaizdžiai*, *aiškiai* ir *ryškiai* gali b ti vartojami kaip evidencialumo, o ne vien kaip b do adverbialai. Atkreiptinas d mesys, kad –i flymikli leksin s reik–m s susijusios su percepcija, o tai ó vienas i– veiksmi , skatinan i evidencini reik–mi atsiradim (Wiemer, Kampf 2012). S saja su episteminio modalumo i–ry–k ja tik i– b dvardffio *panašu* ir prieveiksmio *panašiai* (KP su *kad / jog* komplemento sakiniu) vartosenos: juos vartojant numanymo (evidencialumo) ir abejon s (episteminio modalumo) reik–m s susipynusios. Evidencini ir epistemin reik–mi sinkreti–kumas ai–kintinas flini –altinio nepakankamumu, skatinan iu epistemin s abejon s atsiradim , flymikli morfosintaksin mis ir leksin mis ypatyb mis.

Natūralu, retsykais ir *natūraliai*, laikomi vertinimo flymikliais, kurie rodo, kiek propozicijoje rei–kiama informacija atitinka tam tikras normas arba yra tik tina. Tame darbe pabr fliamos –i flymikli s sajos su flinojimu, evidencialumo kategorijos dimensija, ta iau teigiama, kad ne kiekviena tokia s saja b tinai kvalifikuojama kaip evidencin . Be to, beveik nerasta kontekst , kuriuose *natūralu*, *natūraliai* tur t s saj su percepcija, kuri yra vienas pagrindini evidencini reik–mi atsiradimo veiksmi .

Nagrin jami fymikliai praranda evidencialumo arba kitas autoriaus pozicijos reikmes ir funkcijas, kai pradeda fym ti interaktyvum su skaitytoju arba sieti diskurs ir tampa pragmatiniais fymikliais. Pagrindiniai veiksniai, motyvuojantys evidencialumo reikmi ir funkcij i-nykim , yra nekos akto ir jo dalyvi pabr flimas bei negin ijam , savaiame suprantam ties modifikacija. I-skyrus atvejus, kai nagrin jami nederinamieji b dvardffiai akivaizdffiai pradeda modifikuoti ne propozicij o nekos akt , pragmatin s ir evidencialumo reikm s ir funkcijos gali b ti susipynusios, tad ne visada manoma nustatyti ai-ki rib tarp j . Tokiu atveju reik t pritarti Wichmann, Simon-Vandenberg, Aijmer (2010, 128) nuomonei, kad n ra grynai propozicini (evidencialumo / episteminio) modalumo reikmi ir grynai pragmatini , nes jos yra tik apytiksliai propozicin s arba apytiksliai pragmatin s.

Skirtingai negu german , roman ir slav kalbose, lietuvi kalboje pragmatin vartoseną, sietina su evidencini reikmi i-nykimu, labiau b dinga nederinamiesiems b dvardffiams, vartojamiems kaip sakinio adverbialai, bet ne prieveiksmiams. Kadangi prieveiksmiai kaip sakinio adverbialai lietuvi kalboje vartojami re iau negu atitinkami b dvardffiai, jie nerodo semantin s funkcin s vairov s. J reikm s yra daugiau specifin s, tarp b do ir evidencialumo adverbial , j skiriamasis bruoflas ó subjektyvumas.

Semantin funkcin nagrin jam nederinam j b dvardffi ir prieveiksmi analiz taip pat atskleid j vartosenos skirtumus atsifvelgiant diskurso ypatumus, ypa kai jie vartojami kaip numanymo fymikliai. Groffin s literat ros tekstuose jie fymi subjektyv autoriaus numanym , dafniausiai paremt percepcija, o mokslo kalboje (i-skyrus prieveiksmius) ó intersubjektyv numanym , dafniausiai paremt konceptualiuoju flini -altiniu. Abiej tip diskursuose numanymo fymikliai atlieka svarb argumentacin vaidmen : groffin s literat ros tekstuose suteikia autoriaus pasakymui validumo, be kurio -is b t kategori-kas ir nepagr stas, mokslo kalboje kuria vairialyp autoriaus argumentacijos retorik . Kaip morfologin s evidencialumo rai-kos priemon s yra

esminiai s kmingos komunikacijos komponentai kalbose, kuriose evidencialumas yra privaloma gramatinė kategorija, taip nemorfologinis evidencialumo raiškos priemonės sudaro svarbų aspektą kuriant vairių diskursų tekstus kalbose, kuriose ši kategorija nėra reikiama sietinis morfologijos priemonėmis.

Lietuvių kalboje, panašiai kaip bulgarų ir estų, galima išvėgti gramatinis ir leksinis evidencialumo raiškos priemonis veiksmų. Dažniausios kombinacijos yra evidencinis konstrukcijos, paremtos neveikiamųjų dalyvių formomis, kurios flymi flyni –altinio gavimo būdais (numanym), ir evidenciniai būdvardžiai (*akivaizdu, aišku*) arbarieveiksmiai (*akivaizdžiai, aiškiai*), kurie specifikuoja numanymo tipą, t. y. flymi konkretų flyni –altinį. Pastebimos ir dvejų leksinis evidencialumo flymiklis kombinacijos, kuriose vienas flymi numanym, o kitas specifikuoja numanymo pagrindą. Iš tiesų rodoma, kad evidencialumas propozicijoje gali būti flymtas du kartus. Harmoningos gramatinis ir leksinis arba dvejų leksinis evidencialumo raiškos priemonių kombinacijos rodo, kad evidencialumo kategorijos raiška negali būti ribojama vien morfologinėmis priemonėmis. Geriau ši kategorija išmanyti manoma tik tiriant vairių išios kategorijos raišką.

Tyrimo rezultatai papildoma evidencialumo, episteminio modalumo ir kitų autorius pozicijos bei pragmatinis flymiklis inventoris lietuvių kalboje, atskleidžia jų morfosintaksinius ypatumus bei daugiafunkciškumą ir praplečia nemorfologinio evidencialumo raiškos bei turinio tyrimus Europos kalbose.

Tyrimo perspektyvos

Tiriant nemorfologinio evidencialumo raiškos tyrimus lietuvių kalboje, svarbu palyginti nederinamųjų būdvardžių irrieveiksmių distribucijas skirtingose mokslo kalbos disciplinose (humanitarini, socialini ir tikslieji mokslai). Naudinga būtų ši raiškos priemonis vartosen iširti kitų tipų diskursuose ir registruose, pavyzdžiui, flyniasklaidos ir sakytinėje kalboje; atsivėlgiant sociolingvistinius parametrus šio jaunimo kalboje.

Tyrimo rezultatai galėtų būti panaudoti sisteminant nemorfologinio evidencialumo raiškios inventorių lietuvių kalboje. Yra atlikta nemažai nuodugnių veiksmažodžių, dalelių morfosintaksinių ir semantinių funkcinių ypatumų tyrimų, taigi jungiant šio tyrimo rezultatus naudinga būtų pateikti evidencinių formų klasifikaciją ir aptarti jų bruožus. Toliau galėtų būti atliekami būdvardžių ir prieveiksnių gretinamieji tyrimai anglų, lenkų kalbose, taikant lygiagrečių tekstų metodiką.

Literatūros sąrašas

- Aijmer, Karin. 1996. Swedish modal particles in a contrastive perspective. *Contrastive semantics and pragmatics: Meanings and representations*. Vol. 1. Jaszczolt, Katarzyna, Ken Turner, eds. Oxford, N.Y., Tokyo: Pergamon. 3936427.
- Aijmer, Karin. 2008. Modal adverbs in interaction *obviously* and *definitely* in adolescent speech. *The dynamics of linguistic variation: Corpus evidence on English past and present*. Nevalainen, Terttu *et al.*, eds. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 61683.
- Aijmer, Karin. 2012. The pragmatics of adverbs. *One Language, Two Grammars? Differences between British and American English*. Rohdenburg, Günter, Julia Schlüter, eds. 3246340.
- Aikhenvald, Alexandra Y. 2003. Evidentiality in typological perspective. *Studies in evidentiality*. Aikhenvald, Alexandra Y., Robert M. W. Dixon, eds. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 1631.
- Aikhenvald, Alexandra Y. 2004. *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
- Aikhenvald, Alexandra Y. 2007. Information source and evidentiality: what can we conclude? *Rivista di Linguistica* 19 (1), 2076229.
- Akelaitis, Gintautas. 1992. *Dabartinės lietuvių kalbos įterptiniai vienetai (semantika, struktūra, paskirtis diskurse)*. Humanitarini moksl daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.
- Akelaitis, Gintautas. 2001. terpini santykis su sud tini sakini d menimis ir su atskirais sakiniais. *Kalbotyra* 50 (1), 5615.
- Akelaitis, Gintautas. 2002. Veiksmaflodiniai pagrindinio d mens formos terpiniai. *Žmogus ir žodis* I, 368.
- Akelaitis, Gintautas. 2011. Pana-u ó naujas modalinis flodis? *Gimtoji kalba* 11, 36 10.

- Ambrazas, Vytautas. 1977. Netiesioginis nuosakos (*modus relativus*) paplitimas ir kilmės problema. *Lietuvių kalbotyros klausimai 17: lietuvių arealinės lingvistikos klausimai*, 7654.
- Ambrazas, Vytautas. 2001. Lietuvių kalbos pasyvo raidos bruožai. *Acta Linguistica Lithuanica* 45, 11638.
- Ambrazas, Vytautas, red. 2006a. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Ambrazas, Vytautas. 2006b. *Lietuvių kalbos istorinė sintaksė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Anderson, Lloyd B. 1986. Evidentials, paths of change, and mental maps: Typologically regular asymmetries. *Evidentiality: The linguistic coding of epistemology*. Chafe, Wallace, Johanna Nichols, eds. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation. 2736312.
- Bamford, Julia. 2005. Subjective or objective evaluation? Prediction in academic lectures. *Strategies in academic discourse*. Tognini-Bonelli, Elena, Gabriella Del Lungo Camiciotti, eds. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 17629.
- Biber, Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad, Edward Finegan, eds. 1999. *Longman grammar of spoken and written English*. London: Longman.
- Biber, Douglas. 2006. *University language. A corpus-based study of spoken and written registers*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bogusławski, Andrzej. 2005. O operacjach przysłówkowych. *Przysłówki i przyimki. Studia ze składni i semantyki języka polskiego*. Grochowski, Maciej, red. Toruń: Wydawnictwo Mikołaja Kopernika. 15644.
- Boye, Kasper. 2001. Evidence for evidentiality in Danish. *Reflections on modality*. Müller, Henrik H., ed. Copenhagen: Narayana Press. 816127.

- Boye, Kasper, Peter Harder. 2007. Complement-taking predicates. Usage and linguistic structure. *Studies in Language* 31 (3), 569-606.
- Boye, Kasper, Peter Harder. 2009. Evidentiality: Linguistic categories and grammaticalization. *Functions of Language* 16 (1), 9-43.
- Boye, Kasper. 2010. Evidence for what? Evidentiality and scope. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 63 (4), 290-307.
- Boye, Kasper. 2012. *Epistemic meaning: a crosslinguistic and functional-cognitive study*. Berlin: de Gruyter Mouton.
- Brinton, Laurel J. 1996. *Pragmatic markers in English: Grammaticalization and discourse functions*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Brinton, Laurel J. 2008. *The comment clause in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brinton, Laurel J., Elizabeth Closs Traugott. 2005. *Lexicalization and language change*. London: Cambridge University Press.
- Byloo, Pieter, Richard Kastein, Jan Nuyts. 2006. On *certainly* and *zeker*. *Topics in subjectification and modalization*. Cornillie, Bert, Nicole Delbecq, eds. 45-72.
- Capelli, Gloria. 2007. "I know I reckon I know how Leonardo da Vinci must have felt ..." *Epistemicity, evidentiality and English verbs of cognitive attitude*. Paris: Paris Publishing.
- Celle, Agnès. 2009. The intersubjective function of modal adverbs: A contrastive English-French study of adverbs in journalistic discourse. *Languages in Contrast* 9 (1), 23-36.
- Chafe, Wallace. 1986. Evidentiality in English conversation and academic writing. *Evidentiality: The linguistic coding of epistemology*. Wallace Chafe, Johanna Nichols, eds. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation. 261-272.
- Chojnicka, Joanna. 2010. As if one were not enough: on the multiple functions of Latvian *it kā* 'as if, as though'. *Particles and connectives in Baltic*. Nau,

- Nicole, Norbert Ostrowski, eds. Vilnius: Vilniaus universitetas, Asociacija šAcademia Salensisō. 39672.
- Chojnicka, Joanna. 2012. *Linguistic markers of stance in Latvian parliamentary debates* [PhD dissertation]. Zakład Bańologii. Instytut J zykoznawstwa: Pozna .
- Cornillie, Bert. 2007. The continuum between lexical and grammatical evidentiality: a functional analysis of Spanish *parecer*. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 1096128.
- Cornillie, Bert. 2009. Evidentiality and epistemic modality: On the close relationship between two different categories. *Functions of Language* 16 (1), 44662.
- Cornillie, Bert. 2010. An interactional approach to epistemic and evidential adverbs in Spanish conversation. *Linguistic realization of evidentiality in European languages*. Diewald, Gabriele, Elena Smirnova, eds. Berlin: Mouton de Gruyter. 3096330.
- Cruschina, Silvio. 2010. On the syntactic status of sentential adverbs and modal particles. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 63 (4), 3456357.
- Cuenca, Maria-Josep, Maria Josep Marín. 2012. Discourse marker and modality in spoken Catalan: The case of (*és*) *clar*. *Journal of Pragmatics* 44, 221162225.
- Danielewiczowa, Magdalena. 2008. Jak nie nale y opisywa przysłwów epistemicznych? *Lexikalische Evidenzialitätsmarker im Slavischen* [=Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband 72]. Wiemer, Björn, Vladimir A. Plungian, eds. 1096128.
- de Haan, Ferdinand. 2001. The place of inference within the evidential system. *International Journal of American Linguistics* 67, 1936219.
- de Haan, Ferdinand. 2007. Raising as grammaticalization: the case of Germanic SEEM-verbs. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 1296150.
- Dehé, Nicole, Yordanka Kavalova, eds. 2007. *Parentheticals*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Dehé, Nicole, Anne Wichmann. 2010. The multifunctionality of epistemic parentheticals in discourse. *Functions of Language* 17 (1), 1628.
- Dendale, Patrick, Julie van Bogaert. 2007. A semantic description of French lexical evidential markers and the classification of evidentials. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 65689.
- Diewald, Gabriele, Elena Smirnova. 2010a. *Linguistic realization of evidentiality in European languages*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Diewald, Gabriele, Elena Smirnova. 2010b. *Evidentiality in German. Linguistic realization and regularities in grammaticalization*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- DLKfi_e. 2006. Keinys, Stasys (vyr. red.). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. TM–tas (tre ias elektroninis leidimas). Vilnius: Lietuvi kalbos institutas. [<http://dz.lki.lt>]
- Downing, Angela, Philip Locke. 2002. *A university course in English grammar*. London: Routledge.
- Faller, Martina. 2002. *Semantics and pragmatics of evidentials in Cuzco Quechua* [PhD dissertation]. Stanford: Stanford University.
- Fløttum, Kjersti, Torodd Kinn, Trine Dahl. 2006. 'We now report on...ö versus 'Let us now see...ö: Author roles and interaction with readers in research articles. *Academic discourse across disciplines*. Hyland, Ken, Marina Bondi, eds. Bern: Peter Lang. 2036224.
- Fraser, Bruce. 1999. What are discourse markers? *Journal of Pragmatics* 31, 9316952.
- Frawley, William. 1992. *Linguistic semantics*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gisborne, Nikolas. 1998. The attributory structure, evidential meaning, and the semantics of English SOUND-class verbs. *UCL Working Papers in Linguistics* 10, 1626.

- Gisborne, Nikolas, Jasper Holmes. 2007. A history of English evidential verbs of appearance. *English Language and Linguistics* 11 (1), 1629.
- Gisborne, Nikolas. 2010. *The event structure of perception verbs*. Oxford: Oxford University Press.
- Grochowski, Maciej. 2008. O cechach syntaktycznych i semantycznych wyrażenia *widzieć, widocznie, najwidoczniej* (na tle kategorii ewidencjalności). *Lexikalische Evidenzialitätsmarker im Slavischen* [=Wiener Slavistischer Almanach, Sonderband 72]. Wiemer, Björn, Vladimir A. Plungian, eds. 1296-148.
- Gronemeyer, Claire. 1997. Evidentiality in Lithuanian. *Working Papers*. Lund: Lund University. 936112.
- Grossmann, Francis, Françoise Wirth. 2007. Marking evidentiality in scientific papers: The case of expectation markers. *Language and discipline perspectives on academic discourse*. Fløttum, Kjersti, ed. New Castle: Cambridge Scholars Publishing. 2026218.
- Grossmann, Francis, Agnès Tutin. 2010. Evidential markers in French scientific writing: The case of the French verb *voir*. *Linguistic realization of evidentiality in European languages*. Diewald, Gabriele, Elena Smirnova, eds. Berlin: Mouton de Gruyter. 2796308.
- Grzegorzczkowska, Renata. 1975. *Funkcje semantyczne i składniowe polskich przysłówków*. Wrocław: Ossolineum.
- Hasselgård, Hilde. 2010. *Adjunct adverbials in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hidalgo, Laura. 2006. The expression of writer stance by modal adjectives and adverbs in comparable corpus of English and Spanish newspaper discourse. *Corpus linguistics: applications for the study of English*. Hornero, Ana Maria, María José Luzón, Silvia Murillo, eds. Bern, Berlin: Peter Lang. 1256-140.

- Holvoet, Axel. 2004. Evidencialumo kategorija. *Gramatinių kategorijų tyrimai*. Holvoet, Axel, Loreta Semnienė, red. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 1056120.
- Holvoet, Axel, J. Ratajaitis. 2005. Aplinkybės ir jų tipai. *Gramatinių funkcijų tyrimai*. Holvoet, Axel, Rolandas Mikulskas, red. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 936116.
- Holvoet, Axel, Loreta Vaičiulytė-Semnienė. 2006. Giminių kategorija. *Daiktavardinio junginio tyrimai*. Holvoet, Axel, Rolandas Mikulskas, red. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 1016120.
- Holvoet, Axel. 2007. *Mood and modality in Baltic*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Hoye, Leo. 1997. *Adverbs and modality in English*. London, New York: Longman.
- Huddleston, Rodney, Geoffrey K. Pullum, eds. 2002. *The Cambridge grammar of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hyland, Ken. 2006. Disciplinary differences: Language variation in academic discourse. *Academic discourse across disciplines*. Hyland, Ken, Marina Bondi, eds. Bern: Peter Lang. 17645.
- Hyland, Ken. 2008. Disciplinary voices. Interactions in research writing. *English Text Construction* 1 (1), 5622.
- Hyland, Ken. 2009. Corpus informed discourse analysis: The case of academic engagement. *Academic writing. At the interface of corpus and discourse*. Charles, Maggie, Diane Pecorari, Susan Hunston, eds. London, New York: Continuum. 1106128.
- Ifantidou-Trouki, Elly. 1993. Sentential adverbs and relevance. *Lingua* (90), 696-90.
- Jasionytė, Erika. 2012. Lithuanian impersonal modal verbs reik()ti 'need' and tekti 'be gotten' A corpus-based study. *Multiple perspectives in linguistic research on Baltic languages*. Usonienė, Aurelija, Nicole Nau, Ineta

- Daba-inskien , eds. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 2066228.
- Kaltenböck, Günther. 2007. Spoken parenthetical clauses in English. *Parentheticals*. Dehé, Nicole, Yordanka Kavalova, eds. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 25652.
- Keevallik, Leelo. 2010. Clauses emerging as epistemic adverbs in Estonian conversation. *Lingistica Uralica* (2), 816101.
- Kehayov, Peter. 2008. Interactions between grammatical evidentials and lexical markers of epistemicity and evidentiality: A case study of Bulgarian and Estonian. *Lexikalische Evidenzialitätsmarker im Slavischen* [=Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband 72]. Wiemer, Björn, Vladimir A. Plungjan, eds. 1656201.
- Labutis, Vytautas. 2002. *Lietuvių kalbos sintaksė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Lampert, Günther, Martina Lampert. 2010. Where does evidentiality reside? Notes on (alleged) limiting cases: *seem* and *be like*. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 63 (4), 3086321.
- Lavine, James E. 2006. Is there a passive evidential strategy in Lithuanian? *Papers from the 42nd Meeting of the Chicago Linguistic Society*. Bunting, Jacqueline *et al.*, eds. Chicago: Chicago Linguistic Society. 41655.
- Lenker, Ursula. 2010. *Argument and rhetoric. Adverbial connectors in the history of English*. Berlin, New York: de Gruyter Mouton.
- Letuchiy, Alexander. 2010. Syntactic change and shifts in evidential meanings: five Russian units. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 63 (4), 3586369.
- Makartsev, Maxim. 2012. Towards a systemization of common Balkan lexical evidential markers. *Slověne: International Journal of Slavic Studies* (1), 27651.

- Malmström, Hans. 2007. *Accountability and the making of knowledge statements: A study of academic discourse* [PhD dissertation]. Lund: Media-Tryck Sociologen.
- Marcinkevičienė, R. 2000. Tekstyn lingvistika. *Darbai ir Dienos* 24, 7664.
- Marín, Juana I. 2006. Epistemic stance and commitment in the discourse of fact and opinion in English and Spanish: A comparable corpus study. *Corpus linguistics: applications for the study of English*. Hornero, Ana Maria, María José Luzón, Silvia Murillo, eds. Bern, Berlin: Peter Lang. 1416157.
- Marín-Arrese, Juana I. 2007. Commitment and subjectivity in the discourse of opinion columns and leading articles. A corpus study. *RAEL* Volume: 1 Issue: *Different Approaches to Newspaper Opinion Discourse*, 82698.
- Marín-Arrese, Juana I. 2009a. Commitment and subjectivity in the discourse of a judicial inquiry. *Modality in English. Theory and description*. Salkie, Raphael, Pierre Busutil, Johan van der Auwera, eds. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 2376268.
- Marín-Arrese, Juana I. 2009b. Effective vs. epistemic stance, and subjectivity/intersubjectivity in political discourse: A case study. *Studies on English modality. In Honour of Frank Palmer*. Tsangalidis, Anastasios, Roberta Facchinetti, eds. Berlin, New York: Peter Lang. 23652.
- Marín-Arrese, Juana I. 2011. Epistemic legitimizing strategies, commitment and accountability in discourse. *Discourse Studies* 13 (6), 7896797.
- Martin, James R., Peter R. R. White. 2005. *The language of evaluation: Appraisal in English*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Martínez, Elena. 2006. The verbal expression of belief and hearsay in English and Spanish: Evidence from newspaper discourse. *Corpus linguistics: applications for the study of English*. Hornero, Ana Maria, María José Luzón, Silvia Murillo, eds. Bern, Berlin: Peter Lang. 1596175.

- Mindt, Ilka. 2011. *Adjective complementation: An empirical analysis of adjectives followed by that-clauses*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Mortensen, Janus. 2006. *Epistemic and evidential sentence adverbials in English and Danish: A comparative study* [PhD dissertation]. Roskilde: Roskilde University.
- Noël, Dirk. 2002. *Believe-type matrix verbs and their complements: Corpus-based investigations of their functions in discourse* [PhD dissertation]. Gent University.
- Noonan, Michael. 2007. Complementation. *Language typology and syntactic description*. Shopen, Timothy, ed. Cambridge: Cambridge University Press. 526-150.
- Nuyts, Jan. 2001a. Subjectivity as an evidential dimension in epistemic modal expressions. *Journal of Pragmatics* 33, 383-400.
- Nuyts, Jan. 2001b. *Epistemic modality, language, and conceptualization: A cognitive-pragmatic perspective*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Ocampo, Francisco. 2006. The movement towards discourse is not grammaticalization: The evolution of *claro* from adjective to discourse particle in spoken Spanish. *Selected Proceedings of the 9th Hispanic Linguistics Symposium*. Sagarra, Nuria, Almeida Jacqueline Toribio, eds. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings. Project. 308-319.
- Palmer, Frank R. 1986. *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Palmer, Frank R. 2001. *Mood and modality* [2nd ed.]. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paradis, Carita. 2003. Between epistemic modality and degree: the case of *really*. *Modality in contemporary English*. Facchinetti, Roberta, Frank Robert Palmer, Manfred G. Krug, eds. Berlin: Mouton de Gruyter. 197-220.

- Paulauskien , Aldona. 1994. *Lietuvių kalbos morfologija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedij leidykla.
- Petit, Daniel. 2008. Zum Ausdruck der Evidentialität im Baltischen: die litauische Partikel *nevà*. *Acta Linguistica Lithuanica* LIX, 57680.
- Petit, Daniel. 2010. *Untersuchungen zu den baltischen Sprachen* [Brillø studies in Indo-European languages & linguistics, vol. 4]. BRILL.
- Pietrandrea, Paola. 2007. The grammatical nature of some epistemic-evidential adverbs in spoken Italian. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 39664.
- Plungian, Vladimir A. 2001. The place of evidentiality within the universal grammatical space. *Journal of Pragmatics* 33, 3496357.
- Plungian, Vladimir A. 2011. *Gramatinių kategorijų tipologija*. 2-asis tomas. Vilnius: Vilniaus universitetas, Asociacija šAcademia Salensisõ.
- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik. 1985. *A comprehensive grammar of the English language*. London, New York: Longman.
- Ramat, Paolo, Davide Ricca. 1998. Sentence adverbs in the languages of Europe. *Adverbial constructions in the languages of Europe*. van der Auwera, Johan, D. P. Ó Baoill, eds. Berlin: Mouton de Gruyeter. 1876275.
- Rooryck, Johan. 2001. Evidentiality, Part I. *Glott International* 5 (4), 1256133.
- Rossari, Corinne. 2012. The evidential meaning of modal parentheticals. *Journal of Pragmatics* (44), 218362193.
- Ruskan, Anna. 2012. Evidential adjectives in Lithuanian academic discourse. *Kalbotyra* 64 (3), 1036123.
- Schneider, Stefan, 2007. Reduced parenthetical clauses in Romance languages: A pragmatic typology. *Parentheticals*. Dehé, Nicole, Yordanka Kavalova, eds. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 2376258.
- Schoonjans, Steven. 2012. The particulization of German complement-taking mental predicates. *Journal of Pragmatics* 44, 7766797.

- Semnienė, Loreta. 2003. B dvardžių derinimas ir b dvardžių bevardis giminis problema. *Acta Linguistica Lithuanica* XLVIII, 119-136.
- Shindo, Mika. 2009. *Semantic extension, subjectification, and verbalization*. University Press of America.
- Simon-Vandenberghe, Anne-Marie, Karin Aijmer. 2007. *The semantic field of modal certainty. A corpus-based study of English adverbs*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Simon-Vandenberghe, Anne-Marie. 2008. *Almost certainly and most definitely: Degree modifiers and epistemic stance. Journal of Pragmatics* (40), 1521-1542.
- Smetona, Antanas, Aurelija Usonienė. 2012. Autoriaus pozicijos adverbialai ir adverbializacija lietuvių mokslo kalboje. *Kalbotyra* 64 (3), 124-139.
- Squartini, Mario. 2001. The internal structure of evidentiality in Romance. *Studies in Language* 25 (2), 297-334.
- Squartini, Mario. 2004. Disentangling evidentiality and epistemic modality in Romance. *Lingua* 114, 873-895.
- Squartini, Mario. 2007. Investigating a grammatical category and its lexical correlates. *Rivista di Linguistica* 19 (1), 1-66.
- Squartini, Mario. 2008. Lexical vs. grammatical evidentiality in French and Italian. *Linguistics* 46 (5), 917-947.
- Stępień, Marzena. 2008. O wzajemnym przenikaniu siły ewidencjalności i modalności (na przykładzie wybranych polskich czasowników i wyrażenia funkcyjnych). *Lexikalische Evidenzialitätsmarker im Slavischen* [=Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband 72]. Wiemer, Björn, Vladimir A. Plungian, eds. 313-333.
- Štikienė, Jolanta. 2011. *Autoriaus pozicijos švelninimas rašytiniame moksliniame diskurse: gretinamasis tyrimas*. Humanitariniai mokslų daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas.

- Usonien , Jolanta. 2012. Adverbials as hedging devices in Lithuanian academic discourse: A cross-disciplinary study. *Multiple perspectives in linguistic research on Baltic languages*. Usonien , Aurelija, Nicole Nau, Ineta Daba-inskien , eds. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 1376167.
- Usonien , Audron . 2012. Epistemic necessity in a parallel corpus: Lithuanian vs. English. *Multiple perspectives in linguistic research on Baltic languages*. Usonien , Aurelija, Nicole Nau, Ineta Daba-inskien , eds. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 10642.
- Tekorien , Dalija. 1990. *Bevardės giminės būdvardžiai*. Vilnius: Mokslas.
- Thompson, Sandra A., Anthony Mulac. 1991. A quantitative perspective on the grammaticalization of epistemic parentheticals in English. *Approaches to grammaticalization*. Vol. 2. Traugott, Elizabeth Closs, Bernd Heine, eds. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 3136339.
- Traugott, Elizabeth Closs. 1989. On the rise of epistemic meanings in English: An example of subjectification in semantic change. *Language* 65 (1), 31655.
- Tutak, Kinga. 2003. *Leksykalne nieczasownikowe wykładniki modalności epistemicznej w autobiografiach*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Ulvydas, Kazimieras. 2000. *Lietuvių kalbos prieveiksmiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Usonien , Aurelija. 1999. Perception verbs revisited. *Working Papers* 47. Lund: Lund University, Dept of Linguistics. 2116225.
- Usonien , Aurelija. 2000. Modality and the Lithuanian stimulus-perception verb *atrodyti* (‘look/seem/appear’). *Kalbotyra* 49 (3), 1296138.
- Usonien , Aurelija. 2001. Veiksmažodžio *matyti* komplementų tipai: formos ir reikšmės šiuolaikiniame lietuvių kalbos veiksmažodžių sistemoje. *Baltistica* 36 (1), 1156124.
- Usonien , Aurelija. 2002a. Types of epistemic qualification with verbs of perception. *Kalbotyra* 52 (3), 1476154.
- Usonien , Aurelija. 2002b. Evaluation in perception. *Kalbotyra* 51(3), 1436152.

- Usonien , Aurelija. 2003. Extension of meaning: Verbs of perception in English and Lithuanian. *Meaning through language contrast*. Jaszczolt, Katarzyna M., Ken Turner, eds. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 1936220.
- Usonien , Aurelija. 2004. *Modalumas anglų ir lietuvių kalbose: forma ir reikšmė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Usonien , Aurelija, Jon Grigali nien , Birut Ryvityt , Linas B t nas, Erika Jasionyt . 2008. Corpus Academicum Lithuanicum. Lietuvi mokslo kalbos tekstynas. *Baltistica* XLIII (1), 1016114.
- Usonien , Aurelija, Erika Jasionyt . 2010. Towards grammaticalization: Lithuanian acquisitive verbs *gauti* (ɜgetø) and *tekti* (ɜbe gottenø). *Acta Linguistica Hafniensia* 42 (2), 1996220.
- Usonien , Aurelija, Audron Tlieni . 2010. Choice of strategies in realizations of epistemic possibility in English and Lithuanian: A corpus-based study. *International Journal of Corpus Linguistics* 15 (2), 2916316.
- Usonien , Aurelija, Linas But nas, Birut Ryvityt , Jolanta Tink nien , Erika Jasionyt , Algimantas Juozapavi ius. 2011. Corpus Academicum Lithuanicum. *Human language technology. Challenges for computer science and linguistics*. Vetulani, Zygmunt, ed. Heidelberg: Springer. 4126422.
- Usonien , Aurelija. 2012. Komplementiniai predikatai ir j multifunktionalumas. *Darbai ir Dienos* (58), 2236232.
- Usonien , Aurelija [spaudoje]. Non-morphological realizations of evidentiality: the case of parenthetical elements in Lithuanian. *Contemporary approaches to Baltic linguistics*. Arkadiev, Peter, Axel Holvoet, Björn Wiemer, eds. Berlin: Mouton de Gruyter.
- van Bogaert, Julie. 2010. A constructional taxonomy of *I think* and related expressions: Accounting for the variability of complement-taking mental predicates. *English Language and Linguistics* 14 (3), 3996427.

- van der Auwera, Johan, Vladimir Plungian. 1998. Modality's semantic map. *Linguistic Typology* 2, 79-124.
- Van Linden, An. 2012. *Modal adjectives: English deontic and evaluative constructions in synchrony and diachrony*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter.
- Wälchli, Bernard. 2000. Infinite predication as a marker of evidentiality and modality in the languages of the Baltic region. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 53, 186-210.
- Whitt, Richard Jason. 2009. Auditory evidentiality in English and German: The case of perception verbs. *Lingua* 119, 1083-1095.
- Whitt, Richard Jason. 2010. Evidentiality, polysemy, and the verbs of perception in English and German. *Linguistic realization of evidentiality in European languages*. Diewald, Gabriele, Elena Smirnova, eds. Berlin: Mouton de Gruyter. 249-278.
- Wichmann, Anne, Anne-Marie Simon-Vandenberg, Karin Aijmer. 2010. How prosody reflects semantic change: A synchronic case study of *of course*. *Subjectification, intersubjectification and grammaticalization*. Davidse, Kristin, Lieven Vandenaalotte, Hubert Cuyckens, eds. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 103-154.
- Wiemer, Björn. 2005. Conceptual affinities and diachronic relationships between epistemic, inferential and quotative functions (preliminary observations on lexical markers in Russian, Polish and Lithuanian). *Modality in Slavonic languages. New perspectives*. Hansen, Björn, Petr Karlik, eds. München: Sagner. 107-131.
- Wiemer, Björn. 2006a. Grammatical evidentiality in Lithuanian (a typological assessment). *Baltistica* XLI (1), 33-49.
- Wiemer, Björn. 2006b. Particles, parentheticals, conjunctions and prepositions as evidentiality markers in contemporary Polish (A first exploratory study). *Studies in Polish Linguistics* 3, 5-67.

- Wiemer, Björn. 2008. Lexikalische Markierungen evidenzieller Funktionen: zur Theoriebildung und empirischen Erforschung im Slavischen. *Lexikalische Evidenzialitätsmarker im Slavischen* [=Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband 72]. Wiemer, Björn, Vladimir A. Plungian, eds. 5649.
- Wiemer, Björn. 2010a. Lithuanian *esq* – a heterosemic reportive marker in its contemporary stage. *Baltic Linguistics* 1, 2456308.
- Wiemer, Björn. 2010b. On the lexicographic treatment of Lithuanian *esq* (From a background of other particles in Lithuanian and elsewhere). *Particles and connectives in Baltic*. Nau, Nicole, Norbert Ostrowski, eds. Vilnius: Vilniaus universitetas, Asociacija šAcademia Salensisö. 1716212.
- Wiemer, Björn. 2010c. Hearsay in European languages. *Linguistic realization of evidentiality in European languages*. Diewald, Gabriele, Elena Smirnova, eds. Berlin: Mouton de Gruyter. 596129.
- Wiemer, Björn, Katerina Stathi. 2010. Introduction: The database of evidential markers in European languages. A bird's eye view of the conception of the database (the template and problems hidden beneath it). *Sprachtypologie und Universalienforschung* 63 (4), 2756289.
- Wiemer, Björn, Veronica Kampf. 2012. On conditions instantiating tip effects of epistemic and evidential meanings in Bulgarian. *Slověne: International Journal of Slavic Studies* (2), 5638.
- Wierzbicka, A. 2006. *English. Meaning and culture*. Oxford: Oxford University Press.
- Willett, Thomas. 1988. A cross-linguistic survey of the grammaticalization of evidentiality. *Studies in Language* 12 (1), 51697.
- Woodbury, Anthony C. 1986. Interactions of tense and evidentiality: A study of Sherpa and English. *Evidentiality: The linguistic coding of epistemology*. Chafe, Wallace, Johanna Nichols, eds. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation. 2616272.

abowska, Magdalena. 2008. Polskie wyrażenia ewidencjalne a partykuły epistemiczne. *Lexikalische Evidenzialitätsmarker im Slavischen* [=Wiener Slawistischer Almanach, Sonderband 72]. Wiemer, Björn, Vladimir A. Plungian, eds. 377-393.